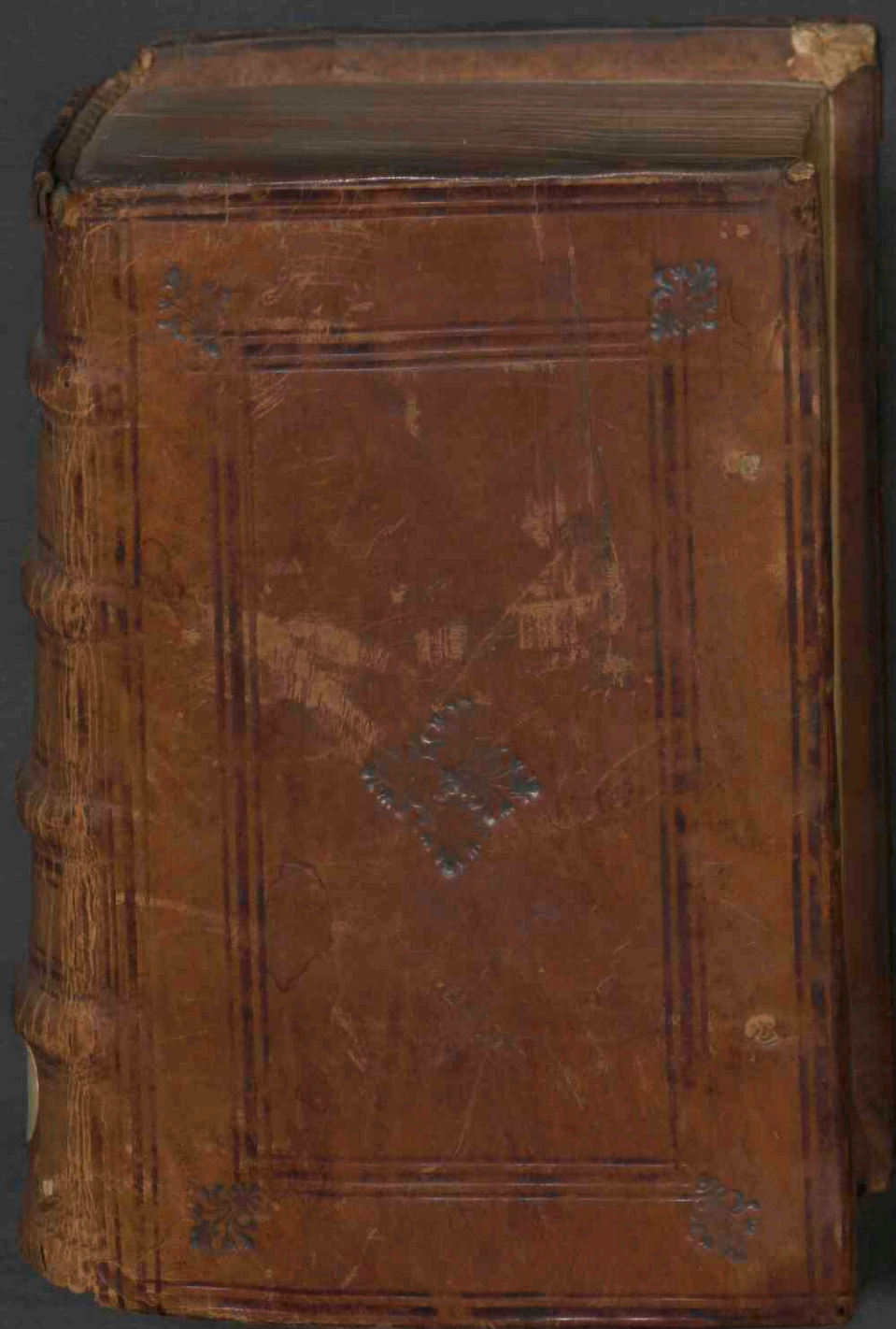

Seditio repentina vulgi, praecipue? rusticorum, anno M. D. XXV. tempore uerno per uniuersam fere? Germaniam exorta, paucisq[ue] diebus mirabiliter aucta, quam extemplo immania bella, non fine multis cladibus cruentisq[ue] pr[o]eliis, secuta sunt : ex ueris et variis monumentis autorum, qui bellum contra seditiosos gesserunt, furoremq[ue] insanae multitudinis represserunt,

<https://hdl.handle.net/1874/427509>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

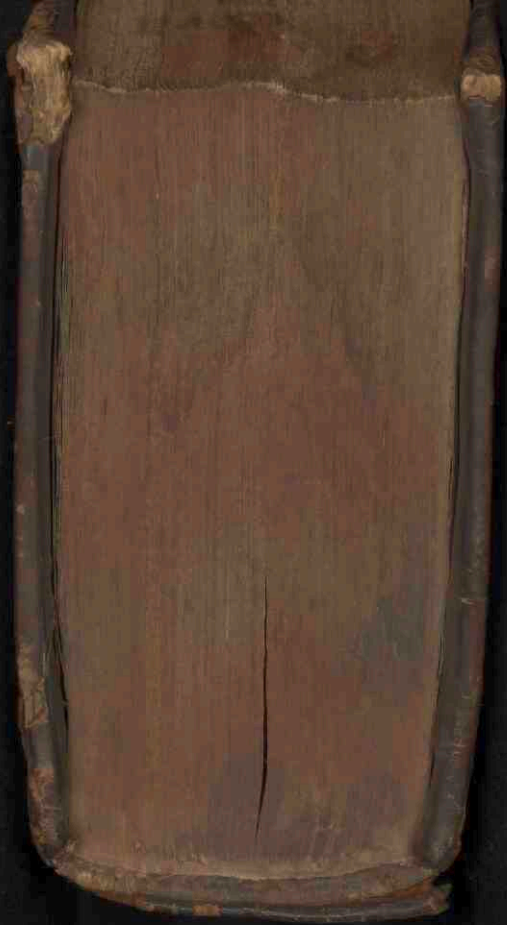
More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

S. oct.
865

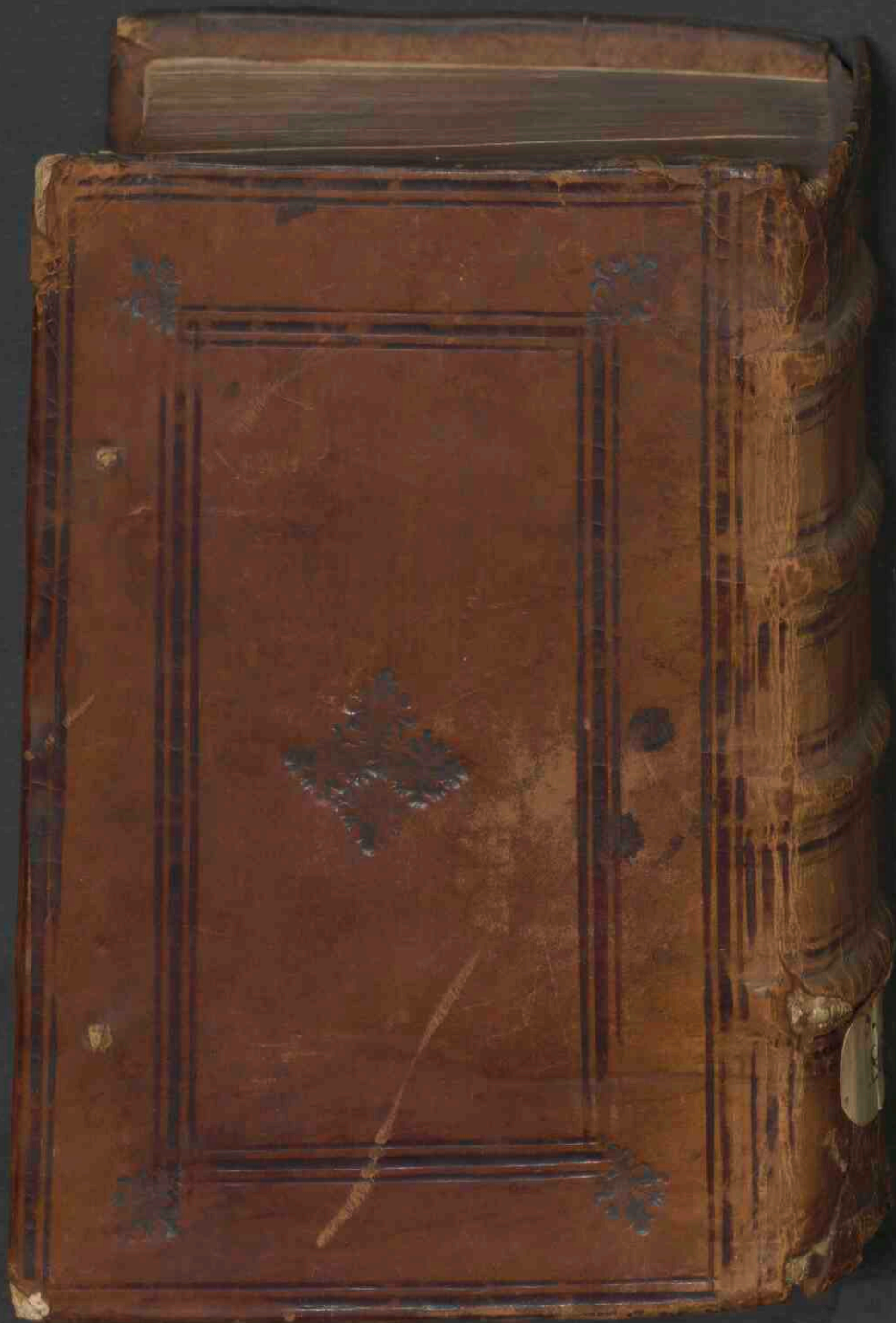

1011
Wulfhera

oo

ee

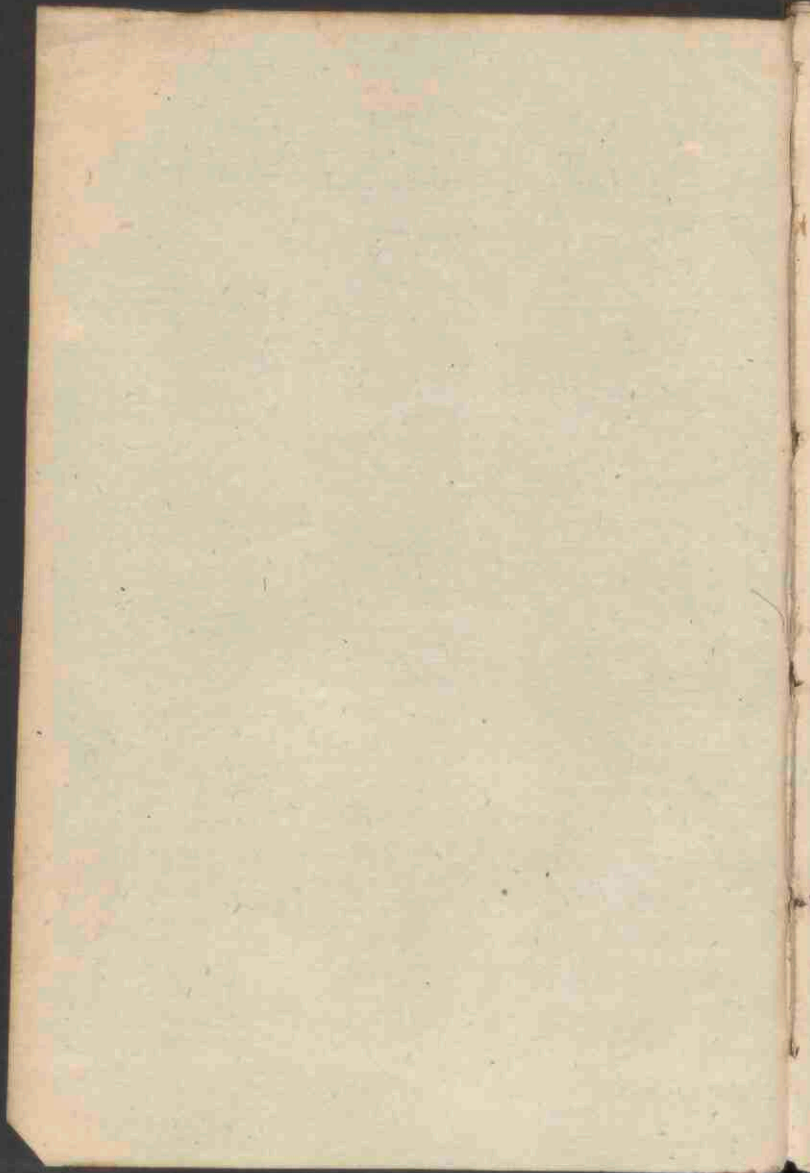

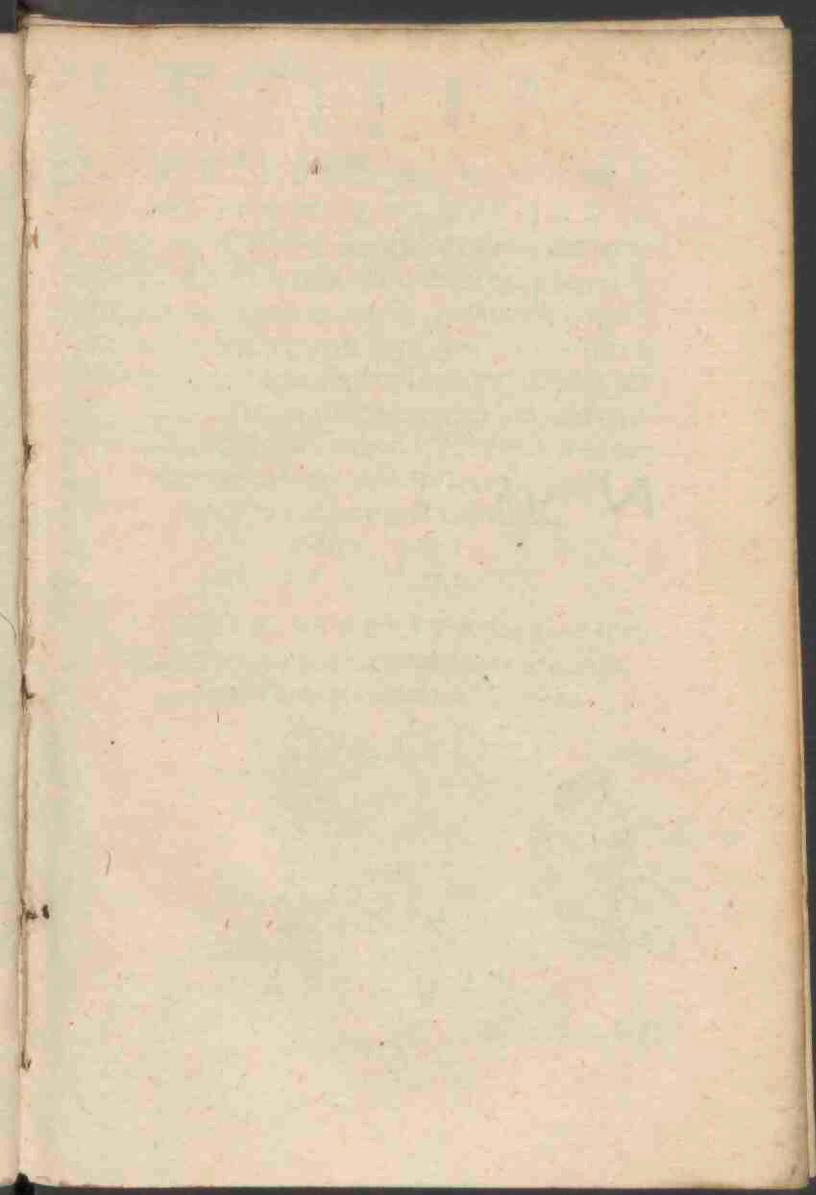

Dietmars si oppidula habent +
meldorp. Zialbrug. hantia hysda.
hemmingstade.

SEDITIONO

REPENTINA VVLGI,

PRÆCIPVE RVSTICORVM,
anno M. D. XXV. tempore uerno per uni-
uersam ferè Germaniam exorta, paucisq;
diebus mirabiliter aucta, quam extemplo
immania bella, non sine multis cladibus
cruentisq; prælijs, secuta sunt: ex ueris & ua-
rijs monumentis autorum, qui bellum con-
tra seditiosos gesserunt, furoremq; insanæ
multitudinis represserunt, collecta &

conscrip̃ta, ac nunc primùm

ædita, per

PETRYM GNODALIUM.

HISTORIA SEVERITATIS CRU-
delitatisq; (etiam clementiæ nonnusquam sed raro=
ribus multò) exemplis memorabilibus plena.

Sum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest.

BASILEAE.

Ex dono Buchely

Vertical text in the left margin, likely a library or ownership mark, including the name 'Buchely' and the year '1600'.

1845

ILLVSTRISSIMIS,

VIRTUTE AC PIETATE CELE-
bratissimis Principibus ac dominis, D. Chri-
stophoro Palatino Rheni, duci Bauariæ, &c.
D. Ioanni Vilhelmo duci Saxonix, Landt-
grauio Thuringix & Marchioni Mis-
nix, dominis suis clementissi-
mis, Petrus Gnodalius

S. P. D.

ULTIS magnisq̃
motibus, ex quo
imperij maiestas
ad Germanos trās
lata, eorumq̃ uir-
tute octingentis et
ultrā annis conseruata est, Princi-
pes illustrissimi, Germania sæpe,
uel Pontificum Romanorum ama-
bitione, uel ciuilibus bellis cōcus-
sa atq̃ lacerata est, ut cuilibet supe-
riorum temporum memoriam re-
uoluenti

EPISTOLA

uolenti facilè patet. Etsi autem ñ
communi patriæ damna, deualta-
tiones ac clades, nobilissimis que
Principum familijs mutationes
quàm maximas persepe attulerint,
tamen eos, quos nostra ætas uidit,
ñs cùm origine & occasione, tum
rerum in ipsis gestarum uarietate
ac exitu longè maiores periculo-
sioresq; fuisse, multi non sine causa
arbitrantur. Nam ne alios qui no-
tabiles fuere, quorumq; memoria
publicis literarum monumentis
prodita extat, referam, sanè Rusti-
canus iste tumultus, qui post Euan-
gelij prædicationem uoce Luthe-
ri, anno deinceps octauo, à Chris-
to uero nato millesimo quingen-
tesimo uicesimo quinto, ab exi-
guis scintillis exortus est, tam subi-
tò

tò Germaniam peruasit, eamq̄ tan-
to terrore perculit, ut uel incre-
menti progressusq̄ celeritate, uel
abiecte pietatis scelere, uel scanda-
li atrocitate, uel cladis magnitudi-
ne uix ullum bellum in Germani-
cis historijs ei simile inueniatur.
Initiò nanq̄ rusticis Sueuicis, siue
libertatis dulcedine illectis, siue o-
dio superiorum & impatientia le-
gum impulsis, siue à diabolo, qui
bonos & pios gubernatores odit,
απάχη delectatur, incitatis: siue à
falsis atq̄ fanaticis doctoribus se-
ductis, iuris diuini humaniq̄ uio-
latione, ac omnis fidei & obedi-
entiæ detrectatione, contra legitimū
magistratum hinc inde consurgen-
tibus, bonos & in officio persisten-
tes ad sceleratam belli societatem

EPISTOLA

adigentibus, castella, oppida, uicos uastantibus, monasteria templaq; diruentibus, arces nobilium incenduntibus, mox intra perpaucos menses in alijs quoq; Germaniæ partibus, Alsatia, ora Rhenaena, Franconia, Thuringia, Bauaria & Stiria alij eorum exemplo inuitati, tanto furore in sacri & prophani, summi & mediocris ordinis homines debacchati sunt, ut ordinis Ecclesiastici dignitas, magistratus politici autoritas, nobilitatis salus, omniumq; bonorum facultates in extremo discrimine uersarentur. Cum uesani tumultuatores Ecclesiasticum ordinem penitus delere, Principibus gradu deturbatis leges uiuendi præscribere, nobilitatem in ordinem redigere, ac ditiorum

rum facultatibus inhiantes, bonorum communionem & æqualitatem introducere, omnēq; Reipub. statum & ordinem furiosè mutare conarentur, duodecim articulis propositis, quos qui recipere nollet, hostis haberetur, ac unà cum suis direptioni prædæq; exponeretur. Quæ cum tetra ac detestabilia per se essent, nouo tamen & impio ab ipsis peccato accumulata fuere, qui hisce tantis facinoribus, Euangelij doctrinam obducerent, eiusq; liberam prædicationem isto tumultu à se quæri impudentissimè affirmarent. Nam præterquam, quod abusu & prætextu diuini nominis Deum grauius offenderunt, & Euangelij doctrinam, grauisimis contumelijs oneratã deforma-

EPISTOLA

runt, quasi ea talis sit, quæ tumultus, seditiones ac popularia excitet arma, inobedientiæ erga magistratum subditis oleum ministret, & inter utrosque funestorum bellorum semina spargat. Deinde quod ea prophanis humanarum legum rebus se ingerens atq; immiscens, politicæ potestatis, cui omnes civiles controuersiæ commissæ sunt, auctoritatem imminuat, magisque ad terrena, mundana, atq; caduca, quàm spiritualia, cœlestia, atq; æterna respiciat. Quis etenim Rusticorum turbulentis actionibus cōsideratis, eorumq; articulis ad examen reuocatis, aliud quid, quàm magistratus legitimi oppressionē, libertatem carnalem, immunitatem ciuiliū onerum, licentiamq; quida

quiduis perpetrandi ab ipsis quæsitam fuisse negarit? Horum malorū tumultus seditionisq̄ culpam Evangelio plurimi imputarunt, quanquam Principes & alij multi magistratus, quos Lutheranos nominabant, Rusticorum furoribus resistendo satis declararunt sua seueritate, Euangelij prædicationem in caussa non fuisse: factum est tamen ut cum Prophetis, Christo, Apostolis, eorumque sequacibus communē fortunam experirētur. Qui cum uoce doctrinæ suæ magistratus dignitatem amplificaret, confirmarentq̄ ut nulli alij magis: tamen, cum contra opera diaboli pugnarent, falsa dogmata, corruptelas, errores, ac hereses taxarent, ficto ac e mentito crimine, ut sedi-

tiosi, pacis turbatores, & omnium calamitatum ac miseriarum autores, quibus mundus affligeretur, traducti fuere. Ita siquidem Elias cum suis socijs, Prophetis nimirum Domini ab Achab impio rege accusatur, quasi populum Iudaicum turbet: Et sanctissimus rex David subinde queritur, se, ueraque Ecclesiae membra impiorum criminationibus turbarum insimulari. Christus quoque ipse labe seditionis aspergitur, utpote qui populum à Iudæa Hierusalem usque, ad seditionis flagitiū pellexerit. Paulus etiam electum Dei uas & organon tanquam pestilens seditionis autor accusatur: Et in primitiua Ecclesia, eius crescentis hostes, Tertulliano teste, ad odij in Christianos

nos

DEDICATORIA.

nos defensionem prætexuerunt, quòd hi omnis publicæ cladis, popularisq; incommodi causa essent. Ut uerò calumniatores isti horribili peccato se polluerunt, qui falsum testimonium perhibere, bonum malum, malum bonum, lucem tenebras & econtra dicere, impium iustificare, & iustum damnare contra præceptum Dei non erubuerunt: sic uesani Rustici, abusus nominis diuini, neglecti officij, uiolatæ que fidei grauissimas pœnas dedere, cum neuiquam impunitus futurus sit, qui nomen Domini in uanum assumpserit, ac magistratui diuinitus instituto seditiosè restiterit. Siquidem Principibus ac magistratibus hinc inde ad pœnam seditiosorum, cõfirmationem
nutant

nutantium, & defensionem bonorum, iustissima arma capientibus, tanta mox clade perfidiam ac rebellionem expiarunt, ut nec successus prosperitate, nec numero eorum huic bello, uix aliud eius generis æquiparandum sit, quàm id de quo Athenæus sub finem sexti scribit: referens, centum myriadas seruorum qui in Attica & Sicilia à dominis defecissent, ac arce in Samo occupata, Atticam uastassent, uno tempore ferè perisse. Anno quidē Urbis conditę DCXX, octo millia seruorum contra dominos in Sicilia insurgentia à L. Pisone interfecta, post paucis annis interiectis, Crixum Spartaci socium à Gellio consule cum $\overline{\text{XXX}}^{\text{M}}$ fugitiuorum profligatum, historiæ Romanæ

DEDICATORIA.

manæ prodidêre. At quis hunc numerum cum centum millibus, quæ in hoc tumultu à fide dignissimis, pauculis mensibus occisa feruntur, comparet? Cum itaq; is motus inter res memorabiliore, quas nostra ætas uidit, meritò referatur, eiusq; historia cognitu dignissima sit, bonam ac posteritati utilem operã nauarunt, qui, quæ in ijs motibus acciderunt, literis mandarunt, uel ab alijs conscripta afferuari curarunt. Nam præter alia, de quibus ea historia liberales animos, de multis uarijsq; rebus admonere potest, consideratio originis ac exitus eorum motuum obedientiam subditorum erga magistratum, seditionis pœnis propositis alit, eosq; à seditiosis consilijs

& cons

EPISTOLA

& conclamationibus ad arma deterreret, & magistratum in quamplurimis officij sui erga subditos quoque commonefacit: nimirum blasphemias externas & hæreses prohibeat, ueram de Deo doctrinam proponi curet, & erudiri populum de ueris cultibus, iudicia exerceat, corpora & facultates subditorum contra iniustam uiolentiam depulsis latrocinij tueatur, nec eos iniustis & immoderatis oneribus & exactiõibus cruciet atque deglubat, sed terræ culturam foueat, ac paterno animo de uictu subditorum prospiciat, pro ut illa peculiari libello ex occasione historiæ huius scripto, piè ac eruditè exposita sunt. Cæterum ut utilitas tam huius historiæ, quam

DEDICATORIA.

quàm aliarum manifesta est, sic eius descriptio magno multorum desiderio haecenus est expetita. Multa quidem de motu hoc Rustico hinc inde literis prodita exant. Nam gesta cum tumultuantibus autore Monetario in Thuringia, lingua populari prius impressa Ioannes Sleidanus uir eruditissimus, & de rerum nostra aetate gestarum descriptione optimè meritus, ad uerbum ferè historiarum suarum inseruit, nec contemnenda de his in tomo operum Lutheri altero continentur, & alij alia de eo obiter attigere. Qui uerò quasi integrum huius historiae corpus delinearet, & quibus autoribus, qua occasione, quo consilio, ubi locorum, motus is exarserit, quae eius

incre

EPISTOLA

incrementa & qui progressus fuerint, quorū uirtute, fortitudine & prudētia sedatus sit, qua seueritate Principes erga obstinatos, qua clementia erga resipiscentes usi sint. deniq; qui teterrimi istius conatus exitum ubilibet locorum exponeret, quod ego sciam, exitit nullus. Narrat quidem clarissimus uir Caspar Hedio in suis ad Cunradum de Liechtenauv, quem Vrspergensē uulgò uocant, Paralipomenis, uirum doctissimum Nicolaum Gerbellerum, quatuor de Bello rustico libros parasse, ac nescio cuius Laurentij Pilladi de eodem libros carmine scriptos à quibusdam relatos, meminisse. Verum neutrius scripta in lucem uenire, nec quid quisquam certi sibi de ijs

DEDICATORIA.

de ijs polliceri possit, cōstat. Cum ergo rem quamplurimis non ingratiā futuram cernerem, si, quæ hinc inde in uarijs historijs de hoc tumultu dispersa sunt, in unum quasi corpus contracta colligerentur, & publicæ utilitatis causa ad posteritatem transmitterentur, minime grauatim ad quorundam hortatum id laboris cepi. Non quòd me cæteris id melius præstare posse considerem, uel meam aliorum operæ præferrem, sed quòd historiarum Germanicarum cognitione à teneris annis mirifice sim delectatus, & hoc labore meo, alios ad eorum quibus hoc argumentum locupletari poterit, communicationem moueri posse putarem. Neque etenim dubi-

† to

E P I S T O L A

to quin non solum in Principum
arichiuis, sed & priuatorum homi
num bibliothecis multa adhuc co
gnitione dignissima, de his ipsis
rebus delitescant: quæ si profer
rentur, uel hominibus idoneis im
partirentur, iustæ ac absolutæ hi
storiæ materiam suppeditare pos
sent. Etsi autem non usque adeo
multis documentis instructus fue
rim, & hæ ipsæ res meam ætatem
antecefferint, tamen, cum ueritas
historiæ oculus sit, ut grauissimè
Polybius inquit, quòd perinde, ut
si quis oculos animanti effoderit,
quicquid superest corporis inuti
le sit, ita dempta ex historia uerita
te, narratio omnis inutilis atque
inanis efficiatur, ne eius studium
in me requireretur sedulo laboran
dum

DEDICATORIA.

dum putavi. Itaque ne quid uel ex uano, uel leui auditione scripsisse culpari possem, quæcunque scripta uel acta in huius argumenti genere edita comperissem, conquisiui, & ex illis inter se diligenter collatis, quæ uerisimiliora essent, erui atque collegi, deinde quæ publicata nondum fuissent, sed in scrinijs asseruata premerentur, ut opera bonorum uiroꝝ conficerent, curauim. Qua in re à clarissimo uiro Simone Schardio I. V. Doctore, ac Camerae Imperialis Assessore, præ cæteris me adiutum fuisse, ingenuè profiteor. Qui cum natura sua non minus ad studia historica, quam Iuridica feratur, & non contemnenda de rebus Germanicis monumenta habeat, pleraque

EPISTOLA

de hoc motu Rustico nondum
publicata, mihi petenti humanis-
simè communicauit, ita, ut ex ijs,
prioribusque actis, qualiscunque
historiola confici posset. Cum igitur
mediocribus adiuuentis subs-
ultus essem, manus operi destinæ-
to admouî, atque ex ipsis, hanc
quam profero, narrationem histo-
ricam tumultus Rusticani concin-
naui. In ea non tam uerborum or-
natum, quàm rerum ueritatem spe-
ctans, quòd, ut hæc cum primis
simplicitati Rusticæ conuenit, sic
is præter decorum, rerum Rusti-
carum atque agrestium tractatio-
ni, meo iudicio, tribuatur. Hanc
uerò operam ad finem perdu-
ctam, uestrarum celsitudinum no-
mini, illustrissimi Principes pecu-
liariter

DEDICATORIA.

liariter inscribere ac dedicare, duabus potissimum de causis, uolui. Initio quod genus & originem ducitis ab ijs Principibus, quorum in hoc periculosissimi motus incendio uirtus singularis emicuit, & fortitudo in eo restringendo patriæ salutaris fuit. Nam cum illud ita plerasq; Germaniæ partes corripuisset, ut Rustici Franconici Episcopo Vvurtzburgensi Cunrado pulso, Vvurtzburgo capto, totaq; ferè diœcesi in potestatem redacta, omnibus uiribus arcẽ Vvurtzburgicam nobilitatis flore munitam, oppugnarent, Elector Palatinus Ludouicus, celsitudinis tuæ, illustrissime Christophore agnatus, propria ditioe relicta, ac publica salute priuatæ preposita, con-

scriptis copijs arcem obsidione liberavit, ac sumpto de seditiosis supplicio, socium ac confœderatum Episcopum in dioecesim restituit, cumquẽ se absente, quidam suorum fatali rebellionis contagio infecti, motus in Palatinatu excitassent, hos Princeps laudatissimus ita compescuit, ut seditiosis autores iustum supplicium luerent, reliqui errata agnoscentes, ac culpam deprecantes propitium clementemquẽ Principem experirentur. Nec minor, aui celsitudinis tuæ inclyte dux Ioannes Vilhelme eo tempore uirtus fuit, qui in ipsa motus epitali, patruo tuo magno, ob summam egregiamquẽ prudentiam Maximi nomine dignissimo, è rebus humanis exem-
 pto,

pto, ad ditionis relictæ gubernacula accedens, in seditiosis persequendis eam nauauit operam, ut falsissimas aduersariorum criminationes non uerbis, sed factis egregijs refelleret, & seditiosis profligatis atque ad officium reductis, moderationis atque clementiæ eximiam laudem referret: ut ita uestrarum familiarum fortitudine, prudentia atque uirtute, Germaniæ grauissimorum motuum incendio flagranti, ac periculosissimo seditionum turbine motæ, omnium fere opinione pax atque tranquillitas desperata, perpetua ipsarum nominis laude sit reddita. Deinde, quod cum uestræ familiaris arctissimo affinitatis uinculo coniunctæ sint, & alterutris uir-

EPISTOLA

tutes atque præclara facinora in
 laudem utriusque redundant, res
 ab utrauis gestæ, ad utriusque co-
 gnitionē spectare uideantur. Nul-
 lum etenim ad animos coniungen-
 dos uinculum arctius, & ad bene-
 uolentiam conseruandam ratio ul-
 la efficacior est mutua uirtutis ad-
 miratione, cuius tanta in prædis-
 ctis Principibus familiarum ue-
 strarum similitudo fuit, ut quis eor-
 um alteri præferri debuerit, diffi-
 cilè iudicatu sit: sed quod, ueteri
 prouerbio dicitur, Eternius cum
 Pacidiano. Insignis Ludouici Ele-
 ctoris erga Rempub. amor, erga
 socios fides, erga subditos clemen-
 tia: iustitia domi, foris fortitudo
 fuit. Sed earum uirtutum laude Io-
 annes Saxoniae Elector nulli suæ
 ætatis

DEDICATORIA.

ætatis Principum celsit, ad eam,
 quæ certissima fœlicissimaque o-
 mnium actionum norma atque
 directrix est, uera pietate adiun-
 cta. Ob has itaque causas huius
 Rusticanæ historiæ narrationem,
 illustrissimarum celsitudinum ue-
 strarum nomini consecrare uolui.
 Studio prætermitto utriusque fa-
 miliarum uestrarum erga Eccle-
 siam atque Rempub. merita, stu-
 dium in uera pietate propagan-
 da, amorem erga honestas artes ac
 literas singularem, uoluntatem in
 earum cultores propensissimam,
 quæ singula tanta sunt, ut in o-
 mnium bonorum animis erga celsi-
 tudines uestras amorem mirifica-
 cum excitent, ac ipsis fauore ac pas-
 trocinio earum nihil antiquius sit.

Et si autem in spe optima sum, illustrissimas celsitudines uestras, uel ob renouatam rerum à maioribus ipsarum, difficillimis Germaniæ temporibus gestarum memoriam, uel mutuam familiarum uestrarum coniunctionem à pari uirtutis studio profectam, uel meam erga Cels. uestras propensissimam affectionem, hanc dedicationem minimè repudiaturos fore, tamen qua possum animi reuerentia ac diligentia rogo, ut meum consilium minimè sibi cōtrarium esse sinant, sed tanquam ab animo earum studiosissimo profluens clementer admittant, atque hunc meum laborem in patrociniij ac defensionis suæ clientelam benignè recipiant. Nam si quæ alia studia, post
relis

DEDICATORIA.

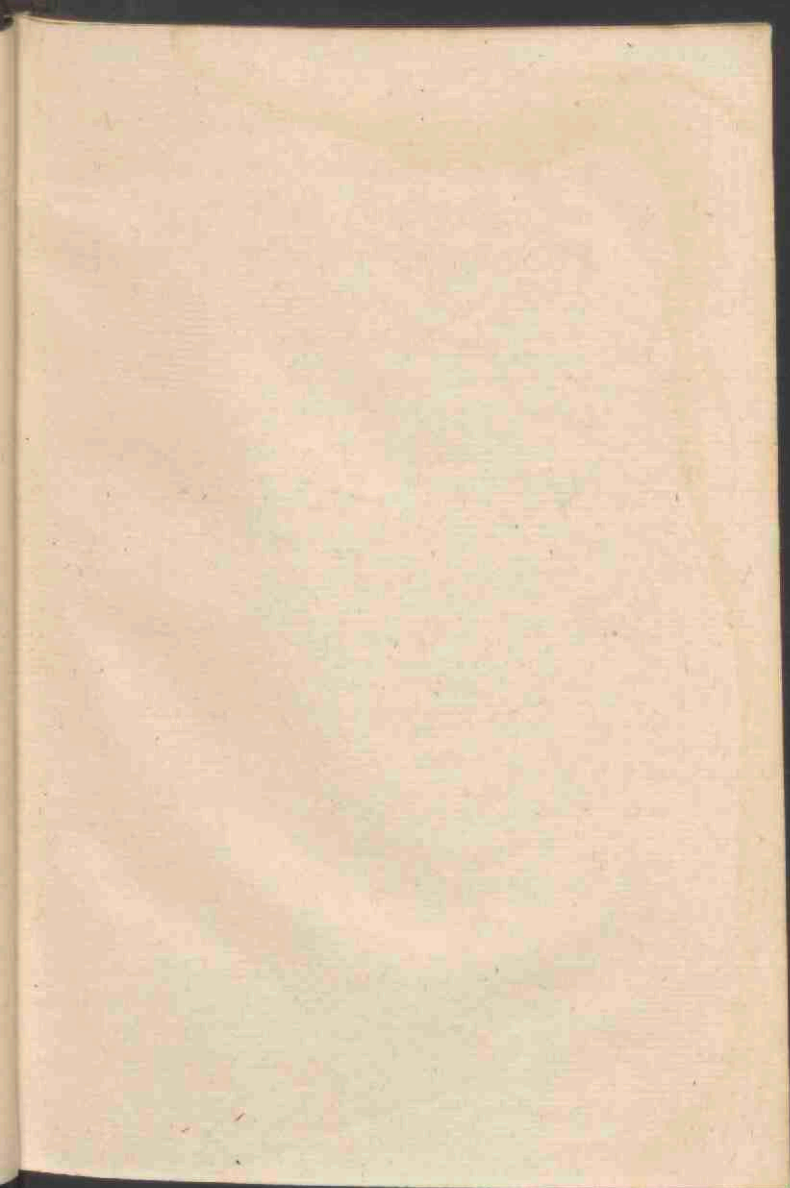
religionem, Principum fauorem
 merentur, certè cum primis histo-
 rica, quæ nomen ipsorum ab obli-
 uionis interitu uindicant, & perpe-
 tuæ immortalitati consecratum
 ad posteritatem transmittunt. Chri-
 stus Iesus æterni Patris filius celo-
 stitudines uestras saluas, incolumes
 atque florentes conseruet, eas con-
 tra hostium insidias ac machina-
 tiones protegat, suoquæ sancto spi-
 ritu regat, ut maiorum uestigijs,
 quemadmodum magna cum laus
 de cœperunt, inhæreant, Euange-
 lij doctrinam ardenti Zelo propa-
 gent, Reipub. commoda promo-
 ueant, iustitiam administrent, ho-
 nestas artes ornent, cultores ea-
 rum amplectantur, ac subditos suos
 bonis spiritualibus & tempo-
 ralibus

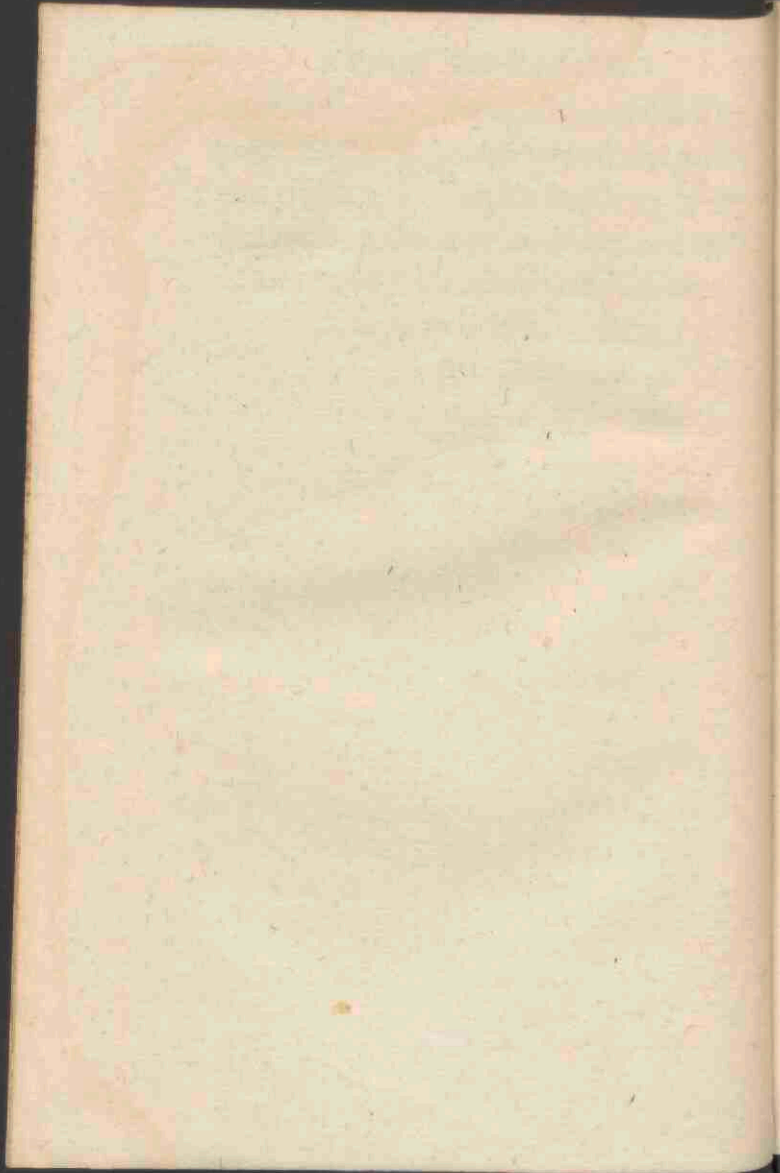

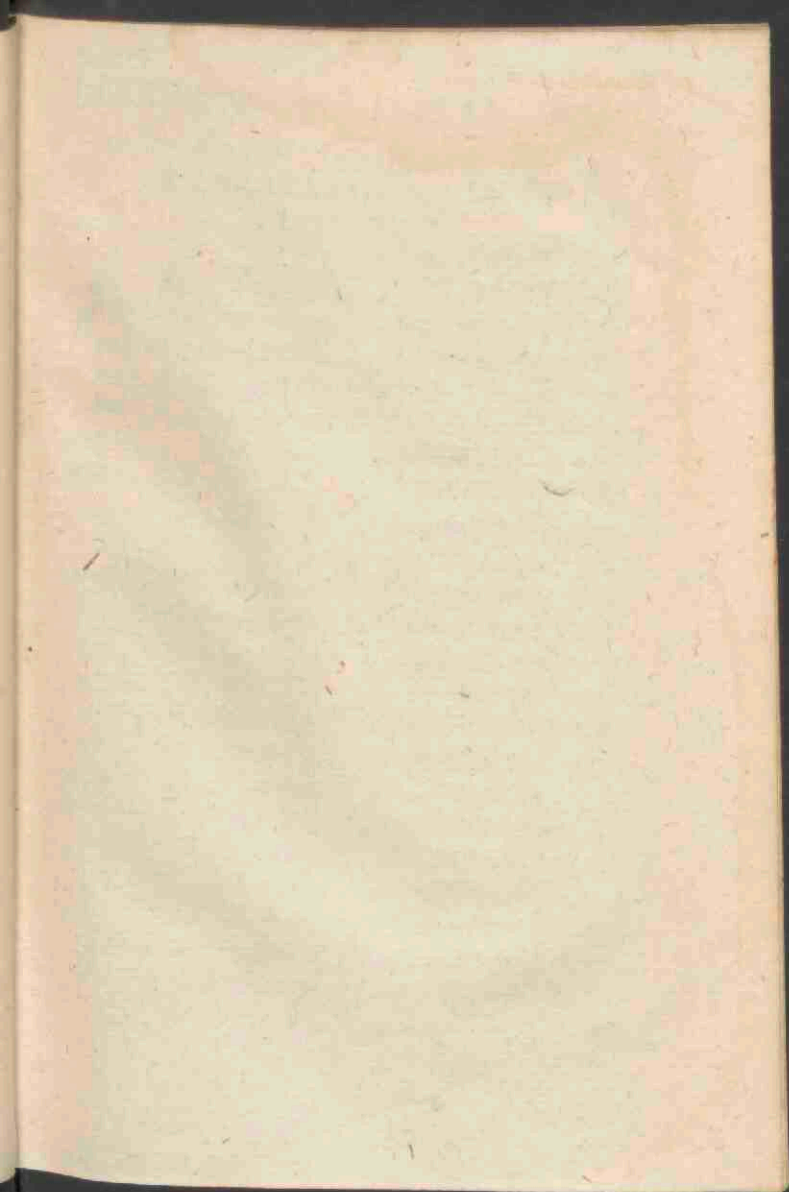
EPIST. DEDICAT.

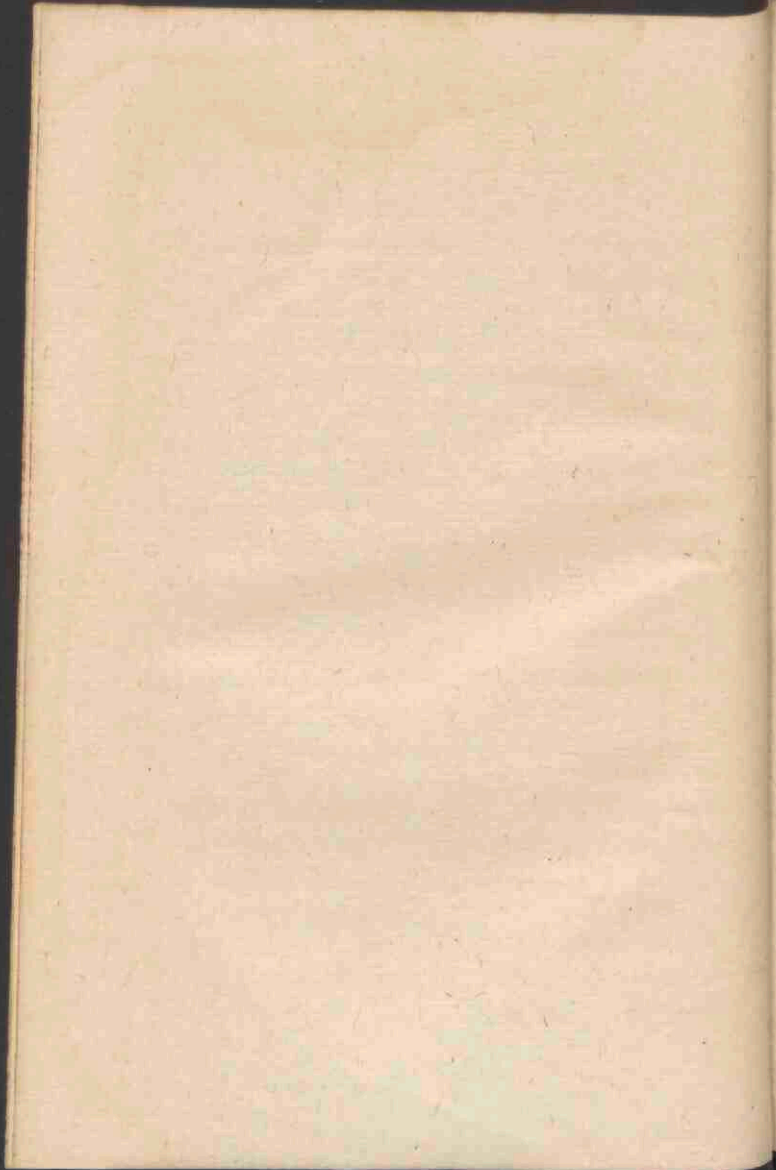
ralibus beent. Id quod ut fieri O-
ptimum Maximum Deum ex ani-
mo precor, sic Celsitudinibus Ve-
stris submissa ac officiosa animi re-
uerentia me commendo. Da-
tæ Calend. Decemb.

anno L X I X.

INDEX RERVM ME-

MORABILIVM, QVAE HOC

de Rusticorum tumultu Libel-
lo, continentur.

A

Albertus Mansfeldi-
cus cōmiseratio-
ne ductus, rebelles cona-
tur recōciliare: quid lite-
ris ad hoc Muncerus re-
spondeat fol. 232. 233.

Albertus Mansfeldicus cum
copijs Munceri. configit
231. 232

Almōgauici lōgē antē pre-
dicatum Euangelium se-
ditiosi extiterunt 9

Alsaticorum superiorū con-
cursus et proteruia 152.
153. 154 (lus 274

Alstetensis fœderis articu-
Amerbacum monasterium
captum, direptū & uasta-
tum 103

Antonij Eisenhut Eppinge
in Kraicgouia nouarum
turbarū autoris scripta
uenenosa 181. 182

Anthonij ducis Lotharin-
gie apparatus bellicus,
contra rusticos circa Ta-
bernas congregatos 155

Anthonij Lotharingi ad
Scheruuzlerum cum ru-
sticis conflictus 163. 164

Arcu cœlesti Munceriani,
qui in uexillo suo arcum
depictum habebant, ma-
gis contra principes in-
flammantur 247. 248

Argentoratensium interces-
sione rustici iam quatu-
or milliarib. ab urbe do-
mum redeunt 419. 420

B

Bachinus ciuis Vuissenbur-
gicus unā cum noua tur-
ma rusticorū multa ma-
la perpetrat 157. 158

Bamberga recepta à Princi-
pibus Episcopo restitui-
tur 356

);(Basilea

I N D E X.

- Basilea cum rusticis transi-
gitur 420
- Bellum rusticum, rusticorū
& principum mala con-
scientia gestum 76
- Bretta ob mercatorum bo-
na recepta, periculo à Pa-
latino liberata 144
- Brurhenana conspiratio.
298.299
- Brussella, Brurhenanae fā-
ctionis receptaculum, di-
repta 300
- Brussellensis rebellionis au-
thores capite plectuntur
303
- C
- Campidunēses ex direptio-
ne monasteriorum ditati
15
- Campidunensium ad exem-
plū multi in uicinia, mul-
ta proteruē agunt 15
- Campidunensium ab abba-
te suo defectionis caussa
13.14
- Casimirus Marchio Bran-
denburgensis suos rebel-
les quoq; psequitur 357
- Casspar Schnaiter & Vual-
ther Bacho rusticorū ag-
mini in comitatu Tyro-
lensi, præfecti 364
- Cœnobium Mercktal à ru-
sticis spoliatur & uasta-
tur 18
- Chore Dathan & Abiron
inobedientiæ pœnas per-
soluunt 3.4
- Christiani officium 58
- Christiani nominis profes-
sio ardua est 52
- Christiano homini nō licet
pugnare nec malo resistere
56
- Christophorus Staplerus
Santgallen, hic seditionis
circa Memmingam falsō
autor creditur 30.31
- Claudius Guisus Lupfstei-
nij multa nullia rusticorū
trucidat 156
- Cleri cum Magistratu, Pa-
latino intercessore, recon-
ciliatio 401
- Clericorū rapacitas, rebel-
lionis

I N D E X.

lionis rusticorū causa	10	Palatini	382
Cochleus Theologus	414	Eisenhut sacrificus agminis	
Cochleus carpitur	283	seditiosi ductor in Craick	
Conditiones pacis inter ca-		gouia	295
pitulum Moguntinum, et		Electoꝝ Palatinus in Brurbe	
cōgregationem rusticam		nanæ cōspirationis socios,	
104. 105. 106. 107. 108		actionem de multa insti-	
D		tuit	304. 305
Decimæ pendendæ	62	Electoꝝ Palatinus cum Sue-	
Detrichus Stamerus nouo-		uico fœdere suas copias	
rum onerum impositione		coniungit	308. 309
in Stiria uulguſ ad arma		Electoꝝ Palatini expedi-	
conciat	371	tio in rusticos	295.
Diaboli odio inter homines		296. 297	
singula mala cōtingūt	28	Electoꝝ principis clemen-	
Discordia inter domesticos		tia in miseros rebelles.	
nil perniciosius	1	305. 306	
Discordiæ exempla aliquot		Ernestus Marchio Baden-	
apud Romanos	2	sis metu rusticorum per-	
Durlacenses rusticorum ex-		cussus Argentoratū pro-	
emplo moti et ipsi arma		fugit	419
capiunt	138	Fuangelicā doctrina nulli	
Dux prouidus belli tempo-		certo loco alligata	60
re speculatoribus non ca-		Exercitus fœderatorū Lei-	
ret	25	pheimium & Gunzber-	
E		gium tendens, rusticorū	
Eberhardus Erdbachensis		aliquot millia cedit &	
supremus dux copiarum		dissipat	19. 20
		): (2 Floria-	

I N D E X.

F

- Florianus Geier nobilis eques** Fracus, rusticis ad-
est in Franconia hincin-
de omnia perturbanti-
bus 127
- Fœderatorum** 130 equites
odlingentos rusticos cæ-
dunt, profligantq; 20.21
- Friburgum Brisgoiæ à Ru-**
sticis occupatum 419
- Fridericus Palatinus rusti-**
cis sese quoque opponit
286.287
- Friderico duci Saxonie E-**
lectoris mortuo, frater
Ioannes succedit 229
- Fridericus Vuorm rustico-**
rum capitaneus prima-
rius 138
- Fronspergius consilio non**
armis rusticos dissipat
362.363
- Fronspergius Episcopũ Sa-**
lisburgi grauitè à suis
obsessum magna pru-
dentia liberat 364.
365.366.367

G

- Gallorum in Alsatia petu-**
lantia & libido in uirgi-
nes & fœminas 165
- Geismeyerus à Fronspergio**
comitatu Tyrolensi cie-
ctus, Patauij postea con-
foditur 369.370
- Georgius Fröspergius octò**
cohortes Truccesij co-
pijs coniungit, à Ferdi-
nando Rom. Rege ex Ita-
lia euocatur 360
- Georgius Metzlerus autor**
rusticorum tumultuum
80.81
- Georgius Metzlerus præ-**
cipuus rusticane uesaniæ
author 317
- Georgius Truccesius fœde-**
ris, dux aduersus rusti-
cos tumultuantes copias
educit 17.18
- Germersheimij Palatinus**
in aliquot ciues animad-
uertit 426
- Godefridus de Berlingen ru-**
sticarum rerum summæ
præse-

I N D E X.

- praefectus* 316
 Gotfridus à Berlingen rusti-
 corum fautor literis ad
 nobilitatem Franconiã,
 & episcopũ Vuirzburg
 gensem se purgat 127.
 128. 129. 130. 131
 Gotzauium monasterium à
 rusticis capitur & dirui-
 tur 139
 Grex 1500 pecorum à Ma-
 rescalco Palatini captus
 & distributus 300
 Guilelmus ab Habern Pala-
 tini Marescalcus circiter
 sexaginta rusticos necat
 96. 97
 Guilelmus ab Habern Ma-
 rescalcus Palatini, rusti-
 corum ordines tormen-
 tis campestribus disijcit
 174. 175
 Guilelmus episcopus Argẽ-
 timensis ad foederatos
 principes rusticorum tu-
 multũ causa uenit 352.
 353
 Guilelmus Furstenbergius
 sub Truceffio, peditum
 ductor cõtra rusticos 21
 Gundeshemũ diripitur &
 euertitur 103

H

 Haidelhemũ Antonio Ei-
 senhut duce expugnatur
 183
 Hailbrunnæ rustici bellum
 denunciant 100
 Hailbrunnam cogente ple-
 be rustici intermittuntur
 101
 Hauschimus et Hugofeldius
 Muncerum ad cõcionari-
 um hortantur 268
 Heidelbergico in conuentu
 quid inter Palatinum &
 suos ordines actum &
 consultatum 429. 430.
 431. 432. 433. 434. 435
 Henishemũ à Truceffio ca-
 ptum 289
 Henricus monachus rusti-
 corũ capitaneus, unã cum
 alijs nonnullis capite ple-
 ctitur 303
 Hohenloensem comitatum
 ):(3 rustici

I N D E X.

rustici inuadunt 84 Hominibus foedisfragis non multum fidei tribuendū 180	inobediētiam cœlitus de- lentur 4 Ius Christianum quid dicti- tat 51. 52
--	---

I

Iacobus à Beckingē factio- nis rusticæ ad Tabernas autor 147
--

Iacobus à Fleckēstein præfē ctus Germersheimensis 168

Iacobus de Beckingen dux rusticorum in Craickgo- uia 295
--

Imperij Senatus apud foede- ratos de inducijs agit 23
--

Ioannes à Talheim Brurhe- nanæ factionis dux 298

Ioannes abHall rusticorum Rincouiensium capita- neus 138
--

Ioannes Vunderer ad Ta- bernas rusticorum tumul- tuum autor 147

Iudæi in perpetuum rege ca- rent 69
--

Iudæorum quatuordecim millia ob pertinaciam &
--

Iuris Christiani exemplum	53
---------------------------	----

K

Kingæ Brandenburgicus dux multis ciuibus oculos eruit 357. 358
--

Kolbensium & Clebergen- sium foedus rusticū 160
--

Kolbensis agminis in Vuaf- gouia summa petulantis 161. 162
--

Koningshofium castellum 333

L

Landa à rusticis unâ cã ar- ce diripitur et deletur 87

Landautensium cum Palati- no transactio 416
--

Landgravius rebelles suos in obedientiam reducit 198. 199

Landtgravius ad reprimen- das turbas in Thuringiã proficiscitur 202

Land-

I N D E X.

- Landtgravius Ruldani civi-
tatem à rusticis rebelli-
bus retentam, fortiter
capit, & inobedientes
ad deprecandam ueniã
adigit 200.201
- Leiphemij & Guspurgici
à Trucesio preſi & ob-
ſeſi ſeſe dedunt 21.22
- Lengeniũ, Phedersheimen
ſuum aliorumq; uicinorũ
ruſticorum in Vangio-
nibus motus turbulentus
172.173
- Lentershemij quid actum à
Brandenburgico 357
- Leiminga noua & uetus
384
- Lichtenſtern cœnobium mo-
nialium à ruſticis capitur
& diripitur 28
- Lislaium captum 300
- Ludouici Fleckenſtenij ex-
probratio in ciues Bruſ-
ſellenſes 302.303
- Ludouicus comes Helfenſte-
nius cum alijs nonnullis
nobilibus à ruſticis truci-
datur 93
- Ludouicus Palatinus bene-
uolentia mauult ſubdi-
tos cohercere quã uſ
& armis 177
- Lutherus Deum precatur
pro ruſticis 57
- Lutherus à toto orbe oppu-
gnatus 55
- Lutherus Principes & no-
bilitatem commoneſcit
ſui officij 66.67.
71
- Lutheri & Melanchionis
ſcripta contra ruſticorũ
intentionem 40.
42
- Lutheri doctrina ruſticorũ
tumultuum non fuit cau-
ſa 69.70
- Lutheri conſilium qua
ratione ſeditionij ruſtica
medendum 75
- M
- Magiſtratus officium 74
- Magiſtratus in honore ha-
bendus 250.251.
252

I N D E X.

- Magistratus contemptores
à Deo puniuntur 284
- Magistratus est cohercere
maleficia non cuiuslibet
45
- Magistratui incumbit opus
locum euangelizandi, et
ministros ecclesiæ consti-
tuendi 61
- Malsch pagus ab Electore
Palatino funditus dele-
tur 297
- Manes olim impostor simi-
lis Thomæ Muncero 205
- Maulbrunna monasterium
à rusticis captum 148
- Meckenmulum captiū 317
- Mergethemium Teutonico
rum oppidum rusticis se-
se adiungit 82.83
- Metallarij unà cum rusticis
in Stiria tumultuantur.
370.371
- Michael Buschius Germers-
heimensis rusticæ seditio-
nis auctor in Palatinatu
400
- Michael Gruberus rustico
rum dux in Stiria 372
- Moguntini ciues Palatini
aliorumq; principum ad-
uentus certiores facti, ue-
niam certis conditionibus
deprecantur 378.379.
380
- Multhusij in Thuringia
quid Thoma Muncero au-
tore gestum sit 219
- Multhusiani quibus condi-
tionibus sese dedūt 277.
278.279.280
- Munceri minaces literæ ad
Ernestum Mansfeldicum
263.264.265
- Munceri cōfœderati 269
- Munceri scœdus in Episco-
pū Magdeburgensem 275
- Muncerus captus Fraucken-
husij 261
- Muncerus quæstioni subie-
ctus quid cōfiteatur 269.
270.271.272
- Muncerus gladio percuti-
tur 282.283
- N
- Naturæ uitio ad mala pro-
cliuiiores

I N D E X.

- et* iuiores sumus quam ad
 bona 78
Neostadienses rebellionis er-
 go à principibus mul-
 etantur 415
Neuwenstemium sedes cor-
 mitis *Hohenloensis* à ru-
 sticis capitur 85
Nicrulna oppugnata & ca-
 pta à *Palatino* et *Sueui-*
 co foedere 309. 310.
 311. 312
Norlinga à *Truccefio* mul-
 etata 358

O

Oringe *Hohenloensium* co-
 mitum oppidum captū
 314

P

Palatini *Electoris* scriptum
 ad *Eisenbutenicū* agmen
 185. 186
Palatini legati loco transa-
 ctioni in dicto non planè
 tuti 186. 187
Palatinus spreta sua lenita-
 te, in rusticos foedisragos
 exercitiū parat 196. 197
Palatinus suos rebelles hinc
 inde uagātes insequitur
Pfetershemū oppugnat.
 386. 387. 388
Palatinus ad *Oppenheimū*
 castris fixis nonam, in ru-
 sticos ad *Neostadium* con-
 gregatos, expeditionem
 molitur 381. 383
Palatinus *Electo*r rebus om-
 nibus hincinde paccatis
Heidelbergam redit 426
Palatinus domum reuersus
 cum ijs qui ei in domādīs
 seditiosis adfuerant, Deo
 gratias agit 427
Palatinus omnes comites et
 ordinis equestris uiros cō-
 scribit 427. 428
Perfidie exemplum in *Spī-*
rensis episcopi subditis
 136. 137
Personarū in hac uita ciuili
 oportet esse discrimē 63
Pfetersheimenses rebelles mā-
 serè tractantur & conditio-
 nibus in gratiam reci-
 piuntur 398. 399
)(5 *Pfeder-*

I N D E X.

- Pfetersheimenses* ciues qui
reliqui erant à clade ac-
cepta sese turpiter de-
dunt, & pleriq; interi-
muntur 394.395.396
- Phiferus* monachus aposta-
ta Thomæ Munceri so-
cius 222
- Phiferus* uicarius Munceri
Muthusij 278.279
- Phiferus* Thomæ Munceri
socius cum sua caterua
agrum isfeldicum depo-
pultur 230.231
- Phiferus* cum multis alijs ca-
ptus, ad principes ductus,
& decollatus 281.282
- Philippi* Hessorum princi-
pis oratio ad milites con-
tra Muncerianos 149
- Philippus* Marchio Baden-
sis rusticorum conatus
aliqua ratione infringit
339
- R
- Rodern* castrum à rusticis
captum 160
- Rotenburgum* ad Tauberū
situm fœderi principum
reconciliatur 352
- Rustici* iudicia conuellunt,
& Magistratū reiiciunt
48.49
- Rustici* resistendo magistra-
tui, nomen diuinum usur-
pant 44
- Rustici* ob ius naturæ uiola-
tum indigni Christiano
nomine, inò ne Turcico
quidem 49.50
- Rustici* uesani nouū ac diu-
turnum somniant impe-
rium 86
- Rustici* falsos, & sanguina-
rios habet doctores 50.
51
- Rustici* minis et seuitia mul-
tos etiā bonos ad se per-
trahunt 89
- Rustici* auctoritati Scriptu-
ræ, & correctioni sese
subijciunt 39
- Rustici* uerbi ministros pu-
rè concionantes primò
postulant 31
- Rustici* petunt syluarū que
non

I N D E X.

- non priuatorum sunt,
participationem et usum
35.36
- Rustici uolunt ut agri at-
que bona eorum, imò ipsi
quoq; haud ultra debitū
grauentur 36.
- 37
- Rustici cupiūt ut pro pro-
portione fructuum tribu-
ta & stipendia exigan-
tur 37
- Rustici petunt ut multae
pecuniariae non ex affe-
ctibus, uerum iuxta for-
mulas olim descriptas ir-
rogentur 38
- Rustici petunt ne priuatim
usurpetur quod ad multi-
tudinem spectat. ibid.
- Rustici petūt intempestiuas
operas relaxari 36
- Rustici circa Schmalcaldiā
congregati, Thuringicis
se se coniungunt 201
- Rustici Trucesij aduētum
hostilem effugiunt 18
- Rustici in dioecesi Spirensi
quoq; rebellant 132. 133.
134
- Rustici in Franconia multa
insolenter agunt 123.
124
- Rustici multi in fide erga
Palatinum permanentes,
alijs seditiosis & inobea-
dientibus rusticis se uiria-
liter opponunt 187. 188.
189
- Rusticani principū aduen-
tu bellico perterrefacti nō
procul à Franckenhusio
per literas ueniam petunt
186. 137
- Rustici Rinckgauienses cō-
iunctis uiribus cum ijs qui
in Sueuia erant magnam
exercent crudelitatem in
agro Wuirtembergico.
149
- Rustici ad Vuurtzburgum.
124. 125
- Rincauēses ad seditionem
moli, sedantur 100.
110. 111. 112.
113

I N D E X.

- Ruffici 500 ex arce Nigeld-
 stadij principum poten-
 tiã fortiter repellūt 339.
 340.341
- Rusticorum erga Helfenste-
 nij coniugem immisericor-
 dia & furor 94.95
- Rusticorum proteruita con-
 tra comites Lewenstinen-
 ses 99
- Rusticorum petitio, ne pa-
 ter familias mortuo ab u-
 xore & liberis quidquam
 pendatur 39
- Rusticorũ petitio & que iu-
 re diuino & ciuili publi-
 ca sint, unius potestati non
 maneant subiecta 34.35
- Rusticorũ actio prophana
 & impia 58
- Rusticorum præscriptũ &
 postulatũ qua ratione de-
 cimæ pendendæ 32.33
- Rusticorũ petitio ut seruitu-
 te exempti, libertate do-
 nentur 33
- Rusticorũ haud procul ab
 Vlma concursus, furor et
 rabies 28
- Rusticorum motus in duca-
 tu Vuirtembergico, &
 diœcesi Vuirzburgensi
 288.289
- Rusticorũ factio prope Ta-
 bernas montanas exorta
 147
- Rusticorũ insolentia in Mar-
 chionatu Badensi 140
- Rusticorũ strages ad Tau-
 berum amnem, non pro-
 cul à Koningshofio 325.
 326.327.328.329.330.
 331.332.333
- Rusticorũ rabies Vuinsper-
 gi 94
- Rusticorum agmini Oden-
 ualdico multi se coniun-
 gunt 88.89
- Rusticorũ expeditio in or-
 dinis Teutonici Magistrũ
 102
- Rusticorũ in agro Bruxel-
 lensi motus oram Rhena-
 nam implet 9.10
- Rusticorum furor in Pala-
 tinatu 165.166.167.
 186.

I N D E X.

- 168.169.170
 Rusticorum in Palatinatu
 immanitas & crudelitas
 383
 Rusticorum scriptū ad Bret
 tanos pro mercibus, quas
 Francoforto ad hoc dela
 tas, ex mandato Palatini
 detinebant 150.151
 Rusticorum in Palatinatu
 noui tumultus & incen
 dium 353.354
 Rusticorum capitanei ali
 quot mulctantur, Leuphe
 mium & Gunpergum di
 ripienda conceduntur 22
 Rusticorum in archiepisco
 patu postulata, minis ma
 gistratui obrusa & acce
 ptata 402.403.404
 Rusticorum Franconicorū
 apparatus contra fœdus
 Sueuicum 292
 Rusticorum fuga & clades
 ad Pfersheimum prope
 Vuormatiam 392.393
 Rusticorum eruptio ex Pse
 dersheimio 390.391
 Rusticorum strages ad syl
 uā Gutenbergensem 337.
 338.339
 Rusticū agmen Franconicū
 119.120
 Rusticum incendium in Lo
 tharingiam serpit 154
 S
 Saxonie, Hassie, Brunsvici
 principes coniunctis ar
 mis rusticanos adoriūtur
 Scharffenecum castrum co
 mitū de Le wenstein à ru
 sticis diripitur et deletur
 192.193
 Schembergum à rusticis ex
 pugnatur 99
 Schontal monasterium à ru
 sticis occupatum, direptū,
 uastatum 84
 Sebastianus Maierus, &
 Geismaierus rusticorum
 agmini Salisburgi præse
 sti 365
 Seditio à Deo plerunq; gra
 uissimè punita 3
 Seditio rustica quo tēpore
 in Germania exarserit 5
 Seditio

I N D E X.

- Seditio rustica quibus locis primò inceperit 6.7
- Seditionis rusticae quae fuerint causae 7.8
- Seditionis rusticae, Lutheri doctrina non fuit causa 8
- Seditionis rusticae, sub comite Sigismundi à Lupfen, causa & origo 12
- Seditiones, multis in locis Germania, ante exortum Euangelium, ob immodicatas exactiones, exortae 11
- Seditio tyrannidis mater, tyrannidis seditionis genitrix 375
- Selgam oppidum Palatini rustici occupant 159
- Seruitus inter Christianos non tollenda 62
- Spirensis episcopus rusticorum metu percussus Heidelbergam se confert 137
- Spirensis episcopus cum rusticis pacem facit 142.
- 243
- Strages rusticorum ad Tabernas 157
- Strages rusticorum ad Frankenshusium 259.260
- Stochsbergium castrum Teutoniarum à rusticis captum & exactum 148
- Sueuici foederis duces 308
- Sueuici foederis duces Schwinfurtum ad Menis intromissi, multos ciues seditiosos comprehendunt, & supplicio afficiunt 359. 356

T

- Thomas Muncerus Ecclesiastes & Senator 219
- Thomae Munceri quae fuerit doctrina 203.204.209. 210.211.212.213.214. 215.216
- Thomas Muncerus Pontificis & Lutheri doctrinam ait uitiosam esse 207
- Thomae Munceri exacerbatio & diabolica instigatio contra principes 238. 239.240.241.242

Thomas

I N D E X.

Thomas Munzgerus rusti-
corum rabiem incendit.
29

Thoma Muncero authore
diabolici motus in Thu-
ringia excitantur 203

Thoma Munceri historia
acuita 206.
207

Thomas Muncerus scriptis
ad arma excitat per agrū
Mansfeldensem metallo-
rum effossores 223. 224.
225. 226. 227. 228.
229

Thomas Muncerus à Fride-
rico principe eiectus, No-
ribergam se confert 217

Thomas Muncerus Nori-
berga profligatus Miltbu-
sij in Thuringia recipitur
218

Trāsactio inter principem
Palatinum & suos subdi-
tos 178. 179

Trucceſius dux Sueuici fœ-
deris 288. 289

Trucceſius ad oppidum

Vurnag circiter 7000
rusticorum profligat 24

Trucceſius magnas copias
ad Vuingartum confiden-
tes, interceſſoribus Hu-
gone comite Montfortio
& alijs, ut ad suos lares
redeant relinquit ſaluos.
24. 25. 26. 27. 28

Trucceſij conſlictus cum ru-
sticis 291

Trucceſius in Craickgouia
rebelles ſupplicio afficit
294. 295

Trucceſius prope Memmin-
gam & Schrottenbacum
quid contra ruſticos ten-
tat 359

V

Vdalricus dux Vuirtember-
gicus poſt recepta ali-
quot oppidula Heluetio-
rum ope, iterum à ſocijs
communis fœderis duce
Georgio Trucceſio, du-
catu pellitur 1436

Vualla Vuinſpergica capta
293

Vindicta

I N D E X.

- Vindicta priuatim non ex=
ercenda 35
- Vuinspergese oppidū Vuir=
tembergicæ ditionis 90
- Vuinspergū incensum 293
- Vuissenburgici ciues rusti=
cis sese adiungunt 158.
159
- Vuissenburgenses à Palati=
no obsidentur, & inter=
cessione ciuitatum qua=
rundam, certis conditio=
nibus recõciliãtur 420.
421. 423
- Vuirtheimensis comitatus
à principibus mulctatur
352
- Vuirzburgica arx à rusti=
eis obsessa, multis præsi=
diarijs munita, à princi=
pibus liberatur 320.
321. 322. 323. 324. 335.
336. 344. 345
- Vuirtzburgum principum
in potestatem redigitur
346 347. 348. 349
- Vuirtzburgenses Trucesio
autore in fidem Episco=
pi iureiurando adigun=
tur 349
- Vuolffgangus Affenstenus
Doctor 384
- Vuolffgangus Vlrichus Pa=
latini Marecalli Vicar=
rius in oppugnatione Pse=
dersheimensi 389
- Vuolffgãgus Vlrichus à Fle=
chingen Brettam firmio=
re præsidio munire uolēs
reprimitur 145. 146. 147

F I N I S.

I
R V S T I C A N O R V M

T V M V L T V V M I N G E R M A
nia; Anno M. D. XXV. excitato
rum, vera historia collecta, P E

T R O G N O D A L I O

autore.

P R O E M I V M.

N omnibus rerum
& actionum huma
narū historicis mo
numētis, uix ullum
tetrius, atq; pernī
ciosius malum commemoratur,
quā, si qui eadem domo, eadem
ciuitate, eadem repub. eodem de
niq; imperio utuntur, mutuis dis
fidis, contentionibus & discor
dis efferuescentes, inuicem dissī
dere incipiunt: id quod cū apud
alios multos, tum uerò apud Ro
A manos

manos maxima penè totius orbis
terrarum parte potitos, præcipuè
enituit. Qui, malo tam pestifero,
in ipsorum repub. incidente, clas
des duas, easdemq; longè grauiſi
simas acceperunt: Alteram qui
dem, quando L. Sergius Catilina,
uir magna ui animi & corporis,
sed ingenio malo, prauo, gloriaq;
cupido præditus, decocto patri
monio toto, suis, & suorum con
fortum plusquam hostilibus &
clandestinis, sed postmodum dete
ctis machinationibus, maximum
feratui, populoq; Romano terro
rem iniecit: Alteram uerò, cum ſe
natoriij ordinis administratio, oc
casionè odij inter C. Iulium Cæſa
rem, & Cn. Pompeium Magnum
exorti, mutata, penitusq; ſublata
fuit.

fuit. Verùm ethnicorum exempla
 cōmemorari minimè necesse est,
 cum ex uerissimis atq; clarissimis
 sacrarum historiarum monumens
 tis constet seditionis malum Deo
 cum primis inuisum, nūquam ad
 optatum exitū deuenisse, sed gra-
 uissimè punitum fuisse. Nam cum
 Chore, præclara quidem, & nobis
 li stirpe fatus, insuper & doctrinæ
 atq; facundiæ laude maximè con-
 spicius, sed natura malignus &
 impius, simplicis atq; credulæ ple-
 bis animis sibi conciliatis, pijsis-
 mi, Deoq; dilectissimi uiri Mosis
 honori ac fortunæ miserè inuide-
 ret, omni dolo malo, uersutiæq;
 utens, quo ipse, reiecto, & in odi-
 um uocato Mose, dominationem
 omnem in se transferret, Dathan
 A 2 & Abis

& Abiron, Israelitici populi non
postremis, in suas partes pertra-
ctis, summorum honorum & diui-
tiarum pollicitatione. Hi duo, spe
consequendi honoris & lucri fa-
scinati, coram omni populo terra
absorpti, meritas inobedientiae
suae poenas persoluerunt. Chore
uerò, tantę impietatis auctor, cum
ducentis & quinquaginta uiris,
sibi adhærētibus, igni cœlesti con-
crematus, subitò interiit. Cumq̃
obstinata, & pertinax gens Iudae-
ca ob id dolore concepto murmu-
raret, & Dei ministro Mosi inso-
lentiùs repugnare non uereretur,
illorũ quatuordecim millia, cum
septingentis, similiter cœlesti ful-
gore deleti sunt. Et nisi Moses &
Aaron precibus ad Dominũ sup-
pliciter

pliciter fufis, iram eius et indignationem, ob eam inobedientiam conceptã leniffent, & culpam deprecari fuiffent, omnes illa hora periffent.

CVm igitur anno à partu Virginis millesimo quingentefimo uicesimo quinto tam terribiles, periculofæ, nephariæ ac pestiferæ feditiones & rebelliones fubditorum aduerfus fuos magiftratus, præfertim in Germania fuperiore, ita repente & improuifò fint exortæ, quales nullo totius terrarum orbis loco, nullis feculis, nullis etiam hiftorijs excitatas fuiffe, proditũ est, operæ precium futurum me efle autumo, fi quæ meis oculis partim uidi, partim ex relatione,

tione, fide digniorū uirorum per
 cepi, de rebus à seditiosis et tumul
 tuantibus Rusticis gestis, publicis
 literarum monumentis consecra
 ta, ad posteritatis memoriā trans
 misero. Opus uerò Chiliade Ho
 meri prolixius futurum esset, si sin
 gula cum suis circumstantijs res
 censerē. Quare illa præcipuè, quæ
 tumultuans Rusticorum factio in
 ora Rhenana, fœda, turpi ac impia
 uesania perpetravit, persequar:
 alia, aliorum descriptioni relin
 quens, hoc tamen obseruato, ne
 alijs in locis gesta penitus silentio
 inuoluta transeantur, sed breuiter
 quoq; commemorentur. Primò
 itaq; motus ad Danubium, lacum
 Podamicum in Almangauia, & ui
 cinis locis à Sueuico tœdere res
 pressos,

pressos, postea alios, secundum locorum & temporum, quibus exarsere, rationem strictim exponam. Siquidem ut pestis cōtagio grassans omnes uicinos circumquaque inficere consuevit, sic hoc malum seditionis exortum de die in diem ita serpsit, ut plerasque Germaniæ partes peruaderet. Causa uerò eius non eadem refertur ab omnibus: Pontificiæ namq̃ religionis affectæ, ac inter hos maximè Cochlæus & Faber in scriptis contra Lutherum editis, huic omnis mali culpam imputant, qui sua doctrina credulam nimis, & imperitam Rusticorum turbã, ac suapte sponte & ingenio mobilem, rebusque nouandis inhiantem, ad seditionem concitarit, eamque in clerum

primò, mox in principes seditio-
 nis scriptis inflammavit. At utrūq;
 eorum cum sectatoribus toto cœ-
 lo errare, alij arbitrantur, ipsos in
 eorum numerum referentes, qui
 Tertulliani tempore pro defen-
 denda Christianorum persecutio-
 ne prætexebāt, Christianos omnis
 publicæ cladis ac omnis incom-
 modi popularis causam esse. Ac
 Lutheri quidem doctrinam, hac
 uana calumnia, cum eius scripta
 aduersus latrocinantes Rustico-
 rum cohortes, cū reprehensione
 et obiurgatione seditionis grauis-
 sima edita, tum quoq; seditiones
 liberant, quæ, non dicam, ante na-
 tiuitatem ipsius, diuersas nationes
 peruagatę fuerunt, sed ipso puero
 adhuc, nec quicquam de libertate

Euangelica sciente, nedum docente, eorundem ditiones cōcussere, in quibus postea Euangelij doctrina, renata flamma tumultus in grauissimum belli incendium exiit. Nam cum constet post Rusticos Lupphenses primos Campidunenses Calendis Ianuarij, anno 1525 contra suum Abbatem insurrexisse, is, qui meminerit seditionis anno 1491, ab eisdem Rusticis Almangauicis contra suum Abbatem suscitatae, in qua quinq; eorum millia confluentia, à Sueuiæ confederatis, oppressa fuere, eius potius exemplo, quam uoce Euangelij ad eam excitandam impulsos, dixerit. Quod Euangeliū, uel à quo prædicari audierant Rustici, qui in agro Bruxellensi, anno

1502, contra suum Episcopum & Canonicos Spirenses conspiratione facta, magnis motibus orā Rhenanam impleuerunt ? Quæ res ei rebellionis causam præbuerit, præter articulos coniurationis, tessera mutux cognitionis ipsorum clarè docuit, quam eiusmodi fuisse, historici tradidère, ut interrogatus à socio Germanicè, *Was ist nun für ein wesen?* Id est, quis modò rerum status ? responderet, *Wir mögen vor den Pfaffen nicht genesen.* hoc est, præ Clericis salui esse non possumus. Rusticis hoc nō obscurè innuentibus, rebellionis factæ causam, Clericorum exactiones, rapacitatem præfectorum, et nouas artes, quibus in emungenda misera plebecula uterentur esse.

esse. Quin & in ciuitatibus liberis paucis annis antè quam Lutheri doctrina audita fuerit, ob immodicas exactiones, collationes, impositiones aliàq; onera intolerabilia exortas constat. Nam ob ea Erphordiæ anno millesimo quingentesimo nono: Spiræ millesimo quingentesimo duodecimo: Colonia & Vuormatiæ, anno post insequenti tumultuatum est, multis senatoribus partim capite truncatis, partim in exilium pulsis. Taliæ siquidem ubi accidunt, aliter fieri nequit, quàm id quod pro uerbio dicitur. Vt funiculus niemiū tensus dissoluatur, & uicta demum populi patientia in seditionem magno reipub. damno erumpat. Nam: ut uerè ille apud

Tragicum

Tragicum inquit. Si uela tendas
 nimium nauis mergitur, sed si res
 laxes rursus uehitur tutius. Odit
 deus nimis uehementes impetus,
 odere ciues, gratior est modera-
 tio: Et immoderatam subditorum
 oppressiōnem quidem motus Ru-
 sticani potius causam, quam Euan-
 gelij prædicationem fuisse, quilibet
 æquus rerum estimator facile,
 uel inde intelligit, quòd primi
 eius auctores, Rustici Comit̃s Si-
 gismundi à Lupphen in Hegouia
 Sueuiæ parte, à domino suo anno
 1524, in mense Nouembri scele-
 ratè deficientes nullam aliam præ-
 tenderint, quam onera, quibus se
 nimium grauari querebantur, &
 quod Guilielmo à Furstenberg
 nomine fœderis Sueuici ad eos
 repris

reprimendos misſo propalàm ſignificarint, ſe non eſſe Euangelicoſ, nec Euangelij cauſa confluſiſſe: ſultè putanteſ, hinc ſe magiſtratus gratiã promerituroſ, quoſ confeſſoreſ conſtanteſ, quàm abnegatoreſ & apoſtatae infideleſ, dignioreſ ſemper ſunt habiti. Nec qui iſtiſ pacatiſ ſecūdi fuere Campidunenſeſ aliam quam Abbatiſ ſeueritateſ obtenderunt. Quare cum Lupphenſeſ cōditioneſ ſuæ cupiditati congruenteſ extorſiſſent, uicini, qui ſe à ſuiſ magiſtratiſ buſ præter modum premi indignè ferrent, eorum ſucceſſu & exemplo illecti, de excutiendo iugo conſilia agitare cœperunt. Atque ideo Campidunenſeſ Abbatiſ ſui imperium execrati, Calendis Ianuarij

nuarij anno 1525. instar brutorum animantium concurrunt, nullaq; honoris, datæ fidei, uel iuramenti præstiti ratione habita à suo magistratu perfidè desciscunt, ac oppida et castella Abbatis inuadentes, mox Cœnobium occupant, idq; Cœnobitarū ministris eiectis, diripiunt & uastāt miserè, adeò ut nec clauum quidem integrum parieti relinquerent, omnesq; imagines et ornamenta templorum confringerent. Abbas ablata secum preciosiore suppellectile, & melioribus monasterij clenodijs in arcē Liebenthan confugerat: Rusticis uero eò contendentibus, se ipsis certis conditionibus dedit, ac Campidunum ductus, ibi detentus, ac ciuibus seditiosis omnia iura in

ra in ciuitate prius habita, triginta
duobus millibus aureorum num
mum uendere coactus est. Campi
dunenses itaq; alij, Algoiæ rustici
ex direptione monasteriorum dis
tatos conspicientes, facile imitan
tur, ac in initio quidem Augustensis
Episcopi subditi in Alpibus Al
mangauicis, deinde alij circiter
quatuor millia propè Valtringen
uicum duobus miliaribus Ulma
disitum, mox alij in ualle Ileri cō
fluunt tanto numero, ut multa op
pida uicosq; occuparint. Circiter
hoc idem tempus Valtricus Dux
Vuirtenbergicus in occasionem
recuperandi Ducatus, quo anno
1519 à Sueuico foedere, ob Rent
lingam Imperialem ciuitatem oc
cupatam exutus erat, intentus, ali
quot

quot Heluetiorum cohortibus fe-
 stinanter contractis, nonnulla op-
 pidula & castella amissa & in his
 suburbium Stutgardianum reci-
 pit. Idcirco factum est, ut foederis
 communis socij die cōuentus Vl-
 mæ indicto, qua ratione rebus du-
 bjijs occurrendum esset, delibera-
 rent, ac tam equestribus, quàm pe-
 destribus copijs conscriptis, & res-
 bus necessarijs comparatis, Geor-
 gium Trucesium Vualpurgi Bā-
 ronem rei bellicæ laude clarissī-
 mum copiarum ducem deligerēt,
 qui suscepta in Vlricum Ducem
 expeditione, non solum illius con-
 natus fregit, sed eum quoq; copijs
 dissipatis ducatu expulit, ac loca
 ab ipsa occupata in foederis fidem
 rededit; Duce itaq; Vdalrico ita à
 conatu

tonatu suo deiecto & profligato,
confiliarij foederis, qui de pacan-
do tumultu cum Rusticis crebris
uis egissent, eisq; pacis cōditiones
æquissimas obtulissent, Georgio
summam belli contra eosdem ge-
rendi committunt. Qui die Iouis
post Dominicum antiquo Eccles-
siæ more Letare dictum, cum uni-
uersis suis copijs promouet, eo
animo, ut Rusticos inter Ulmam
& Biberacū numero circiter qua-
tuordecim millium confidentes,
aggrederetur. Delatus ad locum
ubi illi commorabantur dimidiij
milliaris spacio ab illorum castris
sua locat: quibus fixis res omnino
ad prælium spectare uidebatur,
cum Rustici obstinatè in suo pro-
posito perseverantes, in confede-
B ratorum

ratorum milites pabulatum eun-
 tes crudeliter ſquirent; aliquot eti-
 am uiros nobiles interceptos ne-
 carent, multa Monasteria capta
 diriperent & deuaſtarent, nullum
 petulantia, temeritatis, peruerſi-
 ſq; facinoris genus omittentes. Sed
 dum premium factorum recepturi
 crederentur ipſi, relictis poſt ſe
 confederatorum copijs, progres-
 diuntur, ac Cœnobium Merckta-
 lium occupantes deuaſtant, re-
 busq; omnibus ſpoliant. Quare
 Truceſſius animo cum ipſis de-
 certandi, citra morã eos inſequi-
 tur: At Ruſtici re comperta, eius
 aduentum minimè expectandum
 rati dilabuntur, in rupium et ſylua-
 rum latebris ſe abdentes, ſic, ut
 quò nam euaiſſent nemini con-
 ſtare

stare potuerit. Iis ita gestis, inter-
 cessione Rayenspurgensium &
 Campidunensium, cum ex aliorū
 agminū nonnulli Duces Ulmam
 fide publica uenissent, dierum
 aliquot fuerunt pactæ induciæ,
 uerū non seruata. Cuius rei
 quidem culpam alij in alios con-
 ferebant. Itaq; exercitus confede-
 ratorum mandato ordinum, rur-
 sus Ulmam uersus sese conuer-
 tens, multos in itinere pagos, se-
 ditionis contagione infectos de-
 prehendit. Cum autem Leiphei-
 mium & Guntzbergium cum ui-
 cinis Augustam ferè usque Rusti-
 corum partes fouisse, foedusq; cū
 eis iniisse, nec nō reliquis duobus
 agminibus circa lacum Podami-
 cum, & in Almangauia grassan-
 tibus

tibus adhæſiſſe, innotuiſſet, copiæ
confœderatorum illuc die Martis
poſt dominicum, Eccleſiæ more,
Iudica, nominatum, amandantur.
Eò igitur copijs tendētibus, Tru-
ceſius cum equitatu in ſex millia
Ruſticorum præter omnem opi-
nionem incidens, eorum, non ex-
pectatis peditum turmis neq; tor-
mentis, magnam partem cōcidit.
Reliqui partim ſemet in Danubio
um proijcientes ſubmerguntur,
partim captiui abducuntur, pau-
cis fuga elapſis. Ad hæc eodem
Martis die, centum & triginta ul-
tra Danubium Vlma emiſſi equi-
tes Haſſiaci, ut Ruſticos Leipheis
menſibus opem laturos, repelle-
rēt, in octingentos ſibi obuios, &
militaribus instrumentis probè
inſtructos,

instructos, inuecti, eorum circiter
 trecentos trucidant, ducentos ca-
 piunt, reliquis mirum in modum
 ab equitibus exagitatis, uix saluis
 euadentibus. Ab ea uictoria cum
 in reliquos etiam contendere uel-
 let Truccesius, pedites, quibus
 præerat Guilielmus Furstenber-
 gius signa proferre nolebant, &
 quasi prælio dimicassent, stipen-
 dium sibi dari postulabant. Ea re
 per dies aliquot disceptata, cum
 neq; prælium illud fuisse, & in fu-
 gam illos abiisse, priusquam illi ue-
 nirent, diceretur, tãdem fuit trans-
 actum. Truccesio ergo cū omni-
 bus copijs tã equestribus, quam
 pedestribus, & tormentis ad op-
 pugnationem necessarijs Leiphei-
 mium cingēte, incolæ loci ad eius

postulata repente deditioem faciunt, & confœderatorum uoluntati sese subiiciunt. Idem faciunt & Gunspurgici, mox eorũ exemplo complures pagici, culpam suppliciter deprecantes. Cæterum delictorum magnitudine gratiam superante, aliquot Rusticorum capitanei custodia traditi, partim suspenduntur, partim capite mulctantur, partim alio supplicij genere afficiuntur, & Leipheimium postea peditibus Gunzpergiũ equitibus diripiendum conceditur. Leipheimensibus alijsq; eorum uicinis, modo quo diximus, mulctatis, senatus Imperij, qui per absentiam Cæsaris rempub. procurabat, & tum Eslingæ erat, cum nonnullis superioris Sueuiæ ciuitatibus, Cōstantia,

stantia, Memminga, Eifna, alijsq̄,
 apud foederatos Vlmæ de indu-
 ctijs rursus agit. Venerāt & eò sub
 fide publica aliquot primarij ex
 Rusticanis, qui per Algoviam &
 ad lacum Podamicum erant. Sed
 confœderatis cum illis, qui nuper
 inducias uiolassent, nihil pacisci
 uolentibus, Almangauicis cōtra,
 parem omnium conditionem esse
 debere efflagitantibus, nihil sani
 actum, sed re infecta discessum est.
 Durante tractatione Rusticani
 prope Vvalderingā duobus mil-
 liaribus ultra Vlmam, Almanga-
 uicis ipsis ualida auxilia submit-
 tentibus rursus confluunt, ac Co-
 mitum, Baronum, nobiliumq̄ do-
 mos & arces captas diripiunt, &
 igni ferroq̄ uastant, monasteria vi-
 cina,

cina, fractis & dissipatis, quę in eis
erant integra, omnibus spoliant
inufitata petulantia, tales sese exhi
bentes, qui neq; Deum, neq; ho
mines, obliti proprii nominis &
honoris, uererentur. Quare Truc
cessius captis dictis castellis, &
sumpto à seditiosis eorū locorum
supplicio ad reprimendos Alman
gauicos cum uniuerso exercitu cō
tendit, ac in ipsos omnia hostilia
agit. Id quod cum usq; ad Paschae
les ferias duraret, factum est, ut pri
die illarum feriarū circiter horam
quintam uespertinam ad suę dia
tionis oppidū Vvurtzag, tribus
supra Biberacū miliaribus situm,
circiter septem millia Rusticorum
profligaret. Et cum ex captiuis di
dicisset Vveingarti, nō procul Ra
uenspurgo

uenspurgo circiter octo millia Rusticorum adhuc considerare, subsequenti die primo diluculo copias eò deducit. Postquam autē iisdem Rusticani prima eius diei luce inde mouissent, ut se cum illis, quos priori die Trucesius prope Vvurtzag ceciderat, coniungerent, & aduersus confœderatos sese munirent, Trucesius, ex præmissis speculatoribus (quos dux belli prouidus atq; peritus nullo tempore emittere negligit) Rusticanos per campum incedere cognoscit. Cum ergo instructis ordinibus eos aggredi cogitaret, illi in montem se recipiunt, quò aditus Trucesio suisq; non erat. Quare nocte iam appropinquante ipse tormentorum fulmine in eos de-

B 5 tonat,

tonat, nec procul ab ipsis confis-
dens, nocturna castra figit, inse-
quēti die collato Marte cum ipsis
dimicaturus. Die ergo decimo-
quinto mēsis Aprilis cum copijs
progressus, ad Almangauicorum
agmina duo rectā cōtendit. Cum
autem Baiorsfurtum usque uenisse-
ret, ibiq; in monte aliquot uineis
mediocri equitatus parte occupa-
tis consedisset, reliquo exercitu cū
tormentis subsequēte, Rustici pre-
terlabentem amnem Schiften uul-
gò nominatum, continuo transie-
runt, Vveingartum rectā pergen-
tes: quos cum equitatus insequi
uelleret, ille discrimen, quod cum
dedecore subeundum esset, consi-
derans (quod Rusticorum essent
circiter sedecim millia, & in his
per-

per plures à primis (ut id in ea regione moris est) annis ad arma assuefacti, in eisquæ exercitatisissimi. Ad hæc, quod tormenta tam subito aduchi non posse uideret) id ei ne utiquam permittere, & fortunæ aleam experiri uoluit. Sed in adducendis tormentis laborans, ea onerata mox in hostem cum insigni eius detrimento emittit. Cum res iam prælio uicina esset, Hugo Comes Montfortius cum legatis Rauenspurgicis & Vberlingensibus ad Trucesium in castra perueniens, inducijs ab eo assidua & studiosa sollicitatione impetratis, tantum effecerunt, ut is Christiani sanguinis ratione habita, se agmē utrumquæ in Algovia sub conditionibus antea a confederatis propositis

positis saluum dimissurum, promitteret. Iis ergo à Rusticis cupis de acceptatis, capitanei & signiferi culpam suppliciter deprecatur, & signa sua tradunt, deinde uicesimo secundo Aprilis, literis compositionis iusto modo confectis & signatis, exercitūque dissipato quisque lares suos, quos stulta cupiditate maiorum diuitiarum reliquerat, repetit. Quis uero hisce rebus consideratis diaboli incredibili odio generis humani dissensionēs, rebelliones, cædes, bella, clades publicas, populorū ac regnorum euerfiones excitantis, malitiam non miretur? At ille mille artifex, nec rebellionē subditorū contra legitimum magistratum, nec cædibus, nec rapinis, nec latrocinijs,

trocinijs, nec direptionibus, nec alijs nephandis tetricisq; facinoribus Rusticorum satiatus, sed mendacia homicidijs (quorum utrorumq; Christo teste, ab æterno parens & auctor est) accumulans, suorum organorū animos etiam impulit, ut in huius anni uere primo sub prætextu sacrosancti Euangelij postulata quædam, libertati carnis, & deprauatæ uoluntati humanae magis, quàm Diuini numinis cultui, uerboq; Dei consona, in superiori Germania diuulgarent. Quæ quidem, ut ego intellexi & alij multi affirmare non dubitarunt, à Thoma Muntzero tūc quidem in Thuringia Mulhusij degente, sed per emissarios suos hinc inde callida consilia tumultuantibus

tuantibus Rusticis suggerēte, con-
 cinnata fuēre. Licet sint qui eorū,
 & seditionis circa Memmingam
 excitatæ auctorē Christophorum
 Staplerum concionatorem Mem-
 mingensem fuisse uelint. Multi ue-
 rò, quibus uiri eius uitæ integri-
 tas, assidua sacrarum literarū me-
 ditatio, zelus & uehementia in ui-
 tijs hominum reprehendendis no-
 ta fuēre, falsò ei utrumq; imputa-
 tum fuisse, illumq; omni culpa uas-
 tasse existimant. Quare etiam eius
 innocētia Memmingensibus pro-
 bata, cum confœderati de alijs, il-
 lic supplicium sumpsissent, ciues
 innocentia eius moti, eum clam in
 patriam Sancti Galli, Heluetiæ op-
 pidum dimisere, ubi uxore ex ho-
 nesta familia ducta, ita uixisse per-
 hibetur,

hibetur, ut & populo gratus fuerit, & integritatis & innocentiae laudem à plerisque retulerit. Cæterum ut ut sese res habuerit de postulatorum auctore, quibus Rustici Almangauicis repressis, postea quasi ad pileum uocati, nouos motus incenderunt, eorum tenorem, pro ut edita fuerit, inserendum hic iudico, qui talis erat.

Primò postulabant ut ipsis Ecclesie ministros liceret eligere, eosdemq; uitam reprehensibilem agentes remouere, eosdem Verbum Dei purè atq; sincerè nullis admixtis hominum decretis docere debere. Sinceri etenim & incorrupti Verbi Dei prædicationem ipsis occasionem præbere, quò Deum, pro diuinæ suæ gratiæ

tiæ communicatione, & in ea confirmatione implorent. Siquidem diuina gratia ipsis non inculcata, se manere carnem & sanguinem, quæ regnum Dei possidere nequeant, Scriptura attestâte, homines sola fide Deo acceptos, huius quæ misericordia saluos fieri. Opus itaq; ipsis esse animarum pastoribus atq; ministris, qui in Verbo Dei benè solideq; uersati sint.

- ii. Alterum, quamuis decimæ in ueteri Testamento sint institutæ, in nouo uerò completè nihilominus se frumentorum decimas daturus, ita tamen, si ege arbitrio communitalis, partim in Ecclesiæ ministros ab ea electos, & Verbum Dei purè docentes, partim in homines egenos, eiusdem loci incol-

las,

las, partim necessitate publica or-
nerum impositionem efflagitan-
te, pro subleuandis pauperibus in
usus publicos distribuantur.

Consuetudine quadam se haec III
ctenus pro seruis habitos, quæ res
indigna sit, quãdo quidem omnes
precioso Christi sanguine liberi
sint facti atq; redempti: tam is, qui
uilissimus, quã qui potentissim-
us censeat, nullo excepto. Ideo
se liberos esse uelle, non quidem
quòd Magistratum recusent, quẽ
à Deo constitutum esse sciant, uel
ex animi sui arbitrio potius, quã
secundum mãdata Dei uiuere cogi-
tent, quæ ab ipsis in rebus licit-
is ac Christianis omnem humili-
tatem ac subiectionem exigere dis-
dicerint, sed quod, seruitutem il-

C iam

lam deinceps ferre noluit, nisi Scripturæ sacræ testimonio demonstraretur, æquum esse ut illam ferant.

III. Simili quoque modo ipsis hæctenus interdictum fuisse capere feras, aues, atque pisces in fluminibus publicis, eam rem iniquam quoscunque, ac utilitati priuatæ, quàm sacræ Scripturæ magis congruam esse. Minus uerò tolerandum id, quod plerisque in locis subditi, Magistratu uetante, feras, segetes ad utilitatem hominum natas depascentes, sæpiusque bestiarum more depopulantes, eijcere, uel fugare non ausint, sed contra expressum Dei uerbum ac dilectionem proximi, damna à feris data mussitantur. A condito mūdo Deum desisse

disse homini ius & imperium in
 omnis generis animantia. Non se
 quidem uelle quidquam auferre
 per uim, nisi qui uel flumen totum,
 uel partem aliquam emerint, sed
 petere ut æquabilitas aliqua ser-
 uetur, in eoque magis spectetur
 quid multitudini, quam quid pau-
 cis utile sit atque commodum.

Syluas quoque à Magistratu v.
 proprietatis iure usurpari, non abs-
 que magno dispendio miseræ ple-
 beculæ. Nam si ea lignis opus ha-
 beat, hæc ei duplici pretio uenire.
 Itaque suam hanc esse uoluntatem,
 ut eæ syluæ, quæ non sint emptæ
 priuatim ab aliquo, siue ab Eccle-
 siasticis, siue secularibus posside-
 antur, fiant multitudinis, ut ex his
 & ad quotidianum usum, & ad is

edificationes etiam, cum opus fuerit quilibet sibi sumat absque pretio, sic tamē ut eorum, qui deligentur ad eam rem procurandam auctoritas interueniat. Quod si fortē nullæ sint, nisi priuatorum syluæ, tum amicē cum possessoribus transigendum.

VI. Ad hæc grauari se multis incōmodis & intempestiuis operis, quæ cumulentur indies magis atque magis. Cupere ergo, ut eam rem principes moderentur ex æquitate & Euangelij præscripto, neq; plus oneris imponant, quàm antiquitus fieri consueuerit.

VII. Velle etiam, ut quæ quisq; agricolarum bona, fundos & agros teneat beneficio & concessu Principis aut Magistratus, eorum nomine

nomine non grauetur amplius, quàm conuentum sit initio, quò coloni & agricolæ citra detrimen- tum & molestiam fundos colere possint. Si Magistratus coloni o- peris uti uelit, hunc illi præ cæte- ris seruire debere, dummodo eæ tempore & precio congruo citra iacturam coloni petantur.

Eiusdem esse generis, quod ex VIII. ipsis multi pendant annum tri- butum atque stipendium maius, quàm pro modo facultatum, esse æquum, ut fundorum per uiros æquos & bonos inspectione fa- cta Principes de eo aliquid remit- tant, ut agricultores aliquod salu- tem percipiant sui laboris emolu- mentum, nec ad extremam inopi- am redigantur, cum quilibet mer- C 3 cenarius

- IX. cenarius dignus sit mercede sua. Quinetiam in multâ pecuniarum se requirere maiorem æquitatem, nouas etenim quotidie ferri leges, & pecuniam ab ipsis extorqueri sepe, non emendationis causa, uerum in ea re plerumq; & odium, et fauorem atq; gratiam interuenire. Petere ergo ut iuxta formulas olim descriptas, non autem ex affectibus irrogetur pœna.
- X. Grauari etiam se in hoc, quod priuatim à nonnullis fundi atque prata usurpentur, quæ sint multitudinis, quidquid sit eius generis, uelle se uendicare, nisi fortè quis emerit si id mala fide sit factum, tum amicè & fraternè cum emptore transigendum.
- XI. Quod usitatum sit mortuo patrefas

trefamilias ab uxore atque liberis de bonis eius aliquid dependi, id supra modum esse iniquum, cum uiduæ atq; pupilli deglubantur ab his, qui ipsorum tutores ac defensores ex præscripto Verbi Dei esse deberent. Tales eos iam esse, ut si quocunq; prætextu id facere queant, uniuersis potius facultatibus ipsos exuant, quàm eorum misereantur. Velle igitur ut totum hoc Magistratus aboleat.

Postremo profitentur si qua in re fallantur ac errent, se Verbo Dei & auctoritate Scripture conuictos, nō fore pertinaces, uerū saniora consilia sequi & admittere uelle, adeò ut etiam postulato uno uel altero concessio, quod sacrae Scripturæ contrarium sit, id

nullum & irritū esse uelint. Econtra, si alia capita in sacris literis Dei honori & dilectioni proximi seruiencia inueniantur, sibi ius saluum fore, ea agendi quæ doctrinæ Christianæ conueniant. Cum itaque Euangelij causam suis seditiosis conatibus obducerent, & eius prætextu seruitatem malitiosè excutere conarētur, uaria Theologorum, qui Euangelij nomen profitebantur, contra eos scripta exierunt. Inter hæc Lutheri & Melanthonis, quorum hic piè, eruditè & placidè, quatenus Rusticorum postulata Verbo Dei & æquitati consonent, ostendit, Principes ad clementiorem subditorum tractationem cohortans.

At ille, ad quem prouocant,

sua &

suæq; dementiae patronum habi-
 turi arbitrabantur, in ipsorum nez-
 fanda facinora gravissimè inue-
 ctus, tandè ad ipsos oratione con-
 uersa ea scribit, quæ huic narratio-
 ni inseri neutiquam ab instituto
 nostro aliena esse existimo. Ver-
 rum (inter cætera inquiring) est, &
 fateor, Principes uiros, qui prædi-
 cationem Euangelij non admit-
 tunt, qui populum non uno mo-
 do grauant et opprimunt, dignos
 esse, quos è solio Deus precipitet:
 nec enim ullam habent excusatio-
 nem. Et quanquam hoc ita se has-
 bet, uobis tamen est prouidendū,
 ut conscientiam huc afferatis pu-
 ram & inculpatam: alioqui corpo-
 ris & anime iacturam facietis. Ne-
 que cōsiderare uos oportet, quan-

tæ sint uestræ uires, quantumque reprehendendi uestri aduersarij, sed quàm legitima sit atque iusta, quam defenditis causa. Diligenter itaque prouidete, neq; concionibus omnium credite. Satanas enim sub Euangelij prætextu multos hoc tempore seditiosos & plane sanguinarios excitauit doctores. Equidem liberè uobis atque syncerè consulam ut debeo, uestrum est adijcere animum, & auscultare rectè monenti. Neque uero, si plerique maledicent, & fortè conuitijs me petent, moueor, & satis est, modo saltè aliquos eripiam ultioni diuinæ. Reliquam turbam nihil moror, & sicut me contemnant, sic ego uicissim illos nō metuo. Sed ut ad rem ueniam: usura

patia

patis uos quidem nomen diuinum, & Christianum uos appellatis ipsi coetum & multitudinem, & legem à Deo præscriptam uel le uos per omnia sequi iactatis. Atqui, cõstat haud dubiè, nomen Dei nõ esse temerè usurpandum, neq; falso: nam pœnam comminatur Deus, quæ uos etiam manet, siquidem nõ rectè negotium hoc agitis. Qui totum orbem terrarum inundationibus obruit, qui Sodomam ignita pluuia totam absorpsit, idem uos etiam facile deleuerit, quæcunq; sit tandem uestra potentia. Sed falso uos obducere nomen Dei uestris actionibus, facile demonstrari potest. Itaque cuiusmodi sit futurus exitus, non obscure diuinare licet. Nec enim

enim fallit, qui dixit, gladio perituros, qui gladium sibi uendicant ipsi nimirum, qui sua quadam audacia sibi potestatem arrogāt animaduersionibus: quum Paulus tamen iubeat omnes in uniuersum obtemperare Magistratui reuenter & cum timore. Quid ad hæc respondebitis, qui legis Diuinæ præscriptum uelle uos insequi simulatis: & interim tamē gladium arripitis, & Magistratui, quem Deus constituit, resistitis? An non istud est temere usurpare nomen Diuinum? Sed Magistratus ita se comparat, ut planè sit intolerabilis. Nam & Euangelij doctrinam nobis adimunt, & in ceteris rebus omnibus ita nos premunt, ut nihil supra. Sit ita sanè: non tamen
idcirco

idcirco sunt excitandi motus atque
seditiones: nec enim cuiuslibet est
coercere maleficia, sed hoc ad eum
modum pertinet, cui tributum est
ius atque potestas gladii, sicut aperte
Scriptura docet. Deinde non le-
ges tantum, sed & naturæ ius ani-
mis impressum ostendit, non lice-
re cuiquam, ut suæ causæ cognis-
tor sit atque iudex ipse. Sumus enim
omnes vitiosi, & amore nos-
tri prorsus excæcati. Negari autem
non potest quin hic uester tu-
multus atque seditio sit uindicta pri-
uata: nam & cognitionem causæ
uobis arrogatis, & quas uobis pu-
tatis esse factas iniurias, ulcisci pa-
ratis auctoritate uestra. Sed hoc
ipsum pugnat cum iure diuino,
cum naturali, cum ipsa demum æ-
quitate.

quitate. Quod quum ita sit, non
 potestis ulla ratione facinus hoc
 defendere: uel si mandatum alijs
 quod habetis à Deo uestri facti,
 necesse est hoc ipsum à uobis alijs
 quo illustri miraculo demonstras-
 ri. Sed hic accidit quod Christus
 ait: nimirum quid in alijs repres-
 hendendum sit, clarè perspiciatis,
 quantum uerò sit impietatis in ue-
 stra causa, nō animaduertitis. Inis-
 què facit Magistratus. At multò
 uos iniquius, qui contempto Dei
 mandato, iurisdictionem inuadi-
 tis alienam, qui Magistratui nihil
 omnino relinquitis. Quid enim
 superest, quum potestatem ei tol-
 litis? Vos ipsos appello: qui ma-
 gnam bonorum partem cuiuspiam
 aufert, aliquid tamen relinquit, &
 qui

qui bonis ablatis uitam etiam eripit: uter uobis atrocior esse uideatur? Magistratus adimit uobis possessiones, iniquum est: uos autem iurisdictionem adimitis. Quae quidem in re consistit omnis ipsorum fortuna tam corporis, quam bonorum: uos ergo nocentiores illis. Atqui uitam ipsorum atque fortunas non petimus. Credat hoc qui uolet, non ego. Qui praecipuam partem alicui tollit & auferit, non uerebitur etiam reliquum, quod ab ea dependet, auferre. Verum, sit ita sane ut dicitis. Maneant illis quae possident bona, uita quoque sit incolumis: illud uero quod iam perpetrastis, omnem mediocritatem excedit, quando potestate illis omni sublata, uultis ipsi

ipsi rerum esse domini. Perpendite
 te rem ipsi quaeso. Vestrum hoc
 institutum si laudari debeat atque
 ualere, nulla sint futura iudicia,
 nullus Magistratus, & cuius liceat
 at priuatim in quemuis experiri
 pro sua libidine & arbitrato: nec
 expectandum inde sit aliud quam
 mutue cedas atque latrocinia. Nam
 ut quisque sibi factam ab aliquo pu-
 tabit iniuriam, ita mox illam pro
 sua cupiditate uolet ulcisci. Hoc
 ipsum uero, si & iniquum est, & in
 nulla persona tolerari potest, mul-
 to minus coactae alicui hominum
 multitudini concedi debet: aut si
 conceditur, in singulis etiam fe-
 rendum erit: Quid in hoc ipso ues-
 stro coetu, si res eò licentiae prola-
 berentur, ut causam quisque suam
 priuatim

priuatim ulcisci uellet, cedo, quid faceretur? Cogereetur ille dubio procul stare iudicio publico per uos constituto. Quid uos igitur excusat, qui iudicia conuellitis, & Magistratum reiicitis, quem Deus ipse uobis prefecit? Hoc ipsum ius, de quo iam loquimur, omnium mentibus est impressum, & à barbarissimis etiam populis colitur: nam alioqui summa sit omnium rerum futura perturbatio. Quòd etiam si illud diligenter seruaretis, nihilo tamen essetis hoc ipso meliores quàm uel Turcæ, uel id genus alij populi, nostræ religionis ignari. Iudicia enim publica subire, & Magistratus auctoritatem sequi, non hoc præstat, ut quis fiat Christianus: nam ipsa demum ne-

D cessitas

cessitas cogit, etiam inuitos ut ita
 faciant. Vos ergo cum hoc ipsum
 ius mentibus infixum, & omni-
 bus cōmune reuellitis, multo estis
 prophanis gentibus deteriores,
 tantum abest ut nomine Christia-
 no sitis digni. Quem quidem titu-
 lum quia uobis usurpatis, & no-
 mini diuino facitis iniuriam, indi-
 gni uidelicet appellatione Turciz-
 ca, propter naturæ ius uiolatum:
 quomodo tandem consistetis in
 aspectu Christi cum de nobis om-
 nibus iudicium facturus est? Cu-
 iusmodi sint ergo uestri doctores,
 etiam atq; etiam prouidete. Vere-
 or enim ne sanguinarij quidã uos
 bis obrepserint, qui suis concioni-
 bus huc uos impellant, quo tan-
 dem ipsi uestris auxilijs freti, do-
 minas

minationem et regnum inuadant,
securi prorsus de uestris fortunis
atq; salute. Iubet Deus uindictam
sibi omnem permitti. Scriptura iu-
bet parere Magistratui, etiam im-
probo. Parendum igitur erit: alio-
qui motum quidem excitabitis,
uerum is tandem in uestrum ca-
put desinet. Nec enim licentiam
hanc uestram Deus impunitam di-
mittet, dumq; libertatem queritis,
uitae, bonorum & animae dispen-
dium uobis ipsi comparabitis. Exar-
descit in uos ira Dei, & salutis om-
nium hostis diabolus falsos in
uestrum caetum immisit doctos
res. Meum ergo secuti consilium,
cauete & resipiscite. Nunc de iure
Christiano seu Euangelio uerba
faciam. Hoc enim quia uobis arro-
D 2 gatis

gatis cognomen, æquum est, ut cuiusmodi sit ius uestrum, exploretur. Et primò quidem, Christus iubet nō esse resistendum malo, sed unam ferienti maxillam iubet & alteram præberi: tunicam auferenti iubet pallium quoq; tradi, iubet benè tum precari, tum facere inimicis. In eandem sententiam multa sunt loca passim in sacris literis. Iam mihi uidete quomodo uestrum hoc institutum respondeat mandato Christi: uidete quò uos abduxerint uestri doctores. Christianorum sanè est, pati & subire crucem, non repugnare, non ulcisci, non gladio ferire: quid autem simile in uobis conspicitur? Ardua cum primis est Christiani nominis professio, & uix paucissimi

re præstant ipsa quod debent.
 Quod ut plenius intelligi possit,
 exemplum uobis afferam huius,
 de quo loquimur, iuris. Vt Domi-
 num & magistrum suum Petrus
 defenderet, seruulum Pontificis fe-
 rit: nonne iusta causa, quã illi non
 modo uitam Christi peterent, sed
 eius quoque discipulis, Euangelij
 doctrinam, in qua salus erat ipso-
 rum, posita omnis, auferebãt, sub-
 lato nimirum præceptore Chris-
 to? Talis uerò tamque atrox iniu-
 ria uos nõdum perculit: sed quid
 interea Christus? lubet abstinere
 Petrum à defensione, graui lata
 sententia in eos qui gladio feriunt,
 hoc est, qui contempto Magistra-
 tu uindictam priuatim exercent.
 Quid ipse, quum affigitur cruci,
 D 3 quum

quum docendi munus à Deo Patre mandatum exercere prohibetur: Nimirum fert patienter, rem omnem Deo Patri cōmittit, eumque pro suis percussoribus deprecatur & orat. Hæc uestigia sunt imitanda uobis, aut deponendus est hic tã speciosus titulus. Quod si Christi exemplo insisteretis, patefaceret se Dei potentia: & sicut post indignissimam Filij sui mortem, longe lateque propagauit Euangelium, inuictissimis licet omnibus aduersarijs, ita quoque uos haud dubie respiceret, & salutarem doctrinam abunde largiretur. Nunc uero, quando quidem armis res administratur, nec obtinebitis quod uultis, arma uobis de manibus excutientur. De meo

ipso

ipſo nunc etiam aliquid dicam. Oppugnauit me ſummis uiribus totus orbis terrarum, & tamẽ quo fuit ipſorum omnium impetus uehementior, eò fecit maiores progreſſus mea doctrina. Quid ita? nihil egi uiolenter, nullum excitauimotum: non fui cupidus uindictæ, ſed Magiſtratum ciuilem reuerenter colui: ſcriptis etiam meis ornaui quantũ in me fuit: & quod præcipuum eſt, rem Deo committens, in ipſius potentia totus acquieui. Sic adeò ſeruatus ſum in hunc uſq; diem, fremant licet Pontificij, omnesq; aduerſarij, & ſimul mea doctrina multos ad populos dimanauit. Vos autem importunè iam irruitis, & dum promouere uos negocium putatis, quan-

tum inferatis impedimenti non animaduertitis. Hęc autem eò spectant, ut titulũ illum et nomẽ Christianum à uobis ablegatis in ista causa: quam etiamsi defenderitis optimam, tamen ut supra docuimus, homini Christiano, nec pugnare licet, nec malo resistere. Hęc ergo titulum atq; cognomen uobis non tribuam, non concedam. Neq; tamen hoc ipso uelim purgare Magistratum: nam iniqua multa faciunt, & agnosco: sed nihilominus à Christiani nominis professione hæc uestra longè remota est actio. Quod si uerò nomen illud obstinatè retinebitis, & hoc ueluti fucò uestram causam adumbrabitis, aduersarium me uobis profiteor, quia sub Euangelij præ-

prætextu planè diuersum à doctri-
 na Christiana facitis. Itaq; Deum
 precabor, ut uos benignè respiciat,
 & uestrum hoc institutum euer-
 tat. Nec enim obscuro hoc intelli-
 go, diabolum id moliri, quando
 quidem per Pontificios hucusque
 opprimere me non potuit, ut per
 istos me conficiat atq; iugulet san-
 guinarios concionatores. Ergo
 precibus instabo, sicut dixi: quan-
 quam sanè malim ita uos compa-
 retis, ut ne mihi sit necesse precibus
 aduersum uos agere. Nam et
 si peccator sum, tamen & iustam
 esse precationis meæ causam, &
 exaudiri quoq; meas preces, nihil
 dubito. Vult enim Deus nomen
 suum sanctificari, & nobis etiam
 sic orandum esse commonstrauit.

D 5 Hortor

Hortor itaq; uos atq; etiam oro,
 ne preces meas & aliorum
 despiciatis: quid enim possunt &
 efficiant, uestro certè maximo ma-
 lo sentietis. Talem uero fiduciam
 ad precationem uos nullam affer-
 re potestis. Nam & Scriptura &
 mens ipsa malè conscia uobis os-
 tendunt, actionem hanc uestram
 esse prophanam et impiam. Ex uo-
 bis oro, quotusquisq; Deum im-
 plorauit in ista causa? Vix ullus,
 opinor, imò salutem omnem in co-
 pijs & armis positam esse putatis.
 Qui uerè sunt Christiani, nihil as-
 gunt uiolenter, sed tolerant, preci-
 busq; Deum sollicitat, ut omnium
 temporum uiri sancti suo nobis
 exemplo demonstrant. Nam & sa-
 lutaris est hæc unica ratio, & men-
 ti

ri summam tranquillitatem affert.
Nunc ergo, quoniam hanc negligitis, quia neque preces ad Deum effunditis, neque patientiam ullam præstatis, & à uobis omnia petitis atque speratis ipsi: non est quod ullum Dei beneficium expectetis. Fieri quidem potest, ut conuiuente Deo sit aliquis uester successus: uerum id omne demum in uestrum recidet perniciem. Ex ijs quæ hucusque recitauimus, facile est ad postulata uestra respondere: quæ etiam si niterentur æquitate, & iuri naturæ essent consentanea, tamen præcipua sui parte non consistunt, quia Magistratui uultis ea per uim extorquere: quod ipsum & cum æquitate & iure cõmuni pugnat. Is autem qui uobis ea conscripsit,

scripsit, non est uir bonus. Nam loca Scripturæ quibus uos accendit, & periculis obijcit, non integre recitat, neque bona fide: & propius inspecta, nihil adeo pro uobis faciunt, ut etiam uehementer impugnent. Iactatur hoc à uobis præcipuè, doctrinam Euangelij uobis eripi: sed planè fieri non potest ut ab Euangelio quis arceatur. Hæc enim doctrina non est ulli certo allegata loco, sed liberè per orbem terrarum uagatur & oberrat, sicut illa stella quæ Magis ab oriente sole profectis effulsit, & quo loco Christus esset natus atque recumberet, ostendit. In Magistratus quidem est potestate ab eo loco ubi docetur Euangelium, aditu quem prohibere: sed
in

in nobis etiam positum est, uertes
 re solum, & alijs in locis doctri-
 nam hanc profequi. Locus ipse
 non est à nobis ui retinendus aut
 occupandus: uerùm relinquēdus
 Magistratui seu domino, & com-
 migrandū aliò, sicut Christus ipse
 docet. Quod est primum in ue-
 stris postulatis, de constituendis
 Ecclesiæ ministris: rectè quidem
 habet, si rectus accedat ordo. Nā
 si bona quibus aluntur Ecclesiæ
 ministri, profecta sunt à Magistra-
 tu, iam populo non licet illa tri-
 buere cui libet: sed primum rogan-
 dus est Magistratus ut pastorem
 constituat. Si recuset, populus ali-
 quem deliget, suisq; alet impensis.
 Si ne hoc quidem feret Magistra-
 tus, tum qui delectus est à popu-
 lo,

lo, fugiat, & unà cum eo qui uos
 let. Si secus fiat, non potest abesse
 scelus & iniuria. Quod ad decimas
 pertinet, iniquissimum est.
 Quid enim hoc est aliud, quàm
 Magistratum abrogare totum? Li-
 beralitatem colite, sed de uestro,
 non alieno. Sic prorsus agitis, ac
 si dominia rerum in uestra essent
 manu. Qua quidem ex re facile
 potest intelligi, quod uestrae sit mens-
 tis atque consilij, seruitutem etiam
 tollitis omnem. Quid hoc? Nonne
 Abrahamus & alij plerique uiri
 sancti possederunt seruos? Paulus
 legite, is uos erudiet, de seruis
 quid statuendum sit. Hoc ergo po-
 stulatum ad uim etiam atque rapinam
 pertinet, & cum Euangelio
 pugnat. Nam qui seruus est, potest

est nihilominus esse pius, & libertate Christiana frui, sicut is qui captivus detinetur, aut ægrotaret. Vos eò spectatis, ut omnium sit eadem conditio, sint omnes æquales: hoc autem est absurdum & ineptum. Nam hæc vita civilis, & administratio reipublicæ consistere non potest, nisi personarum sit discrimen, ut videlicet alij sint liberi, alij serui, alij præsent, alij parent. Quæ reliqua sunt de feris, de pascuis, de sylvis, de fluminibus, de tributis, & id genus alia, iureconsultis relinquo disceptanda, nec enim ad officium meum pertinent, quod in eo uersatur, ut mentes hominum in rebus sacris instituam. Et hæc quidem est mea sententia consiliumque uiri fratres, quod

quod à me flagitastis : nunc uestrum erit, quia Scripturæ testimonijs uos obtemperare uelle scribitis, animum huc adijcere. Neque uero quum hæc ad uos perferentur, mox clamorem tollite, quasi Magistratui sim factus adulator, quasi non rectè doceam. Sed prius rem omnem, & cuiusmodi sint argumenta, quibus utor, diligenter expendite: nam certè uestra res agitur. In primis autem caute ab ijs qui uos extimulāt doctoribus. Noui totū hoc genus hominum: abducunt uos in præcipitium, ut honores ac facultates uestro periculo consequantur.

Causa cur falsum titulum, quod se uenditabant, tanto opere illis obijcit, hæc erat, quod in suis illi literis

ris omnibus, quum ad societatem
 alios inuitarent atq; cogere, ad
 arma se uenisse iactabant proces-
 spto Diuino, & reipublicæ chari-
 tate quadam, ut Euangelij doctri-
 na celebretur & augetur, & reue-
 neatur, ut ueritas & iustitia, & ui-
 tæ honestas propagentur, & ut si-
 bi suisq; consulant, ne qua ui de-
 inceps opprimantur. Quumq; ad
 hunc modum sui facti rationem
 explicassent, paucis uerbis man-
 dabant uicinis, ut statim & è uesti-
 gio sumptis armis accurrerent,
 opemq; ferrent: sin minus tum se,
 quam primum ad ipsos cum co-
 pijs omnibus esse uenturos mi-
 nabantur. Ceterum, quum ad hunc
 modum ijs respondisset Luthe-
 rus, Principes etiam & nobilitas

tem scripto commonefaciens, Vobis (inquit) solis acceptum ferri debet quidquid est hodie turbarum. Vobis autem in primis qui titulum habetis Ecclesiæ, qui ne hodie quidem adhuc desinitis Euangelij doctrinam persequi, & quidem contra conscientiam. Deinde uos qui ciuile obtinetis Magistratum, hoc unum agitis, ut quocumque modo compilata pecunia uobis suppetat ad omnem luxum atque superbiam: ita quidem, ut miserum uulgus hoc tantum onus tolerare amplius non possit. Imminet sanè uobis longè grauissimum periculum, & quasi leniter suspensus gladius impendet cervicibus uestris: & tamen sic estis interea securi, quasi nemo possit uos

uos deturbare loco : sed hæc ipsa
securitas erit uobis haud dubiè
perniciosa. Contemptum aliquan-
do Deus effundit in uiros Principes,
ut est in Psalmis. Admonui
uos non semel, ut ab eo malo dili-
genter caueretis : uerùm ultro pro-
curritis ad interitum, nec ullo uos
mouet admonitio. Redundabit
igitur in uestrum caput ira Dei, ni-
uitam emendabitis. Quæ passim
conspiciuntur & accidunt prodigia,
nihil fausti denunciant. Effers-
uescentem in nos iram Dei facile
possumus ex eo cognoscere, quòd
falsis doctoribus tantum in nos
permittit : ut uidelicet in errores
atque tenebras abducti, merito ple-
ctamur. Huc iam accedit ista seditione
popularis, quæ Germaniam
E 2 funditus

funditus perdet, nisi precibus nostris Deus exoratus, medicinam adferat. Is autem est hodie rerum status, ut hunc uestrum dominatum homines nec possint nec uelint, neque sanè debeant ferre diutius. Transformari oportet uos omnino, & Verbo Dei cedere. Quod si plebs in hoc tempore non perficiat, alij succedent. Ac licet pleriq; omnes à uobis interficiantur, tamen nouos excitabit Deus, qui negotium hoc agit, & bellum uobis facit, & impietatis uestrae pœnam exposcit. E' uobis nonnulli iactarunt, omnem sese fortunam & facultates impensuros in hoc, ut doctrina Lutheri tolleretur funditus. Quid autè? Nonne iam eò res deducta uidetur?

Ab sit

Abfit ridiculum in hisce rebus. Dicebant olim Iudæi, nullum se regem habere: sed eò demum recidit ipsorum reipublicæ status, ut in perpetuum rege careant. Neque uerò contenti superioribus delictis nonnulli uestrum, Euangelio nouam faciunt contumeliam, & quidquid hoc est turbarum, meæ doctrinæ ferunt hūc esse fructum, Agè, pergite ad hunc modum insectari, cuiusmodi sit mea doctrina, quæ uox Euangelij, non uultis cognoscere: quod est obstinati animi signum. Equidem inde semper ab initio docui modeste, & à seditionibus uehementer abhorruï, & populū magno studio sum hortatus ad obedientiam Magistratui exhibendam: imò etiam ut

ſæueram ueſtram dominationem
 tolerarent admonui, eiusq̄ rei tes
 timonium uel ipſi uos dare pote
 ſtis. Non eſt igitur à me profecta
 iſta ſeditio: uerùm ſanguinarij iſti
 prophetæ, qui ſunt mihi non mi
 nus quàm uobis inimici, peſtem
 hanc inuexerunt, circumuenta ple
 be: perq̄ trienniũ & amplius eò
 rem iſtam agunt: nec interea quiſ
 quam illis ita reſtitit, ac unus ego.
 Si iam Deus atrocitati ueſtræ cau
 ſa, ſathanæ permittit, ut per eiuf
 modi prophetas populi furorem
 in uos concitet, eoq̄ res deueniat,
 ut facultas mihi tollatur impedi
 endi malum hoc & tempeſtatem,
 quæ (cedo) culpa uel in me, uel in
 Euangelium trãſferri poteſt, quũ
 hæc iſta quam profiteor, doctri
 na,

na, non modo fœuitiam uestram
 perferat hucusque, sed pro uobis,
 etiam preces ad Deum effundat,
 uestrumq; statum ad uulgus or-
 narit semper, & summis commen-
 dationibus defenderit? Quod si
 iam cuperem ulcisci quas mihi fe-
 cistis iniurias, riderem in sinum,
 essem huius tragœdiæ spectator,
 aut coniungerẽ me furenti plebi,
 & quod dici solet, oleum adde-
 rem camino, & essem tanquam un-
 guis in ulcere. Magnopere ergo
 uos oro, uiri Principes, ne mea uo-
 bis admonitio sordeat, nèue sedis-
 tio uobis hæc uideatur leuis: non
 sanè quod timeam ne uos illi op-
 primant: nec enim metuere uos
 istud uelim, sed ut ira Dei sit uo-
 bis formidabilis. Nam si pro me-

rito uos ulcisci cogitat (ut quis
 dem metuo) non effugietis peris
 culum, etiamsi minimæ sint hosti
 um cohortes. Itaque si quis adhuc
 locus est consilij, oro cedite fu
 rori, & imminentem procellam sa
 pienter depellite: & quoniam in
 certus est euentus, tum quia quæ
 sit Dei uoluntas ignoratur, omnia
 uos prius experiri decet, & cauenda
 dum ne suscitetur incendium, quo
 tota conflagret Germania. Nam
 certè flagitia nostra, quibus aduer
 sum nos iram Dei concitauimus,
 in conspectu posita sunt, ita quis
 dem, ut ad leuissimum quens stre
 pitum sit nobis expauescendum:
 mitto quum tantus hostium nu
 merus coalescit, & uim intentat.
 Lenitas & clementia nullum uo
 bis

bis afferet dispendium: & ut affe-
 rat, magno tamen cum scœnore
 post omnia restituet: uini autem si
 adhibebitis, de summa forsan re-
 rum erit periclitandum. Et quum
 alijs rationibus multo plus con-
 sequi liceat, cur aleam hanc atq; di-
 serimen subire uultis? Postulata
 proposuerunt ad duodecim, è quibus
 aliqua sunt ita rationi et equi-
 tati consentanea, ut merito uos pu-
 dere debeat: sed tamen ad suum
 emolumentum illi referunt omnia,
 neque satis rem demonstrant, &
 sunt alia multo maiora que uobis
 obijciantur, que ad rempublicam
 Germaniæ pertinent. Ea quodam
 in libro diligenter explicauimus.
 Vos autem quibus ea proprie con-
 scripsimus, quoniam illa repudiatis,

stis, iam multo duriora sustinetis,
 & uestro quidem merito. Postu-
 lant in primis, ut legitimè consti-
 tuantur ministri, qui Verbū Dei
 doceant. Et quanquam hic ad suū
 priuatum commodum spectant,
 quando sumptum uolunt ex dec-
 umis alienis ad eam rem præbes-
 ri, tamen denegari quod petunt,
 nulla ratione potest: nec enim ulli
 magistratui licet suos ab Euange-
 lij doctrina submouere. Cætera
 quæ pertinent ad seruitutes, & id
 genus alia, nituntur & ipsa ratio-
 ne. Magistratus enim est non affli-
 gere, non diuexare populum, sed
 fortunas illius atq; commoda pos-
 tius tueri & conseruare. Iam uerò
 nullus est explicationum modus,
 quæ res sanè diuturna esse qui po-
 test.

test? Quod si homines rustici,
 fructus annuos è suis prædijs atq;
 fundis percipiant uberiores expe-
 ctatione, Magistratus autem et do-
 minus tanto plus exigant ab ijs tri-
 buti, atq; hæc omnia summo cum
 luxu profundât, quid (cedo) com-
 modi redeat ad miseros, aut quan-
 tula ex parte sit illorum facta me-
 lior conditio? Sanè coërcenda est
 omnis hæc profusio, & resecanda
 luxuries, ut illis etiam, quo uitam
 tolerant, aliquid superesse possit.
 Quod reliquum, ex ipsorum litem-
 ris iam diuulgatis accepisse uos
 puto. Sic utrisque sigillatim com-
 monefactis, & communem illis
 epistolam scribit, & quod malam
 utriq; causam tueantur, monet, ut
 ab armis discedant, & disceptatio-
 ne

ne causam finiant. Magistratus
 quidem demonstrat, quam tetri
 semper fuerint atque funesti tyran-
 norum, plebi uero quam infelicis
 & calamitosi seditiosorum, exitus,
 qui sumptis armis in Magis-
 tratum proterui fuerunt. Vnum
 in primis deplorat, quod quum
 utrinque mala conscientia bellige-
 rentur. Principes quidem ut suam
 atrocitatem confirmarent, alij autem
 ut quod cupiunt, seditiose perfici-
 ciant: animæ iacturam faciant om-
 nes quicumque hoc in bello ca-
 dunt. Deinde Germaniæ uicem
 deplorat, quæ ciuili hoc bello sit
 interitura prorsus: facile quidem
 arma sumi, uerum non ita facile,
 quum uolumus, deponi. Monet
 igitur ut abstineant, neque tam per-
 turbatum

turbatum atque cruentum reipublicæ statū, posteritati relinquunt: armis nihil ad diuturnitatem perfici posse, sed emendatione vitæ ac ratione plurimum. Hortatur ut per viros bonos utrinque delectos causa disceptetur. Magistratus de summo iure aliquid remittat: plebei uicissim acquiescant rectè mōnentibus, & a postulatis nonnullis etiam discedant. Hoc suum esse consilium: cui nisi pareant, se fore utriusque ruinæ spectatorem. Ne fas enim utrinque uersari, & bellum esse plebi contra Principes, ut in oppressores ipsorum salutis atque fortunæ. Magistratum inuicē confictari cum plebeijs ut cum latronibus, & ijs qui nomini Christiano contumeliam faciant. In hac ipso

ipsorum obstinata ferocia se ro-
 gaturum esse Deum, ut aut con-
 cordiæ uiam ostendat, aut utrius-
 que partis consilia retundat & co-
 natus. Quanquam tot nunc editis
 prodigijs, ualde se formidare, &
 in magna uersari sollicitudine, ne
 iam ira Dei mitigari possit atque
 depelli: non magis quam tunc,
 quando per Ieremiam denuncia-
 uit, offensionem & iram ne san-
 ctissimorum quidem uirorū pre-
 cibus condonare se uelle, quo mi-
 nus populum Iudaicum afflige-
 ret: nihil ergo magis optare se,
 quàm ut resipiscant, & Deum ue-
 reantur, quo saltem calamitas iam
 impendens differri possit atque mi-
 tigari. Cæterum Rustici, ut pleriq;
 mortalium ad mala quàm bona
 uitio

uitio naturæ procliuiiores esse solemus, postulatis seditiosorum cognitis, nec piorum doctorum admonitionibus, nec Magistratus se ad id quod iniquum esset emendationem offerentis pollicitatione, à uesana sententia abduci poterant, sed postulatorum istorum importuna inculcatione, & spe amplificandæ rei familiaris, & optimioris fortunæ (omnes namque maximarum diuitiarum spem animo conceperant) seducti, in proposito suo peruicaciter perstitere. Quo factum est, ut hoc seditiosis incendium indies magis magisque cresceret, & hac illac non secus ac fluius nymborum procellis resdundans in plerasque nationes diffunderetur, nullo subditorum uel fidem,

fidem, uel iuramentum Magistratui præstitum, uel periculosum & infelicem rerum exitum ad animum reuocante, sed incredibili & inaudito furore omnibus ad arma contra legitimum Magistratum profiliantibus. Inter hos uero Georgio Metzlero, caupone, Castelli Ballenbergensis, Moguntinae dioceseos ad Nigram syluam, quæ Franconiam spectat, auctore, Catilinarijs facinoribus aptissimo, utpote qui alea, luxu & belluatione totum ferè uitæ tempus trãsegisset, primi rustici Odo- vvaldenses ad nigrã syluam (obducta causa quasi doctrinã Euangelij tueri, & libertatem Christianam defendere uellēt, cum re ipsa nihil aliud molirentur, quàm ut

tribul

tam

tam diuinas quàm humanas leges & constitutiones prorsus abolerent, & publicam pacem ac tranquillitatem turbarent) instar apium examina circiter diem Dominicum usitato Ecclesiæ more, Latere dictum, maximè ex territorio Rotenburgico, numero circiter duo millia confluunt. Post eos uerò deinde ex Palatinatu, Moguntina & Herbipolensi dicecesibus Rustici, cum multis ordinis Teutonici Magistri, aliorumq; nobilium subditis, eodem accurrunt, & in quadam ualle ad Nigram syluam sese coniungunt, dicto Georgio Metzlero summo duce delecto, etsi alij peritia rei militaris ipso longe excellentiores, adessent. Distributis ergo munijis &

F   officijs

officijs militaribus & cæteris nec
 cessarijs ad expeditionem paratis
 in campum progressi, mox obuia
 depredantur, & uicinos ui ad so-
 cietatem belli cõpellunt, eam coi-
 re detrectantibus, omnia hostilia
 denunciãntes. Mergentheimium
 deinde Magistri Teutonici ordi-
 nis oppidum profecti, à ciuibus
 deditionem efflagitant. Hi uerò
 cum antea aduersus Magistratum
 suum rebellionem tentassent, facie
 le postulata faciunt. Siquidẽ pau-
 cis diebus ante Abbatís in Schon-
 thal gdes, quas illic habebat, ciues
 circiter quingenti occuparant, &
 per biduum in ijs cõmorati, quin-
 que uehes uini potando exhausse-
 rant, ac Magistratui de causa sedi-
 tionis quærenti, hoc responsi de-
 derant,

derant, cupere se librum in quo tributa continerentur descripta, sibi exhiberi, & quidquid in eo iniurum uideretur pro ipsorum arbitrio corrigi. Ita Rustici nulla uia adhibita Mergentheimi intronissi, in arcem irruunt, ibique commessu affatim reperto ad aliquot dies subsistunt, genio indulgent, sibique placentia inter se dispertuntur. Vicinos aliquot Comites, Barones & nobiles sollicitatos in suam societatem pertrahere conantur. Arcem deinde supra Mergentheimium ad Tauberum sitam, ditioris Magistri ordinis Teutonici, Nouam domum dictam, ui capientes, quidquid in illa inueniunt, diripiunt, post eam flammis exustam, solo æquant. Hisce facinorosis

bus Magistri ordinis Teutonici iurati, & domestici, quos suo pane alebat, interfuere. Præterea monasterium Schonthal occupantes, monachis correctis, quidquid in monasterio frumenti, vini, cibae riorum, pecorum, domesticæ suppellectilis erat, abducunt: libros lacerant: fenestras frangunt, ad animi sui lubitum nihil non designantes & fraternam suam dilectionem, more Turcico potius quam Christiano prodentes. Quibus illic perpetratis in Comitatum Hohensloensem securo animo contendunt. Horum Comitum subditi, præcipuo Comitatus castello Oeringen iam antè capto, & senatorii ordinis uiris in uincula coniectis, officialibus clauis portarum, eripu-
erant.

puerant. Illis ergo sese coniungunt: Inde porro progressi, Neuvvensternium, Alberti Comitis Hohenloensis sedem, recta mouent, eamque capiunt: & cum Albertus una cum Georgio fratre euasisset, arcem sine ulla difficultate in suam potestatem redigunt: Comitis coniugi in ea comprehensæ, quæ supplex præcipuis illorum capitaneis facta, lamentabilibus uocibus gratiam aliquam inuenturam sperauerat, nulla erga ipsam commiseratione affecti, reliquisque domini sui ministris custodia traditis, omnem potestatem ac ius administrationis adimunt. Cum uero Comites quorundam intercessione literas fidei publicæ nummo Palatinensi obsignatas, à Rusticis accepissent,

utraq; pars in colle quodã à uallis
 bus cognominato, cõuenit. Quò
 Rustici machinis bellicis omnia
 bus, quas Nevvestenij & Oringæ
 deprædati fuerant, secum adue-
 ctis, Comitibus exponunt totum
 exercitum unanimi cõsensu & uo-
 luntate ab utroq; comitum, serio
 postulare, ut in duodecim illos,
 quos ex monasterio Schonthal,
 ad ipsos transmiserint, articulos iu-
 rent: simulac omnes quos capti-
 uos detineant, sine ulla fideiussio-
 ne liberos atque tutos dimittant.
 hoc suis literis & instrumentis tra-
 ditis confirment, ac promissa cen-
 tum annos & unum rata firmatq;
 seruent. Vesani namq; Rustici no-
 uum aliquod, diuturnum ac sta-
 bile somniabant imperium, ignari
 tuam

suam audaciam, atq; nefarios conatus celeriter corruturos. Comitibus itaq; in conditiones à Rusticis propositas metu consentientibus, ipsi circiter duo millia bombardarum manualium displodunt, ac Comite de tormentis arce ipsius obductis compellato, ijs accessis, discedunt.

Postea cum multos nobiles & alios in factionem suam, partim spontanea uoluntate motos, partim uicompulsos pertraxissent, ad Tauberum recedunt, Episcopi cellas capiunt. Similiter Laudam ciuitatem, & arcem, ubi ciues in suam fidem adactos, suo foederi adscribunt: arcem uero diripiunt, & funditus delent: ac illam regionem peruagati, Mergenthemium rursus

per aliquot dies castra habent.

In hoc rerum statu, cōtagio mali perniciosissimi etiā ad alias oras serpit. Nam in quodam pago, Bockkinga uulgò appellato, nec longe Hailbrunna sito, Rustici circiter mille ducenti, de rebus gestis Odenwaldici agminis certiores facti, circiter diem Dominicum Quadragesimæ, qui ludica appellatur, cateruatim confluentes, inter Hailbrunnam & Sunthemum, Teutonici ordinis pagum, uado reperto, Nicrum transeunt: ac Rusticos Sunthemii in suam confederationem adigunt: post Gartachium canonicorum Bruffellensium pagum ingressi, uinum in cellis uinarijs horum repertum exhauriunt: adiacentes in illa regione

ne pagos de foedere cum ipsis feri-
 riendo compellant, id ni faciant
 eis extremum exitium comminan-
 tes. Achisce minis multos bonos,
 nihil minus quam rebellionem co-
 gitantes ad se pertrahunt, Bilstes-
 nium inde & Botvvarum progres-
 dentes. Cum autem res ex animi
 ipsorum sententia non penitus il-
 lic succederet, Sunthemū regressi,
 ad Erlinbacum & Bisevvangum
 ditionis Magistri Teutonici ordi-
 nis, pagos castra figunt: ibi ali-
 quamdiu commorati, nihil aliud
 memoria dignum gesserūt, quam
 quod aliquot viciniore pagicos
 ad suum foedus pellicientes, uoti
 compotes euaserint: inde Orin-
 gam mouentes, Odenvaldico
 agmini se coniungunt. Quo fa-
 cto,

cto, Nicrulam oppidum ditios-
 nis Magistri ordinis Teutonici,
 non procul Hailbrunna dissitum,
 capiunt. Quod eo ipsis factu faci-
 lius fuit, quod plerique ciues loci
 eius cum ipsis sentirent: ibiq; com-
 meatus, uim cum primis copia res-
 perta, partim extra, partim intra
 oppidum castra locant. Hinc ad
 unum milliare in montibus Vvin-
 spergense oppidum, cum arce ei
 imminente, sitū erat, ditionis Vvir-
 tembergicæ: cuius incolæ contra
 fidem, iusiurandum ac omnem ho-
 nestatem, horrendo atq; inaudito
 facinore in suum Magistratū cum
 agmine Nicrulam residente cons-
 piratione facta, sese astringunt.
 Nam mera & extrema malitia dus-
 ti, non obsessi, non compulsi, sed
 equia

equitibus pluribus quàm septuaginta illuc à Senatu Vvирtenbergico, duce Comite Ludouico Helfensteino præfecto Vvinspergensis, missis, muniti, agmini dicto auctores existunt, ut arci & oppido appropinquet: simul id referentes, quod de præsidiarijs urbis equitibus cognitum haberent. Id factum cum Odenvaldicis probaretur, ad uallem Vvinspergensis celeri passu noctu contendunt, ac in die Paschatos circiter nonā horam matutinā in oppidum magno uastoq; clamore, portis ut effractis, irruunt: & tum uiri fortitudine, generisque nobilitate illustres, tam subito præter omnem spem & opinionem ex improviso opprimerentur, ut nec ad arcem

cons

confugere, nec ad arma uenire possent, circumuenti omnes in manus hostium ueniunt. Et cum perfidi ciues non solum tumultuantibus Rusticis non resisterent, sed bombardas in altum conuersas, in aërem exonerarēt: castrum una cum oppido sine difficultate capitur. Hisce ex animi sententia ita succedentibus, maiora & crudeliora aggrediuntur. Etenim cum in suo communi Concilio (ut id appellabāt, & ad centum & unum usque annum duraturum iactitabant) constituisent, se nulli Principi, Comiti, Baroni, nobili, equiti, sacris, nulli denique monacho, aut alijs ociosis hominibus huius uitæ lucem concessuros: sed eius generis homines comprehensos,

tans

tanquam pecora trucidaturos, ac crudelissima morte esse affecturos. Et quò suorum fratrum à Sueuici fœderis exercitu cæsorum necem uindicarent, ac nobilibus, alijsq; terrorem incuterent, Comitē Helffensteiniū, Vitū Schenck, Conradum Vveilerum, Sebastianum ab Avven, Georgium Katten, nobiles & alios captos contra belli iura, morem militarem, & ius gentium, aspero atque crudeli supplicij genere, supplicibus eorum precibus spretis, interficiunt, & hastis utrinque proiectis, confodiunt.

Inter hos cum Theodoricus à Vviler, uir corpore robusto, & magno animo præditus, pro uita conseruanda in turrim templi confugisset,

fugisset, Rustici eum in eius summa
 mitate confossum, inde in cœmitem
 rium præcipitant, & tanta rabie
 grassantur, ut exceptis duobus
 uel tribus equitibus (qui habitu
 muliebri induti, in furnis & alijs
 latebris delitescentes salui euaserunt)
 reliqui omnes, tam iuuenes,
 quam senes miseranda morte interierint.
 Helffenstenij coniunx, Maximiliani
 Cæsaris filia notha, maritum necandum
 conspiciens, bimulum infantem Ludouicum
 uhis gestas, ad Rusticorum proiecta
 pedes lachrymarum uis maxima profusa,
 totiusque corporis habitu miserabili,
 maritum sibi, ac filio parentem donari
 petebat. At illi ea reiecta, bimulum
 infantem in brachijs uulnerant, ac fo-

mina

minæ honestissimæ omnem mundum muliebrem, & quidquid haberet rerum preciosarum eripientes, eam cum filiolo, uirginibus gy næcei sui nobilibus currui stercorario impositam, Hailbrunnam deducunt. Cum uerò scelerati nebulones miseræ illuderent, ac insolentissimis sarcasmis insultarent, dicentes: Eam aureo curru Vvinæ spergam uenisse, nunc autem mutata fortuna, curru stercorario inde deduci. Ipsa pia ac memorabilis uoce edita, respondit: se suis delictis etiam maiora promeruisse, nec hac insultatione admodum turbari. Nam & CHRISTVM suum redemptorē, exultante atq; cōgratulate plebe in Palmarū die Hierosolymas ingressum: paulo post artem

tem non suorum, sed humani generis delictorū causa, tanquam facinorosum & maleficum condemnatum, & cruci affixū fuisse. Hoc sane tam insolens, tam impium facinus omnium & consideratione, & cōmiseratione dignissimū est.

Hæc dum fierent, Guilielmus ab Habern, Palatini Electoris Marcescallus equitibus circiter uiginti stipatus, ad Ludouici Comitis Helffenstenij postulatū, Mosbacho, ubi tum temporis ipse uicarium agebat, Electore assentiente, Vvinspergum proficiscitur cum Comite quædam negocia transacturus. Verum, cum non procul Vvinspergio montem iam conscendisset, & facinora Rusticorum in arce & oppido designata cognouisset,

gnouisset, ignarus internecionis equitum prædiorum, regreditur, Mosbacum ad suos equites rediturus. Ibi forte in Rusticos circiter sexaginta bene armatos incidit, qui tumultuantibus Odenwaldicis se coniungere decreuerant. Sed conatus ipsorum elisi fuere. Nam et Marescallus ad unum usque omnes cæcidit: aliquot ipsius equorum grauius læsis. Rustici hoc facto cognito, indignantes, se auenam (Marescallum intelligentes: quod Habern lingua populari idem quod auena) probe uicissim excussuros ac cribraturos esse, etiamsi ipse Palatinus in arce sua Heidelbergæ foret interimendus, interminantur.

Rebus ad eum modum Vvinæ

G spergij,

spergij, & rusticorum quidem o-
 pinione, benè feliciterq; gestis, ci-
 uitate & castro præsidio munitis,
 ad Coenobiū monialium Lichten-
 stern pergunt: id capiūt, diripiūt,
 uastāt, ac uini in eo copia reperta,
 partim id potando exhauriunt,
 partim fractis uasorum fundis,
 in terram effundunt: ac fenestris,
 cistis, foribus fractis, discedunt,
 cum moniales iam antè Hailbrun-
 nam migrassent. Porro cum Lu-
 douicus & Fridericus comites
 Leuvensteinenses iuuenes rei in-
 dignissimè Vvinspergij gesta
 atrocitate consternati, Leuven-
 steno profugissent, rustici eò pro-
 secti, omnem proteruiam exer-
 cent, comitum uinaria destruunt,
 feras, iaculis emissis, mactant &
 deuorant.

deuorant. Insuper legationibus ad comites missis, minatur, ni ipsi se sistant, cunctas ipsorum arces, ciuitates & uillas igni ferroq; funditus delendas esse. Quare ad auertendum tam priuatum, quam subditorum damnum, uterq; comes Levvenstenum ad Rusticos equo contendit: Rustici uero couiso, comites eo compellunt, ut remotis equis, habitu rustico induti, ac albos baculos manibus gestantes, Levvensteno in medijs rusticis ab utroq; latere septi, Hasilbrunnam ad rustica castra pedites irent, ac illic de pace agerent.

Sub idē tempus Rustici Schembergum, ordinis Teutonici Magistri arcem exiguo labore expugnant. Et si autem eadem arx sa-

tis esset munita, metu tamen &
 perpetratis Vvinspergij facinoris
 bus territi, omnes inde emigra-
 rant. Reperunt ergo in illa pe-
 num planè regium, quo direpto,
 arcem incendunt atq; diruunt.
 Post hæc tota factio Hailbrun-
 nam petens, monasterium Car-
 melitarum, extra ciuitatem uersus
 montes positum, capit: reperta
 in eo diripit, post solo equat, mox
 ciuitati bellum denunciat, atque
 deditionem fieri flagitat. Quam-
 quam autem ex ea re Magistratus
 non nihil commotus, de capien-
 dis armis cogitaret, quo facilius
 Rusticorū conatus reprimeretur,
 tamen refragante plebe, sententi-
 am mutare coactus fuit. Etenim
 plebeij homines, rustico bello ar-
 dente

dente, prædæ cupiditate atq; dulcedine, Senatui sese opposuerant, ac irruptione in Teutonicam domum facta, libidinem suam strenuis comotationibus expleuerant: minimè contenti liberalitate Commendatoris, qui panem & uinum largiter & promptè se præbiturum illis obtulerat. Dum igitur Senatus contumaces ciues à proposito abducere, & coërcere nullis rationibus posset, compulsus est tandè instantibus, & seriò id petentibus Rusticis portas patefacere, ac certo numero eos intrmittere: qui nisi id fieret, uinearum omnium depopulationem oppidanis minati fuerant. Intromissi igitur, alimèta cum alijs necessarijs rebus consequuntur, &

Cœnobia, Ecclesiastica bona, & ab exteris Ecclesiasticis, nobilibus & alijs hominibus, præcipue uerò in domum Teutonicã Hailbrunnæ importata, prædæ exponunt. His Hailbrunnæ perpertratis, consilium ineunt de suscipiendâ in ordinis Teutonici Magistrum expeditione. Quare circiter diem Dominicum Quasi modo geniti, ut more Ecclesiæ dicitur, præsidarijs quibusdam Niculmæ relictis, Gundeshemum Magistri Teutonici ordinis sedem contendunt. At is cum omnibus aulicis, & supellectile præciosiore Heidelbergam se receperat, eorum aduentus metu. Id igitur oppidum cum arce facile expugnantes ibi relictâ, præsertim

tim uero medio creta uini, frumen-
 tiq; copiam repertam diripiunt ac
 arce penitus euerfa ac diruta, ibi
 aliquot dies subsistunt: uicinis pa-
 gicis in suam societatem pellectis.
 Vendentes, quæ deprædati fue-
 rant frumenta, & alia suppellecti-
 lia, ac unâ cum ipsis, quod nulla
 illic commeatus penuria esset, ge-
 nio more Rusticorum indulgen-
 tes. Inde tandem progredientes,
 circiter diem S. Marci ad Scheff-
 lenzerinam uallem, postea in diti-
 onem Moguntinam pergunt, ac
 Amerbacum monasterium capi-
 unt, diripiunt & uastant: Et cum
 nouem ciuitates in dioecesi Moz-
 guntina ad Nigram syluam &
 Mænum sitæ, cum illis coniurati-
 one facta, se coniunxissent, cum

alijs aliquot subditis, Vicarium
 Moguntinum, Guilielmum Episcopum
 Argentinensem, Aschafenburgi
 obsidione cinctum urbe capta ad
 pacem secum ineundam conpellunt.
 In qua re ciues ipsis præclaram
 operam nauasse dicuntur, qui, pagicis
 eius ditioris in oppidum receptis,
 sacerdotum ædes iam antè assignarant.
 Quo factum est ut Vvilhelmus
 Episcopus Argentinensis, Moguntini
 Electoris Vicarius consensu & uoluntate
 Capituli maioris Ecclesiæ Moguntinæ,
 pacis amore, & maioris damni euitandi
 gratia, intolerabiles condiciones a
 Rusticis propositas acceptaret.
 Namq̃ non solum in generalia
 Rusticorum postulata ab ipsis
 hinc

hinc inde sparsa, sed & alia multo duriora, quæ à uiris bonis ac eruditis in posterum ad onerum publicorum subleuationem statuerentur, consentiendum ei erat: inter quæ hæc speciatim exprimebantur. Nulli subditorum siue in ciuitatibus, siue in castellis, siue pagis crimini futurum, quod postulata Rusticorum receperit, ac his sese adiunxerit. Præfecturam duorum oppidorum Bischoffsheim & Kullsheim à Magistratu locorum administrandam, quo ad alia forma administrationis instituatur. Singulas & uniuersas Moguntinæ dioceseos ciuitates, iisdem conditionibus quibus nouem Odenwaldicas censeri debere, ab iisdem singulis

congregationis Christianæ ducibus non solum obedientiam, sed & securitatem cum rebus necessarijs præstandam. Dicta congregatione ad sui defensionem auxilijs indiga, cuilibet oppidanorum ac pagicorum liberum fore quacūq; ratione, uel corpore, uel re, uel alia ratione ei succurrere: Habitum omnium sectarum in monasterijs, tam mulierum quàm uirorum abrogandum, id ni fiat, communitati eius executionem liberam fore. Clericos & monachos habitu usitato utentes hisce conditionibus excludendos. Clericorum dioceseos Moguntinæ congregationi intra quatuordecim dies, ubicunq; locorum degat, quindecim millia florenorum in

auro dependere debere. Oden-
 vvaldico tamen clero, qui antea
 satis mulctatus fuerit, à contribu-
 tione immuni. Nobiles Mogun-
 tinos intra spacium mensis in ca-
 stris dictæ congregationis Chris-
 tianæ comparituros, ut reliqui
 equestris ordinis fecerint: Si quis
 id facere renuat, offendenti eum
 id impunè futurum. Hæc Milten-
 burgi acta fuere die Dominico,
 qui Ecclesiæ more, Iubilate no-
 men habet, nomine capituli & cle-
 ri Vicario & Laurentio Trucce-
 sio Decano, Rusticorū uero Got-
 frido de Berlingen & Georgio
 Metzllero Ballembergensi subsig-
 nantibus. Conditionibus ab us-
 traque parte subsignatis, Rustico-
 rum duces statim octo ex sua fac-
 ctione

ctione in ciuitates & pagos Mo-
 guntinæ diœceseos ablegant, qui
 iuxta tenorem conditionum om-
 nes subditos Moguntinos iure
 iurando adigunt, quod conditio-
 nes inter capitulum Moguntia-
 num & Christianam congrega-
 tionem initas bona fide seruas-
 re, congregationi adherere, eius
 commoda promouere, nec portas
 rum clauēs, nisi consulibus & se-
 natoribus permittere uelint. Les-
 gati erant Georgius Vvigandus
 Bischofheimensis, Ioannes Sche-
 mingius Aschaffenburgensis, An-
 dreas Kressen Miltenburgensis,
 Martinus Boslerus Buchensis,
 Christianus Becker Hailbrunen-
 sis, Leonardus Stehel Oringen-
 sis, Petrus Helpenius Neckerful-
 mensis,

mensis, & Martinus Bavv̄ Bal-
 lenburgensis. Circiter hoc idem
 tempus & Rincauienses, de ones-
 ribus quibus cum ab alijs tum
 uerò Abbate Erbachensi preme-
 rentur, questi, confurexere: Quo
 Vicarius Moguntini Electoris
 prædictus cum capitulo cognito,
 postulatis Rusticorum fide data
 subscribentes, die Sabbati post
 Dominicum, Ecclesie more lubi-
 late dictum, motus facillè sedarūt.
 Postulatum summa erat. Pasto-
 res pios ac eruditos Ecclesijs præ-
 faciendos, qui liberè & citra peri-
 culum Euāgelium doceant. Ideo
 se cupere sibi ius eligendi ac re-
 mouendi ministros in posterum
 permitti. Grauatos se in hoc,
 quod aliquot p̄j atq; sinceri mi-
 nistri

nistri ob Euangelicæ doctrinæ
 professionem, in captiuitatem in
 qua adhuc detineantur, abducti
 sint, uelle se ne id deinceps fiat. Mi-
 nistros ex tricesima uini atq; fru-
 menti, quam communitas à quo-
 libet sit exactura, sustentandos, si
 quid de ea supersit, id in commo-
 dum publicum, & alimoniam pau-
 perum erogandum. Decimas mi-
 nores penitus abolendas, in lo-
 cum maiorum tricesimam succē-
 dere debere, Cum à subditis Rin-
 cauiensibus Moguntię & Erenfel-
 sij de bonis magno precio compa-
 ratis satis magnū uectigal solua-
 tur, se postulare, ut id, quod Schar-
 pffensteinij institutum sit tolla-
 tur, nec nimium miseri subditi gra-
 uentur. Omnes quotquot bona

in Rincauia habeant, siue sint Ecclesiastici, siue seculares, nobiles, seu ignobiles, realia munera, aliaque onera ratione eorum, ut reliquos ciues atque colonos subire debere, nisi fide dignis documentis immunitas præstationis probetur. Nullum ciuem Rincauiensem, qui iuri se sistere uelit Moguntiaë incarcerandum, sed in loco domicilij conueniendum. Ciues eosdem à Moguntinis nullis nouis impositionibus, uel uectigalibus onerandos, sed immunitate emendi & uendendi, qua ab antiquo usi sint, gaudere debere. Qui uinum propria industria cultum uendant, à collectarum solutione liberos esse, emptum uero ab alijs uendant, ab antiquo

pendi

pendi solitas, præstare debere. Propter causas seculares nullas litteras excommunicationis contra Rincaviæ incolas decernendas, nec eas ab hisce acceptandas, quælibet uerò in loco domicilij in ius uocandum: Seruitutem quam alij in libera conditione homines præstent, in Rincavia abrogandam, ac solius Episcopi iuri quemque obnoxium esse debere, bello, uel tumultu exorto. Ut Vicedominus (ut uocant) Rincaviensis suis subditis, ac hi illi tanquam Duci adsint, necessitatis esse. Cum uigore nonnullorum testamentorum, quæ tamen uel falsa, uel de iure inuvalida sint ac robore careant, à multis census ac pensiones exigantur, testamenta ea antiquanda,

da, nec census amplius soluendos
 esse. Census cuiuscunque rei, si in-
 strumentis probentur, præstan-
 dos, sin minus iuste denegandos.
 Emptiones quoque uini cum frau-
 de & iactura ueriditorum pecu-
 nia indigentium factas, cassas, &
 ac pecunias commodo tempore
 reddendas: Census pecunia con-
 stitutos, cum usuram sapiant, si du-
 pli sint præstiti, abolendos, sin mi-
 nus, tempore quo ad duplū con-
 scendant, pendendos. Si quis ue-
 ro eos redimere uelit: quadrantis
 floreni, aureis quinque, luitionem
 cōcedendam. Fructus beneficiorum,
 quæ quis pecunia comparauerit,
 nec ipsemet possederit, nulli
 soluendos, sed à communitate in
 usum publicum conuertendos. Iu-
 daeis

deis ob prauitatem usurariam, domicilia deneganda, nec ratione usurarum ullam à iudicibus executionem faciendam, sed de sorte inquirendum. Cuilibet Rincauiæ incolarum, lignorum & trabium ædificijs feruentium commercia, nihil obstante Moguntinorū contradictione, libera fore, ut ab antiquo fuerint. In monasteria utriusque sexus, nullos amplius recipiendos, sed ea deserere uolentibus, liberam emigrandi facultatē concedendam. Mulctarum ob iniurias uerbales, similiaque delicta immodicum excessum, à iudicibus loci, ubi commissa fuerint, corrigendum & taxandum. Cum status imperij annatas Romano Pontifici non amplius soluendas decreuerint,

creuerint, ideo & se à mille aureo-
rum pro redemptione pallij ha-
ctenus depensorum, solutione li-
beros esse uelle.

Cum cœnobium Dreffenthal
tali loco situm sit, unde maximum
periculum toti Rincauig metuen-
dum sit, nōnnas inde aliò transfe-
rendas, ubi ipsis de sustentatione
prospiciatur: cœnobium diruen-
dum, ac reditus commodis publi-
cis applicandos. Oneribus publi-
cis portionem unam subtrahen-
dam: ita ut qui hactenus tertiam
dederit, in posterum quartæ solu-
tione liberetur. Maleficis compre-
hensis, ac eorum confessione Vis-
cedomino significata, hunc sem-
per scire uelle, quæ iudicium infes-
tiorum sententia futura sit: Eius

propalationē, antequam reus audi-
 ditus sit, iuri contrariam, & iudici
 onerosam esse: Si uero ea denegetur,
 sententiæ executionem denegari.
 Id moribus receptis, & communi
 cōmodo aduersari. Si quid rerum
 penes comprehensos ob delicta
 inueniatur, id, quibus ablatum est,
 restituendum: nullo uero id petente,
 communi bono applicandum. Causas
 transactione finitas, non aliò
 remittendas, sed executioni Electoris
 Moguntini relinquendas. Monachos
 mendicantes, & Stationarios, ut uocant,
 nulla ratione ferendos. Viduis,
 orphanis atque pupillis à cuiuslibet
 loci Magistratu prospiciendum: Pascua,
 flumina ac uenationes libera unicuique
 esse debere,

exceptis

exceptis tamen Magistratus priuilegijs atq; regalijis. Captos à iudicibus, uel Scabinis locorum relaxandos, nisi causa sit criminalis, Vicedomino etiam inconfulto, Vnumquemq; iudicem in Rincgauia ad onerum realium præstationem astringendum, nec maiorem illi libertatem, quam uel ciuibus, uel nobilibus cōcedendam. Ad Abbatem Erbachensem quod attineret, is onerum realium præstationem, æquè ut alij ciues subiret, nec ulla immunitate gauderet. Quilia in Rincgauia, quibus in locis fundos coleret, abrogaret. Pasca quæ solus usurpasset dimittere usui publico. Prædium Vvappense, quod Rincgauia maximū damnum parere posset, dirueret,

& id communi utilitati nationis
 cederet. Censibus in Rincauia res
 nunciaret: Recens cōstitutis, quoz
 rum fors soluta non esset, ad tem-
 pus antea præfinitum duraturis.
 Omnia testamenta de censibus ra-
 tione fraternitatis facta abolenda.
 De personis in monasteria recipi-
 endis idē ab hoc qđ à Vicario &
 Capitulo Mogūtino fieri debere.
 Facultatē quoq; ex monasterijs,
 quam in prioribus cōditionibus
 reseruarint, emigrandi cuilibet li-
 beram fore. Ius Canonicū in nula
 la causa seculari admittendum, sed
 ius quo ciues loci utantur, usura-
 pandum. Machinas bellicas ad
 usum publicum se confecturos,
 que per nobilitatem aliosq; depu-
 tatos, quolibet trimestri inspiciantur,

tur, & cura eorum habita afferuen-
 tur. Sylvas à nemine in posterum
 proprietatis iure uendicandas.
 Alia si quæ à communitate Rin-
 cauiensi statuuntur, ea grata accep-
 taq; Erbachensibus futura. Hæc
 omnia, ut superius relatū est, tam
 à Vicario & Capitulo Moguntia-
 no, quā Abbate Erbachēsi eiusq;
 conuentu acceptata & subsignata
 bona fide fuere. Nunc uerò ut ad
 rusticos Aschaffenburgi relictos,
 à quibus digressi sumus, reuertamur,
 illi in gluuie sua in Canonica-
 rum ædibus satiata, inde reces-
 dunt, Franconicis, quorum circi-
 ter octo millia conuenerant, se ag-
 gregaturi, in itinere ne utiquā mas-
 lesicio abstinentes: sed Vvildene-
 burgum & Limbacum arces in-
 H 4 cendio

incendio delentes, ditionem Ge-
orgij Comit̃s Vverthemij ingres-
diuntur, eumq̃ ad societatẽ cum
ipsis ineundā, & aliquot tormen-
ta bellica subministranda (que po-
stea in arce Vyurceburgensi re-
perta sunt) adigunt.

Hoc Franconicum agmen, circa
fiter dies Paschæ confluere ex ter-
ritorio Rottemburgico, & in uale
le Tauberi primò conuenire, ac
indies magis magisque ex omni-
bus finibus concursu facto, auge-
recepit: ac initio die Veneris post
Pascha Rottinga, ubi primum se
cōgregarant omnes, primo quo-
que diluculo tribus signis Bus-
chartū petunt, eo cōsilio, ut equi-
tes, qui in uicinia circiter centū &
triginta subsistebant, circumueni-
rent,

rent, & opprimerent: Verum isti
 conatum horum repressuri, ipsis
 obuiam procedunt, ac in turmam
 quam Rustici præmiserant impe-
 tu facto, multos eorum antequam
 uniuersus exercitus appropin-
 quaret, interficiunt. Quo facto, ab
 insectatione aliorum abstinentes,
 Vvurceburgum contendunt, Ru-
 sticorum aduentum minime expe-
 ctaturi. Ea occasione tota Rusti-
 corum factio Bucharti intromis-
 sa, arcem, in qua maximam præ-
 dam nacta fuerat, incendit. Hinc
 promouens, castra ad Auum ex-
 tra oppidum metatur, ac Sainshe-
 mum & Raigerspergum castra si-
 militer igne deuastant.

Die Lunæ post diem Dominis-
 eum cōstitutione maiorum Quas-
 simodo.

firmo geniti nūcupatum, Auuo
 relicto, castra ad Ochsenfurtum,
 non longè Vvurceburgo ad Mee
 num situm, locant: ubi quingens
 tos uini currus cum magna frus
 menti copia in cella Canonicoꝝ
 Vvurceburgensium inuentos, di
 ripiunt. Commeatu itaque abun
 danter instructi, dies aliquot gulę
 indulgent. Interea temporis ma
 gis magisq; ipsorum copiæ aus
 ctæ, Iphoniam die Veneris cons
 tendunt: ubi in pꝛedio monachoꝝ
 rum ante Bercklingam sito, ma
 gna commeatus abundantia res
 perta, & quam pluribus preciosis
 uestibus sacris, calicibus & alijs
 ornamētis Ecclesiasticis direptis,
 per diei spatium commorantur.
 Et quia eiusmodi actionibus ma

ximè capiebantur, nullas moras
 neſtunt, uel à graſſationibus abſti-
 nent: ſed poſt diem Dominicum
 Miſericordias Domini cõmuni-
 ter appellatũ, Iphonia Schvartz
 tagium uſq; progredientes, mona-
 ſterium extra caſtellum ſitum, op-
 pido, quo ad amplitudinem non
 impar, inuadunt: ac in eius tem-
 plo maximam ueſtium & precioſa-
 rum rerum copiam inuentam,
 deprædantur: & locum quieti cõ-
 modum naçti, ad diem uſq; Mar-
 tis ibi confident: poſt Geroltzhe-
 mum proſecti, cellarium omni ci-
 bariorum genere refertiſſimũ ape-
 riunt, ſpoliant, diruunt. Eadem il-
 la nocte Stolbergum arcem dire-
 ptã, incendunt. Subſequenti Mer-
 curij die ibi permanentes, Bimba-
 cum

cum arcem Fuchsiorum, nobilitū Franconicorum capiunt: in quo bona reperta hastæ subijciunt, arce igne deleta. Iouis die postero duces cunctis conuocatis, de oblidenda munitissima arce Bilsteina deliberant, ordinibus iam instructis, post multam deliberationem decretum, non eam, sed Episcopae lē montis diuæ Virginis Vvurtzburgi obsidendam. Igitur Vvurtzburgum contendunt. Deinde ciues Geroltzhouienses in arcem eius loci irruentes, ac magna præda ditati, eam incenderunt.

Ceterum priusquam factio Rusticana arcem Vvurtzburgensem obsidione cingeret, consilio mutato retrocedit, & castra & monasteria, nimirum maioris Lanckhes

mij arcem, & cellarium, Steffansbergum, Sicherhusium, & Michelfeltum arces, diripit: Coenobium monialium & Carthusiam, non longè Geroltzhouia distantia, incendit. Ac Lanckhemo repetens Ochsenfurtū, in littore Moeni in nauem bonis quamplurimis Episcopi Bambergēsis oneratam incidens, eam more solito depraedatur.

Dicto die Vvurceburgici & Kittingenses cū alijs ditionis Marchionis subditis numero duorum millium coniuncti ad Rottenburgicā factionem cōueniunt. Quare coniunctis utrinq; uiribus, die Dominico, uulgò Iubilate dicto, Ochsenfurto mouentes, recta Vvurceburgum petunt, & ad uisum

cum

cum Haidingsfeld castris fixis, tria
 peditum signa destinant, quæ Gi-
 besstadium, Ingolstadiū & Grun-
 feldam arces diripiant, & destrua-
 ant. Id quod diligenter factum.
 Postero Lunæ die in iisdē castris
 residētes Vvurceburgo, deditio-
 nem imperant, per biduum cum
 Canonicis ac equestri ordinis vi-
 ris Franconiæ, de pace tractantes.
 Cæterum cum res amice compos-
 ni non posset, die Mercurij ex ar-
 ce tormentis fulminari cceptum
 est, sicut nouē Rustici globis tras
 iecti ceciderint. Inde uero rursus à
 meridie eius diei usque ad uesper-
 ram Saturni induciæ pactæ, quib-
 us durantibus de pace ageretur.
 Cæterum ijs conditionibus reies-
 ctis, Rustici magna ui arcem opa-
 pugnant:

pugnant: & quia totius diocese
 os Vvurceburgensis subditi ad
 eam rem faciles & alacres erant:
 adeò celeriter conuolarunt, ut in
 castris ad Haidingsfeldam circi-
 ter uiginti millia Rusticorum ar-
 matorum conspecta sint. Nec ue-
 rò intra hos limites seditio consti-
 tit, sed & ciues à suo domino defici-
 entes, intromissis in urbem Rus-
 ticiis, arci oppugnandæ, & tor-
 mentis infestandæ, operam suam
 præstant.

Aderat hisce Franconicis Rus-
 ticiis & nobilis quidã Florianus
 Geier eques Francus, sicut Odens-
 vvaldicus Godfridus à Berlingē,
 qui an sponte, uel coacti se Rusti-
 cis cōsociarint, certò affirmari ne-
 quit. Rustici sane ipsis ducib. & cō-
 siliarijs

siliaris usi fuere. Vnde multi arbi-
 tur, eos si inuiti castra ipsorum se-
 cuti fuissent, facile effugere pos-
 tuisse. Cæterum utut sese res ha-
 beat, Florianus paulo post con-
 fossus, exitum seditioso dignum for-
 titus est, at alter Rusticis profligatis
 atque ad officium redactis, die
 Martis post Assumptionis Mariæ
 ut uocant, ad nobilitatem Fran-
 conicam Schvveinfurti congrega-
 tam, & Conradum Episcopum
 Vvurtzburgensem literis missis
 sese purgare studuit, affirmans ad
 hoc à sceleratis Rusticis, quorum
 potentia tanta fuerit, ut ciuitates
 quam plurimæ, comites & nobi-
 les ei cesserint, se coactum esse. Gun-
 delsheimio arcis suæ perquã pro-
 pinquo à Rusticis occupato, cen-

tis conditionibus se pacem ab
 ipsis redemisse: at postea contra
 eas adactum, ut stultitiæ ipsorum
 minister potius, quàm copiarum
 dux esset. Non se id facturum fu-
 isse, nisi præsentissimum uitæ atq;
 bonorum discrimen metuisset.
 Ac se in castra contra uoluntatem
 pertractum eorum consiliorum
 Rusticis auctorem fuisse, quorum
 perpaucos pœnitere posset. Sua
 namq; opera & intercessione ar-
 ces nobilium in diœcesi Mogun-
 tina, & ad Nigram sylvam incen-
 dio ereptas, multorumque uitam
 seruata. Ad hæc cognito à Rusticis
 de occupanda ciuitate Vvurtz-
 burgeni consilia agitari, se Epi-
 scopum, in cuius fide & tutela es-
 set, eius certiozem reddidisse, ac
 L cons

conditionibus, quas ipse Rusticis
 proposuisset, ab his temere repu-
 diatis, se publicè eorum obstina-
 tiam damnasse. Non se Franconi-
 corum Rusticorum deliberatio-
 nibus interfuisse, præterquam se-
 mel, quo tempore cum eorum ue-
 saniam improbaret, ipsos apud
 alios id egisse, ut uel clam è medio
 tolleretur, uel præpilatis hastis
 obñceretur, tanquam qui fide
 ambigua partes eorum, qui ar-
 cem Vvurtzburgensem defende-
 rint, faueret. Sæpius se de Rusticis
 deserendis Vvurtzburgi cogi-
 tasse, sed adeò attentè ab ipsis
 obseruatum, ut nulla ratione eua-
 dere potuerit. Quod si quis hæc
 refellere uelit, se eorum, suarq; in-
 nocentiæ cognitionem nobilitati
 per-

permittere nō reformidare. Quibus literis à plerisque ea fides adhibita est: ut excusationi Godfridi acquiescendum arbitrarentur, eumque pro innocente haberent.

LIBER SECVNDVS.

Hactenus gesta à Rusticis Almangauicis seditio- nis teterrimæ auctori- bus, eorumque sectatoribus Oden- vvaldicis, ac insurgentibus Fran- conicis obiter exposuimus, nunc uerò ut ijs relictis alia quoque cons- ectemur rerum, locorum ac per- sonarum circumstantiæ exigunt. Neque etenim pestifera illa seditio in locis de quibus hæcenus di- ctum est, sese continuit, sed ulter- rius progressa, instar pestis alio-

rum quoque animos inuasit. Si quis
 dem post commemoratos in pre-
 cedenti libro, diceceseos Spirensis
 circiter quinquaginta Rustici
 instantibus feriis paschalibus in
 quodam pago nomine Malsch
 congregati, aliorum exemplo
 quoque rebellant: De quorum pro-
 teruia cum fama percrebuisset, ita
 ut reuerendus ac illustris prin-
 ceps Georgius, Episcopus Spirensis,
 Comes palatinus id cognosceret,
 is aliquot equites ad rei ueritatem
 explorandam ablegat: qui, cum
 Rustici nondum ad arma uenissent,
 tam cum subditis eius pagi,
 quam alijs uicinis, colloquio
 instituto, ipsis amice exponant,
 ad se bona fide delatum esse,
 quod & ipsi aliorum exemplo
 plo.

plo, uiolata fide, more aliorum
 perfidorum sedditiones mouere
 parent. Quandoquidem autem
 istius nefarii consilij causam nul-
 lam habeant, quod secundum æ-
 quitatem omnem, & ius cum is-
 psis semper egerit, eos benignè
 protexerit, fouerit atq; defende-
 rit, nec ullis intollerabilibus oner-
 ribus presserit, postulare se, ut ipsi
 fidelitatis & iuramenti præstiti re-
 cordentur, ac quantum damni
 non solum ad se, sed & ipsos, eor-
 rum corpora ac bona ex seditione
 sit redundaturum, considerent.
 Respiciant proprios liberos &
 uxores, tolerabile ipsius imperi-
 um temerè non excutiant, sed pos-
 tius maiorum exemplo, honestos,
 morigeros & fideles subditos se-

se exhibeant: Id si fecerint, opus
 ipsos Deo cum primis gratum,
 coram mundo laudabile, sibi met
 ipsis fructiferum & salutare fa
 cturos esse. Polliceri se ipsis su
 blevationem onerum, si quæ susti
 neant intolerabilia, & futurum
 ipsis Dominum benignissimum:
 Et si autem Rustici hac admoniti
 one audita ad omnem obedienti
 am sese offerent, ac se cum dicitur,
 obseruantia fideliter omnia serua
 turos esse pollicerentur: tamen
 posthabitis hisce omnibus, paulo
 post palam professi sunt, eum se
 sequuturos, quem potentia præ
 ualere crederent. Ex quo sanè les
 uitas ipsorum, & inconstantia sa
 tis apparuit, cum mox sequenti
 die se ad prædam conuertere, &
 alios

alios pagicos ad defectionem sol-
 licitare cœperint. Canoniorum
 Spirensium cellas uinarias in pa-
 go Malsch inuadentes, uinum ibi
 repertum exhaurientes spe noui
 imperij constituendi penitus in-
 flati. Itaq; unanimi consilio ad uici-
 nos pagicos in hanc sententiam
 scribunt. Vult, mandat & serio po-
 stulat tota nostra societas, ut con-
 uocata uestra plebe, uiros aliquot
 armatos hac nocte ad nos in pa-
 gum Malsch mittatis, quo nobis
 diuini iuris defensoribus auxilio
 sint: quod si facere detrectaueri-
 tis, ne uel de uestre salutis, uel de
 bonorum uestrorum securitate,
 quidquam uobis polliceamini.
 Ad hasce literas circiter sexcenti
 repetente confluunt, Bletzen-
 I 4 bergiura

bergium, non procul inde situm
 capiunt, aliorum aduentum ibi
 dem expectantes. Ea uerò res Epi
 scopum Spirenses mouit, ut in
 Rusticos dignum ipsorum mali
 tia exemplum edere statueret, si
 ducia auxiliij à reliquis Rusticis in
 fide permanētibus sibi promissi.
 Sed quid factum? Cum Episcopus
 aliquot equites adiuncta ple
 be Bruxellensi, eò misisset, &
 Marecallus Palatini die Saturni
 post Paschatis festum, ducentis
 equitibus, & leuioribus tormen
 tis instructus, his auxilio uenisset,
 hoc consilio, ut nisi Rustici iusto
 supplicio sese subijcerent, praelio
 rem in monte, quem infederant,
 decerneret, ecce, sub initio rei ger
 endæ, diceceseos Spirensis Rus
 tici

ſibi æquitatui auxilio deſtinati de
 ſiciunt, & ſug fidei obliti, cum alijs
 ſcedere inito, facile in factionis
 perfidæ ſocietatem admittuntur.
 Eo ergo factò: Mareſcallo cum Epiſ
 ſcopi copijs equeſtribus diſce
 dendũ fuit. Nam mons iſte vineis
 circumquaque circumdatus erat,
 ſic ut ſine maximo detrimento æ
 quitatus eum conſcendere non
 poſſet.

Poſt hæc eius dioceſeos Ruſti
 cis cateruatim ex illa Rheni parte,
 concuſſu magis magiſq; augeſ
 centibus, res ad tantum pericu
 lum deuenit, ut Epifcopus Vden
 hemio ſua ſede relicta, Haidelber
 gam ad fratrem principem Ele
 ctorem concederet. Nam omnis
 eius loci populus ad unum uſque
 I 5 defeſ

defecerat, ac Rotteburgum caſtel-
 lum cum arce, Kislauium caſtrū.
 Bruſſellas, totamq; præfecturam
 Vdenheimenſem cum vicinis par-
 tis in ſuam poteſtatem redege-
 rat, & nullo cum labore ceperat.
 Quod quidem eò facilius factu
 fuit, quod nulla animorum diſſi-
 militudo inter ipſos eſſet: ſed in
 ipſos competeret, quod iactari
 vulgò conſuevit. Pares cum paris
 bus &c. Ideò Friderichū Vvorm,
 & Ioannem ab Hall, ciues Bru-
 xellenſes, Capitaneos primarios
 cum alijs eligunt, ſuas actiones
 omnibus modis ſic inſtituētes ut
 rerū dominos ſe futuros ſperarēt.

Rebus ita ſeſe habentibus, ci-
 ues Durlacenſes, ditionis Mar-
 chionis Badenſis oppidū, qui in
 heb

hebdomada Palmarum, ut uocāt,
 præfecto ibidem capto, ad arma
 confurrexerant, ac circiter bis mil
 le & quingentos Rusticos eius
 præfecturæ cōgregatos in urbem
 intromiserant, monasterium Go
 tzauium in iisdem finibus inuas
 dentes deditione capiunt, diripi
 unt, uastant, atq; diruunt. Verū
 aduersus hos Philippus Marchio
 Badensis aliquot equites subito
 misit, qui eorum conatui occurre
 rent. Cumq; admonitioni acquie
 scere, ac arma deponere nollent,
 ipse qdibus nonnullorum Bank
 hufij incensis, eos compescuit. At
 tamen ipsorum odium in Princi
 pem conceptum, non restinctum,
 sed animis omnium infixum per
 mansit. Hi ergo, qui in Bruxellen
 si agro

si agro confluerant, ac Bruxellis
 tum subsistebant, cum Marchio-
 nis foedere sese coniungunt: & sub
 latis signis, Marchionatū ingres-
 si, Ecclesiasticos obruunt, multis
 oneribus grauant: aliquot monas-
 teria capiunt, diripiunt & diruunt:
 cum primis autem illa, quæ ad Ni-
 gram syluam sita sunt: in quibus
 rerum omnium copia reperta, hel-
 lantur, eaq; multis & magnis in-
 commodis afficiunt. Quare ne
 quid grauioris detrimenti Mar-
 chionatus caperet, Philippus Mar-
 chio ad postulata ipsorum pacem
 cum ipsis inire, ac cōditiones eas-
 dem, quas alij, recipere cogitur.
 Quo factō, Marchionici cum Bru-
 rhenanis uersus diocēsin Spirensē
 remeant, quorum circiter sea-
 ptem

ptem cohortes, ad terrorem incu-
 tiendum alijs, Rhenum transeun-
 tes, monasterium Herd, & Mech-
 tershemum monachorum præ-
 dium inuadunt, frumentum & ui-
 num ibi repertum deprædantur;
 reliquis direptis atq; perfractis.
 Postea regredientes, Rheinsches
 mñ Rheno traiecto, ad socios con-
 tendunt. Cum ijs ergo coniuncti
 rectà Vdenhemium festinant, ut
 Spiram obsidione cingant, Ca-
 nonicos, Ecclesiasticos, monas-
 chos & moniales (: ut uulgò dici-
 tur,) reforment. Id quod tamen
 nō tam per ipsos, quàm ciues Spi-
 renses effectum est, qui clericos
 omnes eò adegerunt, ut transacti-
 onis utrinq; antea factæ publica
 instrumenta edere cogeretur, que
 ciues

ciues accepta, auulso sigillo, statim dilacerarunt: Sed Palatino post intercedente renouarunt, oneribus quibusdam, quæ non iniqua tamen censentur, clero impositis.

Cum igitur dicta Rusticorum agmina ad obsidionem Spirensis sese instruerent, rebus ad id necessarijs comparatis, Episcopus, quo totius diceceseos interitum auerteret, non de armis sumendis, sed tumultibus amicè cõsopiendis consilium inuit, quod & factum est. Nam nulla ratione periculi ac perfidiæ Rusticorum habita, cum Theodorico Cameraario Dalburgico, & Bernhardo Golern Rauensburgico securitate à Rusticis accepta, cum ipsis de pace tractat: & post multam dis-

scepta

sceptationem paciscitur. Et quo
citius armis depositis pax resti-
tueretur, clerus Spirensis promit-
tere iubetur ducentos panis mo-
dios, uiginti quinque uini currus
Rheinhusium transuehere. Quo
facto Rustici paulatim dilabun-
tur, Capitaneis ipsorum die Sa-
turmi post diem Dominicum,
quem communiritum Misericor-
dias Domini nominamus, do-
mum redeundi potestate conces-
sa. Veruntamen Bruxellensis hu-
ius agminis capitanei atque præfe-
cti. Brussellis remansere, officio
suo defuncturi, Rusticis modo
abeuntibus, modo redeuntibus,
sic ut quotidie circiter quinque mil-
lia cogere possent. In hoc uero re-
rum statu accidit, ut ingens nume-
rus

rus currum bonis quamplurimis mercatorum superioris Germaniæ oneratorum, ex nundinis Francofordianis sub fide publica Palatini Electoris Brettam ueniret, ac Rusticis inusitata rabie grauantibus ibi subsistere cogereetur. Huius tam opimæ prædæ desiderio Rustici, non solū Brurhenani, sed & aliæ Rusticorum turme per istos fines diuagantes, mirum in modum ardebant. Quare sæpius à ciuibus Brettanis deditioem efflagitant: Et sanè nisi laudatissimus Elector Palatinus præcauisset, ciues curribus spoliatis, ad deditioem compulsi fuissent. Vehementer enim, & magnis sæpe minis additis, eam postulabant. Ad hæc ciues, præcipue uero uis
 lioris

lioris conditionis fex, discordabant.

Cum igitur mercium peregrinarum causa oppidò magnum periculum inmineret, nihilque præter irruptionem metuendum esset, Elector Palatinus, quo id amoliretur, oppidum firmiore præsidio munit, destinato ad eam rem Vvolffgango Vlricho à Flehingen, Burggrauio Starckenbergico, qui ad priores, alijs nonnullis equitibus adiunctis, unum peditum signum eò adduceret. Postquam autem Rustici Brurhesiani à conuentione cum Episcopo Spirensi in ita Electori Palatino significarant, se subditis ipsius omnibus, tam comitibus & nobilibus, quam ignobilibus tam po-

litici quam Ecclesiastici status ho-
 minibus itinera in dioecesi Spi-
 rensi & Brurhenana prius præclu-
 sa ac septa, uicissim patefacturos,
 omnibusq; liberam ac saluam eun-
 di redeundiq; facultatem conce-
 furos. Burggravius Brettam cum
 suo milite iturus, per Brussellens-
 sis agri fines transit, nihil mali insi-
 diarum uè à Rusticis metuens. Ve-
 rum cum ad pagum Vndermiss-
 sem fortè ueniret, in Rusticos hæc
 illac discurrentes incidit: qui ipso
 conspecto, se statim coniungens
 tes, Burggravium & eius socios
 circundant, ac eos in maximo uic-
 tæ discrimine constitutos, nihilq;
 præter internecionem expectans
 tes, eò compellunt, ut data fide
 pariter omnes recedant, ac Hais
 delbers

delbergam, unde missi erant, re-
uertantur. Qua Rusticorum per-
fidia & uiolentiâ factum est, ut Ec-
lector indignatione contra Rusti-
cos concepta suscipere de ipsorū
insolentiâ compescēda iustas con-
sultationes. Ac mea quidem sen-
tentia Rusticos ad id inuitauit,
quòd uel se, uel suos auxiliares
merces Brette conseruatas hac ra-
tione consequuturos sperarent:
Grassantibus, ut diximus, hinc in-
de Rusticorum factionibus, alia
etiam prope Tabernas montanas
circiter diem Dominicum, quem
uulgò Quasimodo geniti nuncu-
pamus, Ioanne Vynderer, &
Iacobo à Beckingen, primarijs
auctoribus, consurgit. Quæ cum
in mediocrem multitudinem exe-

creuiffet, Stochsbergium domo-
 norum Teutonicorum castrum,
 non longè Barckhemo fitum,
 commeatuq; cum primis refer-
 tum, obfidet, obfessum exiguo
 cum labore capit; (: nulla etenim
 arx quantumuis munita, ob inau-
 ditas & nefandas prodiones res-
 sistere ipsis ualebat:) idq; rebus
 omnibus direptis, igni exurit.
 Hinc spoliato à focis ipsorū præ-
 dio monachorum Derdingensi,
 Maulbrunnam monasterium per-
 gunt, idque in suam potestatem
 redigunt. In quo cum commeas-
 tus & aliarum rerum abundantia
 esset, ad aliquot dies hærentes, lu-
 xui indulgent, & securo animo cu-
 ticularum curant. Sæpe etiam Bret-
 tanos serio, & grauibus minis de-
 met

mercibus interpellant, ut eas, aut ex oppido mitterent, aut sibi in-
tromissis exponerent. Verum cum post multa postulata Elector Palatinus, missis quotidie literis & mandatis ad Brettanos id prohiberet, nec res illis ex animi sententia succederet, atq; in monasterio Maulbrunensi omnia abliguerunt, à proposito discedere coguntur. Spe ergo sua frustrati, ad eos, qui in Sueuia conuenerant iuxta Botmarum, proficiscuntur, illis se coniungentes. Eò paucis diebus post aduenit & id, quod ad Nigram syluam grassatum aliquid quandiu fuerat agmen. Coniunctis itaq; uiribus omnibus, ciuitates & arces omnes ducatus cum circumiacentibus pagis. Virtem

bergicis spoliant (exceptis Asper
 gio, Tubinga, sede Vvирtenber
 gici Senatus, & Auraco) mona
 steria capiunt, diripiunt, diruunt
 aliquot nimirum Lorch, & Adele
 bergum. Hohenstauffium arcem,
 cum alijs multis nobilium ædifici
 cis, incendio vastant, ex animi sui
 lubito dominatū constituere mos
 lientes. Interea uerò nec Brurhe
 nani unà cum Tabernæmontanis
 merces Brettæ depositas exposce
 re desistunt: sed ciues Brettanos
 hunc in modum literis compele
 rant. Charissimi fratres & amici,
 fide dignorum hominum relatio
 ne comperimus, maximam homi
 num multitudinem in unum se
 congregasse, qui causa mercium
 Francòrfurto ad uos allatarum,
 de

de uobis obruendis cogitent.
 Cum igitur nos uobis uicini sumus, quorum auxilium meritò expetendum sit, significandum uobis duximus, necessitate exigente ac auxilijs nostris imploratis, tanto nos apparatu nobis adfuturos, ut præda, quam aduersarij uestri petunt, præ reliquis facile potiamur, & inter nos eã distribuamus. Hoc pro ea, quæ uos uicinos nostros & fratres complectimur beneuolentia, celare nolimus.

Quanquam autem complures Brettani ciues illa pestilenti contagione infecti essent, eorumque auxilio & auctoritate, si qua fuissent præditi, Rustici, postulata obtinere potuissent: tamen ei rei hortasum Electoris Palatini, & diligen-

ti animaduersione subditorū honestorum mandatis sui principis obtemperantium, prospectū fuit. Postquam uerò Rusticorum postulata, quæ superius recensuimus, per omnes Germaniæ partes diuulgata essent, ipsi libertatis dulcedine, & spe prædæ, in alijs quoque locis, obedientiæ repagulis refractis, contra Magistratum arma cepere. Inter quos Alsatici superiores circiter mille centum primo confluxerunt, monasteria eius loci inter hæc Altorfium capientes, ac exemplo suorum gregalium diripientes & deuastantes. Mox & inferiores, superiorum exemplo inuitati, ex omnibus adiacentibus præfecturis castellis & pagis concursu circa Rindors

gendorfium & Pfaffenhouium fa-
cto, Neoburgum & diuæ Vval-
purgis monasteria in præfectura
Haganoensi sita capiunt, diripi-
unt & uastant, omnem in ijs petu-
lantiam exercentes. Idem & in
duobus monialium Cœnobijs
Konigsbrucco & Biblefio perpe-
trantes, inde mox Sauerburgum
contendentes ubi in Canonico-
rum ædes irruptione facta, om-
nia deuastant: certiores omnes,
quæ sit communis societatis, tri-
bus in pagis, Altorffio, Stechfel-
dia, & Neoburgo confidentis
uoluntas, ac eos multitudinis, nu-
mero nimirum, quod circiter ui-
ginti mille essent, ita ut uel potens-
simo resistere possent, animas
tos, magnam eorum copiam ex

omnibus locis ad se pelliciunt. Hi
 ergo cum non solum monastica
 & Ecclesiastica bona, uerum etiam
 am Magistratus politici: (sive
 Principes, sive Comites, seu nobis
 les ij essent:) arces, ædificia, omnia
 q̄ obuia, pro suo lubito flagitiose
 cepissent, spoliassent & diruissent,
 deniq̄ nullum non flagitij
 genus intentatum omisissent, tandem
 in manipulum furum (ut dicitur,
) triginta millibus constantem
 adaucti, Tabernas Alsaticas
 Argentinensis Episcopi sedē profecti,
 ac in eas ad postulata intromissi,
 ibi sua castra locant. Ita ergo
 Germania bello Rustico flagrante,
 ut uulgo fieri consuevit, incendium
 id in uicinam quoque Lotharingiam
 serpit: ubi subditi
 ad

ad Sarum similes seditiones cōci-
tantes, in monasterium Herbsthes-
mum irruunt, & in eo capto, ca-
stra metantur. Hoc igitur incen-
dium Anthonius Lotharingiæ
Dux, præter suos subditos, uici-
nos aliquot Comites Germanos
& nobiles de auxilio compellat,
ac ex inferiori Germania peditum
mille sex, equitum circiter duo, in-
ter quos ducenti cataphracti era-
nt, cogit.

Cum ergo subditi ipsius Her-
belohemo profecti, Tabernas Als-
aticas uenissent, ac alijs Rustica-
nis se coniunxissent, ipse fratre suo
Claudio Guisio inter alios comi-
tatus, qui Gallici exercitus reliqui-
as, pugna Papiensi, quando Rex
captus fuit, dissipatas collegerat,
eousoꝝ

eouſq; progreditur : & Rusticos
 tam Lotharingicos, quàm Alſaticos
 eos in urbe obſidet. Cæterum
 dum durante obſidione de pace
 ageretur, copiæ ipſius tam equeſ-
 ſtres, q̄ pedestres fortè fortuna in
 ſex millia Rusticorum, qui obſeſ-
 ſis in urbe fratribus auxilio uen-
 turi erant, incidunt. Hi, conſpe-
 cto Ducis exercitu, Lupſſteinium
 uicium petunt. Hos ergo ducis
 copiæ mox perſequentes 18. die
 Maij adoriuntur, & incenſo uico,
 omnes in illo Rusticos, tanquam
 pecora trucidant, & comburunt.
 Poſtridie eius diei, qui erat Mer-
 curij poſt diem Dominicum, in-
 ſtituto maiorum Cantate uocæ-
 tum, oppidū & arx Episcopi ſeſe
 dedunt, ſpe uenig impetrande, ſed

in eo facto & plusculum fidei & clementiæ desideratum est. Nam cum iussi deponere arma, impunitate promissa, per medias equitum & peditum cohortes prodirent inermes, domum quisque suam redituri, leui quadam occasione concitata turba, cæsi fuerunt magna sui parte. Post à furenti milite direptum est oppidū & arx Episcopi, ciues etiam promiscuè omnes interfecti nullo discrimine.

Paulò antè, confidentibus adhuc circa monasterium Neoburgense, Rusticis, ciuis Vveissenburgicus, Bachinus nomine, dictæ factioni se coniunxerat. Verum cum expetitur officium militare non consequeretur, ijs relictis discedit, ac ex præfectura Clebergensi

genſi nebulonibus perditifſimis
 circiter ducentis ad ſe pertractis,
 nouū agmen, partim ex ſubditis
 Ludouici Principis Palatini, ac
 Comitis Veldentiæ, partim ex uis
 cinis locis colligit, à p̄fectura Cle
 bergenſe agmē nominans. Quod
 primum Ritſelſium & Schwau
 choſium pagos inuadens, Ruſtic
 cos ibidem ad ſocietatem com
 pellit. Hinc progrediens Præpo
 ſiti Vveiffenburgici caſtrum à S.
 Remigio nominatum, oppugnat.
 Cum uerò id præſidijs munitum
 teneretur, nec poſtulantibus Ru
 ſticis aperiretur, præſidiarijs mili
 tibus ſtreunè ſe defendētibus, Ru
 ſtici id acerrimè oppugnarūt: ciui
 bus Vveiffenburgicis tormenta,
 quibus mari quaterentur, prome
 pto

pto animo Rusticis subministrati
 bus, cū & antea cum nōnullis Ru
 sticis monasteriū in ciuitate p̄ uim
 occupatū, diripiūissent atq; uastat
 sent. Etsi uero p̄sidiarij milites of
 ficio suo laudabiliter fungētes ho
 stiū uim diutius sustinere maluis
 sent, arce p̄ aliquot dies iā ab ipsis
 defensa: tamē cum omniū auxilio
 destitui se cernerent, circiter diem
 Philippi Iacobi, accepta à Rusticis
 fide, deditionem faciunt: castro
 egrediētes. Tum Rustici castrum
 occupantes, omnia depredantur,
 uastant atq; incendunt. Quibus
 perpetratis Seltzam Palatini Ele
 ctoris oppidum contendunt, ubi
 à ciuibus intromissi, per Capitu
 larium aedes grassantur, eosq; sum
 mo ludibrio & ignominia affici
 unt;

unt: ipsorum uina foedis potationibus exhaurientes, ac bona crudeliter diripientes, castrum quoque Friderici à Fleckenstein (: qui sub id tempus Palatini nomine cum copijs Sueuici foederis erat:) Rodern dictum, & inde non longè situm, capientes. Eò Kolbensium turma, (: de qua mox dicetur: ueniens, ic̄to cum Clebergensibus foedere, mutuis auxilijs promissis & prædæ æquali diuisione constituta, sese cum ipsis coniungit. Igitur Rustici ad arcem Rodern accelerantes, eam depredantur: & in illa magnam rerum preciosarum uestimentorum, pecuniarum domesticę suppellectilis, pecoris, frumenti & uini copiam inuentam, diripientes. Quia uerò ad

Alfas

Alfaticos proficisci constituerant, ut illis contra ducem Lotharingæ subuenirent, Tabernas itinere arrepto, Buschvileram uno agmine contendunt. Vbi cum cognouissent, à duce magnam partem suorum fratrum cæsam & profligatam esse, animis consternati, repente recedunt, fuga sibi consulendum, quàm gladijs & uerberibus rem agendam, ac domi iam esse, quàm aleam belli subire potius uolentes: etsi antea nullo discrimine apparète, promptissimo animo ad arma conuolassent.

Diabolo ergo humani generis hoste per omnes ferè regiones debachante, & semen suum spargente, id (cuius paulò antè meminimus:) Kolbensium agmen in

L   ditione

ditione Ludouici Palat. ad Vvasgauiam congregatū circiter diem
 Dominicum, Misericordias Do-
 mini nuncupatum, in monasterio
 Sturtzelbrunna (: quod antè ce-
 perat & deuastârat:) suam origi-
 nem sumpsit: Vbi cū complu-
 res conuenissent, Emerici comitis
 à Leinigen Senioris arces, Gray-
 venstenium, Lindebrunnam, &
 Landacam in Vvasgauia sitam, ac
 aliqua ex parte Palatini iurisdic-
 ctioni subditam, flammis exustas,
 diruunt, mox progressi, Rambers-
 gium Dalburgicorum arcem ca-
 piunt. Hinc Helmstenium Alber-
 ti de Pogg castrum, & post Neos-
 stadium in montibus situm, res
 bus omnibus spoliant, & incen-
 dio uastât. Perpetratis ijs, Anvvis
 Ieram

Ieram contendentes, eam unà cum arce in Tabernis montanis in suam potestatem redigunt: Post Clebergensi (: ut diximus:) agminibus se coniuncturi, Roderum ueniunt, & id cum uicinis agris populantur. Exinde aut de prelio ad Tabernas Alsaticas commisso certiores facti, simul dispersi in auras dilabuntur. Clade (: cuius paulo antè meminimus:) ad Tabernas edita, Antonius Dux Lotharingæ ad biduum ibi subsistit: ac domum rediturus, ad ualles Vvilerge in Alsatia contendit. Cum autem uniuerso comitatus exercitu Dambacum usq; peruenisset: ei significatur duo agmina Rusticorum, numero circiter sedecim millia, quorum alterum ex montibus per

fyluam à Castaneis denominatam, descendisset, alterum Selestadio uenisset, coniunctis copijs ad fauces Vvileræ, inter Dambascum & Schervviler confedisse, ut transitu ipsum prohiberent. Præmissis igitur speculatoribus, qui id explorarent, ipse acie instructa, acre deliberata, mox eos aggreditur. Conflictu facto, Rusticorum circiter quinque millia desiderata fuere, reliquis ob multam noctem fuga elapsis. Nam prælium nocte iam ingruente inibat, ita ut Lotharingi hostes rectè agnoscere, Schervvileram incendere cogentur ignis fulgore prospectum noctis obscuræ tenebris offuscatum, illuminantes. In hoc conflictu Comes Isenburgicus
 Lothar

Lotharīngo militās, cecidit. Dux in locis uicinis pernoctem commoratus, subsequenti die, non solum maxima cum praeda, sed & captiuis quā plurimis domum reuertit. Inter quos & uirgines & mulieres formæ pulchritudine conspicuæ abductæ sunt. Gallis libidinis suæ facinora hinc inde perpetrantibus. His tribus locis, uti diximus, ad octodecim millia putantur esse cæsa: Licet alij numerum exaggerantes, uiginti sex millia profligata tradiderint: trescentis ex captiuis capitali supplicio affectis.

Quæ dum in Alsatia geruntur, ecce præter spem ac opinionem Rustici in Palatinatū simili furore corripuntur. Etsi enim Lu-

douicus Elector Palatinus in id
 omni animi contentione incuma-
 beret, ut seditiosis in sua ditione
 consilijs repressis, subditi opima
 pace fruerentur, & ab omni, tam
 honorum, quàm corporis pericu-
 lo tuti, quietam & tranquillam uis-
 tam agerent: tamen hoc pestilens
 seditionis malum sic plebi arrisit,
 ut pleriq; faciles aures noua, clam-
 & nocturno tempore molientis
 bus præbentes, ad rebellionem in
 Magistratum accenderentur, &
 reiectis antiquis legibus atq; stat-
 utis, de nouis Magistratū solliciti
 tarent atq; hoc incendio ubiq; loca
 corum ferè flagrante, occultæ in-
 pforum & insidiosæ machinatio-
 nes in uulgus quoq; erumperent.

Ac primò quidem accidit, ut in

pago Nufdorff prope Laudauia
 am fito, die Dominico Quasimos
 do geniti encænijs celebratis, & à
 uicinis more solenni frequentatis
 quidam peruersi, & temerarij iu-
 uenes, circiter ducenti, instituto
 colloquio, fœdus ferirent, & de
 peculiari exercitu instruendo de-
 liberarent. Qua deliberatione fi-
 nita, prope Geilvileram, in quo-
 dam monte noctu omnes conue-
 niunt: ac inde ad circum iacentes
 pagos contendunt, Rusticos som-
 no sopitos excitant, & obruunt,
 multisq; persuadent, ut in ipso-
 rum peruersa consilia condescen-
 dant. Quare numerus eorum illa
 nocte sic creuit, ut sequenti die
 plures quingentis confluerent,
 uallem Stiblingerinam hostiliter

inuasuri. Ea re Iacobus à Flecken-
 stein, præfectus Germersheimen-
 sis eadem nocte comperta, nulla
 mora interposita ad Rusticos di-
 ctæ uallis, ut pote suæ præfecturæ
 subditos cum aliquot equitibus
 aduolat, eosq; oratione sua ita con-
 firmat, ut in conatibus seditioso-
 rum reprimendis illi adfuturos se
 polliceantur. Quamprimum igitur
 seditiosi præfectum instructa
 manu aduentare intellexerunt, ar-
 reptæ fuga mox dilabuntur. Quo
 uiso, Præfectus rebus per octiduum
 in tranquillitate constitutis,
 domum redit, spe bona, Rusticos
 fideli admonitione sua pacem cul-
 turos, fidem & propriam salutem
 consideraturos, nec quidquam
 turbarum in posterum excitatur-
 tos

tos esse. Verum quid euenit. Cum
 ipse uix inde discessisset, ad pristi-
 nam perfidiam, tanquam canis ad
 uomitum redierunt ac rursus con-
 cursu facto in dioecesim Klingens-
 munster, Cœnobium Herdense
 in domum Iohannitarum Hains-
 baci, in prædium Monachorum
 Mechtershemense irruunt, frus-
 menta, uina, armenta, cibaria, diri-
 pientes, ac omnia pro lubito suo
 perpetrâtes. Interea dū Kolbenses
 Rustici (de quibus supra dictum
 est) oppidulum Anvileram cas-
 piunt Rustici ex Nouocastello,
 Maidenburgica, Kithvvilensi præ-
 fecturis, & Sibaltingrina ualle
 foedus ineunt, sequæ congregan-
 tes sub specie, quasi Kolbensium
 agmini resistere, nec permittere
 uelint,

uelint, ut uel se uel alios in postes
 rum oppugnatum ueniant. In præ
 dio Monachorum Gailvvilera
 conueniunt. Cumq̄ satis magnis
 uiribus se instructos putarent,
 mutato consilio, uicinos suos abs
 sentes inuadunt, & omnium præ
 fecturarum Rusticos ad defectio
 nem sollicitant. Prædio post Gai
 ilvvilera, & cœnobio penè toto
 direpto, & penitus uastato, Bos
 chingã Rhudolphi de Zaiskaur
 arcem occupant, eam direptam,
 bonisq̄ spoliatam, incendio fun
 ditus delent. Deinde Hofsburgia
 um, Ioannis à Dalburg Castrum
 ad montes positum, capientes, id
 præsidij muniunt. Inde Hasbruce
 ci castra metantes, monasterium
 ibidem exurunt, Eoq̄ loci com
 morantes,

morantes, aliquot cohortes ad
 arces Spirensis ditionis Vdenhei-
 mium & Costenbergium occu-
 pandas ablegant: ipsæ captis atq;
 direptis copiisque auctis, biduo
 post Hailbrueca mouent, uno ag-
 mine Vvintzingam prope Neo-
 stadium sitam petentes, ibi atq;
 in uicinis locis castra metantur:
 ciuitatis pro moro solito deditio-
 nem magnis minis efflagitantes,
 ac eam die Saturni post Domini-
 cū diem ui obsidentes. Quo factū
 est, ut ciues fidei ac iuramentū sui
 oblitī, nec uel urbis benè munitæ,
 & ad sustinendos tam imbellium
 & effœminatorum Rusticorū in-
 sultus peropportuna, nec Palatia-
 ni fidelis admonitionis ratione
 habita, meris Rusticorum minis
 perterrea

perterrefacti, die Dominico, quæ
Ecclesia, Iubilate nominat, circiter
ter duodecimam horam pomeri-
dianam ipsis intromissis, turpiter
se dederent. Vrbe igitur capta, Ca-
pitanei & proceres in ea castra
figunt, & præfectum sibi iureius-
rando obstringunt.

Eodem furore acti etiam Rusti-
ci Lengenses, primo Backenhes-
mij numero trecenti, circiter diem
Dominicum Misericordias Do-
mini confluunt: quibus nonnulli
alij refractis obedientiæ & pudor-
is repagulis, Phedershemij asso-
ciati, uicinos Rusticos ui & armis
ad societatem adigunt: & uicatim
progredientes, Hochemi prope
Vvormaciam siti cœnobium mon-
nialium diripiunt, ut & Libenas
nij,

nis, post Neuhufiū profecti, Cano-
 nicis suo more omnia eripiunt, li-
 cet duo Canonici, nimirū Philip-
 pus Schenckel à Mergetheim, &
 Sixtus Maier ipsorum factioni
 nomen quoque dedissent. Hinc
 Hemsheimium nobilium à Dale-
 burg castellum progrediuntur, ac
 sine ulla vi ibi intromissi, circis-
 ter quatuordecim viros cum sex
 bombardarijs secum commeari
 cogunt, reliquis incolis in confœ-
 derationem receptis: Inde Ostho-
 fium, tam Palatini, quam Mogun-
 tini iurisdictionis pagum ingre-
 si, quas possunt vires colligunt:
 ædes Canoniorum in eo destru-
 unt: Hamaicum, & alios vicinos
 pagos in societatem adigunt. Por-
 stea Bechthemium sub ditione co-
 mitum

mitum à Leiningen situm, contendunt, ibique castra aliquamdiu fixunt. Tandem promouentes & inde Vvesthofium, Reipoltzkirchicæ ditionis pagum amplissimum & pulcherrimū capiunt, ac pagicos omnes, ui coactos fœderi suo adscribunt. Credi facile potest, nulla coactione hic opus fuisse, quod pestilens hoc virus plerisque Rusticos infecisset: nec tam ouum ouo simile sit, quam consilia Rusticorum sibi responderint.

Postquam autem Guilielmus ab Habern, Marescallus Electoris Palatini, tum tēporis à suo principe adiunctis trecentis equitibus & peditibus circiter quingētis, trans Rhenū ad defendendam præfecturam Altzheimensem, & reprimendam

dam aliorum Rusticorum seditio-
 nem missus, eorum conspiratio-
 nem rescuisset, cum suis copijs
 Vesthofium uersus contendit.
 Quo Rustici comperto, instructis
 ordinibus in campum numero tri-
 tum millium prodeunt, & (: quam
 idoneam sibi fore putabant :) ui-
 neam, non longè à pago sitam oc-
 cupant. Et si uero Marefcallus
 proelii perquam cupidus esset, ta-
 men cum sine suorum detrimen-
 to se eos adoriri non posse uide-
 ret, tormentis campestribus emis-
 sis, ordines ipsorum disijcit. Ru-
 stici igitur uerbera sibi parata esse
 perpicientes, fuga pagum repe-
 runt. Cum uero iam aduersasce-
 ret, Marefcallus nihil memora-
 tu dignum aduersus ipsos agere
 potuit,

potuit, præterquam, quod ipsius milites circiter sexaginta Rusticos in fugâ confoderint.

Eadem nocte reliqui minimè cunctandum rati, ad montes se conferunt, & aucto in itinere numero factioni ad Neostadium consistenti se coniungentes, Vva chenheimium ditionis Palatini Castellum in potestatem suam redigunt, ibiq; ad aliquot dies commorati, cum uicino agmine conspirant: Vicinos pagos de foedere cum ipsis feriendo assidue sollicitantes. Et sanè multi blanditijs plecti, perniciosi ipsorum consilijs subscribere. Atq; interea & Limpurgum monasterium diripitur. Cum igitur undiq; per totum Palatinatum omnia periculi plena

plena essent, Elector Palatinus
 grauissimis de causis motus, maxi-
 mè quod consultius putaret, be-
 neuolētia subditos, quàm ui & ar-
 mis uincere ac coercere, ac quod
 effusionem Christiani sanguinis,
 quo ad eius fieri posset, uitare uel-
 let, per subditos suos Neostadien-
 ses, defectione ipsorum minimè
 attenda, apud Rusticos ad Vvin-
 tzingani congregatos, de amico
 colloquio agi curat. In quod, ad
 Senatus Neostadiensis continuā
 ac diligentem interpellationem à
 ducibus ac capitaneis, qui Bach-
 heimensi factioni præerant, tan-
 dem hac conditione consensum
 est: ut princeps Elector die Mer-
 curij post Dominicum diem Iubi-
 late, exorta luce matutina, consi-
 M liarijs

liarijs & equitibus circiter triginta comitatus, ad pagum Forst coram literis securitatis publicè datis atq; acceptis compareret: Cui Elector Palatinus acquiescens, ad locum à Rusticis sibi præfixum se confert: eò etiam uenientibus utriusque factionis capitaneis cum alijs aliquot ad negotium transigendum delectis. Hi cum Principem Electorem excepissent, & actionem inchoassent, utrinq; agmen Geilvveilrianum & Backensheimense sublatis signis, acieq; instructa, per campum incedens appropinquat, & se conspiciendum omnibus exhibet, quasi factæ rebellionis, & nefariorum conatus um causam iustã habeat, & ad defendendam eam cõtra Palatinum

satis

fatis sit ualidum. Ibi post multam
 disceptationem, de rationibus re-
 uocandę obedientię transactio fa-
 cta & ab utraq; parte approbata
 est, in hanc sententiam: quod utrius-
 usque agminis capitanei data fide
 copias dimissuri, domum quisq;
 suam rediturus: captas ciuitates,
 arces & castella dominis redditu-
 ri: & in ipsis direpta spolia restitue-
 turi, nec quidquam in posterum
 ex ijs ablaturi: quærimonias quas
 habere se putarēt, ad conuentum
 totius Palatinatus reiecturi, nec
 in Electorem, eiusq; propinquos,
 uel eius iurisdictioni addictos,
 quidquam interea hostiliter mo-
 lituri essent. his ergo sic transactis,
 sub uesperam utrumque agmen
 octo millibus constans sua castra

repetit: Principe Neostadiū omni
 ni ciuium caterua stipato, ingres-
 diente. Nam fidem datam Rustici
 qua promiserant ratione plene
 non seruabant: sed ita sese geres-
 bant, ut non parum periculi ipsi
 metuendum ab illis esset: Ex quo
 quilibet addiscet facile, hominib.
 foedifragis non multum fidei tri-
 buendum esse. Sequenti die capi-
 tanei utriusque agminis denuo
 principem adeunt, ut ubi & quan-
 do conuentus celebrari debeat,
 decernatur. Hic ad prandiū prin-
 ceps uocatis, ac benigne dimissis,
 confestim Haidelbergam remeant:
 non exiguo periculo ut cuilibet
 conijcere licet, defunctus, ac do-
 mum reuersus, per totum suum
 principatum conuentum die con-
 stituto

stituto indicit, ordinis equestris uiris, præfectis, capitaneis & militibus serio præcipiens, ne quid contra decreta faciant.

Sub idem tempus circiter Dominicū diem Iubilate improbitate & leuitate quidā insignis sacrificus, Antonius Eisenhut dictus, Eppingæ in Kraicgouia, nouis turbis excitandis animum adiicit, semetipsum Ducem constituens, ac leuissimos homines sibi adiungens: qui uicinos uerbis & scriptis ad suam societatem inuitent, quæ maiore peste et ueneno quàm reliquorum tumultuantium publicata scripta referta fuere, huius ferè tenoris. Patientiam & piam constantiam in rebus arduis per Saluatorem nostrū ex animo uo-

bis dilectis nostris in Christo frat-
 ribus optamus. Compertū habes
 us, q̄p̄ duro ac insolenti, non tā Ma-
 gistratus politici, eiusq̄ p̄fectorū
 quam monachorū & aliorū Eccle-
 siasticorū iugo haectenus indignis
 modis pressi fuerimus. Veruntas-
 men (Deo laus) actiones ipsorum
 quibus usi sunt, tandem sunt des-
 tectę. Quare à uobis serio efflagis-
 to, ut fratribus uestris assumptis,
 Gotsheimium cum curru quam
 celerrimè ueniatis, quo sacrosan-
 ctum Dei Euangeliū, & iusticia fe-
 licem cursum & progressum for-
 tiatur. Quod si uenire detrectas
 ueritis, ego cū meis fratribus uos
 inuisam, id uobis habeatis per-
 suasissimum. Antea Rusticis Vvir-
 tenbergicis tumultuātibus, adfue-
 rat,

rat, at eos manipulo sceleratorum
 assumpto, relinquens, hos tumultus
 concitat. Postquam autem in
 colæ Gotshemij, Comitis Eber
 stenij castelli, conatu eius & uo
 luntate comprobata, illi se coniu
 xissent, ipse castris illic fixis, paucis
 diebus circiter mille ducentos ui
 ros cogit, peculiare agmen instru
 ens: hi armata manu nobiles à
 Mentzingen in uicinia habitâtes,
 opprimunt, arcemq; illorū diripi
 unt. Quo facto dux Eisenhut cum
 suis copijs sublati signis Eppin
 gam castellum contendit, eiusque
 deditionem sibi fieri flagitat: Id
 quod facile obtinet, ac mox Hai
 delshemium oppidū inter Brus
 sellas & Brettam situm, eodem
 modo expugnat. Porro omnes
 M 4 eius

eius loci pagos, siue Palatini, siue nobilium, seu aliorum dominorum imperio parerent, subiugat: & Hilspacum castellum, ubi Elector nouam ædificârat domum, præfecto eius capto, cellarium, & sacrificorum, & nobilium ædes diripit: ac omnibus prædandi facilitate concessa, quidquid inuenit cum suis asportat. Hinc toto cum exercitu Sintzhemû, ubi pulcherrimum Canonicorum templum erat pergit, & cum suis per deditiõnem intromissus, in ædes Canonicorum irruit, fenestras frangit, deuastant: ac in Canonicorum ædibus ubere cibi potusq; copia repleta, ibi per aliquot dies commorantur. Inde postea mouentes, castrum Hippolyti à Venningen Steins

Steinbergium, inter Hilspacum et
Suntzhemum situm incendunt,
ignem talem excitantes, ut eius
splendor per totam illam uicini-
am ab omnibus uideri posset: Arx
enim illa in altissimo monte pos-
ita erat.

Cum igitur subditi à legitimo
suo Magistratu quotidie magis
magisque desciscerent, & ab eius
obsequio sese subtraherent, prin-
ceps Elector defectioni maiori
prouisurus, denuo de ipsis cle-
mentia & humanitate potius, quã
ui & armis ad fidem & officium
reducendis cogitat. Dicto igitur
Eisenhutenico agmini scribit, si
nimis grauibus oneribus se pres-
sos arbitrentur, se suosq; consilia-
rios, accepta fide publica missu-
rum,

rum, qui ex illis ea cognoscant, postulatis ipsorum intellectis, se omnia, quæ principe uiro digna sint, facturum esse. Literis hisce redditis, & coram tota Rusticorum turba recitatis, Eisenhut, & Thomas Reufs Capitanei cum alijs ad eam rem delectis suam sententiam Principi perscribentes, diem & locum transactionis assignant, simul eum commonefacientes, ne ultra decem equites mittat. Hoc accepto responso Palatinus Elector, Philippum Nassouia comitem, dominum in Vvisenbaden, & alios consiliarios designat. Qui dicto die locoq; praefinito comparentes, eorum sententiam audiunt, ac de conditionibus quibus motus componatur, agunt.

agunt. Eæ uero dum ad Electo-
rem mitterentur, Rustici pacem
colere, nec quicquam attētare ius
bentur. Quanquam autem non
tam Principi, quam ipsius consilia-
rijs securitatem publicam, suis
ad ipsum datis literis promiserāt,
tamen, qui mos est leuissimi homi-
num generis, promissis non ste-
tēre, sed & dictis & factis erga con-
siliarios ita proteruos sese exhi-
buerunt, ut per integram noctem
in summo uitæ discrimine uersati,
nil quicquam sibi certius, quam
mortem imminere putarint.

Neq; tamen prisca fides & in-
tegritas penitus extincta erat, sed
in hoc turbulento & periculoso
rerum statu Palatino Electori tale
nuntium affertur, unde ei conij-
cere

cere facile licuit quosdam ad huc
 suorum subditorum in fide & of-
 ficio permanere. Nam cum eius
 subditi in præfectura Lutterana,
 Nanstallina, & Vvischbacciana
 ad arma sonitu tympani alios con-
 uocassent, nouum agmen instrus-
 cturi, & circiter mille iam conue-
 nissent, ac compluribus à Kol-
 bensium disperfo agmine eò con-
 fluentibus, precibus, minis, ui, &
 scriptis suam factionem augere co-
 narentur: circumiacentia monaste-
 ria, Otterbergum, & Vischbac-
 cum inuadentes: eaq; rebus om-
 nibus exuta, uastantes: multas pi-
 scinas, quarum in illa regione in-
 gens est numerus, destruentes: ad
 hæc nobilium quorundam arces:
 inter has Hoheneckorum expul-
 gnantes:

guantes: copijs, & Luterea obsi-
 denda: ac subditis quatuor præ-
 fecturarum, Bobelnbergicæ, Vvis-
 lerbachicæ, Ramsenicæ, & Steins-
 vvindinæ, quod ipsorum partes
 sequi recusarent, ac impia facino-
 ra detestarentur, delendis, uesana
 cōsilia agitent: Tunc (inquam)
 harum quatuor præfecturarum
 incolæ uim propulsaturi, circiter
 quingenti se congregant, ac spe
 auxiliij à præfectis mittendi, perfis-
 dæ Rusticorum turbæ non lon-
 gè Vvilerbaco obuiam proce-
 dunt, eiq; uirili animo compella-
 tæ, turpissimæ facinoræ & conatus
 exprobrant: & armata manu cir-
 citer septingentos cogunt, ut Pa-
 latini Electoris se potestati des-
 dant: eidemq; castrum Hohen-
 eckeris

eckeris ui ereptum, committant:
omnia sua spolia & arma tradant.
Quæ omnia Princeps, hoc facto
summopore delectatus, fidelibus
postea dono concessit.

Ac quidem secundum tractatis
onem de pace renouanda inter
ipsum & Rusticorum Vvintzinga
genſe, & Vvachenheimenſe a
gmina habitam ſperaffet, fore ut
graſſationibus ſuis finem impo
nerent: ab armis diſcederent: pro
miſſa ſeruarent, ac conuentum,
quem euulgatis ſcriptis, per tota
tam ſuam ditionem indixerat, ex
pectantes, placidè atque tran
quillè uinerent. Sed hi contemp
tis his omnibus, duas arces ad
Neoſtadium ſitas, Vvolsbergium
& Tvintzingam prius à ſe captas
deinde

deinde Rupertſgium Ludouici &
 Fleckenſtain aulæ Palatini præ-
 feſti, eiſquæ fratrum arcem inua-
 dentes, precioſiſſimam & copio-
 ſiſſimam ſuppelleſtilem, uini &
 frumenti copiam maximam re-
 pertã, diripiunt: ac Didelſchemo
 Epilcopi Spirenlis caſtello capto,
 arcem deprædantur. His ibi per-
 petratis, agmẽ Vvachenheimenſe
 diſcedens, Neuhuſium mouet:
 Reliqui uero Ruſtici Landauiam
 petẽtes, ciuitatem ad deditiõnem
 compellere conantur, Eccleſiaſti-
 corum bonis inhiantes. Sed ciui-
 bus ſe ſuamquæ ciuitatem fortiter
 defendentibus, obſidionem hac
 conditione ſoluunt: ut turbæ cer-
 tum frumenti ac uini numerum
 ex bonis Eccleſiaſticorum ero-
 gent:

gent: Qua accepta, Scharffe nec
 cum comitum de Levvenstein ar-
 cem longè munitissimam ad mila-
 liare Landauia in montibus sita-
 tam, uenientes, eius deditioem
 efflagitant. Cum ergo præfectus
 Gebelinus cognomine (cui Lu-
 douici senioris comitis Levven-
 stenij filia naturalis in matrimo-
 nium locata erat) unà cum uxore
 Francovillere in castris cum Rus-
 ticis egisset, ut sibi & coniugi sale-
 uis omnibus bonis, sub data fide
 ad sua commigrare liceret, nec ar-
 cem uel incenderent, uel dirue-
 rent, nullus qui ipsis resisteret, fu-
 it. Rusticis itaq; cateruatim in eam
 irrumpentibus, & extra arcem mu-
 nitissimam turrim à rupe denomi-
 natam per ponticulum ligneum
 magno

magno cum impetu inuadenti-
 bus, factum est, ut unus illorum ex
 ponte in aream subiectam prola-
 beretur. Hic ergo casus cum satis
 præceps & altus esset, neq; tamen
 lethalis uel nociuus lapsu uideretur,
 omnes elata uoce uno ore ex-
 clamant, hoc bonæ suæ causæ &
 instituti signum euidentissimum
 esse. Comoti itaq; castrum, in quo
 comites bonam diplomatum &
 preciosarum rerum partem, uini,
 frumentiq; abundantem copiam
 habebant, uastant, & continuo
 funditus delent. Inde progressi,
 Nouum castellum & Trifelsium
 Ludouici Veldentiæ Comitis ca-
 stra ad montes sita, petunt: ubi cer-
 to numero intromissi, nihil uel dis-
 reptionibus, uel incendijs damni-
 N dant;

dant, in uico Merlamo ad Landaa
 uiam sito castra figentes. Vbi
 commorantes, resciscunt, quàm
 dura in Tabernis Alsaticis sui fra-
 tres à duce Lotharingiæ obsidio-
 ne premantur. Quare Merlamo
 castra promouent, obsessis fratris
 bus opem laturi. At postquam
 Eilterstatum usque ad Vviffenburgum
 situm ueniunt, atq; cognoscunt,
 quanta in clade affecti fuerint,
 instituto mutato regrediuntur, &
 dispersis copijs, ad patrios lares
 reuertuntur, capitaneis Bullighe-
 mum Palatini Electoris castellum
 missis. Veruntamen paucis die-
 bus post, Palatino in aciem pro-
 ceunte, denuo insurgunt. Etsi uerò
 admonenti fidem darent, se nihil
 noui

noui molituros, sed indictum con-
uentum (ut & ipsi principi pro-
miserant) expectaturos esse : ta-
men iteratò copijs auctis Merla-
mi se congregantes, ad aliquot die-
es subsistunt. Deinceps (ut dice-
tur) iter ingressi, rem summa cum
turpitudine coniunctam gerunt.
Et quanquam Rustici Brurhenas-
ni Meideburgum Episcopi Spi-
rensis castellum, supra Landauis-
am situm præsijs communitum
tenerent: tamen ex innata & des-
perata malitia sibi temperare ne-
quiuerunt, quo minus alijs dicti ag-
minis Rusticis in arcem intromissis
eam incensam funditus delerent.

Porro quidam nobilis, Eras-
mus de Bauben dictus, Dermste-
nii habitans, leuibus ad se pelle-

ctis hominibus, in ædes sacerdotis ibi irrumpit, bonaq; ipsius diripit. Hocce facinore edito, nullam uel proprii honoris, uel generis & sanguinis sui rationem habens: nec maiorum erga Palatinos obsequia considerans, cum agmine in cœnobium Francken-thal irruptione facta, id capit, diripit, diruit & uastat: Constitueratq; secum, nisi conatibus ipsius mature præuentum fuisset, ulterius ad eum modū hinc inde debacchari.

Cum itaque nulla fides ab infidelibus subditis seruaretur, Palatinus Elector eiusmodi, & alijs grauissimis causis ad consultationes, quibus huic pestilenti malo occurreretur suscipiendas compellitur, quò peruersi conatus & rebellis

rebelliones perfidorum subdito-
 rum in Magistratum ceptæ, com-
 pescerentur, & grassationibus is-
 psorum finis statueretur. Quo cir-
 ca consanguineis suis, propinquis
 & subditis citra moram de auxi-
 lio compellatis, exercitum com-
 parat: ad Sueuici fœderis ordines
 (cuius & ipse socius erat) de iustis
 sibi ferendis auxilijs scribit. Itaq;
 intra breue tēporis spacium equi-
 tes ex comitibus, nobilibus & sub-
 ditis delectos circiter mille, pedi-
 tum millia tria cogit. Insuper Ri-
 chardus Archiepiscopus Treue-
 ricus trecentis equitibus, & mille
 quingentis peditibus, in infe-
 riori Germania colle-
 ctis ipsi auxilio
 uenit.

LIBER TERTIVS.

P Alatinatus subditis ita ut diximus tumultuantibus, nec in alijs locis subditorum detestandæ rebelliones conquieuere. Nam & Lantgrauij subditi seditionibus concitatis, eadem contagione correpti erant. Quare etsi aliquot equites Palatino Electori subsidio misisset, tamen cum circiter diem D. Georgij seditiosi Rustici in præfectura Hirsfeldica magno numero contra Magistratum insurgentes, fide & iuramento uiolatis, Hirsfeldiam oppidū cepissent, & in dicecesi Fuldensi circiter sex millia numero cõfluxissent, & Lantgrauij subditis ad se inuitatis, aliq̃t castella, & arces

ces occupassent, & inter hæc Vas
 chiū oppidū: ad hæc multa monas-
 teria diripuissent, Lantgravius co-
 actis in sua ditione equibus, & aliis
 quot morigeris subditis, ad dictū
 agmen contendit. Cū uerò millia-
 re Hirsfeldia abesset, ubi Rustici
 magno numero confederant, præ-
 mittit equites circiter quadragin-
 ta, qui quo in eos esset animo sig-
 nificent. Rustici & ciues Fuldens-
 es, qui prope Hirsfeldiam circi-
 ter quatuor mille conuenerant, eo
 cognito, de munienda urbe cogi-
 tabant, nihilominus tamen Lant-
 grauij uoluntati sese permittunt:
 ac ciuitate dedita, arma tradentes,
 Lantgrauium legitimū suum Ma-
 giftratum agnoscunt. Ad hæc tria
 agmina confluxerant in finitimis

regionibus: Vnum ad Smalchaldiam quinque millium, alterum in diœcesi Fuldensi etiam maioris numeri; tertium quatuor millium non longè ab utroque, eo consilio, ut facilius conuenire possent. Capta & præsijs munita Hirsfeldia, Lantgravius post diem Dominicum, quem instituto maiorum, Misericordias Domini uocamus, Valsdorffium, postero die Hunfeldium castellum ingressus, cuius incolæ quoque desciuerant, ea in suam fidem rursus redigit. Quo peracto, cum copijs tam equestribus, quam pedestribus omnibus Fuldam contendit, ubi Rustici numero, quem antè diximus, coierant, uenientem repulsuri. Verum Lantgravius animi ardore serio rem
 agens,

agens, instructa acie rectà aduersus eos contendit. Rustici ergo euerso, mox in fugam sese conuertunt. Quare Lantgravius tormentis bellicis in urbem directis, perditatu eam ex una parte oppugnat. Interea Fuldenses urbe egressi, Lantgrauio se sistentes, flexis ad terram genibus, supplices fiunt, illius se uoluntati permittentes. Ita ciuitate Fulda cum Rusticis ad fidem redacta & capta, per aliquot dies ibi consistet. Sedato itaque tam oppidanorum, quàm pagicorum in dicecesi Fuldensi tumultu, hi qui prope Schmalchaldiam confluxerant, de eo certiores facti, mox dilabuntur, & sese Thuringicis coniungunt. Cum ergo subinde maiores atq; periculosiores

Iosiores in plerisque Thuringiæ locis
 motus exorirentur, ubi Rustici
 canis Comitum, dominorum &
 nobilium arcibus & domibus ob
 selsis, captis, expugnatis, direptis:
 dominis ipsis partim expulsis, par
 tim captis: monasterijs itidem ali
 quot expugnatis, dirutis & uastatis,
 Elschvegum dittonis Lant
 grauij oppidum, & ab ipso circiter
 mille equitum praesidio munie
 tum, aliasque nonnullas eius ciuita
 tes ac subditos ad deditiōem com
 pellere attentauerant. Lantgrauis
 us ea re motus, ad rebellionem
 subditorum coercendam iter in
 Thuringiam suscipit: & equitas
 tu rebus omnibus benè instructo,
 Peditatu mediocri: post diē Do
 minicum uulgo Iubilate dictum,
 Isenae

Ifenacum appellit. Siquidem Rusticis in superiori Germania modo, quo exposuimus, tumultuantibus, Diabolus per sua organa maximè in Thuringia & uicinis locis similes motus excitat, auctore Thoma Muncero, homine sacrarum literarum scientia perpolitio: sed qui sacre scripturæ genuino intellectui minimè adhærens, à Sathana recta mente deturbatus, ac salutari Euangelij prædicatione ommissa atque contempta, de uita piè ac Christianè instituenda populum pessimè informaret, & ex malitiosa & callida quadam sanctorum Bibliorum interpretatione uanã & seditiosam doctrinam confingeret: Omnes Magistratus interficiendos, bona communica,

canda, nullū Principem, Regem
ue esse tolerandum, populo pro-
ponens. Hisce imperitæ plebis
animis frequenter inculcatis, Prin-
cipes cōtumeliose proscindit atq̃
traducit, quibus modis plebem
opprimant: quātis oneribus gra-
uent, quibus artibus expilent, ut
subditorum maximo cum detri-
mento suum luxum sustentent &
expleant: cum tamen Christianæ
charitatis officium hoc ab omni-
bus poscat, ne alter alteri se præ-
ferat, quisq̃ suo iure, bonis com-
municatis uiuat. Et quo diabolis
cæ suæ doctrinæ fucam obduces-
ret, asseuerare nō dubitabat, quod
ex reuelationibus diuinis, doces-
ret, nec quicquam populo præci-
peret, nisi a Deo sibi iussum id es-
set.

set. Verbis dici non potest, quam miserè diabolus hominē demens tarit, ut & de diuinis reuelationibus se magnificè iactare non erubuerit, & nomen Dei tanta cum uanitate assumpserit. Imò apud posteros haud facìlè inuenies, quibus persuadeas, hominem eò impietatis unquam prolapsum, qui plenis buccis tam gloriosas ostentationes crepuerit, quibus nihil minus uerum fuerit. Sed & olim consimilis impostura fuit cuiusdam plani, qui Manes dicebatur. Qui etiam omnibus fallacissimè se uenditabat, uerum se Christum, uerum Dei filium esse: designatis etiam sibi discipulis, & magna hominum multitudine ad se pertrahsa, quos omnes in eum errorem raptos,

raptos, in uite ac anime discrimen
 adduxit presentissimum. Id quod
 etiam nunc accidit, Diabolo tanta
 uersutia utenti, quæ ratione huma-
 mana comprehendi, & ab ignaris
 eius rei difficulter credi poterit.
 At ita cum hoc Thoma gestum
 est, ut facile quis fuerit, apparere
 potuerit. Historiam eius ergo bona
 fide ac diligentia recitabo.

Est oppidum Imperiale ad fin-
 nes Thuringiæ uersus Hercynis
 syluam ditionis principis Elec-
 toris Saxonix, Alstetum nomi-
 natum, quo Thomas, multis uas-
 rissq; locis eiectus, nimirum Pra-
 ga Bohemiæ: Interbaco oppido
 Marchiæ, & Zuiccauia ciuitate
 Electoris, tandem se contulit. Et si
 uerò de semetipso gloriosius multa

ta prædicaret, se spiritum sanctum habere, nec ullum periculum reformidare, quod ab ipso Deo per uniuersum orbem concionandi potestatem atq; mandatum accepisse se mentiretur: nidum tamen ibi suæ fraudi peridoneum quærebatur, ut sub pijsissimi Principis Frederici, Saxonie Electoris, in cuius ditione pastores, uitiosos ritus reprehēdētes, periculi magis quàm alibi expertes uiuebant, patrocinio degeret. Primum igitur, ubi sedes Alsteti fixisset, ac aura populari captata, nomen suum uulgo plausibile reddidisset, non solum aduersus Pontificem Romanum, sed etiam Lutherum docere cœpit, utriusq; doctrinam uitiosam & impuram esse clamitans.

Pons

Pontificem nimium duris legibus
 atque uinculis mentes hominum
 allegasse: Lutherum soluisse quis
 dem ea uincula, tantis conscientie
 laqueis abruptis, sed in partem
 contrariam peccare, nimisque indul
 gere, nec ea tradere quæ sint Spi
 ritus & Dei. His & similibus nu
 gis uulgi summopere delecta
 tus, & nouæ rei auidus, caterua
 tim aduolat, studio res inauditas
 cognoscendi. Nam & Homerus
 testatur, Cationem nouam, uul
 go optimam uideri. Quid uero
 Papa, quid Lutherus doceant,
 hoc loco recensere superuacane
 um, & nimis longum foret: uerum
 quæ, Munckerus, ex uno in alterum
 errorem prolapsus, tradiderit, id
 uero cogitum cum primis utile &
 necessarium

necessarium erit; ut nos ipsius ex-
 emplo docti, sedulo uigilemus, &
 Deum incessanter oremus, ut sub
 alis misericordiæ suæ nos conser-
 uatos, nullo errore seduci, fascino-
 riue sinat, ne penitus à uera Chris-
 tianæ pietatis uia deflectamus.
 Quemadmodum enim fieri solet,
 ut si quis ambulet, & à recta uia
 semel deerret, magis magisque ab ea
 declinet; sic etiam in his rebus fi-
 eri consuevit. Quam primum es-
 nim quis à Sathana seductus, ani-
 mum à recta ratione, & ueritate
 aliò traduxerit, is indies magis
 magisque in præcipitium fertur.
 Iam paucis cōprehendemus, quid
 Thomas tradiderit. Docebat
 pietatē in constitutionibus Papi-
 sticis non consistere, ideoque lice-

O re

re Pontificis decreta, quòd nihil ad salutem conferant, negligere. Verum ut ad ueram Dei cognitionem perueniamus, & æternam salutem consequamur, aiebat, omnium primò fugienda esse manifesta flagitia, cædes, adulteria, blasphemias, castigandum esse corpus, & ieiunijs macerandū, Utendum habitu simplici, raro loquendum, uultū ad seueritatem componendum, & alendā barbam. Has & similes nugas pueriles uocabat crucem, carnis mortificationem, & disciplinam in Euangelio comprehensam. Hicq̄ erat omnium ipsius concionū scopus. Ad hunc modum instructis, dicebat aliquòd esse comigrandum extra turbam, hominumq̄ frequentiam, ac sepius

nis cogitandum de Deo, quis sit,
 an nostri curam aliquam gerat.
 Ibi corda in maximam dubitatio-
 nem adducta, scire desideratura-
 num Deus nos magnopere curet:
 num uerum sit, quod Christus nos-
 tri causa mortem subierit, & nos
 redemerit, cum tamen uita nostra
 in tantis miserijs & afflictionibus
 constituta sit, scire quoque cupitu-
 re, an religio nostra sit preferenda
 Turcicę. Et eatenus ipsius doctri-
 na toleranda fuisset: sed postmo-
 dum horrendas blasphemias do-
 cere cępit. Nam si (quę retulim-
 us) postulare debere homines
 fecissent à Deo signa, quo testetur
 nos sibi curę esse, & uerę saluifi-
 cęque religioni insistere. Quod si
 non è uestigio signum aliquod
 O 2 edat,

edat, nihilo tamen minus instans
 dum esse precibus, imò grauius
 exostulandum, & iustitiam Deo
 exprobrandam, quasi minus rectè
 nobiscum agat. Cum enim scri-
 ptura promittat, cum uelle qua-
 petuntur largiri, non iustè fieri,
 quod homini ueram ipsius cog-
 tionem petenti, nullum exhibeat
 signum. Hanc exostulationem,
 & hunc fremitum affirmabat ue-
 hementer esse Deo gratum, quod
 animi nostri propensionem ex eo
 perspiceret: neque dubium esse,
 quin ad eum modum interpella-
 tus, aliquo illustri signo sit se des-
 claraturus, animi què sitim restinctu-
 rant, quòd sitientibus potum pra-
 beat. Ad hæc promittebat Deum
 esse

esse uenturum, & uerba secū com-
 mutaturū, uelut cum Abrahamo,
 Isaac, & alijs patribus. Imò palàm
 (horrendum auditu) impudens
 os effutiebatur, nisi Deus tanquam
 cum patriarchis sibi loqueretur,
 tela se in ipsum coniecturum. Et
 hanc uiam in cœlum dicebat esse
 certissimam, & ad suas quisquili-
 as confirmandas dicta quædam
 Scripturæ deprauata adducebat,
 horrendum intonans. Contradi-
 centes appellabat Phariseos, qui
 Deum non uerè nossent, sed scri-
 pturas ueluti cœci scrutarent, De-
 um non quærentes, uel inuenien-
 tes. Hæc omnia plebi suauiter ar-
 ridebant, quod cum Deo loqui,
 & miracula uidere deberent. Etes-
 nim humana natura curiosa est ad

res magnas & secretas cognoscendas. Ad hæc rudi & agresti plebeculæ gratissima erat opinio se beatiorum & doctiorum omnibus, literis operam nauantibus. Sed & utile erit referre, quibus signis Thomas intenderit. Dicebat Deusum per somnia patefacere suam uoluntatem, in ijsq; propositi sui fundamentum collocabat. Si quis ergo de Deo somniasset, is se piuum reputabat: aut si cuius forte somnium explicari poterat, eum Thomas Christianum & prophetam æstimabat, & magnis laudibus pro concione celebrabat, ut multos hac sua uersutia ad se pertraheret, & ijs laudibus eos ad suam fortiores defensionem commoueret, & plebis animos sibi conciliaret.

liaret; in quorum etiam gratiam
 caeremonias in templis à maioribus
 institutas, cantiones, uestes
 Pontificales, & eius generis alios
 ritus immutauit. Eiusmodi namque
 nouitas plebis leuiculæ animo
 gratissima esse consuevit. Igitur
 auctoritate apud uulgus sibi parata,
 eius, uiriumque fiducia fretus,
 paulatim ad id, quod iam pridem
 molitus erat, accedit. Et in eo,
 quod supra diximus oppido Alsteto:
 coepit eorum nomina conscribere,
 qui facta societate iureiurando
 promiserant auxilia: ut impijs
 interfectis, noui substituerentur
 Principes & Magistratus. Etenim
 à Deo sibi mandatum esse ferebat,
 ut illis sublati nouos constitueret.

Et quidē haētēnus nihil in Magistratum apertē attentarat, sed somnia tantū, quod narrauimus, nimirū quomodo homines piam uitā instituere, Deum uerē agnoscere deberent, uulgō inculcauerat, & tam aduersus Lutherum quā Papam docuerat. Nihil igitur seditiosi ipso docente, Princeps Saxonie Fridericus eū quantumuis satis importunum ferebat, praesertim cum Lutherus per literas intercederet, ne finibus expelleretur. At eo uiribus instructo ad turbas excitandas, & seditiose docere incipiente, Magistratus politico non esse obtemperandum, cum ab imperio remouendum, inquiens ad id perficiendum à Deo se delectum, quo toti mune

do

do subueniretur. Tum uerò ea temeritate hominis Fridericus Princeps motus eum suis finibus eiecit utpote qui duos crassos, nec ulla ratione ferendos errores seminaret, alterum de rebus spiritualibus, quod miracula à Deo poscenda, quod scripturæ nõ acquiescendum, quod somnia accepti sancti spiritus sigilla sint evidentissima; alterum quod magistratui Politico non sit parendum, cum tamen scriptura eam obedientiam seriò efflagitet: Eiectus inde cristis demissis profugit, & per aliquot menses delituit. Demum tamen, impellente Sathana quiescere nequiens, Noribergam se contulit. Deo autem illam Rempub. singulari misericordia custodiente, ac

Senatui sana ac pia consilia suggerente, inde expulsus est magno ciuitatis & totius Germaniæ comodo. Nā si euentus uotis ipsius illic respondisset, metuendæ fuissent seditiones multo horribiliores quam in Thuringia. Inde ergo recedens, Mulhusium Thuringiæ oppidum se recipit. Cum etenim Alsteri degeret, deploratos aliquot ciues Mulhusanos ad se pellexerat, quorum opera & familiaritate deinde consequutus est tibi docendi munus. Senatu autem loci eius huic rei uehementer renitente, Thomas ipsi sensim insidias parare incipit, & plebem impellit, ut impio Magistratu abrogato, nouum & Christianum constituat, cuius auctoritate sibi concios

concionandi facultas sit. Id quod
 uiris honestissimis, munere suo
 partim diectis, partim urbe expul-
 sis, factum est: Tale uero fuit istius
 Christiani Magistratus initium.
 Post hæc oppidani monachos eij-
 ciunt, eorumque domicilia, mul-
 tis magnificis spolijs raptis, inuas-
 dunt. Iohannitæ præcipuum &
 longè ditissimum prædium ibi
 habebant, quod obuenit, Munce-
 ro, qui iam non solum Ecclesia-
 sten agebat, sed etiam Senato-
 rem. Ex reuelationibus enim di-
 uinis iudicandum esse dicebat, &
 Biblijs: de quæ rebus omnibus ar-
 bitratu suo pronūciabat, & quid-
 quid diceret sacrosanctum illis es-
 rat. Bonorum quoque communio-
 nem docebat, de qua in actis Apo-
 stolorum

stolorum legitur, quod in initio
 Ecclesiæ omnes facultates in us
 num contulerint, Christi nomen
 professi. Ea uerò doctrina Tho-
 mæ effectū est, ut uulgus ab ope-
 ris atque labore desisteret, & qua
 quisq; re careret, eam ab alijs, qui
 abundabant etiam inuitis acciperet,
 dicens: Christi mandatum est
 se, ut diuites pauperum egestatem
 suis bonis subleuent. Hæc à multa
 tis quotidie fiebant: idem facien-
 tibus qui cum Thoma ædificium
 Iohannitarum incolebant. Ea per
 uicacia Thomas quotidie utebas-
 tur, & indies magis magisque auges-
 scebat, uicinis Principibus graui-
 ter comminans, se eos humiliatus-
 rum. Hæc ille ferè per annum
 agitabat, ad annum usq; Domini

M. D. XXV. Etsi uero doceret a Deo sibi mandatū ut impios Magistratus remoueret, nihil tamen moliri hactenus ausus fuerat. Cū autem per Sueuiam atq; Francosniam homines plebeij ac Rusticani ad XL. millia sumptis armis magnam nobilitatis partem profligassent, complures etiam arces atq; castella diripuissent & incensissent: tum principibus consternatis, ac nobilitate ferè oppressa tempus idoneum rei gerendę oblatum, ac Rusticos rerum potituros, existimans, in publicis concionibus iactitabat, se in campum proditurum, ac mandata à Deo executurum. Conflatis igitur machinis bellicis in æde Franciscanorum, colonos multos ex agris, spe prædæ

prædæ ac fortunæ melioris ad se
pertrahit.

Aderat ei socius omnium con-
filiorum quidam insigni audacia,
& desperata præditus malitia, Phis-
ferus, monachus Apostata, qui
somnia, nocturnisq; spectris plus
rimum tribuebat, ac inter alia tum
fortè iactabat, per quietem se uis-
disse quodam in stabulo maxi-
mam uim, copiamque murium,
quos fugasset omnes. Hoc sic acci-
piebat. A Deo sibi esse manda-
tum, ut sumptis armis, & eductis
copijs, nobilitatem omnem suis
possessionibus exturbaret. Cum
que Muncerus timore magno
perculsus hoc illi nec permittere,
nedum auxiliari uellet, ille tanta
iracundia excanduit, ut Muncero
inters

interminaretur, se nisi præsentem
 manum in expeditionem educere
 sibi permittat, & populum à pro-
 posito deterrere conetur, omnia
 bus finibus ipsum exterminatum
 iri. Et si uerò prius ille uehemen-
 tes habuisset ad populum concis-
 ones: tamen, perspecto præsentis
 periculo, remissior aliquanto es-
 rat, neq; fortunam periclitari uo-
 lebat, antequam omnes circum-
 uicini essent in armis. Quare quò
 rem facilius conficeret, ad opifi-
 ces qui per agrum Mansfelden-
 sem metalla effodiunt, dat literas
 huius tenoris: Charissimi fratres,
 quàm diu stertitis? quàm diu uo-
 luntati Dei non adstipulamini?
 ideòne quòd uobis uideatur des-
 seruisse uos? Ah quoties dixi uo-
 bis

bis quomodo esse oporteat. De
 us se diutius manifestare nequit,
 necesse est, ut fortes sitis. Sin secus
 feceritis, sacrificium cordis uestri
 contribulati frustraneum erit, ma-
 ioribus denuo miseris subiciens
 di, quod uobis certo confirmo. Si
 propter Deum supplicio affici res-
 cusatis, oportet ut Diaboli mar-
 tyrio coronemini. Quapropter
 caute, ne timidi, uel negligentis
 sitis, neq; peruersis, fatuis, impijs,
 ac dementatis nebulonibus diu-
 tius assentiamini: incipite demum
 & pugnam Domini summa con-
 tentione pugnate: res enim id exi-
 git. Fratres uestros etiam cohors-
 tamini, ne Diuinum irrideant tes-
 timonium, alias omnes in uniuersum
 peribunt. Tota Germania;
 Francia;

Francia, Italia bellis ardet, Magister ille Ludum incipiet, nebulosus saltare cogentur. Fuldae in hebdomade paschali tria monachorum collegia deuastata sunt: tercentum millia Rusticorum in Klegouia, Hegouia, & ad nigram Syluam sunt in armis, numero in dies augetur. Hoc unicum meo ne uesani isti homines in conditiones confictae pacis consentiant, quod imminens periculum nondum agnoscant. Vbicunque uestrum tres sunt, qui in Deo fiduciam collocant, solum ipsius nomen & gloriam quaerunt, centena millia aduersariorum non reformidabitis. Agite, agite, agite, tempus expectatum adest: nebulosus isti non secus ac formidolosus

P si canes

si canes metu exhorescunt. Ad
 hortamini fratres, ut exoptatam
 pacem consequantur, & promissis
 datis stent. Ultra quam dici po-
 test, necesse id est. Agite, agite, agite,
 ne uos moueat, q̄ Esau blandis
 uos uerbis compellet. Genes.
 33. Ne respicite calamitates impio-
 rum, adeò amicè uos rogabunt,
 Flebunt, supplicabunt, ueluti pueri:
 ne misericordiam illam ipsis
 impartiamini, uidete, quemadmo-
 dum Deus per Moysen præcepit,
 Deut: 7 id ipsum reuelauit & nobis.
 Pagicos, oppidanos incitate,
 præsertim opifices metallicos, &
 alios compotores ad eam rem uac-
 lidos. Diutius quiescere nos non
 oportet. Ecce, dū hæc scribo, num-
 cium affertur mihi, qua ratione
 popu-

populus præfectum Ducis Ge-
 orgij arce eripere uoluerit, ob hæc
 causam, quod tres uoce clande-
 stina tollere molitus sit. Rustici
 agri Isfeldici, qui est ditionis Mo-
 guntinæ, contra suos nobiles læ-
 ta uictoria potiti sunt: nec ullus in-
 gratiam reditus ipsis patet. Multa
 sunt exemplo uobis, res ad extre-
 mū redijt. Agite, agite, agite, uos
 mei socij fidelissimi, Balthasar &
 Bartholomæe Krumpij, uosq; ua-
 lentine & Episcopo (hæc enim
 complicum præcipuorum nomi-
 na erant) omnino res uobis susci-
 pienda, agenda, & administranda
 erit: fortiter eos aggredimini. Li-
 teras has opificibus metallicis of-
 feri curate. Impressor meus intra
 paucos dies ueniet, aliter impræ-
 P 2 sentia

sentiarum agere non possum. Si
 præsens esse possem, fratribus fa-
 cile fortiorem animum inijcerem,
 quam sunt impiorū nebulonum
 arces & omnia arma in toto mun-
 do. Agite uiros uos præbete, ui-
 ros uos exhibete, dum ignis fers
 uet. Ne, quæso, micrones uestros
 incruentos in uagina recondatis.
 Tundite Nimrodís incudem as-
 siduis malleis, turres ipsius fun-
 ditus destruite. Fieri nequit, ut
 dum ipsi uitam uiuunt, sine timo-
 re uos sitis. Salutarem doctrinam
 Dei nemo uobis audebit prædi-
 care, dum ipsi uobis dominantur.
 Agite, agite, agite, dum tempus
 fert. Dux uester Deus est, eum ses-
 quimini, Hæc Mathæi 24. decla-
 ratur. Quare ne ullo periculo des-
 terres

terreamini, cauete. Deus est uobiscum, ut 2. Par. 2. scriptū est. Hæc Deus dicit, ne quid metuatis, uel tantam multitudinem expauescatis. Non uestra, sed Dei pugna est: uos nō estis qui præliamini. Strenuos uos gerite, Dei admirādum & ingens auxilium uobiscum essentietis. Hæc uerba cum Iosaphat auribus percepisset, ad terram concidit: sic & uos facite, Dei auxilio freti, qui uos in uera fide, sine ullo timore humano corroboret. Amen. Datae Mulhusij. M. D. XXV.

Dum hæc Muncerus factitat, Fridericus dux Saxonie Elector è uita decedit, fratre Ioanne hærede relicto, cum ipse liberis careret, tri-
duo ante mortem epistola conso-

latoria ad fratrem scripta fore De
 um regionis istius, quæ eius cle
 mentia in multis & magnis peric
 culis seruata sit custodem, nec lon
 gum fore hunc errorem plebis,
 sed curandum esse, & per pasto
 res de officio suo homines rectè
 erudirentur. Et ut ipse habeat pres
 idia, & paucis castigatis parces
 ret multitudini. Deinde actis gras
 tiijs pro perpetua beneuolentia,
 significat iam morbi sæuitia natu
 ræ vires superatas esse. Sed in cœ
 lesti Ecclesia futurum, ut iterum
 dulcissima cōsuetudine fruantur.
 Cum igitur Fridericus tanquam
 ex hac statione abductus esset, Io
 hannes patriæ solus præfuit: Cæ
 terum Phiferus is, de quo dixi
 mus, cum molestè ferret omnem
 cunctas

cunctationem, egressus cum suis,
 uicinum agrum Isfeldicum depo-
 pulatur, arces & templa diripit: ex
 nobilitate multos profligat, quos-
 dam etiam in cathenas coniicit:
 post domū reuertitur magna cum
 præda. Quæ quidem res, quoniã
 feliciter successit, magnam exci-
 tauit alacritatem in animis uulgi,
 præsertim cum iam uicini quoque
 sese commouerent, & in Mansfel-
 dicum ac Stolbergicum agrum
 inuaderent. Itaque Muncerus, quod
 omnes ubique iam defecisse crede-
 ret, Mulhusio profectus cum tres-
 centis perditissimis nebulonibus,
 coniungit se Franckenhusianis.
 Hæc cum fierent, Albertus Mans-
 feldicus collectis celeriter equiti-
 bus circiter sexaginta, & impetu

in illos facto, ad ducentos interficit. Ea re perterriti, neque longius progressi, Franckenhuffium fuga petunt: ibique commorati, maiores copias expectant. Ibi cum subsisterent, is, quem diximus, Albertus Mansfeldicus Christiana commiseratione ductus, literis ad ipsos datis, operam suam de hoc tumultu componendo ipsis benigne defert, quò effusio sanguinis & cædes caueantur: & eos ad obediendum Magistratui cohortatur. Illis uerò locum & diem tractationis sub fide publica Comiti presentibus, ad sextum subsequentem in pago Rita, Comes, cui alia negocia & impedimenta obiecta fuissent, transactionem in diem Dominicum rejicit. Thomas itaque
qui

qui Rusticis adesset, rem eò deducit, ut ipsi tractatione pacis neglecta, nullum responsum Comiti dent: sed ipse acta ab eo ex timore & consternatione prouenisse somnians, ei literas subsequenter tenoris scribit. Timor & tremor operantibus iniquitatem. Rom 2. Quod epistola Pauli sic abutaris, equidem me tui miseret. Tu non alio modo consceleratum Magistratum confirmare atq; tueri conaris, quam quo Pontifex Petrum & Paulum apostolos lictores ordinauit. An non existimas Dominum Deum nostrum plebem suam insipientem & rudem commouere posse, ut in furore tyrannos deiciat: Osee 13. & 8. An non sancta Dei mater, Spiritu sancto

P 5 repleta,

repleta, de te tuiq; similibus uaticinata est? Lucae i. Deposuit potententes de sede, & humiles (quos tu contemnis) exaltauit. An non gustando milia Lutherana, & ofas Vvitebergicas percipere potuisti, quæ Ezechiel propheta cap. 37. prædixit? Ad hæc in eodem Martiniano foetore odorari non potuisti, quæ idem propheta cap. 39. ulterius dicit, quomodo Deus cõuocatis omnibus auibus cœli, carnes principum eas deuorare, & bruta animalia sanguinem magnatum ebibere iusserit prout in Apocalypseos cap: 18. & 19. scriptum legitur. An non arbitraris, quòd Deus suum populum plus curet, quam uos tyrannos? Tu sub nomine Christi Ethnicus esse uis,
&

& auctoritate Pauli te conuestire;
 Sed aditus omnes tibi præcluden-
 tur: hoc te scire uoluimus. Si co-
 gnoscere cupias, Dan. 7. quomo-
 do Deus omnem potestatem plebi
 dederit, & relicta tua religione te
 nobis sistere uolueris, id acceptas-
 bimus, & te communem fratrem
 agnoscemus. Sin minus, friuolis
 tuis & absurdis nugis contemptis
 atq; neglectis, contra te tanquam
 Christianæ fidei acerrimum ho-
 stem arma feremus. Hæc tibi si-
 gnificanda duximns. Datæ Fran-
 ckenhusij, die ueneris post diem
 Dominicum Iubilate, Anno 1525.

Verum interea dum Munce-
 rus missitandis litteris occupatur,
 impetus suorum retardantur: eaq;
 interposita mora uicini Principes
 equis

equites conscribunt ad mille quingentos, & pedites non multos. Hi erant Saxoniae princeps Elector Ioannes, eiusque patruelis Georgius, Hafsiae Landgravius Philippus, & Brunsvici dux Henricus: quibus omnibus extremum periculum imminebat, nisi coniunctis viribus festinanter seditiosas turbas aggredierentur. Nam & eorum Rustici in rebellionem & motum erant. Non longe à Franckenhusio confederant Rusticani in monte, & contractis curribus muniendi sui causa, difficulter ab equitibus adiri poterant: sed neque tormentis, nec armis erant idoneè instructi, & plerique rei militaris imperiti. Quapropter principum aduentum & vires conspicati, ita perterere

perterrefiunt, ut statim literas de-
precatorias in hæc uerba mittant.
Nos confitemur Iefum Christum.
Non hic fumus, ut cuiquam noceamus,
fed propter diuinam iuftitiam conseruandam. Neq; fumus
hic ad effundendum sanguinem.
Si uos idipfum quoq; uultis, nihil
mali faciemus uobis. Secundum
hæc fciat unusquisq;e quid agat.
Ad ea responfum est à principi-
bus in hunc modum. Cum uos ex
deliberata nequitia, ac feductoria
doctrina falſi Euāgelij ueſtri mul-
tipliciter contra Redemptorē no-
ſtrum Iefum Christum cædibus,
incendijs, uarijsq; in Deum impi-
etatibus, præfertim in uenerabile
ſacramentum, & alijs blaſphemijs
uos contaminetis: ideò nos tan-
quam

quam ij, quibus à Deo gladius
 commissus est, hic congregati su-
 mus ad uos puniendos, tanquam
 blasphematores Dei: nihilominus
 autem cum arbitremur plerosque
 miseros homines ad hæc malè se-
 ductos esse, ex Christiana charita-
 te decreuimus, si tradideritis nos
 bis falsum prophetam, Thomam
 Muncerum, simul cum compliciti-
 bus suis uiuum, uosq; dedideritis
 & clementiæ & indignationi nos-
 stræ, nos in hunc modum uos re-
 cipiemus, & ita geremus nos erga
 uos, ut iuxta qualitatem causæ cle-
 mentiam nostram experturi sitis.
 De his uestrum responsum festi-
 literis in concione recitatis, Tho-
 mas, de suo periculo sollicitus,
 prodit,

prodit, & ad magnam seueritatem
uultu composito, uidetis, inquit,
commilitones atque fratres, non
procul à nobis tyrannos: qui licet
in capita, uitamq; nostram coniu-
rârint, adeò tamen sunt animis
deiecti, nihil ut aduersum nos au-
deant moliri. Conditiones autem
deferunt ineptas & ridiculas ut
armis uos exuant. Iam uerò con-
stat uobis actionem hanc auspici-
atum esse, me non mea quadam
auctoritate priuata (nec enim un-
quam his rebus operam dedi) sed
iussu diuino. Quod cum ita sit,
meum est officium & uestrum et-
iam obtemperare, neq; stationem
hanc deserere, in qua Deus ipse
nos collocauit. Abrahamo quon-
dam præcepit, ut filium immola-
ret;

ret: ille autem etsi quis esset futurus euentus ignorabat, tamen sequutus imperium, nihil recusabat. Ideoq; & filium ei seruauit Deus, & ipsius fidem ingentibus ornauit beneficijs: nos etiam qui plane sumus in eodem statu, perseuerare, & exitum Deo committere debemus. Non dubium est autem, quin ex animo cedant omnia. Vis debitis ipsi manifestum auxilium Dei. Quidquid enim est hostium, ubique profligabimus. Non uno scripturae loco promisit Deus a se futurum se miseris, & oppressorum esse impios. Ea sanè uox propriae ad nos pertinet: sumus enim tenues & afflictis: & quia cognitionem Dei retinere cupimus atq; propagare, de successu atq; uictoria

ria dubitari non potest. Hostium uerò que sit cōditio, uicissim consideremus. Principes quidem uocantur, sed reuera sunt tyranni: nec enim uestri curam ullam habent, sed omnium facultates exhauriunt, & nequissimis rationibus perfundunt. In eo populo quem sibi peculiariter olim delegerat, ita constituit Deus, ne sumptum inutilem Reges facerent, imò iussit, ut uolumen legum, quas ipse tulisset diligenter inspicerēt. Nostri uerò tyranni, quid agunt, aut quibus rebus occupantur: Rempublicam nihil ad se pertinere putant: de miserorum hominum causis non cognoscunt: iudicia negligunt: uias à latronibus obsideri patiuntur: non animaduertunt in prædones:

Q non

non reliqua scelera coercent: pupillis atq; uiduis nullum præstant officium: ut iuuentus rectè instituat, non prospiciunt: celebrationem nominis diuini non modo prætermittunt ipsi, uerum etiam impediunt: & in hoc solum intenti sunt, ut omnium facultates ad se conuertant. Itaq; nouas quotidie rationes expilandæ pecuniæ reperunt: nec ad alendam, aut retinendam pacem consilia sua referunt: sed ut quam maxime locus pletati helluentur in omni genere luxus atq; superbiam. Nimis enim notum est, quam leuibus & incertis de causis, quantas sepe numero turbas excitent atq; bella: quibus deinde quod reliquum fuit miseris hominibus totum perit & euertis

evertitur. Nimirum hæ sunt illæ
 præclaræ uestrorum principum
 artes atq; uirtutes in quibus exer-
 centur. Non est igitur, ut quis-
 quam existimet, Deum hæc esse la-
 turum amplius, uerùm certò sta-
 tuendū est fore, ut sicut olim Cha-
 nanæos deleuit: ita etiam istos ex-
 turbet. Nam ut illa fortè, quæ reci-
 tauimus, tolerari possint, an impu-
 ne putatis hoc illis futurum, quod
 summam istam & execrandam im-
 pietatem Ecclesiasticorum defen-
 dunt atq; propugnant? Quis om-
 nium ignorat, quantum flagitiij sit
 in illa missarum nundinatione? ne
 quid de reliquis dicam. Sanè sicut
 è templo quondam Christus eie-
 cit emptores & uēditores, ita nunc
 etiam sacrificulos, eorumq; patro-

nos atq; socios eliminabit. Et quē
admodum Deus Phineen. quon-
dam collaudauit, quod adulteriū
à Cosbi commissum punisset: sic
etiā in Missicularū scortatione &
incesta libidine puniēda secun-
dū euentū nobis dabit. Fortes igitur
estote, & Deo gratificaturi, tur-
bam hanc omnem inutilem con-
trucidate. Pacificandi certē ratio
nulla nobis apparet, uel honesta,
uel tuta, uel firma satis. Nec enim
à proposito desistent, neque libera-
tatem nobis restituent, neque ue-
rum Dei cultum permittent. At
qui moriendum sit potius, quam
ut ipsorum nequitiam approbe-
mus, & Euangelij doctrinam nos
bis eripi patiamur. Certissimè au-
tem uobis confirmo, Deum nobis
affutur

affuturum, nostramq; fore uictoriam: nam ipsemet coram mihi promisit: ipsemet, inquam, qui fallere non potest, aut mentiri, iussit, ut ad hunc modum rem aggrederer, mulctato Magistratu. Nimirum in hoc maxime fit illustris Dei potentia, cum hostium ingens multitudo parua manu caeditur. Ut alia multa praetermittam, notum est uobis, quid Gedeon cum paucis quibusdam, quid Ionathas uno tantum seruulo comitatus, quid Dauid, cum solus ipse contra uasti corporis monstrum Goliath, sua mole & aspectu solo terribilem pugnaret, perfecit. Dubium uero nullum est, quin hodie etiam dies consimili spectaculo sit futurus insignis, & ad po-

steritatem omnem memorabilis.
 Nam etsi non satis instructi uide-
 mur armis, ac rebus necessarijs
 muniti, tamen superabimus hos-
 tem: & hæc cœli terræq; machina
 potius immutetur, quàm ut à Deo
 destituamur. Sic olim natura mar-
 ris immutata fuit, ut Israelitæ, per-
 sequente Pharaone, periculū eua-
 derent. Nihil autem uos moueat
 rationis uestre iudicium, nihil per-
 turbet obiecta quædam periculi
 species et umbra, sed fortiter in ho-
 stem impium & consceleratum in-
 uadite: neque uos perterrefaciant
 illorum machinæ bellicæ: pilas em̄
 eijcient, ueste mea sum excepturus
 Ecce, uidetisne, quàm habemus
 propitium Deum? Aspiciate, quæ-
 so,

fo, signum ac testimonium illius
 erga nos perpetuæ beneuolentiæ.
 Tollite oculos, et arcum cœlestem
 mihi cernite. Quum enim in uexil
 lo nostro sit idem depictus arcus,
 clarè significat Deus hoc simu
 lachro, quod è sublimi nobis ostē
 tat, affuturum se nobis in prælio:
 tyrannis autem nostris interitum
 & excidium hoc ipso denunciāt.
 Magnis igitur animis irruite, cer
 tissima cū spe Diuini auxiliij. Nec
 enim uult Deus pacem ullam uo
 bis intercedere cum impijs aduer
 sarijs. Facto dicendi sine, trepida
 bant nihilo secius omnes ob præ
 sentis periculi magnitudinem.
 Sed agebantur omnia tumultuo
 se nullo certo, uel imperio, uel
 ordine. Deinde erant in ipsis

nōnulli profligatæ homines audacia, & ad quoduis facinus parati. Hi cum sua sponte ad maleficium inclinarent, tum ea, quam diximus concione, magis accendebantur. Sed in primis excitabat eos ille, de quo dictum est, in cœlo consistens arcus: id quæ certissimum uictoriæ signum esse iudicabant. Accessit, quod copiæ erant non exiguæ, ad octo circiter hominum milia, & locus ad defensionem opportunus. Itaque hi quos modo nominavi, clamore sublato, monebant, ut arma sumerent omnes, & forti animo in hostem exirent simul cantionē addebant, qua Sancti spiritus imploratur auxilium.

Missi antea fuerāt ad ipsos nōnulli

nulli cum mandatis, & inter hos
 adolescens nobili genere natus, &
 unicus sui parentis iam senio con-
 secti superstes filius. Hunc Mun-
 cerus contra militiæ morem, con-
 tractus ius gentium interfici curave-
 rat. Eo indignissimo facto magis
 exacerbati principes, committendi
 prælij dant signum, & copias
 instruunt. Ibi tum Hessorum Prin-
 ceps Philippus, licet inter eos etate
 minimus, obequitans huc illuc,
 & ad defendendam pacem mili-
 tes cohortans, huiuscemodi ora-
 tionem habuit. Charissimi com-
 miliones & amici, miserrimam
 hominum multitudinem oculis
 uestris conspicitis, contra quam
 in aciem educti estis, ut desperata
 ipsius malitia, & effrenata libido

Q 5 coher-

coherceatur. Quanquam autem Principes infelicem à uesanis hominibus suscepti belli euentum & fortunam miserati, cum ipsis egerint, ut armis discedentes, seseque Principibus dedentes, motuum auctores & capitaneos traderent: tamen ut responso eos minime dignati ad prælium sese comparant, sic nos necessitate adstricti ad propulsandam uim, cum summo scelere nobis illatam compellimur.

Quare uos adhortor, ut uirili animo eos aggrediamini. Nam et si de Principum duritie ualde conquerantur: tamē sufficientem causam nullam habent concitandi seditiones, & in Magistratus arma sumendi. Etenim Deus grauius & seriò præcipit, Magistratum in honore

honore haberi, & timeri debere,
 quod Deus adeò firmum & ratum
 esse uoluit, ut seditiosos nunquam
 inultos & impunitos dimiserit,
 Paulo dicente. Qui magistratum
 resistit punitur: Nam is à Deo
 ordinatus est. Propterea Deus
 adeò eum tuetur, ut nulla creatura
 ipsum tollere queat. Quemadmodum
 enim Dei constitutio est, ut dies &
 nox alternis se sequantur, nec quisquam
 hominum Solem cœlo diuellere, & diem
 & noctem extinguere potest: ita nec
 diabolus, nec huius Apostolus, uel
 Rustici Munceriani in legitimo
 supprimendo Magistratu successum
 sunt habituri. Quæ non idcirco
 dico, quod Princeps meum
 metipsum ornare, & Rusticanorum
 causam

causam aggrauare cogitē: sed quod
 uerum est, refero. Praeclare mihi
 constat, quod non raro repres-
 hensione digni sumus, quoniam
 homines sumus, & saepe labimur:
 ueruntamen non eam ob causam
 seditiones excitare plebeis licet.
 Deus Magistratus honorari pre-
 cipit. Tum uero cum primis hono-
 randi sunt, quando potissimum
 honore indigent. Sed omnium
 maxime tum eo egent, si ignomi-
 niose traducantur: & si forte quid
 delinquant, id placide ferendum
 scilicet est, & contegendum, prout
 Sem parentem suum Noe nudum
 tegebat, quo pacifice tranquilleque
 uiuatur. Verum hi perfidi pluri
 quid faciunt: errata nostra non mo-
 do non uelant, uerum etiam detra-
 ctu

et in uulgus spargunt, & multo
 plura affingunt. Etenim fictum
 est, & tralatitium, quod commu-
 nem pacem non tueamur, quod
 iudicia non constituamus, quod
 eadem & rapinam in nostris finis
 bus non fieri accuratè providea-
 mus. Nam totis uiribus in id ins-
 cumbimus, quò pace conseruata
 nostris in ditionibus pacatam ui-
 tam agamus. Et certè leue est sub-
 ditorum onus, quod annuum sti-
 pendium atque uectigalia depen-
 dant, illorum laborum & cura-
 rum respectu, quæ nos sustinere
 cogimur. Sed ita comparatum est
 in humanis, ut quisq; suum onus
 æstimet grauissimum: nemine cõ-
 trà perpendente, quæ alij susti-
 neant. Rustici leuia quidem tribus

ta dant: sed ea de causa multis
 commoditatibus fruuntur. Domi-
 cilia habent cum liberis & familia
 ab omni periculo tuta: liberi ipso-
 rum uera pietate, & omni hone-
 state imbuuntur: colunt agros: ex-
 ercent pecuariam: & multis alijs
 modis rem suam augent: & ipso-
 rum commoditatibus promouen-
 dis illa tributa impenduntur. Dic
 nunc, quaeso mihi, ad quem maior
 ex his utilitas redundat: ad subdi-
 tos nimirum. Quod cum ita sit, illa
 lorum quotidianae querimoniae
 friuolae sunt, & nullius momenti.
 Sed in Republica gubernanda
 non omnia rite expediri posse di-
 ces: uerum id est. Nam hoc com-
 mune mundi malum putatur. Sed
 nec ruri segetes singulis annis letę
 luxus

luxuriantesq; proueniunt. Quare
 Deus à subditis postulat, ut hono-
 rem Magistratui tribuant. Is ete-
 nim nisi erraret, in nullo honoris
 discrimine uersaretur: quando qui-
 dem autem in periculo est, Deus
 eum proteget atque fouebit: san-
 ciuitq; ipsum honore affici. Ver-
 rum conqueruntur, Euangelij do-
 ctrinam sibi nō permitti liberam,
 ne hæc quidem satis est iusta causa
 faciundæ rebellionis. Nam sicut
 si Christus Petrum gladio ferire
 uolentem acriter reprehendit: ita
 quilibet sue fidei rationem redde-
 re paratus esse debet. Si Magistra-
 tus eam ob causam morte ipsum
 punire uolet, id ferat: nec arrepto
 gladio alios excitet, ut ui sese de-
 fendant. Christum in Petrum ense
 pugnant

pugnantem grauem tulit sententiam, morte dignum ipsum esse contestans. Qui gladio pugnat, gladio peribit, inquit Christus, & semet crucifigi passus est. Similis ter seditio Christi exemplo atque mandato dispar est. Porro, luce meridiana clarius est, quod Muneris & eius sectatores Euangelij quidem nomen obducant atque prætendant: sed ipsa re nihil aliud moliantur, quam latrocinia, rapinas, & id genus nefaria scelera: & tantò sunt nequiores, quanto ipsos impia & sanguinaria consilia non pudeat tam specioso titulo commendare. Hoc nimirum ipsorum est Euangelium, ut ditiorum fortunas diripiant, ut alienis uxoribus & liberis uim inferant, ut

Magistras

Magistratum omnem e medio tol-
lant, ut omnium flagitiorum sum-
ma sit impunitas. Tam insignes
sacrofancti Euangelij, diuiniq̄
nominis blasphemias Deus im-
punitas non habebit. Nam in se-
cundo Decalogi præcepto scri-
ptum est: se inultum eum non ha-
biturum, qui nomine ipsius san-
ctissimo abutatur. Cum igitur
Rusticani tam impiam & turpem
causam foueant, Deum blasphe-
mando, Magistratum criminan-
do, nec iustam seditionis causam
habeant, fortiter in ipsos, tanquam
latrones pugnat: publicam tran-
quillitatem conseruate: bonos &
honestos uiros iuuate: coniuges
atq̄ liberos uestros ab ipsorum ui-
uindicate ac defendite: in eo remi-

R ipsi

ipſi Deo longè gratiſſimam facie-
tis. Et quanquam, ut humana fert
ratio, infatuatis hominibus reſi-
ſtendi fat uirium habeamus, ta-
men ad arma nunquam ipſe uenire
ſem, niſi Deo gratum hoc officio
um fore ſciſſem, qui nobis gladi-
um attribuit, non ut latrocinium
exerceamus, uerum ut iniuſtam
uim omnem & latrocinium depel-
lamus & coherceamus. Quare
cum non ſim neſcius, quod ipſos
puniendo rectè faciam, non dubi-
to, quin Deus uictoriam nobis ſit
largiturus. Inquit enim: Qui Ma-
giſtratui reſiſtit, eum iri punitum.
Ea habita oratione, fit impetus in
hoſtem, & tormentis primum res
agitur. Ibi uerò miſeri homines,
uelut attoniti, ac mente capti, neq;
ſe

se defendebant, neq; fuga salutem
 querebant: & carmen illud popu-
 lare, quo Spiritus Sancti auxilium
 inuocatur, cantabant. Plerique
 namq; confisi magnificis Munce-
 ri pollicitationibus, ccelestē opem
 expectabant, & Thomam omnes
 pilas suis manicis excepturum ar-
 bitrabantur. Emisissis tormentis,
 cum iam in munitiones ipsorum
 fieret impetus, ac multi passim in-
 terficerentur, ibi demum in fugam
 coniecti, Fräckenhusium petunt.
 Alij quidam in diuersam montis
 partem sese recipiunt, & in proxima
 ualle perpaucos equites ali-
 quandiu sustinent, ex hisq; unum
 & alterum interficiunt. Cum enim
 magna sui parte fugerent, equites
 absq; ordine uagabantur huc il-

luc dispersi ac dissipati, & in quam
 quisque partem uenisset, ibi fugiens
 tes persequabantur. Sed nonnul-
 lis, ut antea dixi, desideratis, accen-
 si ira studioque uindictae, magis ins-
 stabant, & ad quinque circiter millia
 conciderunt. Mox a praelio fuit
 occupatum Franckenhusium, in
 eoque capti circiter trecenti, capites
 que mulctati. Profugerat in oppi-
 dum Muncerus, inque domum non
 procul a porta sese abdiderat. Pos-
 tuisset interea temporis, commo-
 distime euadere, uel loco saltem
 tutiori se abscondere, nisi singula-
 ri, iustoque Dei iudicio comprae-
 hendi debuisset, nemine de ipso
 studiosius inuestigante, nec ipsum
 querente. Verum euenit, ut Lune-
 burgicus quidam nobilis in ea ipsa
 domo

domo diuerteret. Eius famulus, cum in superiorem ædium partem ascendisset, spectandi causa domiciliij, reperit quempiam decumbentem in lecto. Rogat quis sit? an ex tumultu profugerit? an sit è seditiosis unus? Inficiatur ille, se quæ iam pridem ait febricitare. Fortè iacebat ad lectum crumena: corripit eam alter, ut aliquid auferat prædæ. Postquam aperuit eam, literas offendit, quibus Albertus Mansfeldicus Muncerum monebat, ut ab incepto desisteret, nec ad seditionem uulgus inflammaret. lis perlectis literis, interrogat num ad ipsum eę sint data. Aliquoties neganti, uim intonat. Tum ille deprecatur, se se quæ Muncerum esse fatetur. Captus

igitur ad Georgium Saxonie Duce-
cem atque Lantgravium adducitur.
Ab ijs interrogatus, quid ita
miseros homines in fraudem per-
traxerit: nihil à se præter officium
esse factum, & Magistratus, qui
doctrinam Evangelij non ferant,
eiusmodi rationibus esse coher-
cendos, contumaciter respondit.
Occurrit ei Lantgravius, & Scri-
pturæ testimonijs demonstrat, in
honore habendum esse Magistrat-
um: seditionem omnem à Deo
prohibitam, neque Christianæ pro-
fessionis, hominibus licere priu-
tim ulcisci iniuriam. Ad ea misere-
bilis ille conticuit: & quæstioni sus-
bicietur, cum præ dolore excla-
maret, Saxonie Dux Georgius,
Tu quidem nunc cruciaris, inquit,
Munice

Muncere: sed interim cogita miserorum hominum cladem, qui per te nefariè circumuenti, hodierno die perierunt. Tum ille uelut dementatus magno cum risu, hoc uoluerunt, ait. Ex quibus atrocibus uerbis fatis apparuit, Diabolum istum hominem prorsus obsessisse atq; infatuasse, quod nulla cæsorū hominum misericordia moueretur. Postea deductus est Helderungum. Quod idcirco factum est, quia ad Ernestum Mansfeldicum literas minaces eò miserat, huius tenoris. Ardua potentia, firmus Dei timor, & stabile uoluntatis eius fundamentum sit tecum, Erneste frater. Ego Thomas Muncerus, olim Alsteti pastor, ad extremum, & pro abundanti

danti te adhortor, ut tandem pro-
 pter Deum uiuum à Tyrannica
 tua sæuitiã desistas, neque diutius
 indignationem diuinam in te con-
 cites. Cœpisti indignis modis
 Christianos affligere : tu tuæ nec-
 quitie fidem Christianam præ-
 tendis : tu Christianos funditus
 extirpare conatus es. Age misere-
 rime, egentissimeq; uermis dicito,
 quis te principẽ eius populi con-
 stituit, quem Deus precioso san-
 guine suo redemit? Teneris testas-
 tum facere, te Christianum esse :
 Debes fidei tuæ rationẽ reddere,
 quemadmodum, i. Petri, 3. mans-
 datum legimus. Habebis saluum
 conductum uniuersæ turbæ, quo
 fidem tuam exponas. Excusatio
 quoque de tua notoria tyrannide
 tibi

tibi incumbit: adhæc commemoratio, quis adeò te sitientem reddiderit, quod in detrimentū omnium Christi fidelium sub Christiano nomine tam Ethnicus nebulosus esse non erubescas: Si emanferis, & de criminibus tibi obiectis purgare te recusaueris, id toti mūdo notum faciam, ut omnes fratres sanguinem suum effundant, non secus ac si contra ipsum Turcam præliandum foret. Persecutionem patieris, & penitus extingueris. Nam unusquisque promptior erit, ut contra te indulgentias consequatur, quam olim Papas concedēte. Nullius certè commodi abs te consequendi nobis spes est: nemo uero quoque tua causa damnum ferre uolet. Deus

cor tuum obdurauit, nō alio mo-
 do quam Pharaonis: & tanquam
 Regum istorum, qui Deum dele-
 re cogitabant, Iosue 5. & .ii. Proh
 dolor, quod mundus tuam inau-
 ditam & inexplibilem tyrānidem
 non prius cognouerit. Quam ma-
 gna & irreparabilia damna huma-
 no generi dedisti? qua alia ratione
 nos, quam ipse Deus tui miserebit
 mur? Breuiter, Dei condemnatio-
 ni temetipsum subiecisti. Nisi te
 coram minoribus humiliaueris,
 æterna macula tibi contracta est,
 & mancipium Diaboli eris. Ad
 hæc tibi confirmo, æterni & uiui
 Dei permissu te de folio potesta-
 tis deturbandum, quod toti Chris-
 tianitati prorsus sis inutilis. Tu
 nihil aliud quam tetrum flagel-
 lum

lum es amicorum Dei : quod de te, tuique similibus dixit Ezechiel propheta. cap 34. & 39. Daniel. 7. Micheas. 3. Abacias Propheta inquit. Nidum tuum dissipari diru-
iqs necessum esse. Responsum abs te hodierna die flagitamus : aut in nomine Domini uirtutum te in-
uifemus. Hæc te scire uoluimus, sine mora perfecturi, quod Deus nobis iniunxerit, tu itidem quod è re tua erit, facias. Ego siquidem tibi mox adero. Datum Fran-
ckenhusij die ueneris post lubila-
te, Anno 1527.

Vt itaque Thomas minas suas inanes fuisse persentisceret, curru alligatus, Helderungum uehebatur. Eò delatus, ac quæstionibus subiectus, initio confitetur Sacro sanctum

sanctum & uenerabile sacramentum, quod uocant altaris, externè non adorandum, nisi spiritu: Id uero uniuscuiusq; uoluntati liberum esse. Se sacramentum Altaris etiam à meridie ægrotis, porrexisse, etiam intempesta nocte, uniuscuiusq; personæ ratione habita.

In Hegouia & Clegouia prope Basileam aliquot articulos de modo gubernandi ex Euangelio desumptos, se conscripsisse: ex quibus postmodum alios confecerit. Illarum regionum incolas libenter ipsum sucepturos fuisse, uerùm modestè gratias ipsis actas, nec se motuum auctorem fuisse, sed eos prius exortos fuisse: Hausschinum & Hugofeldium, ut ad populum eò loci concionaretur sibi hortatores

tores fuisse, quòd ubi infideles sine gubernatores, populus etiam consimilis sit, ac reformatione egeat. Literas ab ipsis scriptas ad se, in quodam sacco ab uxore sua conservari. Arces neutiquam tolerandas, quòd subditi nimium earum causa grauentur.

Principem octo, Comitem quatuor, nobilem duos equites, & nò ultra alere debere.

Confederatos habuisse se Alsteri Bartolũ Krump, Alutarium, Balthasarum Stubener, qui ibidem seditiones excitauere. Inter quos fuerit & prefectus, licet grauatim illis se cõiunxerit. Foedus in persecutores factum fuisse: duos Alsterenses modo nominatos, Catalogum foederatorum habere.

Se

Se à Tilemanno Gansone Sangerhusiano pastore admonitum, ut literis ad populum Sangerhusianum missis, eos ad defensionem Euangelij incitaret: contradicentes ferro persequeretur: id ita factum esse.

Se doctore Strausio Vinariae cum Minoritis disputationem habente, ad uoluntatem principis Ioannis comparuisse, ac palam testatum coram fratribus, nisi Lutherani quid aliud efficere conarentur, quam ut Monachos & sacerdoticos exagitarent, fatius fuisse, à tali actione abstinuisse. Causam, ob quam Principem & Ernestum Mansfeldicum damnis affecerit, & infectatus sit, eam fuisse, quod subditi conuesti fuissent, uerbum
Dei

Dei sibi non doceri ideoque se mandauisse, ut si id illis non prædicetur, sed à sacris concionibus arceantur, ut tum se concionaturum illis, conueniant, inque eo nihil impedimēti inferri sibi patiantur. A Mulhusanis se intromissum opera Ioannis Roderi pellionis & cuiusdam uinum adustum conuulsantis, & ad .S. Blascum habitantis. Mallerbaci prope Alstetum se fuisse & interfuisse, cum aliquot statuae templis exportarentur, ac templo postmodum exusto, pro concione speluncam esse proclamasse, ac esse idololatriam merā, eamque à Deo prohibitam. Ad ea editi eius loci monitu se discessisse, templo postea cremato.

Apollonij ab Ellētyveitz ædes
à fra

à fratribus Mulhusanis ideò dire-
ptas atq; dirutas, quod essent mul-
tis onerosæ, idquæ per articulos à
fratribus ad Nigrā syluam editos.

Senatum Mulhusanum con-
fœderationi consensum præbere
noluisse, sed plebis arbitrio eam
permisisse.

Nicolaum Starck, & Marcum
Stobnerum Zuiccaienses cum
Luthero Vvitebergæ in quodam
hypocausto fuisse, in quo & ipse
fuerit, Lutherum inter alia retu-
lisse, quod Alstetensi spiritui os
obturarit, se uerò tum temporis
præsentem non adfuisse.

Gangolffum pastorem Zenos-
dochi Franckehusani signum us-
num collegisse. Huic Helderun-
genses & Greussenses interfuisse.
Hisce

Hisce ita spontanea confessione
 editis, ad alia exprimenda tormen-
 tis subiectus, fatetur: Henricum &
 Ioannem Gebhardos Zuiccaui-
 enses, in platea à canibus nomen
 habente habitantes, lanifices eti-
 am in fœdere comprehensos: Hen-
 ricum Phifferum suasisse, unicam
 arcem in qualibet præfectura sus-
 ficere, reliquas esse deuastandas.
 Se sententiam factiosæ turbæ no-
 mine in Maternum à Sehehofen
 tulisse, & in eam consensisse Erne-
 sti Comitis, inmanitati, & comi-
 tatis metu. Portum & refugium in
 Mulhusio se collacasse, quod is lo-
 cus præ reliquis sibi placuisset.
 Capitaneos eius duos supradis-
 ctos Pellionem nimirum, & adu-
 sti uini factorem, ibi degere: Se ca-
 S pra

pra Helderungensi arce, Ernestum
 comitem capite plexurum fuisse.
 Seditionem ideò se mouisse, ut
 Christiani omnes æquali conditio-
 ne uiuerent: utq; Principes, qui
 Euangelio non adhærent, nec fra-
 ternè moniti foedus secum inirēt,
 finib. eiekti trucidarent: Bartolū
 Krumpiū, Bartolū Zimmerman,
 Petrū Vvarmut, Nicolaū Rugkes-
 rum, Andreā Krumpium, Episco-
 pum in Vvolferode Ioannem Ro-
 demannū, Petrū Schutenū, Petrū
 Pecherum, Tilemannum Piscato-
 rem, Tilemannum Gansonem, Pe-
 trū Rodemannū foederi Alstetens-
 si adhesisse, quorū articulus hic fue-
 rit: Omnia esse cōmunia, & pro cu-
 iusq; necessitate distribui debere.
 Et quicunq; Princeps aut domi-
 nus

nus id non fecerit monitus, eū aut
 decollandū, aut suspendendū. Cas-
 talogos esse penes Bartolū Krum-
 pium Alsteti. Ascherslebñ & Halg
 in iuuentute cū in scola hypodida
 scolus esset, se foedus, in quo fue-
 rint Petrus Blinde Ascherslebi-
 ensis, Petrus Engel, pelliō, Ioan-
 nes Buthnerus, Cōradus Sānder,
 Hallenses, in Ernestum Saxoniae
 Ducem, Episcopum Magdebur-
 gensis, fecisse. Si res ex ipsius ani-
 mi sententia cessisset, tum se regi-
 onem Mulhusio uicinam ad des-
 cem milliaria cum Hafsia occupas-
 turum, & cum principibus & Co-
 mitibus aucturum, nisi se foederi
 cōiungerent, modo quo dictū est.
 A Mulhusanis octo tormenta bel-
 lica subministrata, à comite Stol-
 bergico

bergico Franckenhusanis unam
Serpentinam transmissam fuisse:
Et hæ quidem Munceri confessio-
nes in tormentis fuere.

Post uictoriam, Franckenhusio
expugnato, Ioannes Elector, Sa-
xonix princeps, dictis antea prin-
cipibus nunciat: Si belli reliquias
persequuturi, Mulhusianos meri-
ta pœna punire uelint, se ipsis aux-
ilio fore, & ad eos obsidendos se
societatem cum ipsis coiturum esse.
Sibi namq; non minus iniqua
Mulhusanorum facta displicere,
quam ipsis. Ad ea Principes Elec-
torẽ ad se uocant Schlothenum.
Eo Mulhusani cognito, Principes
distrahere conant, missis ad Prin-
cipem Electorem literis significan-
tes, quod tractationem ipsius unã
cum

cum Erfordienſium & Northuſa-
 norū legatis inter Georgium du-
 cem & Haſſiæ Lantgrauium ter-
 re poſſent: uerum Elector id renu-
 it, & uigore prioris pollicitationis
 ad Principes Schlothemum uenit,
 cum his Mulhuſium oppugnatus-
 rus: qui, coniuñctis uiribus, equi-
 tum circiter tribus millibus, pedi-
 tum manu mediocri, tormentis
 multis, & alijs neceſſarijs rebus
 optimè erant inſtructi.

Ciues ea principum potentia &
 concordia intellecta, & paucos in
 urbe ad arma idoneos eſſe ſcien-
 tes (etenim antè uelut apum exa-
 mina urbe emigrârant, & ad Fran-
 ckenhuſium perierant) præcipui
 nominis uiros principibus obui-
 iam mittunt, qui ſupplices culpam
 S 3 depreſ

deprecent admiffam. Quib. principes respondent, fe in fignē cōtumeliam & blaſphemiā, quibus ipſum Deum & eius Sanctos affeciffent, & præſtitam tam Cæſareæ Maiestati, quam ſibi obedientiam, impunitam nullo modo poſſe dimittere. Veruntamen ſi ſe, ciuitatemq; Principum uoluntati permitterent, ſe uelle ipſos recipere, ſaluo Cæſareæ Maiestatis, & ſacri Imperij iure,

Oratores in urbem hoc reſponſo reuerſi, plebem conuocant, & quæ ſit principum uoluntas demonſtrant. Ibi Phiſerus Monachus Apoſtata, quem Muncerus tanquam uicarium ibi reliquiſſet, cum alijs aliquot ſeditioſis uehementer repugnauit, neque dedentem

clam

clàm urbem esse censuit : reliqui
 uerò probiores uiri , ex duobus
 malis minus eligendum ratì, des-
 cernunt, multo melius esse clemen-
 tiam Principum expectare, quàm
 cum eorum indignatione uitam,
 bona, ciuitatemq; amittere. Id era-
 go sentiens Phiferus, noctu por-
 tam aperit, & cum quadringentis
 uiris, suis sectatoribus, clàm aufu-
 git. Quo ciues cognito, perterres-
 facti, confestim magnam multitu-
 dinem suarum coniugum & filia-
 rum ad principes in castra dimittunt,
 quæ uiros excusent, & de-
 nuo clementiam ipsorum implo-
 rent. Fœminis quidem Principes
 aures præbuerunt, sed ipsarum
 petitionibus repudiatis, eas do-
 mum redire iubent, ac uiris suis

annunciare, ut aut clementiæ & indignationi Principum se permittant, aut totius ciuitatis euersionem expectent. Quo principum animo cognito legati priores rursus ad principes egressi, rem componunt, his conditionibus, ut Ecclesiasticos in omne ius, censusq; pristinos restituant: deinde, ut omnes census ipsis persoluant: tures murosq; ac munitiones demoliantur: nec ea iterum erigant: arma deponant: denique omnes bombardas, puluerem nitratum commeatumq; communitatis Principibus tradant. Eo facto, ciues Principibus primum resulerunt, qua ratione Phiferus profugisset: Id quod Principes ualde male habuit. Sed quia facile suspicabantur

cabantur, eum ad Franconicos
 Rusticos transcursurum, in Præ-
 fectura Isenacensi comprehendi
 eum mandarūt. In die festo Ascen-
 sionis Domini ciues Mulhusani
 omnes urbe in campum egressi,
 Principibus supplices fiūt: claues
 portarum illis tradunt, ipsorum
 uoluntati se permittentes. Iis igitur
 in gratiam receptis, oppidum
 capiunt, saluo tamen Cesareæ Ma-
 iestatis & sacri Imperij iure. Illa
 ipsa hora nuncium affertur Prin-
 cipibus, in campis adhuc consis-
 stentibus, Phiferum cum 92. Mul-
 husanis ad Isenacum esse captum:
 qui omnes subsequenti die addu-
 cti, Principib. sunt traditi, ex qui-
 bus natu minores singulari Prin-
 cipum clementia & bonitate uita
 S 5 donati,

donati, reliqui oēs decollati sunt,
 & in his Phiferus, q̄ diabolicè ob-
 duratus, sine cōfessione & contri-
 tione tanquā bestia ictū gladij sus-
 scipere, quam peccatū agnoscere
 maluit. Huc etiam paulo pōst ad-
 ducitur in castra Muncerus, qui
 tum in angustijs maximis consti-
 tutus, animo fuit admodum per-
 turbato atq; deiecto, neq; fidei suae
 rationem explicare poterat, ut in
 eius temporis articulo fieri solet.
 & ipsius confirmandi causa Hen-
 ricus Brunsvici Dux illi uoce pre-
 ibat. Moriturus autem agnosce-
 bat delictum, & errorem, idq; pas-
 lam profitebatur: & militum se-
 ptus corona, Principes hortaba-
 tur ad maiorem clementiam erga
 miseros homines: ita fore, ut nul-
 lum

lum eiusmodi posthac ipsis sit ex-
 timescendum periculum. Simul
 monebat: ut sacrę scripturę libros,
 qui conscripti sunt de Regibus,
 diligenter euoluerent. Eo sermo-
 ne absoluto, gladio percutitur; &
 exempli causa caput eius affixum
 hastę, medijs in campis colloca-
 tur. Cochlęus in suo seditionum
 catalogo, eum assatum, cathenęq;
 alligatum, tam diu in gyrum ad
 ignem cucurisse refert, quo ad ani-
 mam exhalarit; sed id, ut & alia
 quamplurima memorię ab ipso
 tradita, ueritate historica caret. Hic
 tamen Munceri uitę exitus alta
 mente sæpius est expendendus, ut
 quilibet inde discat, fidem non esse
 habendam, his qui de diuinis
 reuelationibus gloriantur, si quid
 sacris

sacris literis minimè consentaneum agant. Deus etenim haud
 quaquam id impunitum dimittit,
 quemadmodum secundum decalogi præceptum clare docet: Non
 habebit Deus infontē &c. Ad hæc
 discere debemus, quàm grauitè
 Deus inobedientiam & seditios
 nem contra Magistratus motam
 punire soleat. Ipsemet etenim Mag
 istratum in honore habes
 ri, ac obedientiam ei
 præstari man
 dauit.

LIBER QVARTVS.

DE expeditione Ludouici Palatini contra Rusticos suscepta, in fine secundi diximus, cui frater Fridericus minime defuturus fuisset, ni in hoc communi incēdio preclara uoluntas ipsius improba defectione Rusticorum quoque repressa fuisset. Cum enim non tam ipsius, quam aliorum dominorum subditi, facto concursu & foedere, in dicecesin Aistetensem irrupissent, & pro suo lubitu grassantes, obuia queq; deuastassent, ad hæc ipsum Principem & suos miris modis diuexassent, multisque damnis affecissent, necessitate coactus, equites circiter quingentos summa celeritate

titate conscribit: quibus unâ cum
 aliquot peditibus & tormentis in-
 structus, Sultzgauiense Friburgū
 contendit. Cumque natura benig-
 nus ac clemens, & pacis studio-
 sus Princeps esset, nihil non cona-
 bat, quò uesanos Rusticos à per-
 uerso conatu abduceret. Quare
 ad montem Messingensem quem
 Rustici cum arce tanquā oppor-
 tunum occuparant, mouet, & ali-
 quot capitaneos eorum sub fide
 publica ad se accersit, ijs proposi-
 tas antea condiciones in mentem
 reuocat, ne longius hoc malum
 sese diffunderet: uerum Rusticis in-
 concepta sententia obstinatè per-
 seuerantibus, infecta re disceditur.
 Videns igitur Fridericus suos con-
 natus beneuolentiæ plenissimos
 cons

cōtemni, omnisq̄ successus exper-
tes esse, ac Rusticos non nisi rapi-
nis, incendijs, vi, ferroq̄ cohercere
uelle, cum suis copijs & tormentis
progreditur. Ac cum Rustici iam
dispersi ex monte profugissent,
Messingensem arcem in suam pos-
testatem redegit, ac primariū Rus-
ticorum capitaneum, cum tredez-
cim peditibus in ea comprehen-
sum, capite truncari iubet. Quo-
de rebellibus supplicio sumpto,
in dioecesi Aichstetensem profi-
ciscitur, & subditos ad debitam
obedientiam Episcopo præstan-
dam compellit. Huic & Dux Ba-
varie Vilhelmus centum & octoz-
ginta equites, ac trecentos bom-
bardarios Bohemos in auxilium
miserat: quo factum est, ut subditi
facile

facile ad officium redirent. Dum
 uerò, quæ antea commemorauis
 mus, ad Rhenum in Alsatia, Sues
 uia, Franconia, Hafsia, Thuringia,
 alijsquæ locis geruntur: Georgius
 Trucesius, Sueuici fœderis Dux,
 per Almangauiam, & ad Lacum
 Podamicum diuini fauoris aura
 rebus ipsius benignè aspirante,
 adeò feliciter omnia motibus ses
 datis administrauit, ut nihil peria
 culi amplius illic metuendum uis
 deretur. Veruntamen in Ducatu
 Vvирtenbergico, & dicecesi Vvirz
 ciburgensi tanti motus exarsere,
 ut metus non exiguus esset, ni in
 cendio exorto, totis uiribus occur
 reret fore, ut omnis magistratus,
 tam in alijs nationibus, quam in
 Germania ui oppressus abrogat
 retur.

retur. Quare communi placito atq; consensu Sueuici foederis factū, ut Truccesius cum omnibus suis copijs per Hegauiam, itinere suscepto, in ducatum Vvirtenbergicum magnis itineribus, summaque celeritate contenderet. Die igitur quarto mensis Maij Tubingam appellit, inde Henishemum uersus mouens, id compositione cum praesidiarijs Rusticis facta, capit. Postea uero cū exercitu Vveislam, Schonbucum, & Mauream transgressus cum adiacente sylua, in oppidulis duobus, Beblinga, & Sindelfinga circiter quatuor millia Rusticorum Vvirtenbergicorū, & ultra, castris ibi fixis commorantia, deprehendit. Quocirca Rustici eo cognito, oppidis egres-

T si, in

si, in campo acie instructa sese con-
 iungunt. Et quamuis uterq; exerci-
 citus non magno locorum inters-
 uallo dirimeretur, Trucesio tam-
 en, eiusq; copijs ad castra Rusti-
 corum inuadenda accessus non
 patuit, sed ei ad superiora oppidum
 li Beblingæ loca transeundum fu-
 it. Priusquam autem eò perueniret,
 Rustici alio monte post arcem
 occupato, tormenta sua bellica in-
 eum conuehant, ac cohortē eque-
 strem Trucesij, quæ arcem Be-
 blingensem inuaserat, depellunt.
 Ita, quod Trucesio omni aditu
 intercluso, Beblinga tunc prætere-
 unda fuerit. Postremo tamen op-
 pidulo capto, arcem excelsa in lo-
 co sitam bombardis ac præsidia-
 rijs militibus, qui Rusticos inde
 arces

arceant, atq; repellant, firmat. Ad hæc montem alium occupat cuius opportunitate, ac præsidij arcis impositi uirtute, fulmineq; terrifico tormentorum, agmen Rusticum è monte, in quem secesserat, depellit & fugat. Et mox in ordinibus ipsorum, grandine tormentorum emissa, cum ipsis acriter dimicat. In quo conflictu equites Electoris Palatini Ludouici in prima acie ordinati fuere, subsequentibus Austriacis, & post hos alijs. Sic igitur Sueuici fœderis socij diuinitus uictoria potiti, numerosum Rusticorum exercitum profligarunt: omnibus ipsorum tormentis, curribus atque uexillis in suam potestatem redactis, rebellibus magna ex parte trucidatis, ci-

tra confœderatorum exercitus detrimentum, ijs solum exceptis, qui è manibus & conspectu equitum syluam propinquam se occultantes, euaserunt. Tumultu itaque in ducatu Vvircenbergico magna ex parte sedato: de rebellibus dein iustum supplicium sumptum est. Post eam uictoriã Trucesio cum suis copijs in oppido Beblinga commorante, Rustici Franconici partim Vvirciburgi ante montem Diuæ uirginis, partim Haisdingsfeldæ castra habentes, cognito aduentu Sueuici fœderis, res suas ita disponunt, ut non saltem confœderatorum copijs armata manu sese opponere, sed & nefarios suos conatus adimplere penitus cogitarent. Ideo Trucesio
 suis

sius cum toto exercitu, & omnibus
 machinis bellicis Vvinspergum
 descendit, ut inauditam tyrannidē,
 & enormia Rusticorum facinora,
 socijs ad id operam suam cupidē
 offerentibus ulcisceretur. Vallam
 itaq; Vvinspergicā post diem
 Dominicum, quem more maiorum
 Cantate uocitamus, ingressus,
 oppidum capit, in captiuos
 grauiter animaduertens, eos
 potissimum, qui comitem Helf-
 fenstenium trucidarant. Ex hisquē
 unum cathena laxè religatum ad
 palum, ut discurreret circumposi-
 to igni torret: ad eumquē excitans
 dum ignem ipsemet ligna com-
 portat: idem alij ex nobilitate faci-
 unt. Post oppidum Vvinspergum
 incendit, & ne rursus ædifi-
 T 3 caretur,

caretur, edicit. Similiter & permultos circumiacētes pagos, ob perfidiam exurit, incolis merito supplicio affectis.

Eo Franconici tumultuatores cognito, circiter octo millia suæ factionis Nicrulam Vvinspergo non longè disitam, ablegant, ut cum confœderatorum focijs manus conferant: seriò præcipientes, omnibus fratribus, & consortibus in Vvirtzburgensi, & Moaguntina diocœsibus, Palatinatu, alijsq; ditionibus congregatis, ut ad militiam & arma idonei reperi, ipsis summa necessitate id requirente auxilio mittantur. Truces interea re Vvinspergij feliciter confecta, ad iussum Palatini Electoris in Craickgoutam profectus,

fectus, rebellium quosdam sup-
 plicio afficit: inter hoc ducē ipso-
 rum, Iacobum de Beckingen ca-
 thenæ alligatum, igni ustulat: ac
 sacrificum Eisenhut agminis sedi-
 tiosi ductorē comprehensum cum
 alijs nonnullis debitis suplicijs
 seruant: Porro Electore Palatino
 auxiliaribus copijs propinquo-
 rum, comitum, equitum, nobiliz-
 um, & peditum numero sufficiens
 te, machinisq; bellicis & alijs ad
 bellum necessarijs instructo. Ipse,
 quo arx Ittenbuhelum, in quo ple-
 raq; ipsius preciosiora seruaban-
 tur, & Haideiberga se absente, tan-
 to melius contra hostes defenden-
 rentur, usque Rusticorum, alio-
 rumq; repelleretur, centum subdi-
 tos, fide spectatissimos, peditum

signum unum, famulitiū aulicum,
 cū tormentorū Magistris Valenti
 no Erpachij comite, duce, ipsis im
 ponit: Præter hos in arce Heidel
 bergēsi Georgius Episcopus Spia
 rensis, Comes Palatinus, & ordi
 nis Teutonici Magister Theodo
 ricus à Kle erant, qui à grassantis
 bus Rusticis ditione sua eiekti, eo
 conseruandæ salutis causa profu
 gerant. Hi omnes arcem & ciuitas
 tem ita custodiuerunt, ut Principe in
 militia absente cuncta pacifice fe
 liciterq; administrata fuerint. Re
 bus itaq; domi sic constitutis, Pa
 latinus Elector comitatus Archie
 piscopo Treuerico, Cōrado Epi
 scopo Vvirtzburgensi, (qui & t
 pse ditione sua profugus, paucis
 ante diebus Heidelbergam uene
 rat)

rat) & Otthone Henrico patruale,
 die Martis post Dominicum Vo-
 cem iucunditatis dictū, insequen-
 tibus copijs tā equestribus, quam
 pedestribus, machinisque bellicis
 Heidelbergā egressus, in Rusticos
 expeditionem suscipit. Eodem die
 Guilhelmus ab Habern, Electoris
 Palatini Marscallus cū suo equi-
 tum signo ad pagum Malsch spe-
 culatum egressus, Electori renun-
 ciat, incolas dicti pagi, ubi seditio
 primo cœperat, se potestati ipsius,
 ut Rodenburgici fecerant, per-
 mittere nolle, sed uallo, fossisque
 munitos, se ad defensionem para-
 re. Qua ipsorum peruicacia Ele-
 ctor cognita, cum uniuerso exer-
 citu eō contendit, ac pagum Rusti-
 cis obstinato animo resistentibus,

Oppugnat, eumq; incensum, funditus delet. Inde Rodenburgum mouens, cum alijs Principibus arcem eiusdem loci occupat, peditatu Ravvenburgi, reliquo exercitu partim Mulhusij, partim in alijs vicinis locis castra metante. Subsequenti die summo mane, Marefcallus Palatini, quendam Ioannem à Thalheim: uirum nobilem, qui castra Rusticorum secutus, Brurhenanæ conspirationis dux fuerat, capit: Quem Elector Heidelbergam transmissum, in ueteris arcis custodiam conijci iubet, ac cum suis copijs per diem istum Rodenburgi commoratur. Altero die Marefcallus cum suo equitum signo, & aliquot peditibus, curribusq; com meatui uehendo destinat.

destinatis, Kislauiu ditionis Spis
 rensis arcem, unius miliaris spa-
 cio Rodenburgo distantem, &
 à Brurhenana factione præsidio
 paulo ante munitā, mouet, eiusq̄
 familiam omnem iureiurando in
 fidem Palatini adigit. Quatuor in
 ea à Brurhenana factione præsidij
 ergò relictī, in ea cōprehendeban-
 tur qui carnificem de captiuis qui-
 busdam in arce supplicium sum-
 pturum accersuerant. Quo Mare-
 schallus cognito: eos à carnifice
 per ipsosmet euocato, in ponte
 capite plecti iubet, inque fossam
 præcipitados, piscibus escam obij-
 cit, ita ut malum quod alijs para-
 rant, in ipsorum capita redunda-
 rit: Et iuxta prouerbiū in fos-
 ueam quam alijs fecerant ipsimet
 iusto

iusto Dei iudicio, inciderint. Eo
 igitur modo Lislauio capto necessa-
 rioque presidio munito, Marefcallus
 ad castra Principis rediturus, in
 gregem pecorum 1500 incidit, eum ergo
 captum, in castra pellit, ac eius dimis-
 sia parte Electori attributa, reli-
 qua æquus portionibus in exercitu
 distribuit. Post hæc Elector die lo-
 uis post festum Assumptionis Domini,
 castris motis cum omnibus copiis,
 Brurhenanam plagam transiens,
 Brussellas contendit, in quo itinere
 obuij pagi omnes à peditibus præ-
 dae avidis, diripiuntur. Causa, qua
 Elector moueret ad id, erat quod
 Brussella, dioceseos Spirensis op-
 pidum, factionis Brurhenanæ hucus-
 usque receptaculum fuisset, hæc ibi
 consilia sua agitasset: Præterea pau-
 cis

cis antè diebus: turba Rustico-
 rum circiter sex milium numero,
 ibi substitisset, & aliquoties inde
 eruptione facta, cum Ecclesiasticis,
 legitimo eorum Magistratum,
 cum uicinis Principibus, comiti-
 bus, nobilibus aliorūq; ordinum
 hominibus damni quamplurimū
 intulisset, ita, ut æquitatis ratio ex-
 poscere uideretur, in eos, qui alijs
 infestandis & opprimendis stu-
 duissent, primo quoque tempore
 exemplum statui. Igitur Mars-
 schallo cum suo signo præmisso,
 deditioem per tubicinem more
 militari postulat, omniaq; suæ uo-
 luntati permitti iubet. Ad eam
 postulationem ciues delectis ali-
 quot ex senatu & plebe uiris, Mar-
 rescallo se conditionem proposi-
 tam.

tam acceptare respondent, Eoque
 per ipsum ad Electorem relato,
 hic Archiepiscopo Treuirensi, E-
 piscopo Vvitzburgensi, Ottho-
 ne Henrico patruele, totoque ex-
 ercitu comitantibus, oppidum
 ingreditur, cum principibus ar-
 cem occupans, reliquas in op-
 pidanorum ædibus copias di-
 spertiens.

Sub uesperam eius diei Sena-
 tus & populus Brussellensis ad
 iussum Palatini, ante arcem in pla-
 nicie conuenit. Ex ijs per Ludouic-
 cum Fleckensteinium causam tam
 abominabilis seditionis contra le-
 gitimum Magistratū suum, à quo
 hactenus clementer habiti, protes-
 tati, multisq; oneribus subleuati
 fuissent, motæ quærit, cum signifi-
 catione,

catione, quandoquidem ea nefan-
 dis alijs facinoribus, non solum
 fidem ab ipsis Magistratui datam,
 sed & omnia iura, publicas Impere-
 rij constitutiones, denique etiam
 propriam conscientiam perfidè
 uiolassent, Palatinum meritò con-
 tra ipsos grauissimam indignatis-
 onem concepisse, eumq; uelle, &
 pro suo in eos iure mandare, ut
 auctores tumultus huius nomi-
 nentur, quò in exemplū aliorum
 dignas perfidiæ, & inauditæ pro-
 teruiæ suæ pœnas ferant. Ciues
 hac oratione uehementer conster-
 nati: & Senatorum, & plebeio-
 rum complurium nomina detes-
 runt, quorum circiter sepauaginta
 statum capite plectuntur, reliqui
 in arctissima uincula conijciuntur
 Interea

Interea dum ea Brussellis geruntur, Antonius Eifenhut sacrificus, factionis Craickauiensis, cuius supra meminimus, Dux, homo nocentissimus & perditissimus cum tribus socijs Eppinga Brussellas adducitur. Hos Georgius Truccosius, Sueuici exercitus dux comprehensos Palatino misit, qui præcedenti breui examine paulo post in area arcis, nomine Sueuici foederis rei capitalis damnantur.

Postero die Princeps Elector Brussellis cum toto exercitu commorans, cum incolis præfecturarum Brussellensis, Vdëheimensis, Rodenburgensis, Kislauiensis, Grunauiensis, & aliorum vicinarum pagorum, qui Brurhenanæ factionis castra secuti fuerant, conuocatis,

uocatis, de mulcta actionem in-
 stituit. Quæ tandem in id exiit, ut
 rebelles pro satisfactione uiginti
 millia aureorum numerent, arma
 & bellica instrumenta omnia Ma-
 gistratui tradant, eorum usu in
 posterum, nisi Magistratu permit-
 tente, abstineant, & fidei nouo sa-
 cramento sese obstringant. Præ-
 ter hæc ciues Brussellenses pecu-
 liariter promittere coguntur, se por-
 tas oppidi demolituros, ac eius-
 quam post arcem tumultus tem-
 pore obstruxerant, aditum rursus
 patefacturos, ac restauraturos:
 Sub eiusdem diei uespera captiui
 omnes, præ angustia & nimio æ-
 stus sudore manantes, eo penè cō-
 secti, in atrium arcis ducti, in or-
 bem sistuntur Quorum quinque

à Carnifice Heidelbergensi capite
 truncatis, cùm alius in terram flex
 is genibus procumberet, ceruicem
 gladio præbiturus, Comites
 & alij uiri nobiles qui aderant, car
 nifici acclamant, ut ferire cesset,
 quo ad mādatum aliud afferatur.
 Ipse ergo miseratione plebeculæ
 uarijs erroribus obnoxix Principem
 actutum adeuntes, pro Rusticis
 deprecantur, qui interea, id
 quod spectatu perquam miserabile
 erat, in terram prostrati, manibus
 quæ in cælum extensis misericordiam
 Principis sine intermissione
 flebili uoce implorant. De
 precatorum igitur oratione Ele
 ctor, ut natura clemens & exora
 bilis erat, demulsus, captiuos uita
 donauit, ea conditione, ut antea
 quam

quam pedem inde mouerent, exemplo aliorum in propositas conditiones iurarent. Quo nihil miseris gratius accidere potuit, quia iam de sua salute & uita spem omnem prorsus abiecerant.

His sic confectis Elector cum suis Brussellis castra mouet, ac Hilspacum suæ ditionis castellum in Craickgoia sitū, quod antea quoque seditionis contagio correptum ad sanitatem redierat, contendit, reliquo exercitu Sintzenæ, in quæ uicinis pagis pernoctante. Eadem nocte Sueuici fœderis copiarum Steinfurti, Rorbaci & Rihemdenæ sua castra habebant, quarum duces ad Electorem Hilspacum uenientes, cum ipso de copiis coniungendis, & re gerenda

deliberant. Duces uerò Sueuici exercitus hi erant: Georgius Trucecius Baro Vualpurgicus, cui summa rerum demandata erat, Guilhelmus Furstenbergicus peditum ductor eques auratus, & Rudolphus ab Ehingen: quos ex parte Electoris uirtute & rerum experientia æquabant, Schenck Eberhard comes de Erdpach, rerum summæ præfectus, Leonhardus de Schwartzenburgk, trium millium peditum ductor. Vilhelmus de Habern Electoris Marschallus. Re ergo inter ipsos deliberata, Palatinus Elector die Dominico, quem Exaudi uocant, Hilspaco discedens, Nicrulmam contendit, cum foederis Sueuici copijs, castra sua in amplo campo, non

non longé à Furfelda habentibus
 sese coniuncturus. Exercitu itaq;
 eius ad Sueuicos appropinquan-
 te, & montem conscendente, illi in
 honorem Palatini aliorumq; Prin-
 cipum, more militari recepto, om-
 nia tormenta bellica displodunt,
 peditibus quoq; suas bombardas
 exonerantibus. Quo ludicro fini-
 to, mox utriusque exercitus duces
 inter se ita conueniunt, ut alternis
 diebus mutatio præcessuræ aciei
 fiat, hoc die Electorianis, altero
 confederatis præeuntibus. Quæ
 conuentio post constanter firmis
 terque obseruata est. Coniunctis
 itaq; uiribus Nicrulmam Magis-
 tro Teutonico parētem instructis
 ordinibus proficiscuntur. Cum
 uerò, ut fieri solet ante uenturum

exercitum metatores cum stabularijs ac lixis præcurrentibus mitterentur: his ad portas oppidi uenientibus, à Rusticis rebellibus, quorum circiter octingenti oppido irreperant, eæ occluduntur. Dum ergo tanti præsidij ignari, ante portas aliquantisper consistunt, introitum sibi concessum iri sperantes, Rustici uesani bombardis displosis, equitẽ comitis Rhenani globo trañciunt; unde illi rem feriam agi, nec quicquam pacati sperandum uidentes, continuo ad exercitum reuertuntur, ac Ducibus rem omnem exponunt. Qui proteruia Rusticorum cognita, duo equitum signa cum leuioribus tormentis ad oppidum circumuallandum præmittunt, reliquis

quis copijs cū grandioribus ma-
 chinis bellicis subsequētibz .
 Præmissis itaq; ad oppidum per-
 uenientibus non diu cessatum est.
 Sed ab hisce tormentorum fulmi-
 na in oppidum efficiuntur, Rusti-
 cis eodem genere instrumentorū
 nō citra hostium damnū for-
 titer resistentibus. Post peditatu
 adueniente, duobus locis oppi-
 dum, sed re infecta, oppugnari ce-
 ptum. Quare Principes Hailbrun-
 nam uersus castra metantes, tor-
 menta bellica propius ad urbem
 agunt. Cæterum nox imminens
 oppugnationem eo die diremit.
 Quare ita oppidum undiq; cin-
 xere, ut nemini elabendi locus pa-
 teret. Alterius subsequēntis dilu-
 culo cum mœnia oppidi crebris

& horrendis globis quaterentur,
 Oppidani viros quatuor ad Pala-
 tinum & Sueuici fœderis ducem
 ablegantes, demissè clementiam
 ipsorum implorant, & se suaquæ
 fidei Palatini committunt: quo
 facto sub publica fide in urbem di-
 mittuntur. Ex inde Sueuici fœde-
 ris & Palatini duces, Georgius
 Truccesius & Schenck, Eberhar-
 dus ab Erpach: deliguntur, qui
 cum oppidanis & Rusticis nego-
 tium transigant. His ergo cum Ru-
 sticis sic conuenit, ut arma omnia
 statim tradant, nec sine permissu
 Magistratus ijs in posterũ utantur:
 muros & tures omnes demolian-
 tur (id quod facere in sequenti die
 ceperunt) pro bonorũ suorũ con-
 seruatione certam pecuniæ sum-
 mam

man dependant. Quæ tamen
 damnis quæ alijs illata erant, lon-
 ge tenuior erat. li uero, qui crude-
 libus facinoribus Vvinspergi in-
 terfuerant, hisce conditionibus
 excluduntur, eorumq; circiter se-
 xaginta binis & binis fune collis-
 gatis, in castra deducuntur. E quo-
 rum numero duodecim sub ue-
 speram eius diei (inter quos quis-
 dam Henricus, olim monachus,
 tunc Rusticorum Capitaneus, es-
 iusque signifer animo forti & con-
 stanti spiritum exhalantes) capite
 poenas luunt, reliqui in itinere præ-
 mium laborum ferunt. Eodem
 etiam die nonnulli pagi prope Ni-
 crulmam Hailbrunnam uersus, &
 inter hos Beckinga, incendio uas-
 tantur. Altero die post duces,

Oringam uersus. Comitum Hohenloensium oppidum, ubi perfida Rusticorum factio magno numero consedisse ferebatur, iter instituunt. Inde cū uix miliaris spacio abessent, Georgio Truccesio nunciatur, Rusticos ante horam oppido excessisse. At ille nihilominus pergens oppidum capit, castris in pratis ad amnem præterlabentem locatis, deinde Marschallus Palatini, & Theodoricus de Speten cum equitibus circiter sexcentis, inter quos præter Palatini signum Hessiaci, Vvirceburgici, Bambergici & Marchionici erant, ad infectādos Rusticos ablegantur, eo cum mandato, ut occasione data, uel agmen ipsorum carpant, uel de tormentis bellicis Rusticorum

sticorum, quorum magnum numerum habebant, intercipiendis laborent. At equitibus Forchtenbergum usque peruenientibus, Rustici cum omnibus tormentis vicinum flumen iam transmiserant. Quia uero axem cuiusdam currus cui machina bellica imposita erat, frangi forte contigerat, ideo in spe optimam eriguntur assequendi Rusticos, & gnauiter eorum uestigijs insistant, uerum Rusticis montem accessu difficillimum superantibus, & castellum Kruthemum diocesanos Moguntinae occupantibus, equites nihil damni ipsis inferre potuerunt. Quare Forchtenbergum retrocedentes, ducibus cum toto exercitu Oringae confidentibus, significant, circiter sex millia

millia Rusticorum Kruthemum
 cum ualidissimis tormentis tene-
 re ideoq; se consulere, ut cum o-
 mnibus copijs eos oppugnatum
 ueniant. Prima luce sequentis diei
 in dem Forchtēbergo rursus egres-
 si, editiorem locum ad Kruthe-
 mum occupant, quò Rustici ten-
 dant, quidue machinentur specu-
 laturi. Ibi dum consistunt, respon-
 sum à Truccesio recipiunt, sibi eos
 subsequi difficillimum fore, quòd
 ob angustias uiarum & montium
 altitudinem tormenta bellica eò
 traducere non possit, suo igitur
 consilio Mekenmulium comme-
 ent, incolas, qui ab Episcopo Vvir-
 ceburgico desciuissent, & nihil
 non crudelitatis exercuissent, ad
 pristinam obedientiam redigant.
 Eò

Eò se quoque uenturum. Mareschal-
 lus itaque & Spethus mandatum
 iniunctum executuri cum suis Mez-
 ckenmulium contendunt, inco-
 lasque loci nihil tale metuentes, ex
 improviso opprimunt, Quo pau-
 lo post etiam reliquis copijs uenis-
 entibus, ac incolis ob rebellionem
 & perfidiam digno supplicio af-
 fectis inque Episcopi fidelitatem
 rursus redactis, Principes cum uni-
 uersis copijs Ballebergium dice-
 ceseos Moguntinae per exiguum
 castellum deflectunt, partim in eo,
 partim in campis, ob castelli angu-
 stiam castris locatis. Hoc est illud
 castellum, ex quo ortus fuit Geor-
 gius Metzlerus, praecipuus Rus-
 sicorum tumultuantium antesi-
 gnanus, qui ipsis omnis caedis,
 rapinae,

rapinæ, & detestandorum facinororum auctor fuisse perhibetur. Eius namq̄ instinctu Odovaldenses Rustici, ut diximus, circiter Pascha tumultuari incipientes, aliquot monasteria diripuerunt & devastârunt, ita ut Guilhelmum Episcopum Argentinensem, Moguntini Archiepiscopi uicarium, propter maiora incommoda & damna præcauenda, totumq̄ capitulum maioris Ecclesiæ Moguntinæ ad iniquissimas condiciones sub iureiurando acceptandas adigeret. Atque hæc cum ita se haberent, meritò quis miretur, cur id castellum, quod receptaculum deploratissimorum hominum fuerit, funditus non sit deletum, soloq̄ æquatum. Veruntamen non penitus

penitus absque maleficio inde dis-
 cessum, casis rebellū uarijs modis
 deformatis, & circumiacentibus
 uicinis tam corpore, quam pecu-
 nia multatis, multisq; alijs pagis
 tristi incendio deuastatis. Eodem
 porro in loco exercitu adhuc subsi-
 stente, neq; per obscuros, neque
 incertos cognitum est, Godfris-
 dum de Berlingen, eum de quo
 ante diximus, equestris ordinis ex
 Franconia uirum se Rusticis con-
 iunxisse, & una cū Metzlero, iam
 nominato rerum summæ præfes-
 ctum, à Vvirtzburgica rebellium
 factione obuiam contöderatis,
 missum Niculmam usque perue-
 nisse. Viribus uero eorum cogni-
 tis, in syluas retro celsisse, ibiq; in
 latebris sese abdidisse.

Porro

Porro uero rebus Ballenbergij
 confectis, ac quatuor Rusticis ma-
 nè comprehensis capitali animad-
 uersione punitis, totus exercitus
 inde mouet, ut Königshouium ad
 Tauberum amnem situm, inde rez-
 ctà Vvurceburgum contendat,
 arcemq; ibidē obsidione liberet.
 Perfida namq; Rusticorum factio,
 partim in urbe Vvirtzburgensi,
 partim Heidingsfeldæ confidens,
 mensrua q; obsidione arcem pre-
 mens, eam cū cuniculis actis, tum
 crebro tormentorum fulmine, di-
 ruere conabatur, pariete quodam
 cubiculi iam penitus deiecto. Tor-
 menta autem quibus utebantur,
 partim expugnatis castellis eripua-
 erant, partim à comite Vvirthez-
 mio, partim Rottenburgicis ex-
 torser.

torserant, utrisque horum per me-
 tum duodecim serpētinas accom-
 modantibus. Et sanè nisi arx for-
 tium uirorum præsijs munita
 fuisset, ea haud dubiè Rusticæ fa-
 ctionis prædæ ac direptioni ces-
 sisset: ac incendio grassanti, maio-
 rem serpendi materiam præbuis-
 set. Inter præsiarios autem, qui
 in arce fuere, ex nobilitate illustres
 hi præcipui erāt: Fridericus Thūb
 supremus dux, Vvolfgangus co-
 mes de Castel, Vvilhelmus comes
 Sulmensis, Fridericus de Schvvar-
 tzenburg, Sebastianus de Roten-
 han eques inauratus, & curiæ
 Vvirtzburgicæ præfectus, Ioan-
 nes de Bibra, Philippus de Her-
 belstat, Carolus Zolnerus equi-
 res aurati, Eustachius de Thun-
 X gen,

gen, Bernhardus de Thungen,
 Ioannes de Grumbach, Syluester
 de Schaum, Hieronymus Schëck,
 Adamus de Thungen signifer, Io-
 annes Zolner, Georgius de Gnot-
 stat, Guilielmus Truccesius, Mar-
 cus Diemarus, Laurentius de Mo-
 nasterio, Maternus & Casparus de
 Vestēberg, Casparus de Rainstain
 Guilielmus de Bibra, Eucharis
 Sack, Ioannes de Bachara, Philip-
 pus de Bernheim, Rudolphus de
 Vvaldeck, Ioannes de Stain, Sig-
 gismundus Fuchs, Otto Gros,
 Godefridus Deurlin, Melchior
 Gros, Sigismundus de Thungen.
 Et hi quidem nobiles seculares om-
 nines: Ex Ecclesiasticis autem &
 beneficiarijs Vuirtzburgicis, Io-
 annes de Guttenberg decanus, Io-
 annes

annes comes de Rieneck, Ioannes
 de Liechtenstein, Vvipertus de
 Grūbach, Theodoricus de Thun
 gen, Achatius de Liechten, Conra
 dus de Bibra, Henricus de Vvurtz
 burg, Martinus de Vfsigheim,
 Martinus de Vvissentau, Alber
 tus de Schaum, Andreas de Thun
 gen, Sigismundus de Grumbach,
 Melchior Zobell, Eustachius de
 Liechtenstain, Ioannes Vvolff
 gangus Fuchsius, Eberhardus de
 Grumbach, Philippus Suppen
 decanus, Eberhardus de Sandt,
 Nicolaus de Gych, Balthasarus
 Intzingerus, Ioannes Gumpanus,
 Michael Huttnerus, Georgius
 Spiels, Andreas Fabri, Ioannes
 Maurer, Ioannes Zeyss, Mathias
 Maijn, Ioannes Suppen, Georgi

us de Fronhouen, Godefridus de
 Thungen, Ioannes de Beringen,
 Ioannes Georgius de Hesperg,
 Fridericus Zolner, Vvendeling
 à Liechtē, Andreas de Stain, Lau-
 rentius de Hutten, Ioachimus de
 Berlingen, Vvernherus de Stets-
 ten, Georgius Nevvēstetter, Mar-
 tinus de Haun, Marcellus de Vvei-
 ler, Ioannes de Vveingartē, Vvolff-
 gangus de Fulbach, Bartholome-
 us Truccesius, Casparus de Lies-
 chten, Ioachimus de Stettenberg,
 Hilprandus Schad, Georgius
 Diemarus, Antonius Fronfelder,
 Ioānes Raba, Georgius Schimpff,
 Simpertus Schenck, Ioannes de
 Marstain, Florianus Haberkorn,
 Andreas de Sandt, Georgius Die-
 marus, Georgius Aurochs, Nico-
 laus

laus de Dettelbach, Georgius
Hundt, Philippus de Rainstain,
Vvendelinus Stainruck.

Porro copijs tam equestribus,
quam pedestribus rectâ Koningshofium properaturis, Marefchallus Palatini, qui tribus equitibus Bochspergij rerum suarum domicilium habentibus, eò commean-
di potestate præcedenti die facta, quò bona sua à milite illac iter facturo seruarent, & hoc ipsis iniunxerat, ut de Rusticis, qui Kruthemi castra habuerant, diligenter inquirere, ac explorarent, quònam se reciperent. Ex illis in castra reuersuris in itinere cognoscit, Rusticos ad Tauberū amnem profectos, castra prope uicium Koningshofium locasse, & ita adauctos, ut

illorum octo millia numero esse existiment. Nam et se ipsos agmen diligenter collustrasse, & è capto quodam Rustico id didicisse. Ea Mareschallus continuo ad Georgium Trucesium refert, quibus is cognitis, repente summa lætitia perfunditur, spe rei perpetua memoria dignissime gerendæ. Quare statim classicum cani iubet, quo quilibet ad prælium ineundum se præparet, ipse rei bellicæ peritis ad se uocatis, cum ipsis de ratione, qua hostes aggrediendi sint, consultat. Primus inter eos Palatini Mareschallus, licet id fieri deprecans, interrogatus, sententiam adeo prudenter dixit, ut reliqui omnes citra ullius uel immutationem, uel adiectionem in eam concederent.

Cum

Cum autem integri milliaris spacio ab hoste seiungerentur, Trucecius Mareschallo & Frobenio Huttено, Equiti Aurato, equites circiter sexcētos attribuit, qui hostes colustrent, ac pro occasione rei benè feliciter què gerendæ, eos aggrediantur. Hi ergo cum suo equitatu ordine procedunt: reliquo exercitu eos subsequente, ac iter per uallem Schufferinam faciente. Sanè exercitus spectatu dignissimus erat: At Mareschallus & Huttenus mandato satisfacturi copias diuidunt, hoc consilio, ut Mareschallus infra, Huttenus supra Koningshofium Tauerum trañciat, ac quisque locorum in quibus hostis subsisteret: oportunitate attenda, in monte sua

pra Koningshofium sito compa-
 rens, eum occupet, Truccesius ue-
 ro cum toto exercitu ad montem
 Molarem, ut ibi uocatur, subsi-
 stat. Caeterū Mareschallus & Hut-
 tenus ualle Schufferina egressi,
 hostibus, eorumq; castris conspe-
 ctis, initum prius consilium mu-
 tant. Nam cum rebelles Rustici
 intellexissent, Palatini & Sueuici
 foederis copias numero esse super-
 iores, cum tormentis & carragia-
 ne subito montem, quem equites
 praesidio obsidere destinarent, oca-
 cuparant, tormentis suis numero
 47. ad repellendum hostem hinc
 inde dispositis. Eo ergo Mares-
 schallus cōspecto retrocedens per
 riuulum è ualle Schufferina pro-
 fluentem rursus ad Huttenum res-
 dit,

dit, & uterque Tauberum supra
 Koningshofium transit. Tum Ru-
 stici tormentis in equites uadum
 transeuntes displois, illorum non
 perpaucos uulnerant. Quo circa
 Mareschallus & Huttenus cum
 suo equitatu in locum tutiorem, &
 ad sustinendum hostium impe-
 tum oportuniorem secedentes, ac-
 ciem instruunt, signum equitum
 Palatini & Austriacorum seiun-
 gentes. Huic turmam ex Palatinis
 & Hessiatis equitibus constan-
 tem subijcientes, & explicatis si-
 gnis tormenta & equites expe-
 ctant. Reliquæ enim copiæ dicto
 loco Tauberum transire ob hos-
 tium tormenta nequeuntes, alibi
 uadum querere cogebantur. Truc-
 cesius interea etiam ad montem

perueniens, ac hostium castra circum quaquē collustrans, cum Rusticos tripartitam aciem in carragine sua instruxisse uideret, Marschallum & Huttenum cum adiunctis ipsis signis in alium locū collocat, ubi & hosti propiores, & à tormentorum periculo tutiores essent. Iis igitur duobus cū Eberhardo Schenck, Schvartzenburgico & bombardarijs, equitumquē duabus alijs turmis Rusticorum carragini appropinquantibus, hī futuram rem olfacientes, loco mouent, ac carragine & tormentis omnibus relictis fugam, citra tamen ordinis dissipationem arripunt. Quo conspecto bombardarij & duo equitum signa Marschallo atque Hutteno attributa,

eos

eos insequuntur, & uelitatione cum ipsis commissa, eorum ordines dissipant: Quo facto, quidam in uicinam syluam dilabuntur, reliqui uerò aperto campo sese committentes, miserè ceduntur. Post hæc equitibus in castra reuersis, reliquus exercitus ex ualle prodicens, Rusticos in syluam dilapsos deprehendit, eorumq; multis interfectis, residuam partem instar ferarum insectatur. Eo ergo Marseschallus & Huttenus cognito, egressi, que ceperant, castris, cum equitatu suo quoque properè accurrunt, & permagnum Rusticorum numerum trucidant. Veruntamen ob loci angustiam, non penitus incruenta uictoria fuit. Nam ipso generali duce in crure uul-

nerato

nerato Mareschalli quoque equi
 duo cum primis generosi, cum
 compluribus uiris nobilibus &
 ignobilibus læsi fuere. Sed & cir-
 citer trecenti Rustici in sylua den-
 sa ita sese communierant, ut equi-
 tibus perquam difficilis ad ipsos
 aditus esset. Quare peditum ali-
 quot cohortibus delectis, hæc cum
 ipsis acriter aliquãdiu dimicuaere;
 & tandem damno hinc inde dato
 & accepto, à Guilhelmo Fursten-
 bergio peditatus confœderato-
 rum ductore, Rusticorum ducen-
 ti capti fuere. A prælio commisso
 quod circiter quinque horas dura-
 uit, uictoriaque parta, principum
 capitanei cum omnibus copijs ad
 locum pugnae contendunt, tubis
 omnibus cum tympanis sonanti-
 bus.

bus. Inde Konigshofium mouentes, ubi partim Principes & equites, partim in alba ualle ad Tauberum castra metantur. Pedites uerò in castris Rusticorum permanentes, tuguriola à Rusticis prius extructa, occupant. Desiderata sunt in hac pugna Rusticorum circiter millia septem, eorumq; currus omnes & equi, quorum ingens erat numerus cū tormentis bellicis in Palatini & confœderatorum potestatem uenêre. Castellum id Konigshofium, cuius meminimus, satis latum & amplum, incolis circiter ducētis & quinquaginta constabat, qui exceptis quindecim, in eo prælio omnes interiêre, nec reliquorū circumiacentium pagorū incolæ multi salui domū redierūt.

Ab

Ab hoc prælio, Principes quidam ad arcem Vvurtzburgicam, diuturna obsidione pressam, liberandam statim ire decreuerant, sed equis fessis, diem Koningshofij ijs reficiendis tribuere cogebantur. Ne tamen interea tempus frustra & in ocio contererent, Mergethemum, Landauitum, Grundseldiũ, Episcopi cella, & alia uicina castella ad officium & fidem rediguntur, motuum auctoribus, quorum mediocris numerus erat, capitali animaduersione punitis. Subsistentibus ergo ibi Principibus, Episcopus Vvurtzburgicus Marschallum suum, equitibus circiter cētum stipatum, Vvurtzburgum ablegat, ut uel arcem ingrediatur, uel ignem non procul inde obfessis

sis conspicuum excitet: & hoc signo eos de aduentante auxilio certiores reddat, prout inde discedēs cum ipsis conuenerat.

In die ergo Pentecostes motis Koningshofio castris, Vvurtzburgum iri ceptum est. Cumq; tam cōfœderatorū, quā Palatini equestres copię in campum uenissent, pedites confœderatorum subsequi recusant, sibi stipendium mensuum extra ordinē ob pugnam cum Sundelfingenibus Rusticis commissam, debitum, solutum non esse, proteruē prætendentes. Etsi prælio ei non interfuerant, sed eo confecto, uix post horam tertiam aduenerant. Veruntamen quantumuis pedites ire detrectarent, Principes & reliqui Duces
cum

cum equitibus & paucis pedestribus
 copijs nihilominus procedunt. At cum per unius miliaris
 spacium ab eo, in quo pernoctas
 re constituerant, loco abessent,
 Marefchallus Vvurtzburgicus
 cōmisso sibi negotio confecto, res
 uertens, Truccesio indicat, Rusti-
 cos in expugnanda arce ualde la-
 borare, ac urbem in eorum pote-
 state esse, eosq; ignaros cladis, qua
 complices ipsorū propè Konigs-
 hofium præterita die ueneris affe-
 cti fuerint, hisce magno agmine,
 tormentis omnibusq; necessarijs
 rebus instructo auxilio uenire, id
 uix dimidiij miliaris spatio abesse.
 Quo Truccesius cognito, conti-
 nuo ad pedites Koningshofij resi-
 dentes mittit, ijsq; aduentum hos-
 tium

stium nūciat. Sed frustra. Illi namque, ut mos est peruersorum hominum, in contumacia sua perseverabant, digni, hostium poena, Trucesius etsi grauius & indignè proteruiam istam ferret, ne utiquam tamen à re gerenda deteritus, Principibus & alijs copijs hostium aduentum significat, ac classicū cani iubet. Ac acie instructa, exercituque, manus cum hoste conferendæ cupido, ipse cum alijs quot in campum procedit, & hoste collustrato, eorū circiter quinque millia esse conspicit, licet alij multo plures esse arbitrarentur. Re ergo benè diligenterque deliberata, decernitur syluam Gutenbergensem dimidij miliaris spacio à Rusticis distantem, petendam, ac

Y ne

ne in eam Rustici confugere possent, præoccupandam esse.

Igitur à Trucesio duo equitum signa intra Rusticorū agmen & syluam incedentia præmittuntur, ipso rectà in hostem contendente. Quo Rustici uiso, hi carragine circiter triginta sex grandioribus machinis bellicis constante semuniunt. Mareschallus itaq; Palatini Eberhardum Schencken à Schvartzenbergk bombardariorum præfectum, uirum strenuum, & rei militaris peritum, cum sclopetarijs amandat uisum, qualiter Rustici sese gerant, ac præparent. Hi sua capita periclitari conspicientes, eaq; discrimini subtrahere cupientes, relicta carragine & curribus omnibus confestim fugam

fugam tanta celeritate arripiunt, ut equites uix eos assequi possent. Veruntamen cum consternati Planitiei sese comitterent, plerique confossi cæduntur, equitibus ipsos per integrum milliare Ochsenfurtum ad Mænum ferè insectantibus. Multi Sibelstadium & Sultzfeldium uicinos pagos fuga perunt qui hisce incensis comburantur, paucis, ut putatur, fuga dilapsis.

Non longè hinc arx quædam, Nigelstadij nomine dicta, turri ac fossa egregiè munita, dissita erat. Quam etsi Rustici paucis antè diebus exussissent, tamen cum & turris adhuc alta, fossaque profunda esset, Rustici circiter quingenti fuga è prælio elapsi, eam hastis, bombardis,

bardis, alijsque machinis bellicis
 ingressi, porta obstructa, præclusa
 ita munierunt, ut quis mirari
 possit, in tam breui temporis spa-
 cio id fieri potuisse. Ni necessitas
 inuitabile telum, esse, uarijs
 asque artes adinuenire constaret.
 Eo uero à Principibus cognito,
 adductis tormentis, muri statim
 tormentorum globis concutiuntur:
 deinde à comitibus, nobilibus
 & alijs ab equis suis descendenti-
 bus, licet satis confuse, oppugnantur:
 Rusticis uero qui in extrema
 necessitate positi essent, fortiter,
 & magno animo se defendentibus,
 & primum impetum sustinentibus,
 equitum tam nobilium, quam igno-
 bilium ultra centum grauisimè læduntur. Verū enim
 uero,

uero hi plaga accepta minimè de-
 territi, iteratò summa uí arcis op-
 pugnationem aggrediuntur, mul-
 tis eorum per muri destructi par-
 tem irrumpentibus. Sed cum exi-
 stimarent difficultates superatas
 esse, in multo maiores incidūt. His
 namq; qui iam ingressi erant, ali-
 us murus obstaculo erat, unico
 saltem ostio & fenestra peruius
 haste altitudinis, unde Rustici cæ-
 sim & punctim pugnantes, oppu-
 gnatores totis uiribus repellunt.
 Nullus tamen eorum diuino be-
 neficio interijt, sed salui omnes in-
 de euasere. Quocirca Rusticorum
 ardore in se defendendis conspe-
 cto, muri tormentis uehementius
 concutiuntur, & his duobus in lo-
 cis collapsis, rursus oppugnatio

tentatur, in qua tandē comites & nobiles post multas difficultates in arcē irruentes, Rusticos omnes ferè ad internecionem trucidant.

Confugerant ex eodem Rusticorum agmine circiter ducenti in syluam arcis uicinam, sed hoc die miris casibus seruati, ita tamen undiq; septi fuere, ut nulli effugio patente, omnes fere subsequenti die paucis superstitionibus conciderentur. Sic in die Pentecostes rerum sacrarum meditationi, & diuinis cultibus destinata, uiris optimis res laboris & periculi plenissima gerenda fuit. Porrò ea parua uictoria, principes & equitatus omnis, ut moris est, ad locum confluctus contendentes, Rusticorum currus, omnibus rebus necessarijs

rii's onustos, tormentaq̄, quæ uo-
 cant campeſtria, triginta ſex abdu-
 cunt. Inde Pagum Moſs dictum,
 petentes, ad piſcinam eius loci ca-
 ſtra figunt, ibiq̄ læti requieſcunt.
 Ac in hiſce caſtris, pedites, qui ob
 non ſolutum extra ordinarium ſti-
 pendium Koningshofij caſtra ſe-
 qui renuerunt, ad ſaniorẽ men-
 tem redeunt, ſe ruruſus copijs
 coniungunt. Die Lunæ feriarum
 Pentecoſtes copiæ neutiſquam ſe-
 riantes, Haideſfeldum, non lon-
 gè Vvurtzburgo ad Mœnum ſi-
 tum promouent. Inq̄ id caſtellum
 Principes cum ſuis equitibus di-
 uertunt. Georgius uerò Truceſ-
 ſius cum ſuo equitatu extra caſtel-
 lum ad Mœnum Vvurtzbur-
 gum uerſus caſtra ponit, pedites
 Y 4 autem.

autem ea, quæ a Rusticis relicta
 erant, occupant. In isto itinere
 Truccesius & Furstenbergius co-
 mitem Palatinum Ottonem Hen-
 ricum comitati antequam equis
 descenderetur, cum ducentis equi-
 tibus in montem è regione Epis-
 copalis arcis se conferunt, & tus-
 bis tympanisq; talem clangorem
 excitant, ut tam obsidentes, quam
 obsessi facile eum exaudirent. Eo
 uerò, ut præsiuarij exhilaraban-
 tur; sic hostes animis non parum
 consternabantur. Ad hæc ab eo
 monte dicti duces Mareschallum
 Palatini Electoris, & Eberhar-
 dum Schenck in arcem Vvurtz-
 burgicam dimittunt, qui de Prin-
 cipum aduentu præsiuarios cer-
 tiores reddant simulq; uideant
 quis

quis rerum in arce status sit. Et si
 uerò is aditus ad arcem difficilis
 & periculosus esset, ob Rusticos
 undequaque ferè eam obsidentes,
 tamen hi duo mandata suscipiunt,
 ñs q̄ perfectis, ad Principes reuer-
 tentes, inter cætera referunt, obse-
 sos de laudatissimorum Princi-
 pum, comitum, nobilium & alio-
 rum fortium uirorum aduentu
 mirè exhilaratos. Quo intellecto,
 Duces cum Palatino Ottone Hen-
 rico tantisper in monte consistunt,
 quo ad obsessi in arce omnia sua
 tormenta, quorū ingens illis erat
 numerus in ciuitatem Vvurtzbur-
 gicam exonerarent. Postea, castra
 Haidingsfeldam repetunt. Ea no-
 cte Rustici relictis castris, quæ an-
 te arcem habuerant receptis q̄ se-

cum quatuor tormentis maioribus, in urbem concedunt. Sequenti die Mareschallus Palatini, & Guilielmus Furstenbergius suburbium trans pontem situm capiunt, & turrim in ponte praesidio muniunt. Eo praesidiarii in arce conspecto, eorum circiter centum bene armati monte descendunt, & se ipsis in Rusticorum castris coniungunt. Vbi nulla re praeterquam sex tormentis bellicis quae confraeta erant, reperta, illi haec secum in arcem transferunt. Principes igitur & duces cognito, circiter quinque millia civium & Rusticorum Vvurtzburgi esse, castrorum loco designato constituunt totis viribus, ac cum suis, tum Episcopi tormentis, urbem oppugnare. Oppidani &

& Rustici hoc animaduertentes,
 suppliciter & submissè clementis
 am Principum implorant. Incepta
 itaq; cum ipsis tractatione, res eò
 deducitur, ut ciues & alij urbem
 tenentes, foederis & Principum
 uoluntati se permittant, his condi-
 tionibus ab oppidanis extremo
 periculo ob oculos uersante, ap-
 probatis: Treuericus & Palatinus
 Electores, Vvurtzburgicus,
 & Otto Henricus Palatinus, cum
 Georgio Truccesio Sueuici foede-
 ris duce, die post obsidionem ces-
 ptam tertio, duobus millibus &
 quingentis equitibus Vvurtzbur-
 gum ingrediuntur, ut de seditio-
 nis auctoribus, & reliquis fontibus
 statuam, & oppidanos in Epi-
 scopi fidem ac potestatem redi-
 gant.

gant. Interea confœderatorum & Palatini ambo signa à cursu seu celeritate denominata, ad ambas urbis portas clauibus earum ad se receptis, consistunt, reliquæ copię pedestres cum Principibus & capitaneis ad forum, & huic uicinam plateam procedunt: ibi equis suis per quinque horas insidentes. Interdictum namque erat, ne quisquam equo descenderet. Portam in urbe media satellites præsidio interclusam tenebant. Toto itaque Principum equitatu forum tenente, oppidani & rustici conuocati, in tres partes segregantur: Quarum priores incolæ in foro permanere, ciues extranei ex diocesi Vvurtzburgenfi, Marchionatu Brandenburgensi, & alijs locis prope sacellum

lum Diuæ Virgini sacrum, Rustici extranei in platea, à curriculo denominata, subsistere iubentur. Exinde Trucesio principum & fœderis nomine cū ciuib. Vvurtzburgicis actionem instituit, eosq̄ in præsentia Principum, comitum, baronum, nobilium & equitum proluxa oratione de officio & fidei neglectione commonefactos, grauius increpat. Illi oratione audita, in genua procumbunt, supplices veniam lamentabiliter deprecantes. At ille perpolitata oratione eis respondens, alios ex ipsis, in reliquorum præsentia capitali supplicio afficit, alios comprehendit, uinculisq̄ constringi iubet, alios in fidem Episcopi iureiurando adigit. Hinc ad agmina in dictis locis subsistentia

sistencia se conferens, eodem, quo
 cum ciuibus modo, cū ipsis agit
 ita in tribus istis locis circiter sea
 ptuagintafex capite punirent. In
 ter quos quidam ciuis Carnstadis
 us Schranttenbach nomine, cum
 pro uita duo millia florenorum of
 ferret, ueniæ locum inuenire non
 potuit. Supplicio itaq; de seditionis
 auctoribus sumpto, reliqui ci
 ues & rustici extranei, suo Magis
 stratui remittuntur. Inter hos Mars
 chioni Casimiro 1483. ut pro arbi
 trio in ipsos animaduertat: Ac ea
 re confecta, principes equis des
 cendunt, & Episcopale dicasteris
 um ingredientes uno atque altero
 uini haustu sese reficiunt: exin rurs
 sum equos conscendentes, in ar
 cem se cōferunt, ibiq; pernoctant.
 Relis

Reliquæ uerò copix castra repe-
 tunt. Postero die cum Vvurtz-
 burgicis actione repetita, ipsi om-
 nia arma, & militaria instrumenta
 arci importare, moenia & turre
 ciuitatis è regione arcis (id quod
 & factum est) continuo destruere
 Sueuico fœderi & Principibus
 octo millia florenorum soluere ius-
 bentur. Episcopo pro suo arbitra-
 tu eos mulctandi potestate con-
 cessa, quam ille postea non negle-
 xisse fertur.

Vvurtzburgicis in fidem Epi-
 scopi ita redactis, Principes & du-
 ces octiduum in castris Haidings-
 feldæ subsistentes, circuniacentia
 castella, & uicos, quos adire pote-
 rant, mulctant, Episcopi iure sem-
 per saluo. Res certè lamentabilis,
 cum

cum adhæc miles prædæ cupidus multum damni per agros daret, quo totius regionis incolæ ad summam inopiam redacti fuere. ipsis quoque Rusticis in tanta licentia prædandi ad rapinam sese conuertentibus. Porro dum hic principes hærent, Rotenburgica ciuitas ad Tauberum fluiuium sita, numeratis quinque millibus florenorum, scæderi & principibus reconciliatur, iure paganicos, in ipsorum territorio mulctandi, confœderatis relicto. Comitatus quoque Vvirtheimensis trium milliū florenorum mulctam dependere cogitur. In eadem quoque castra Guilielmus Episcopus Argentinensis, comes prouincialis Alsatię discepsos Moguntinæ uicarius, quinque

quinquaginta circiter equitibus
 stipatus uenit. De alijs etiã quam
 plurimis illic agitatum fuit, quæ
 breuitatis causa prætereunda cen-
 seo: maximè cum effectum sortita
 non fuerint, sed in terminis consul-
 tationis permanferint.

Ciuitate itaq; Vvurtzburgica
 cum tota diœcesi in Episcopi po-
 testatem redacta, copie diuidi cœ-
 ptæ, licet duces fœderis apud Ele-
 ctorem instarent, ut belli reliquias
 unâ cum ipsis prosequeretur. Etsi
 uerò Palatinus hanc operam Rei-
 publicæ communi bono libenter
 præstitisset, tamen domesticis tu-
 multibus impedito, id omitten-
 dum fuit. Nam grauissimis lites
 à uicario & cõsiliarijs ad ipsum
 perscribatur, Rusticos dũ abes-

set, in ditione sua ultra Rhenum prope Spiram & Vvormatiã concursu denuò factò, rapinis, direptionibus, incendijs, alijsquẽ detrimetorum generibus sic grassari, ut nisi mox ipsorum petulantia coherceatur, & conatus reprimatur, toti Palatinatui irreparabile damum, & extremum exitium imminere. Hoc itaq; Elector motus, à confœderatis discedit, & communicato cum uicario Moguntino consilio, cum eo paciscitur, se cum omnibus copijs pedestribus & equestribus Moeno flumine descensurum, eumq; à subditis (ut suprà attigimus mirè afflictum atque eiectum ferè in pristinum locum restitutum). Duces uerò fœderis Sueuici cum Casimiro Branden

Brandenburgico qui paucis diebus antè ad Electorem, aliosque Principes uenerat, agunt, ut is unà cum Vilhelmo Hennebergico, quandoquidem exercitum instructissimum haberent, se eorum copijs coniungeret ad bellum conficiendum. his ita actis, confœderatorum duces cum suis copijs à Palatini Electoris amicè discedentes die Lunæ post diē Dominicū sanctæ Trinitati dedicatū, Schwveinfurtum ad Mœnum contendunt, quo se mox Sueuici fœderis gratiæ permittente duces ciuitatem ingressi, illic non solum quamplurimos ciues seditionis contagio infectos, sed & alienigenas ex discepsi Vvurtzburgica & Marchionatu Brandenburgensi comprehendunt,

hendunt, qui, circiter centum & septuaginta nouem arces partim in Vvurtzburgica, partim Bambergensi dioccesibus, partim ditione Brandenburgica spoliabant: atque diruerant. Vt nomina earum publice tunc temporis edita, facile cuiusque eius documentum praeberere possunt. De hisce ergo debito supplicio sumpto inde Bambergam proficiscuntur, eamque 15 die Inuii receptam, Episcopo foederis socio restitunt. Nemo ibi armis restitit, sed circiter 400 ciues Norimbergam aufugerant. Quo cognito, foederis duces à Senatu Norimbergensi efflagitant, ne hic foederis hostes receptet. Quo circa illi inde se proripientes, in uaria loca disperguntur. Trecenti & quina

quinquaginta octo nominatim
 citati & lecti fuere, uerum ex ijs
 non nisi duo comparuere. Nec ue-
 ro interea Marchio Casimirus
 600. equitibus, & nongentis pe-
 ditibus contractis, suos rebelles
 subditos persequi cessauit. Nam
 cum complures pagos seditiosos-
 rum, quorum circiter tria millia
 nouam ciuitatem ad fluuium Asch
 obsederant, exussisset, ac Ipsij in
 nonnullos eorum grauer animad-
 uertisset, die tertio Iunij Lenter-
 hemium ingressus, turrets ac por-
 tas oppidi dirui, ac ciuibus omnia
 priuilegia adimens, quinque ex ijs
 capitali supplicio affici, septem ue-
 luti periuris, digitos amputari iu-
 bet: Kitzingam deinde, quæ Do-
 micilium Rusticis præbuerat, pro
 Z 3 gres

gressus, eam in fidem redactam
 mulctat, ibique ciuibus circiter
 sexaginta oculos eruit. Quin
 & Suubachi multis capita digi-
 tosque amputat. Porro rebus in
 Episcopatu Bambergensi pacatis
 & Halstati quadringentis & ultra
 ob Rusticorum rebellionem ædis
 ficijs concrematis, Trucesius per
 Forcheimium, Furtum, aliaque op-
 pida, transiens, ac Norlingam per-
 ueniens, eam, quod Rusticis fauise
 se diceretur, ære mulctat, Rusticis
 in Rhetia, circa eam, arma adimit, ac
 à singulis eorum domibus senos
 florenos propter seditionem mo-
 tam exigit: Inde postea Memin-
 gam contendit, ubi se absente ma-
 gnum Rusticorum agmen ciuita-
 tem aliquandiu obsederat. Sum-
 pro

pto de septē seditioe in urbe suspicio, & multorum aliorum bonis, qui aufugissent, publicatis. Die decima tertia Iulij è castris prope Memmingam egressus, cum aliquot equitibus circiter quatuor millia Rusticorum prope Schrotenbacum congregata conspicatur. Quia autem paucis equitibus stipatus erat, & nox ingruerat, ideo eo die nihil geri potuit. Veruntamen noctu omnes copias disponit, ut Rusticos prima luce in castris circumuentos opprimat. At illi hostium præsentia cognita traiecto fluuio Lubaco, alium locum repellendo hosti commodiorum occupant. Quare Truccesius spe sua diectus, tormentis bellicis rem cum ipsis gerit, ac per totum

Z 4   biduum

biduum rationes eos commodè
inuadendi quærit, & multis ipsos
rum ictu tormentorum concisis,
tandem uelites aliquot in castra
ipsorum emittit, qui ita fortiter eos
aggressi sunt, ut nō perpaucis Rus-
ticorum confossis, etiam signum
militare ipsis extorserint. Ob id
Rustici denuo noctu inde castris
motis ad arcem Sultzburgerensem
ultra Campidunum sitam, conce-
dunt, ibique loco idoneo se munia-
unt. Interea uerò dum illic utriusq;
partis copiæ confident, Georgius
Fronspergius rei militaris dux pe-
ritissimus, ac gloria rerum gestarum
perpaucis cedens, cum octo
cohortibus expectatus aduenit.
Nam seditionis Rusticæ incendio
adeo comitatum Tyrolensem per-
uagante,

uagante, ut Rustici Bruxinam ciui-
 tatem ceperint, domos canonicor-
 um diripuerint, arcesque aliquot
 nobilium inuaserint, Archidux
 Austriae, postea Romanorum Rex
 & Imperator Ferdinandus Fron-
 spergium post captum Gallorum
 regem Franciscum propè Papi-
 am, ad compescēdos Rusticorum
 tumultus, euocauit, felicitate uiri
 commotus. Itaque ille ex Italia euo-
 lans, & hic octo cohortes copijs
 Trucesij coniungēs, cognito Rus-
 ticorum agmini, Casparu Schnai-
 ter & Vvaltherum Bach, quorum
 uterque sub eius auspicijs in Italia
 militarant, nec rei bellicae ignari
 erant, praesse, Trucesio auctor
 est, ut de Rusticis consilio potius
 quam ui armisque disgregandis, ra-
 tiones

tiones ineantur. Semper etenim consilia armis preferenda, prudentes censuisse. Præterquam enim, quod uictoria cruenta futura sit, parum quoque laudis ex ea sperandum esse. Quare Truccesio eius sententiam approbante, ipse cum Vualthero Bach Rusticorum duce agit, ut accepta non contemnenda pecuniæ summa, Rusticos ex loco, quem occuparint, eductos, arte quacunque dissipet. Qua ille conditione acceptata, ut hoc hominum genus facere consuevit, confœderatorum duces, ut Rusticis terrorem incuterent, omnibus tormentis bellicis in eorum castra detonant. Rusticis ergo prælij cupidis, duces corrupti responderunt, rei gerendæ occasionē Fronspergio

spergio præsentem ademptam, ac
 locum oportuniorem quæren-
 dum esse. Simplex hominum ge-
 nus nihil fraudis huic rei subesse
 suspicans, & nomini Fronspergii
 plurimum tribuens, prout id om-
 nibus terrori erat, locum oportu-
 niorem quæri, approbat, ac inde
 Durachum ultra Campidunum ca-
 stris motis, machinisq; bellicis in
 castris relictis, proficiscitur. Ibi ue-
 rò errore sese detegente, Rustici
 Fronspergium cum alijs confœ-
 deratorum copijs subsequi con-
 spicati, exemplo ducum ad sedu-
 ctiones conductorum intra dimi-
 diam horam dissipati, partim in
 ualles, partim in montes, partim in
 sylvas uicinas hinc inde dilabun-
 tur. Rusticorum itaque agmine ea
 ratione

ratione disperso, totus confœderatorum exercitus Kauffbeurum deducitur, & pedestres copiae, posteaquam foederi Sueuico uiginti duas hebdomadas militassent, à Vilhelmo Furstenbergio earum ductore, cum omnibus ducibus uexilliferis, alijsq; officio militari fungentibus, dimittuntur.

Fronspergius uerò cum octo suis cohortibus, quæ selectissimæ erant, Salispurgum contendit, ubi Archiepiscopus Cardinalis Langæus grauissima obsidione premebatur. Nam cum Episcopus hoc fatali anno aliquot metallicos socios religionis causa capite pressisset, reliqui omnes supplicij atrocitate insurgentes, ciuitate occupata, ac ciuibus in partes suas pertractis,

tractis, eū in arce monti imminente obsederant. Huic itaq; opē laturus Ludouicus Bauarię dux, Frōspergium sibi legarat. Vt uerò opitulaturis exercitatissimi duces erant, sic nec Rustici ijs destituebantur. Inter quos primi nominis erat Sebastianus Maierus, & Geismasierus, qui arce in monte obfessa, magnas trabes fustibus constrictas in montis decliui cacumine saxis onerabant, ut hostes montem conscensuri, funibus præcisissis, saxis & trabibus præcipites acti obruerentur. Post multas uelitationes cum Rusticis commissas, duce Bauarię eos in monte oppugnare uolente, Frōspergius id dissuadet, quod ob ascensus difficultatem oppugnationē multo

to

to sanguine constituram cerne-
 ret, ac assentiente Langæo, certis
 conditionibus tumultum hunc se-
 dat. Ac cum Saltzburgici arbitrio
 Sueuici foederis se permisissent, in
 die Laurentij memorie sacro iure
 iurando de nouo obstringendi, in
 hæc capita adiguntur: Episcopo
 Langæo eiusq; successoribus legi-
 timè electis, omnem obedientiam
 ac fidelitatem exhibeant: Foederis-
 ribus contra ipsum atq; diocesim
 initis renuncient, eorumq; instru-
 menta foederatis intra octiduum
 Saltzburgū mittant Archiepisco-
 po, capitulo, clero atq; nobilibus
 census, pensiones redditus, ac ope-
 ras, more solito obedienter præ-
 stent. Profugos ob seditionem
 motam, uel proscriptos non rece-
 ptent;

ptent, uel iuuent, sed deprehensos
 in dicecesi, magistratui loci sistant.
 Quo seditionibus in posterū oc-
 curratur, nomina auctorū qui se-
 ditionem mouerint, ducibus fœ-
 deris prodant. Armorum usu ci-
 tra permissum Magistratus sub
 pœna capitis & confiscationis bo-
 norum abstineant.

Bona alijs ablata, Archiepisco-
 po, uel dominis citra moram resti-
 tuant. De damnis Archiepiscopo,
 alijsq̄, uel præda, uel incendio il-
 latis, cum unoquoque transigant:
 transactione uerò locum non in-
 ueniente, fœderatorum cognitio-
 ni se citra ullam exceptionem sub-
 ſcribant. Quatuordecim millium
 aureorum quos Salburgici Lu-
 douico Bauaro dependerint, so-
 lutio

lutionem pro uirili portione sustineant: Recens in conuētu Saltzburgico ab ordinibus decreta approbent, & legatos qui ea rata firmitate habeant, intra quatuordecim dies Saltzburgum mittant. Quo sumptus belli foederi Sueuico refundantur, ac maioribus damnis diceceseos occurratur, quælibet domus pagorum seditiosorum quatuor florenos dependat, habita tamen proportione facultatum uniuscuiusque. Hanc summam præfecti intra octiduum exigant, ac consiliarijs confœderatorum Saltzburgi numerent. Onera si quibus premantur legatis confœderatorum Saltzburgi exponant. Eos etenim ad pacem & concordiam, quam ad seditios
nes

nes uel oppreffiones propenfio-
res effe. In hæc a plerifq; iuratum.
Quibus & hoc adiectum, fi qui
confcientia malefactorum profuz
gerint, ac intra mensem dictas con-
ditiones errore deposito, fub iure
iurando acceptent, ijs ueniam &
impunitatem dandam. Qui uerò
in errore perfeuerent, atque ema-
neant: horum coniuges & liberos
è dicecefi pellendos, faluo fœde-
ratis bona ipforū publicandi iure.

Geifmeierus Epifcopi Brixien-
fis fecretarius, qui gazophylacio
domini fui Brixix expilato, mili-
tes in Rufficorum auxilium addu-
xerat, has pacis conditiones re-
fpuit, ac noua feditione excitata
Rufficos ad Alhefim in fuas pars
tes pertrahens, totum comitatum

Aa Tyrolen-

Tyrolensem à fide Magistratus data abducere conatur. Quare Fronspergius, cui administratio comitatus delegata esset, Geismayerū insequens, eum comitatu eiecit. Qui cum aliquot suis manipularibus ac Rusticis seditiosis, ad Venetos profugit: à quibus annuo stipendio conductus, cum Pataunjerum suarum domicilium fixisset, non diu post confossus, pœnas seditiosos comitari consuetas, soluit.

Vt uerò incendio exorto, uicinæ ædes plerunq; corripere consueuerent, sic & in hac seditione accidit. Nam metallarijs Salisburgi tumultuantibus, in uicina Stiria metallicorum socij cum Rusticis insurgentes, contra clerum & nobiles

les arma cepere. His itaque Ferdinandi Regis Bohemiæ auxilium implorantibus, ille aliquot Bohemorum & Hufanorum cohortes auxilio mittit, ductore Detricho Stainero, qui cum antea Rusticos grauius nouorum onerum impositione concussisset, à quolibet eorum florenum postulans, seditioni causam præbuisse ferebatur. Et cum agricolæ ad postulatam ipsius dimidiam partem offerrent, quam ipse respuebat, illi exactionum & onerum tædio pressi consurgentes, eum hinc inde arma circumferentem, & minimè innocentibus parcentem, tandem in cōflictu, licet nō citra ipsorū damnum, profligarunt, nobilibus partim in oppidum, Schleimingium

profugientibus, partim extra id
(cum omnes capere non posset)
castra sua locantibus. Rustici itaq;
successu rerum elati, nobiles conse-
ctantes, extra urbem diei cuiusdam
diluculo agentes, adorti, eos, qui
fuga non elaberentur, uel cædunt,
uel in flumen uicinum compulsos
submergunt. Mox in oppidum ir-
ruentes, nobiles stertentes, partim
trucidant, partim de muris detur-
bant, maximè hos, qui Germanici
idiomatis ignari, & alienigenæ es-
sent. Inde ad prædam conuersi,
omni pecunia, quam Stainerus
ipsis extorserat illic deposita cum
multis alijs nobilium bonis oppi-
do illatis potiuntur. Multi ad uo-
cem Michaelis Gruberi Rustico-
rum ducis, quem tamen cum no-
bilitate

bilitate clàm sensisse ferunt, in tem-
 plum profugerant, horum octo-
 decim uiuos Rustici capiunt, &
 mox in eorum conspectu, qua-
 draginta alios capite truncant.
 Deinde catenis aureis galeris, &
 alijs ornamentis captiuorum cum
 suis permutatis, ipsos ex suis equis
 detractos, partim uilissimis suis
 iumentis, partim dorſis retro com-
 plicatis constrictos curru imposi-
 tos, Galgium, arcem Salisburgen-
 sis Episcopi, quam in potestatem
 redactam præsidio tenebant, de-
 uehunt. Cæterum ut conspiratio-
 nes & seditiones diuinitus puniri
 consueuerunt, sic nec hæc Rustico-
 rum uesania diuturna felicitate
 constitit. Nam breui post hanc ui-
 ctoriam interuallo, metallicis unâ

cum multis Rusticis Geismayerum ducē Venetias sequentibus, nobiles animo recepto, cum Nicolao de Salm rerum gestarum laude clarissimo duce Schleiminzium oppidum à Rusticis occupatum, tanquam receptaculum seditionum obsidentes, id expugnatum concremant, soloque æquant, hoc edicto, ne unquam oppidi nomine uocetur. Quo facto, Salmius opportuno admodum tempore inde discedit. Nam multorum opinione, si illic, ad quatuor horas substitisset, fortuna cum nobilibus, illi communis futura fuisset. At ille ingressu oppidi abstinentens, eo succenso ad alia loca prudenti consilio se confert. Rusticis ergo dilapsis, simplices,
de

de quorum innocentia constabat, pecunia mulctantur, auctores seditionum hinc inde conquisiti in uis publicis ita demissis laqueis suspenduntur, ut canum esca fierent. Ad hæc campanæ ex turribus deijciuntur, ne Rusticis seditiosos conuocandæ signum essent.

Ac ut in pauca totius historiæ huius summa conferatur, seditiosis supplicio afficiuntur, ut, quod dicitur, seditionem tyrannidis matrem, ac tyrannidem eius genitricem esse, apparuerit. Quare ut à uiolentis consilijs Magistratus, sic à seditiosis subditi, utriusq; officij sui memores merito deterreri deberent. Nam non minus tyrannides iniquas subditorum concussiones, quam seditiones iusto Dei iudicio

dicio tandem punitas, omnium gentium historie & exempla quotidiana, luculenter ostendunt.

LIBER QVINTVS.

Actenus res contra Francicos, Almangauicos, & Salisburgēses rusticos eorumq; uicinos gestas obiter persecuti sumus, nunc que postquam, ipsis ad officium redactis, à Palatio no domum reuertente cōtra suos aliosq; rebelles suscepta sint, exponemus, adijcientes ea, quæ in nonnullis ciuitatibus liberis exemplo rusticorum à ciuibus contra Magistratum suum, uel religionis, uel onerum causa hoc anno mota fuisse. Igitur copijs Sueuici fœderis Haidingsfelda, ut superius diximus,

nus, discedentibus, Ludouicus
 Elector Palatinus cum suis copijs
 subsequenti die Remlingam, qui
 uicus peramplus est, mouet, ibique
 cum suis equitibus per noctem subsi-
 stit, reliquis cum peditatu Heu-
 senæ atque Entingæ manentibus.
 Hi tres pagi erant ditionis Vver-
 themicæ. Altero die principes, &
 quotquot poterant Vverthemij
 diuersant, reliquis uicinos pagos
 ingredientibus. Peditatus uero
 cum tormentis bellicis Rauchaltz-
 heimij supra Vverthemum consis-
 det. Die Iouis, qui nomine Corpo-
 ris Christi uulgò celebris est, uni-
 uersæ copię Miltebergū & Biesta-
 diū contendūt, ibi solis equitibus
 receptis, peditibus cum tormen-
 tis bellicis maius & minus Heuba

cum pagi assignantur. Illic locorum inter Electorem Palatinum, & uicarium Moguntinum, aliosque Principes de modo mulctæ in diœcesi Moguntina seruando, conuentum est, quæ ad formulam exacta, & inter Principes postea distributa fuit. Postero die toto exercitu per Moenum descendente Principes in superiori & inferiori Burgo, pagis, uicarius Moguntinus Vvastati pernoctant: Deinde subsequenti die Aschaffenburgum Archiepiscopi Moguntini sedem ueniunt, ubi principes in arcem, equites, quibus in urbe locus non erat, Osheimum, & in finitimos pagos unâ cum peditatu diuertunt. Ac illic per diem commorantes, à ciuibus & Rusticanis diœceseos, ob rebellis

rebellionem, de qua superius dictum est, multam conuenientem exigunt, Constitutum erat Electori Palatinos & cæteris Principibus inde ad Rinckauenses multandos, & Moguntiam obsidendam proficisci. Nam quidam ciues Moguntini in festo Marci, qui 25. Aprilis erat, solenni supplicatione ad sanctam Crucem extra urbem pro more peracta, in foro bouum, ut uocant, in unum coaceruati per totos tres dies portis ciuitatis clausis, earum clauibus à Magistratu extortis, machinisq; bellicis è turribus in forum bouum deuectis, atq; captiuis è carcere liberatis, contra clerum mirum in modum tumultuati, urbis præfectum, ac capitulum maioris Ecclesiæ ad multas intolle-

Intollerabiles condiciones adegerant. Hanc itaq; seditiosorum prosteruiam ac rebellionem Principes puniendam arbitrabantur. Verum cum ciues delicto agnito, ad binas principum literas, legatos culpam deprecantes in castra mitterent, ac multæ se sponte subijcerent, principes ab instituto, destitère, ac legatis castra sequentibus, rem tandem certis conditionibus Phederisheimij transegerunt: Inter quas hæ fuere, ut vicario denuo fidelitatis iuramentum præstarent, Principibus multæ nomine quindécim millia nummum aureorum soluerent. Vicario deinde cum sexcentis equitibus, duce Frobenio Hutteno primo die Iulij ciuitatem ingrediente, ad ciues iureiurando

nouo obstringendos, hi ad forum
 boum citati, literas conditionum,
 quas à clero extorserāt, dilacerare,
 ac circiter quinquaginta eorū car-
 ceres ingredi coacti sunt: E' quib.
 postea quatuor capite, reliqui par-
 tim exilio, partim alio modo mul-
 ctati sunt. Porro Elector Aschaffē-
 burgo digressus, primo die Dies-
 purgū, postero Oppenheimiū sug-
 ditionis oppidum uenit, ubi neuti-
 quam moratus, eodem die Rhes-
 num trañcit, peditibus cū tormen-
 tis bellicis in altera ripa permanen-
 tibus, ac die postera Electorū sub-
 sequentibus. Quia uero uicarius
 Moguntinus palatino Aschaffens-
 burgo discedenti promiserat, se tre-
 cētis equitibus ad puniendos Ru-
 sticos agri Vvormatiensis subse-
 cuturum,

cuturū, & altero die post Oppone
 heimium uenturum, ideo Elector
 in castris eo loci fixis, aduentū eius
 operitur. Interea Eberhardus Erd
 bachensis supremus copiarū Pal
 latini dux, cū alijs belli præfectis &
 consiliarijs, per speculatores emis
 sos diligenter inquit de Rusticis
 ad Neostadium denuo congregas
 tis, ubi locorum subsistant, & quid
 rerum moliantur, ac mox per indis
 cium comperit, Rusticorum arma
 torum circiter nouem millia Dals
 heimij, quod ditionis Palatini
 Castellum est, aggregata securo
 animo degere, ac insolenter iactas
 re, se Palatinum & omnes ipsius
 copias in lectis interfecturos esse.
 Et sane insigne specimen eius uos
 luntatis præclare ediderant, cæde,
 rapinis,

rapinis, incendijs & direptionibus, tam principibus, comitibus & nobilibus, quam Ecclesiasticis maximo damno illato. Siquidem ad Neostadiū ex Clebergēsi, Merlamensi, Hellspruccico, Vvachensheimico, & alijs factionib. circiter ferias Pentecostes denuo coacervati, Gersheimiū, Lamersheimiū & Frinsheimium occupant, & die Mercurij post diem Dominicum, qui Trinitati sacer est, cum Darmsteiniū uenissent, arcis Palatini, quam præfectus Zellensis cum alijs aliquot præsidia tenebat deditioe ipsis denegata, in eam ui irrumpētes, præfectum, & cum eo circiter quindecim præsidiarios crudeliter interfectos, e fenestris præcipitârunt, arceq; direpta, doctoris

ctoris Vvolffgangi Affenstenni
 domū funditus euerterant, ac Epi-
 scopi Vvormatiensis prædium ex-
 tra castellum situm, ministris eius
 captis, incenderant. Ac inde no-
 uam Leitingam profecti, ea expu-
 gnata, arcem diripuerant, comitis
 sam Vvesterbergensem illic habi-
 tantem eò compulerant, ut ea ipsis
 cibum appararet, mensæq; mini-
 straret. Sic uili hominum genere
 cum rerum potitur, nihil insolens
 tuis esse consueuit, nec modum ser-
 uare nouit, rerum prosperitate,
 quæ tamen instabilis minimeque
 diuturna est, temere elata. Postea
 Vvesterburgicæ ditionis arcem
 ueterem Leimingam igne prorsus
 deleuerant, ac ad loca uicina pro-
 gressi, aliquot arces atq; cœnobia
 deuasta-

deuaſtarant, falſò ſibi perſuadentes, ſe rerum ac totius regionis dominos eſſe, uictoriamq; iam in manibus habere; Palatinus ergo Elector hiſce, alijsq; Ruſticorum facinoribus cognitis, uehementer ob ſubditorum, quos ſemper clementiſſimè habuiſſet, & ab omni iniuria tutos ſeruafſet, perfidiam & rebellionem, animo angebatur, ac iuſta indignatione in eos concepta, ſcelerata ipſorum facta, primo quoq; tempore cohibere conſtituit. Quapropter Eberhardus Erbachicus copias inſtruere iubetur, ac Guilhelmus ab Habern Marſchallus cum ſigno equitum prima luce ex arce Oppenheimenſi ablegatur hoc mādato, ut ubi Ruſtica turba conſideat, & quoſ

Bb   modo

modo aggredienda sit, studiosè
 perquirat: Electori deinde circiter
 octauam horam cū omnibus co-
 pijs subsequenti, uicarius Mogun-
 tinus trecentis equitibus coniun-
 gitur, & unà Vvesthofium petunt.
 Mareschallo itaq; in itinere de Rus-
 ticis inuestiganti, nunciatur, eos
 Dalsheimō noctu mouisse, quò
 uero ignorari. Quare per omnes
 uias speculatoribus emissis, cōpe-
 rit ipsos Guntzheimium petisse,
 ubi Ioannēs de Eberstain arcem
 habebat. Quo cognito, Mareschal-
 lus eò rectà pergēs, è uestigijs eo-
 rum terræ impressis colligit, ipsos
 instructis ordinibus per campum
 profectos, in quolibet ordine qua-
 draginta tribus collocatis. Cumq;
 Guntzhemo Federsheimium con-
 tendes

tenderent, Mareschallus adeò celeriter eos insequitur, ut Rustici uix horæ spacium ipsum anteuertent. Licet uerò oppidani minime ignorarent Electorem ualidis copijs aduētare, ac neutiquam ipsis defuturum esse, ac Burggrauus Alzheimensis paucis ante diebus ducētos benè instructos ipsis præsidio misisset, tamen uel conspiratione, uel metu, Rustici ad postulata sua illic intromissi fuere. Mareschallus igitur certò cognito ubi Rusticanorū turba subsisteret, ad Electorem redit, eiq̄ue renunciat. Quare omnes sese instruere iubentur, & Erbachicus aciem Federsheimiū uersus dirigit. Cum autem iam oppido appropinquaret, Mareschalli sententia, quomo-

do Rustici inuadendi essent, audita, consilioq; habito, equestres & pedestres copiae ad iactum bombardae ab oppido consistunt. Post adductis leuioribus tormentis ad montem diui Georgij, in quo fanum & aliquot aedificia extructa erant, muri oppidi tormentorum fulmine quatiuntur, oppidanis eodem teli genere intrepidè se defendentibus. Quo ad integram horam hinc inde facto, ac rectè, loci situ perspecto, commodum fore uisum est, equites aliquot trans Pfremum amnem, Pfedershemum praeterlabentem mittere, qui illic subsistentes, cognoscerent, quid Rustici ceptarent. Ea namque parte melius quid in oppido ageretur, quam in monte Georgij conspici poterat.

Quare

Quare Mareschallus cum celerum signo, & Theodorici Schonbergij Burggrauij Altzheimēsis equitibus, quorum circiter centum & quinquaginta erant, fluuium Pfre num supra oppidum transit, & in cliuo quodam iuxta sacellum consistit. Simili modo paulo post Ioannes Schonbergius præfectus Schonbergicus cū equitibus Coloniensibus infra Pfedersheimium fluuium transmittit, ac Mareschallo sese coniungit, in eruptiones ac molitiones Rusticorum intentus. Inde Mareschallus rerum cura Vvolfgango Vlricho à Flehingen uicario suo delegata, cum mandato, ut diligenter hostes obseruet, & cognita sibi significet, unico puero comitatus ad Electo-

rem redit, qui in absentia ipsius re-
 cum consiliarijs suis deliberata cas-
 tra ad oppidum locare decreue-
 rat. his ergo deligendis, & terreto-
 rijs distribuendis, Mareschallus
 & Frobenius Huttenus destinan-
 tur, ac pedites supra Federschei-
 mium prope Pfremum amnē aduf-
 que pontem in ualle Alba locan-
 tur. Nullus hostile quid eo die ge-
 rendum cogitasset. Ideoq̄ cursus
 onerarij, aliaq̄ necessaria ad con-
 stituta castra mittuntur, militibus
 tamen nihilo secius in acie sua ad
 montem diui Georgij instructis.
 Sed ecce interea præter omniū opi-
 nionē è portis oppidi apertis tria
 Rusticorū signa prodeūt quæ his
 qui montem Georgij insederant,
 conspectu facillima erant. Variæ
 de

de ipsorum eruptione sententiæ
inter Palatini duces erāt, qui dum
inter sese de re deliberant: Denuo
ultra octo millia ex oppido pro-
grediuntur ad castra ultra amnem
sita. Facile inde colligere licebat,
de exercitu qui post montem diui
Georgij substiterat, ipsis nihil con-
stare, Ac quidem postea comper-
tum est, ipsos ad opprimendos
equites, quos amnem permeasse
uiderant, nec ultra quadringentos
esse putarant, erupisse. Quo uiso,
Mareschallo rursus à suis ex cast-
ris Georgianis uocato, Moguntia-
ni equites quoque adiunguntur
hoc mandato, ut hosti obuiam pro-
cedant, eosque Treuerici ac Iulia-
censes subsequi iubentur. Maior
uero equitatus pars cum pedestris

bus copijs, & tormentis bellicis in
 monte Georgij remanet. Rustici
 ergo equestres copias prope Pfres-
 mum adorturi, per uineam quan-
 dam pedamentis acridicis densis-
 simam progrediuntur, ita ut nulla
 equitibus cum ipsis dimicandi co-
 pia esset. Cum uero post tergum
 tormentis suis in exercitum Ele-
 ctoris directis, Secretarium eius
 Philippum Thurn globo traiecisse-
 sent, tum Electoriani Rusticorum
 impetū in se uersum iri existiman-
 tes Mareschallum cum suis reuo-
 cant. Cæterum præfecto tormen-
 torum bellicorum tribus leuioris
 bus, quæ à Falconibus nomen hæ-
 bet globos in Rusticos mox emit-
 tente, ac aliquot ipsorum proster-
 nente. Rustici ijs ictibus sustinens
 dis

dis minime assueti, fuga oppidum
 quantis uiribus poterant, repetūt.
 Tum ergo equites eos gnauiter
 infectantes, plurimos eorum con-
 fodiunt, tantoque ardore rem ger-
 rūt, ut si pedites, quod Mareschal-
 lus uehementer postulabat, ex
 monte progressi, hosti fugienti re-
 ceptum præclusissent, pauci uel
 nulli eorū euasuri fuerint. Quibus
 enim equitū pernitate reditus in
 oppidū interclusus fuit, illi uel in
 uineis, uel in amne prope Vvor-
 matiā usque confossi interiēre: tanta
 cum clade, ut circiter quinque millia
 Rusticorum eo die cæsa memoren-
 tur. Nox superueniēs hoc prælium
 diremit. Quare exercitu in unum
 congregato, principes in castra re-
 cedunt, & ne quis oppido elabi
 possit,

possit, pedites circiter quingenti,
 ac equites mille excubijs custodijs
 que diligenter agendis destinan-
 tur. Sequentis diei diluculo tor-
 mentis ad oppidi muros deiciens-
 dos adductis, oppidani, qui se ad
 resistendum impares uiderent, le-
 gatis ad Electorem missis, culpam
 deprecantur, ac se, suaque omnia ei-
 us uoluntati permittunt, à quo
 hoc responso, in oppidum remit-
 tuntur, ut nemini, præsertim uero
 seditionis auctoribus oppido ex-
 eundi potestas fiat, sed aliud respon-
 sum ab Electore expectetur. Pos-
 teà tormentis retro reductis, die
 Sabbati, qui tum Ioanni Baptistæ
 facer erat, Electores ac Principes
 ad fanum Diui Georgij extra op-
 pidum in monte situm, cum uniu-
 uerso

uerso equitatu se conferentes, aliorum Principum subditos ab Electoris segregatos ad se euocant, auctoribus seditionis dignas poenas irrogaturi. Ne quò autem se proripere possent, antequam Principibus se stitissent, trecenti equites ordinantur, qui in eos medio ipsorum interiectos sedulo aduertant. Alijs uero, qui ad tria millia in opido arma deposuissent, Marschallus & Frobenius Huttenus ad se egredi iussis, seriò edicunt, ut Principes adeant, nec de se subducendis cogitent: aliàs futurum, ut omnes ad internecionem trucidentur: de eo ipsos præmonitos esse debere, ne in propriam salutem peccent, suaq; temeritate extremum exitium sibi metipsis accersant.

cerant. Ipsi atq; ad circum à prin-
 cipibus & equitibus factum per
 cliui fossam conscendunt, portis
 oppidi, in quo circiter mille adhuc
 reliqui erant, occlusis. Cum autem
 fortè ad biuium peruenientes, pos-
 tremi fugā capescerent: tum equi-
 tes unà cū ijs, qui in circo ad mons-
 tem erant, in ipsos hostiliter irru-
 unt. Etsi autem Elector, alijsq; non-
 nulli duces summa vi furentem
 equitem à strage miserorum retin-
 nere conaretur, tamen circiter octo-
 ctoginti illic cæsi perierunt à Tre-
 uerico Archiepiscopo Richardo
 quoque ad insectationem eorum
 feruentius abrepto, in illa fuga nō
 perpaucis, ut ferunt, confossis. Ex
 superstitis triginta capite plexi
 fuere, quod seditionis auctores
 fuisse

fuisse dicerentur. Ac licet omnes in pari culpa uersarētur, eodemq; sup-
 plicio digni fuissent, tamen reliqui
 in gratiā recepti, præstito iuramen-
 to, incolumnes domum dimittuntur.
 Post hæc Principes cum uniuerso
 exercitu in castra redeunt, die ad
 noctem iam inclinante. Quandoquidem
 autem, ut diximus, Rustici in oppido
 circiter mille adhuc reliqui essent, ac
 necessitas exigeret eos, ut præcedens
 nocte factum erat, custodio contineri,
 id uero ob nimiam et hominum, & equo-
 rum defatigationem factu difficile iudicaretur.
 Ideo Mareschallus, ne quis rebellium
 euadere posset, cum signo suo ces-
 lerum oppidum ingrediens, tam ciues,
 quam Rusticos in cœmitibus

rio conuocat, & quingentos Rusticos dinumeratos, tessera de eorum numero facta, templo concludit, ciuibus præcipiens, ut ad ostia & fenestras templi diligenter excubent. Si etenim altero die in urbem reuersus, numero pauciores deprehenderet, se tot ciues, quot Rustici elapsi essent capite puniturum. Ad hæc edicit, ut qui undiquaque in oppidi ædibus, cellis, horreis alijsq; locis delitescant, conuersi eadem ratione asseruentur. Nemo de hac seueritate in Pfedersheimicos adhibita mirabitur, factis ipsorum reuere consideratis. Mareschallus uero hac reconfecta, uesperis in castra reuertitur, ac mane subsequenti cum Iacobo à Fleckenstain & Ioanne

anne à Schonberg totius executi-
 onis mādato accepto, in oppidum
 regressus, omnium, quos sub pri-
 oris diei uesperam in templū con-
 truserat nomina recitat, ac compe-
 riens ciues ea nocte circiter trecen-
 tos comprehensos prioribus ad-
 iunxisse, uiginti quatuor ex ijs ca-
 pitali supplicio afficit, reliquos ue-
 nia donat. Postea cū ciuibus Pse-
 dersheimensibus actione suscepta
 quatuor eorum capite damnat, re-
 liquis nocentioribus priori die,
 cum arma contra legitimum Ma-
 gistratum ferrent, miserè cæsis. His
 qui in gratiam recepti fuêre, inter
 alia & hoc iniunctum, ut arma cui-
 uscumq; generis deposita, Altze-
 heimensi arci inferrent. Et omni-
 bus libertatis ac Priuilegiorum
 diplo-

diplomatibus traditis, nouo fidei-
 litatis iuramento Electori obstrin-
 gerentur. Rebus Pfedersheimij
 compositis, aliquot dies ibidem
 subsistunt: ac subditos in circum-
 iacentibus castellis & pagis, par-
 tim facultatibus mulctatos, in fi-
 dem rursus adigunt. Venit eò &
 Ludouicus comes Palatinus Vel-
 dentiaë comes, Electoris agnatus.
 Adducuntur & illuc duo seditio-
 nis Coryphæi in præfectura Lu-
 therea comprehensi, quorum alter
 Michael Buschius Germerheimen-
 sis, multis beneficijs à Palatino af-
 fectus, Rusticorum dux, alter Ru-
 bisheimensis uexillifer fuerat. Hi
 questione de ipsis habita, post con-
 fessionem factam, capite crimina
 expiant. In hsdem quoque castris
 clerus.

clerus Francofurtensis, Spirensis
 ac Vormatiensis cum Magistratu earundem ciuitatum Electore Palatino intercessore, reconciliatur. Nam bello Rustico ardente, ciues locorum istorum contra clericum tumultuati, eum ad multas intollerabiles conditiones, compulerant. Ac quidē inter hos Francofurtenses cognito, non longē abesse Rusticorum in Archiepiscopatu Moguntino debacchantium cateruas, in ferijs Paschalibus ad arma concurrentes, impetum in Monasterium predicatorum, ac ædes ad S. Bartolomæū, & ad B. Virginem fecerant, uinum, cæteris omnibus illæsis, imperiosè ad potandum flagitato. Deinde potestate Senatui abrogata nouam curi-

am in edibus. S. Antonij constitutus
erant. In qua 24. ex plebe delecti
summam potestatem ac ius omne
totius usurparent. Ac conscriptis
quadraginta sex postulatis, & Cle-
rum & Senatum eò minis adeges-
rant, ut in ea consentirent. Quos
rum hæc capita erant: Vt potestas
eligendi & instituendi pastores es-
set penes Senatum ac plebem, qui
uerbum Dei & Euangelium purè
sine additionibus humanis docer-
rent. Scortationis uitium, in nullo
ciuitatis incola, siue Laicus, siue
spiritualis sit, ut scandala uitentur,
tolerandum, ac si quis continen-
tiæ donum non habeat, matrimo-
nij remedio utatur. Clerici omnes
cuncta onera ciuilia sustineant, in
angarijs, uigilijs, custodijs, uectis-
galibus,

galibus, & similibus, & in foro se-
 culari tam cōueniantur, quā alios
 cōueniendi ipsis potestas permis-
 sa est: Cū monachi, eorūq; anteces-
 sores multa falsæ religionis titulo
 à ciuium maioribus emendicarint,
 atque in alia loca transtulerint, eos
 cōpellendos, ut illa collegio, à quo
 profecta fuere, restituantur. Nec
 ulli monachorū amplius copiam
 mendicandi, prædicandi, aut con-
 fessiones audiendi fore. De cæte-
 ro, neque monachus, neq; monia-
 lis ulla in monasteria illic admitta-
 tur aut recipiatur. Qui uerò intus
 sint, eis facultas exeundi esto. Cens-
 sus, de quibus non extent certæ li-
 teræ & sigilla, aboleantur, nec præ-
 scriptionis nomine quisquam am-
 plius obligatus sit. Frumenta, que

hactenus ditiores commodi sui ratione, ad ædes proprias deuehi curarint, annonæ publicæ flagellata, in foro publico de cætero uendenda, ac unicuique ex ijs necessaria, iusto precio concedenda, nec pro polis permittendum, ut ante primam, uel secundam horam pomeridianam ea comparent. Si cui ciuium pro mutuata pecunia frumentum adferatur, & alius hoc opus habeat pro pecunia parata dimidia pars, uel necessaria saltem ei concedatur. Si quis in ædibus suis, uel gradus, uel limina, uel canearum prospectus construere uelit, id ei citra ullius precij solutionem licere ab ædilibus inspectione facta: Pro impositionibus maioribus uini, frumenti, salis, olei &

& piscium, dimidia earū pars sol-
 uatur. Lites tam pauperum, quā
 ditiorum, intra mensis spacium,
 quo ad eius fieri poterit, decidan-
 tur, nec ex arbitrio aduocatorum
 & procuratorū protelentur. Spor-
 tulæ quoq; iudiciales, & honora-
 ria procuratorū, pro dimidia par-
 te minuantur. Census perpetuos,
 si literæ de ijs extent, aut alios re-
 ditus redemptioni obnoxios esse
 debere, sin minus, non soluendos
 ut in sexto articulo continetur. Iu-
 dæis reprobas & illicitas usuras
 non permittendas, ac si res furtiug
 ciuibus ereptæ penes ipsos inue-
 niantur, eas nullo precio recepto
 ciuibus restituendas, ac rerum, in
 primis pannorum, qui ulnis men-
 surentur uenditioni ipsis interdī-
 cendum.

cendū. Ecclesiastica beneficia post
 hæc non externis, aut Curtisanis,
 sed solis ciuium filijs pietatis ac pa-
 triæ amantibus, qui populum rez-
 ctè docere queant, conferēda, eos-
 que tricelsima eorum alendos. Si
 quæ ex ijs necessaria non sunt, cens-
 sus & decimæ eorum tradantur in
 communem cistam pro sustenta-
 tione pauperulorum ciuium, ne
 quis stipis emendicatione alios
 molestet. Omnes donationes ex
 testamētis & alijs elemosinjs com-
 muni cistæ inferantur, abolitis cun-
 ctis anniuersarijs, fraternitatibus
 & exequijs mortuorum in Eccle-
 sijs. Vnicuique in suo noualia faci-
 undi potestatem esse debere, licet
 iuratis iudicibus pro consensu, ut
 hæctenus fieri consueuerit, nihil
 solues

soluerit: consensum tamen eorum
 requirendum. Pro porcis domi sa-
 ginatis pensionem, quæ duplex
 hucusq; fuerit, minimè soluendam.
 Glandes, si quæ in syluis commu-
 nitatis natæ sint, harum præfectos
 falso contrariū plebi huc usq; retu-
 lisse, ac ipsos porcis atq; pecorib.
 ciuitatis inde repullis, finitimis
 eas uendidisse: Id cum pauperibus
 domnosum sit, in posterum mini-
 me ferendum. Multas ratione ces-
 sorum lignorum abrogandas, nisi
 quis ex proposito dolose tenellas
 atq; frugiferas arbores incidit.
 Constare enim syluas communi-
 tatis magis ab extraneis, quàm ci-
 uibus usurpari. Cuiq; ciuium cer-
 tum lignorum numerum ex syluis
 communibus, ut alijs in locis re-
 ceptum

ceptum sit, quotannis errogandum, quæ certo ac præfinito tempore cedat, atq; ad usus suos asportet, id si non faciat, tunc ea illic reslinquat, æqualitate inter diuites & pauperes seruata. Cum à pecoribus prædiorum Kesterbacci, Schvveinheimi, Santhofij, Nevvenhofij pascua communitatis maximo pauperum incommodo absumantur, ac sylvæ vastentur, uelle se, ut illa penitus tollatur, quo massellarijs, alijsque ciuibus pro suis animalibus pascua suppetat. Census pro sustentatione pontis ex uineis se pensuros, pro fructibus uero sponte natis minimè. Vectigal hætenus pro frumento & ligno, alijsque rebus per portem transportatis, licet in ciuitate emptis,
 ciuibus

ciuibus soluendum fuisse, id equis
 tati & Christianæ dilectioni con-
 trarium: quare non amplius præ-
 standum, nisi nouem diebus inter
 Bartolomei & Aegidij festa. Com-
 munium locorum in ciuitate, uel
 extra, usum cuiq; liberum esse de-
 bere, præterquam eorum flumis-
 num, quæ iure singulari à commu-
 nitatis usu exempta sint. Nullum
 ciuem qui fideiussoribus cauere
 possit, ob debita, uel multam in-
 carcerandum, sed iure cū ipso ex-
 periundum: ab hoc tamen contumaces,
 pacis uiolatores, fures, &
 periuros excludendos. Multis ci-
 uibus lites cum Iudæis ob bona
 ab hisce interuersa esse, in quibus
 sententia magistratus longo tem-
 pore dilata sit, postulare se, ut sen-
 tentia

tentia primo quoque tempore ferat.
 Nolle se, ut sex oboli à iugero uis
 neg, et quatuor à iugero agri, hactenus
 defensionis nomine prestiti, in
 posterum soluantur. Si quis in agro al
 terius dani quod dederit, is cum domo
 eius transigat, sin minus iudicij
 agrici cognitioni acquiescat, nec
 Senatus mulctæ nomine amplius
 quid exigat. Mercenariorum in a
 gris laborantium, consueta merces,
 accessione duorum obolorum au
 geat. Incolæ sex nummorum solu
 tione, ob emptionem lactis & ouo
 rum depensorum liberentur. Pro
 fideiussionum iustrumentis dimi
 dia precij pars hactenus solui solis
 ta, numeretur. Nemo ad opificia
 um Publicè exercendum admittatur,
 nisi qui in eius disciplina præ
 finitum

finitum tempus cōpleuerit, eiusq̄
 tyrocinium deposuerit. Ad uitā
 dos sumptus, non nisi duodecim
 equites publicè alendos: id enim
 hominum genus suis canibus &
 equis communitati plus obesse in
 deuaſtatione agrorum cultorum,
 quam commodo publico ſeruire.
 Vigiliarum & excubiarum nume-
 rum ædibus, quas quiſq̄ habeat,
 reſpondere debere. Cuilibet col-
 legio literas ad id ſcriptas reſignā-
 di poteſtatem eſſe debere, nec eas
 Magiſtratui offerendas, niſi quo
 caſu eum concernant. Omnes ebri-
 oſi atq̄ blaſphemi uigore manda-
 ti à Senatu editi, puniantur. Sena-
 tore decedente, in eius locum, al-
 ter honeſtate, conſilio ac experien-
 tia inſignis ſufficiatur: nec locus
 gratifi-

gratificationi sit, uel pater & filius,
 uel duo fratres simul, uel in Sena-
 tum, uel iudicium Scabinorū ad-
 mittantur. Vini mensuris, non
 nisi sex oboli in posterum à quoli-
 bet uase soluantur. Minores quo-
 que decimæ aboleantur. In libris
 tribuum, qui penes eos sint, conti-
 neri Senatui potestatem capita in
 ijs comprehensa mutandi liberam
 esse, hoc antiquandum, & eius lo-
 co ponendum, nullius articuli uel
 minuendi, uel augendi facultatem
 citra collegij consensum Senatui
 competere. Quoties, re exigente,
 onera publica sint imponenda, id
 consensu Plebis fieri debere, quo
 æqualitas seruari possit. Ius uasa
 uini uendibilis inspiciundi ac mes-
 tiendi Senatui saluum esse, reditus
 uero,

uerò, quos hactenus præpositus
 inde perceperit, ad utilitatem pau-
 perum communi cistæ inferendos.
 Pecuniã pro carris, quibus in nunc
 dinis ciues usi fuerint, in posterum
 non numerandã. Beginas, ut uul-
 gò uocantur, in una uel altera do-
 mo concludendas, nec in poste-
 rum plures recipiendas. Solenni-
 tates in exequiis mortuorum, simi-
 libusquæ adhibitas, abrogandas.
 Concubinas à suis sacerdotibus,
 uel alijs concubinarijs discedentes,
 à nemine hospicio receptandas.
 Hosce articulos à nullo, tanquam
 seditiosos habendos, sed ut utilit-
 tati Publicæ conformes, à quolibet
 approbandos. Senatus ergo,
 qui tumultuanti plebi resistere nõ
 posset, his postulatis die sabbathi
 post

post ferias paschales unà cum clero subscribit, nemine, nisi Cochleō Theologo (qui seditione mota è ciuitate antequã portę clauderentur aufugerat) dissentiente. Postulatorũ à Frãcofurdenfib. acceptatione, ac p̄ typographos hinc inde disseminatione, et in alijs ciuitatibus ad similia ciues moti putant̄: Idc̄q̄ maximè Spire et Vvormatię, ubi eadē fere per ciues a clero extorta fuere. Sed, ut diximus, cæsis ac p̄fligatis hinc inde seditiosis Rusticis, p̄ duos Principes Electores, Archiepiscopũ Treuirensẽ, & Electorem Palatinum, res Pfedersheimij composita, ac in priorẽ statum ubiq̄ redacta est, attētatis omnibus reuocatis, & literis, quas seditiosi extorserat à clero, antiquatis atq̄ discissis.

lis ergo ita, ut diximus, Pfederf-
 heimij peractis : inde promotis
 castris Frensheimium contédunt,
 ibiq; incolæ nõnulli capitis suppli-
 cio, nonnulli bonis mulctantur, ac
 armis traditis castello omnia priui-
 legia adimuntur. Subsequenti uerò
 die illinc discedentes, Neostadium
 pergunt, ibiq; Elector Palatinus,
 cū Principibus & suo equitatu dis-
 uertit, Treuerici Vvintzingæ, Vel-
 dentiani Mosbacci, pedites cum
 tormētis Dudesfeldig & Heimbas-
 ci: Ibi subsequenti die commoran-
 tur. Et quia Neostadienses præ cæ-
 teris inobedientes se gesserant, &
 enormiora patrarāt: Ideo grauio-
 ra in ipsos supplicia statuuntur, ac
 multis in uincula coniectis octo in
 foro capite truncantur, ac uniuersū
 tribus

tribus millibus aureorum multati, armis traditis, priuilegijs suis omnibus priuantur. Præter oppidanos, & extranei non pauci, qui seditionis auctores extitissent, capite pœnas luunt. Die hūc sequenti, qui Dominicus erat, Godramsteinium præfecturę Germersheimensis per amplum pagum, itur, ibiq; Elector cum suis copijs, reliquæ in circumiacentibus pagis pernoctant. Illic loci Legati Landauensium, uinum, frumentum & boues dono Electori offerentes, cum eo transigunt. Postero die Principes progredientes, Minfeldi, qui pagus per amplus & amœnus est, cū equitibus, pedites cum tormentis Frickenfeldi subsident. Alterius diei luce nondum orta,

supremi

supremi duces & Mareſchallus aliquot equitum alis ſtipati Vviſſen-
 burgum contendentes, id obequi-
 tant, ac ſigno hoc futuræ obſidio-
 nis oppidanis dato, in caſtra re-
 meant. Inde uerò à Palatino de ſa-
 tisfactione per literas monentur:
 quòd non minimi, auctores mo-
 tus in Palatinatu ſuſcitati, fuiſſent:
 Aliquot enim caſtella & arces ce-
 perant, ac arcem S. Rhemigij ex-
 pugnatam atq; direptam incende-
 rāt: & in oppugnatione arcis Ro-
 derianæ quæ Friderici à Flecken-
 ſtein, miniſtri Palatini erat, Ruſti-
 cos ſtrenuè iuuerant. Vviſſenbur-
 gici ergo literis hiſce cum ſecuri-
 tate publica acceptis, legatos ſuos
 cum Ioanne Iacobo Merſpurgico
 libero Barone, & Cæſaræ Maieſ-
 D d   ſtatis

statis in inferiori Alsatia Gubernatore, ad Electorem mittunt. Triduo in negotio componendo consumpto, tandem in hasce conditiones conuenit, ut Vvissenburgici sex millia aureorum Electori numerent, seditiosos in urbe supplicio capitali afficiant, & maiora tormenta Cæsareæ Maiestatis Gubernatori tradant. Omnes in eas conditiones Vvissenburgicos consensuros existimabant, sed sua opinione frustrabantur. Nam Vvissenburgici, ut suis eas exponerent, in oppidum regressi, nihil æquius suis referebant: ita, ut meo iudicio non tam pacem quæsierint, quam simulatione quadam institutum Palatini retardaturi, de uiribus, copiisque colligendis cogitarint.

Porro

Porro uerò hæc Vviffenburgicorum actio non solum instituto Electoris, sed & Ferdinandi Archiducis Austriae consiliariorum petitioni impedimentum attulit, qui contra tumultuantes Rusticos auxilio Palatini implorato, eius spe exciderunt. Nam præter motus in Comitatu Tyrolensi & Stiria excitatos, quorum supra meminimus, & per Brisgoiam orta seditione, quum Rustici ijs locis oppidum Friburgum occupassent, Ernestus Marchio Badensis, qui magnas ibi possessiones haberet, Argentoratum profugerat, Electorem atq; senatum de intercessione rogans. Missis uerò ab Argentinensibus & alijs quibusdam legatis, Rusticorum uero hortatu atque sermone per-

Dd 2 suasi,

suasi, domum reuertuntur: Quum iam prope Laram quatuor ab Argentorato milliarib. confedissent, ac Basileæ demū à multa disceptatione 25. Iulij die transactum fuit.

Cæterum cū Vvissenburgici bellum paci anteponeere uiderentur, Palatinus ad obsidionem se comparat, & ad locum castris locandis idoneum deligendum, summum rerum ducem, Erdbachicum, Mareschallum, peditumque ductorem, ac Georgium à Nippenberg curruum præfectum cum Treuerico quodam ablegat. Qui die Sabbathi Chiliano sacro summo mane, cum duabus equitum turmis, ac omni peditatu & tormentis bellicis Vviseburgum petunt, & castris locatis, uallos iacere incipiunt.

incipiunt: Cuius rei nuncium Ele-
 ctor, qui cum equitatu residuo il-
 lo die Minfeldæ subsisteret, per-
 quam lætè tulit. Fixerant enim ca-
 stra eo, quo Vvissenburgici mini-
 me suspicati fuissent loco, equites
 nimirum Palatini in monte ad pa-
 gum Schvvaick, Treuerici in pa-
 go Rechenbach, Veldentiani in
 Radh, trās planitiem: pedites cum
 tormentis ad destructæ arcis rudes-
 ra, per totam uallem. In his castris
 circuniacentia castella & pagi mul-
 ctantur, & in eorum uno septem
 Seltzenses, qui tumultui interfue-
 rant, comprehensi, atq; Minfeldi-
 am aducti, capitali supplicio puni-
 untur. Postero die Dominico, cum
 Mareschallus ad Prīncipem reuers-
 sus, ei rerum statum exposuisset, ip-

se quoq; Minfeldia castris motis,
 Vviffeburgum cum toto equitatu
 proficiscitur, ibiq; confidet. Nocte
 subsequenti supremus dux cum
 copijs & curruum praefecto in ual-
 lis iaciendis strenue laborat, & in
 tenebris ad fossam usq; urbis pro-
 cedens, situm urbis & munitiones
 diligenter collustrat: & nocte illa
 in uallis paratis maximo labore
 tormenta bellica disponit. Deinde
 illucescente die, oppidani tubas
 rum & tympanarum clangore ter-
 ribili per tota castra sonante, salu-
 tantur: uerum illa salutatio non
 omnibus aequae grata erat: Cum
 tota die deinceps assiduis tormen-
 torum bellicorum tonitruis infe-
 starentur. Nec uero ipsi in obsiden-
 tes idem facere omittebant. Ea dum
 ille

illo die utrinque geruntur, duo à Senatu Imperij, Theodoricus uis delictet comes de Manderschiedt, & Fridericus de Lidpach, & à ciuitatibus Argentina, Hagenoa, Vvormatia, Spira, Landauia, alijs que nonnullis legati ad Electorem ueniunt, actionem de pace sibi permitti cupientes. Eam legatis Imperialibus Elector concedit, citra tamen inducias, sed urbem tormentis sine intermissione infestare satagit, ita ut sequenti die Martis mille & ducentis tormētorum globis in urbem coniectis, fragor eorum longè lateq; in finitimis regionibus auditus sit.

Post multam uero & assiduam Legatorum Imperialium disceptationem, tandem res ita transigitur,

ut conditionibus quas gubernator Cæsareus in castris ad Minfeldiam obtinuerat rescissis atq; abolitis, Vvisenburgici illo eodem uespere se dedant: præter damna in obsidione accepta, Palatino Electori octo millia florenorum soluant: ipsum cum toto equitatu in urbem inmittant, quo de seditionis auctoribus, pro meritis ipsorum statuatur. Tormēta bellica maiora que haberent, ipsi urbe egressuro tradant. Quæ illi data fide rata, firmaq; habuere. Die ergo Mercurij principes omnes cum copijs equestribus urbem ingrediunt, ac inquisitione de seditiosis ab ipsis habita, tribus in foro capita, duobus digiti amputantur: Cæteris gratiam impetrantibus Postea ciues

ues à Gubernatore Cæsareo in Imperij fidem redacti, promittere coguntur, se nihil simile post hac facturos uel molituros esse. Iis peractis Elector in castra reuersurus, sex tormenta bellica maiora à ciuibus sibi tradita, secum educit, quorum tria Archiepiscopo Treuirēsi, unum Ludouico Palatino Biontino, dono dat: alia duo sibi seruat. In castris deinceps illis Elector ob uaria & multiplicia negocia per biduum commoratus, equites aliquot dimittit: & ibidem Archiepiscopus Treuericus rebus ad abitum paratis, quàm amicissimè ab Electore discedit, per Vvalgauiam diœcesim suam repetens. Palatinus autem Elector cum suis copijs & tormentis Tabernas Rhenanas

profectus, ibi cum equitibus, pe-
 dites autem cum tormentis in pas-
 go Rultzen noctem agunt. Postea
 ro die Germersheimium progres-
 sus, ibi per diem unum subsistit, &
 actione cum ciuibus instituta, in
 aliquot seditiosos animaduertit.
 Die deinde Martis post ferias dia-
 uæ Margarethæ sacras, ipse cum
 equitibus Germersheimij, pedites
 uero cum tormentis Spiræ Rhes-
 num transmittunt. Sic igitur Prin-
 ceps optimus, rebellibus hinc inde
 ad officium redactis, equitibus
 circiter septingentis stipatis sine
 pompa atq; triumpho, natura factus
 osor, arcem ciuitatis suæ Haia-
 delbergensis ingreditur: ibi res om-
 nes in tranquillissimo, optimoq;
 statu inueniens: Post die Mercurij
 cum

cum probè nosset omnem uictoria
 am à Deo proficisci, idè ex magni
 tudine periculorum, quibus des
 functus erat, re ipsa didicisset, in
 templo ciuitatis Spiritui Sancto
 dedicato, in honorem Sanctæ &
 indiuiduæ Trinitatis sacrum pers
 agi curat, presentibus Comitibus,
 Dominis & equitibus omnibus,
 qui expeditioni interfuerāt. Quo
 finito, his qui de numero aulico
 rum non essent, cum gratiarum
 actione, ac amplis promissis do
 mum redeundi copiam concedit,
 Tumultu ergo Rusticorum hinc
 inde in superiori Germania se
 dato, ac alma pace restituta, Ele
 ctor, publicatis literis, omnes diti
 onis suæ comites, & ordinis eque
 stris uiros, die Martis post ferias
 diu

diuo Matheo sacras, conuocat: ac
 ipsis die ac loco præfinitis obedi-
 enter comparentibus, exponit,
 quam benignè, seditione primum
 à Rusticis concitata, de sua uolun-
 tate, subditis suis promiserit: sed ni-
 hil benignitate proficiente, armis
 aduersus ipsos agere coactus sit.
 Quia uerò non solum summope-
 re necessarium sit prospicere, ne
 denuo huiusmodi motus exorian-
 tur, sed & hæc causa ipsis secum
 communis sit: ideò se eos quo cū
 ipsis de hac re consultaret, conuo-
 casse. Non se asperitate sua subdi-
 tis rebellandi causam deturum, sed
 nō attento, quod Deus omnis Ma-
 gistratus Imperium ferendū præce-
 perit: si nimijs & intollerabilibus
 oneribus, premantur, se ea alleuia-
 turum,

turum, ac emendaturum omnia
 benignissimè. Si uerò hæc apud
 insolentiores ac rerum nouarum
 studiosos non proficiant, sed ui, ut
 prius fecerint, Imperium excutere
 conentur, se de eorum ordinis, alijs
 orumque amicorum auxilijs eam
 spem habere, ut rebelles coerceri
 posse existimet. Ceterum satius es-
 se motibus occurrere, quam restin-
 guere. Ideoque qua ratione id fieri
 debere arbitrentur, se ex ipsis co-
 gniturum. Ad ea illi, re deliberata,
 respondent: Se propositis ab ipso
 rectè perpensis, deprehendere, om-
 nia singulari prudentia & maturo
 consilio suscepta & acta esse, nec se
 necessitate exigente, ipsi uel re, uel
 consilio, uel facultatibus defuturo-
 ros, sed omnia eius consilia sum-
 ma

ma promptitudine promoturos.
 Quo uerò modo res in posterum
 administranda sit, non dubitare se,
 quin ipse communicatis cum con-
 siliarijs rebus: ipsi melius se con-
 sulere ac providere queat. Verum
 tamen quo de eorum consilio atq;
 sententia certi quid habeat, arbi-
 trari se, quod cum hæc causa om-
 nes simul Principes & Magistra-
 tus concernat, non abs re, uel in-
 commodum fore, eorū quoq; con-
 silia exquiri, & sententias audiri,
 quo necessitate postulante, res tan-
 to maiore cum auctoritate suscipi
 & administrari possit. Porro quod
 subditis, si nimium se oneratos pu-
 tent, alleuationem benignissimè
 polliceatur, id ordinibus auditu
 iucundissimum fuisse, certò firmis-
 terq;

teroq; statuentibus, hoc & Deo om-
 nipotenti gratum fore, & eius
 Celsitudini apud omnes bonos
 maximæ laudi cessurum: Deniq;
 non minimum seditionis in poste-
 rum cauendę remedium futurum.
 Se quoq; erga suos idem facturos.
 Atq; adhæc Electorem se submis-
 se rogare, ut cum plebs puram Eu-
 angelij doctrinam tam ardentem
 efflagitet, ut cuiuslibet Magistratui
 iure diuino cura incumbat, ut uer-
 bum Dei liberè & purè ubiq; so-
 net, inter reliqua consideret, qua
 ratione plebis uoluntati satisfiat,
 id quod non solum equitati, sed &
 iuri diuino congruum arbitrètur.
 Si sint concionatores, qui seditione
 se & impiè doceant, in eos ipsi, ra-
 tione officij animaduertendi pote-
 statem

statem ex auctoritate uerbi diuini
 permissam esse: ipsius exemplum
 se quoque in suis ditionibus liben-
 ter imitatu-ros, summopere & eni-
 xè se petere, ut hæc in meliorem par-
 tem benignè accipere, atque prom-
 pta obsequia tam sua, quam maio-
 rum, ad quæ præstanda quolibet
 tempore paratissimi adhuc sint,
 perdendere digne. Et quia Prin-
 cipum, Comitum, & equestris or-
 dinis concordia atque coniunctio
 hucusque Reipublicæ Germanicæ
 admodum salutaris & fructuosa
 fuerit: se id petitionibus prioribus
 adiungere, ut si quis ex ordine eque-
 stri desideria sua in eius sinum ef-
 fundere, ac clementiæ, comittere
 uelit, benignis auribus audiatur:
 prout in clementia eius quiescen-
 tes

tes id certò futurum sibi persuasissimū habeant: Idq̄ se fidelibus obsequijs, & promptis officijs compensaturos, polliceri. Quandoquidem etiam in plerisque Palatinatus partibus subditis armorum usum interdixerit, atq̄ euulgato mandato uoluerit, ne cateruatim, uel uexillis, uel tympanis, uel alijs instrumentis, nuptias & encenias, ut uocant, adeant, se ipsius prudētiae committere: an non consultum futurū sit, idem in ditionis finitimorū Comitum, Baronum, & reliquorum nobilium fieri & obseruari. Nec non è re quoq̄ sibi uideri, cū multi profugi subditi hinc inde in aliorū ditionibus sustentētur, literas hinc inde ad Magistratus locorum, mitti, quibus profugorum receptatio

Ec   nibus

nibus occurratur. Decimas quoque
 ut ab antiquo pendēdas, & si litere
 ad alios Magistratus pro harum
 solutione ab ipso petantur, nō de-
 negandas. Et hæc quidem quan-
 tum ad ea, quæ Palatinatum eiusque
 subditos pertinere uidebantur, Or-
 dines responderūt. Cum uerò præ-
 ter hæc Elector & eorum sententi-
 am de Almangauicis, eorumque cōs-
 fœderatis, nondum penitus pacas-
 tis, ac Sueuico fœderi recōciliatis,
 quæsiisset, ad eos quod attineret,
 subiiciunt, hisce conditionibus cū
 ipsis transigendum, ut literas con-
 fœderationis hinc inde confectas,
 fœderi Sueuico tradant. Iusiuran-
 dum quo sibi deuincti sint, mutuo
 remittāt, nec ob id alter alteri quid
 exprobret. Et quia rebellio ipsorum
 contra

contra Cæsaream Maiestatem, & sacri Imperij constitutiones, aureã bullam et communia iura sic cepta: ideo iureiurando adactos, fidẽ dare debere, quod copias dissipare, domum redire, Magistratui à quo descuerint fidelitatis iuramentum denuo præstare, ei morigerè obedire, tributa & decimas pendere, operas, ut ante motam seditionem fecerint, exhibere uelint, quo ad uel legitimis iuris remedijs, uel aliter subsequentiũ modorũ ijs exonerentur. Ad hæc monasteria, arces, ciuitates, castella, prædia & bona capta, cum ablatis quæ extent ueris atq; legitimis dominis restituant. Obligaciones, uel fideiussoribus, uel chyrographis firmatas, quas ab alijs extorserint, p nullis

habeant. Quotquot ex Baltringensibus
 si factione, arbitrio ac mulctę con-
 fcederatorum nondum se subiecerint,
 eos ad id compellēdos, ita tamen,
 ne de salute & uita periclitentur.
 Quo facto, si quis ultra modum se à
 Magistratu grauatum existimet, ac
 onerum alleuationem querat, uel
 Magistratus contra subditos querelas
 habeat, eas ita dirimendas, ut
 Magistratui uniuersę duę uel tres
 liberae ciuitates nominentur, quarum
 cognitioni controversia committatur.
 Quod si earum auctoritate componi
 nequeat: ad arbitrium archiducis
 Austrię reijciatur; cui utraq; pars
 etiam stare debeat. Ne uerò quis,
 uel ob sumptus uel ob incommoditatem
 iudicis querendi grauetur, si partibus,
 inter
 quas

quas cōtrouersia est, placuerit, duos arbitros cuiuscunq; sint status eligant, qui unà cū adiunctis ipsorum in id omni studio incumbant ut controuersia partium tollatur. Si uerò in quo partes arbitrio Electorum acquiescere nolint, id iuris ordine seruato determinandum.

Quod si in electione arbitratorum partes conuenire nequeāt, uno uel altero ab utraque nominato, de his sortiantur, uel fœderis Sueuici socijs arbitrum nominandi potestatem permittant. Ac quod ab hisce arbitris, uel maiori eorum parte, uel uoce, uel scriptis pronunciatum fuerit, id utraq; pars absq; ulla contradictione ratū firmumq; habeat. Postremò pro maiori securitate ac fide eorū compromissi for-

mula fiat, cōtinens, quomodo, quo loco, quo tēpore pcedendū, eaq̄ & iuramento, & literis & fide hinc inde data, muniatur. Hæc scripto cōprehensa, cum Comites ac nobiles Electori exhibuissent, illi qui & propensionem ipsorum erga se ex responso cognouisset, & de motuum occasione præcidenda talia ab ipsis cogitata cerneret, quæ bono ac moderato Principe dignissima essent, laudata ipsorum uoluntate, ac cōsiliij fidelis communicatione, pollicetur, se, quæ ad alendam cōcordiam faciāt, neutiquam prætermisurum, sed ea amplexurum consilia, quæ & se digna, ac subditorū cōmodis utilia futura sint. Ac exinde conuentu dimisso, ita se in gubernatione gerit, ut moderatione sua

fua non solum subditos in officio,
 fide, ac obedientia contineret, sed
 & alijs sui ordinis ad moderata
 consilia in subditis tractandis, hor-
 tator esset, semper eorum sententiã
 auersatus, qui metui, quã amari
 à subditis uellent, Syrachidæ sen-
 tentia crebro recitata: Superbiam
 & arrogãtiam nunquã quidquam
 boni peperisse, neq; aliud ex
 ea, quã omnia pes-
 sima sequi so-
 lere.

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINã
 HENRIC PETRINA, ANNO
 SALVTIS M. D. LXX.
 MENSE MAR-
 TIO.

1481884

